

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

KONYA VE ÇEVRESİNDEKİ MÜZELERDE BULUNAN
OSMANLI DÖNEMİ TÜTÜN KÜLTÜRÜNE AİT
ETNOGRAFİK OBJELER

Fatih Mehmet TANRIVEREN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Remzi DURAN

Konya-2015

T.C
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

KONYA VE ÇEVRESİNDEKİ MÜZELERDE BULUNAN
OSMANLI DÖNEMİ TÜTÜN KÜLTÜRÜNE AİT
ETNOGRAFİK OBJELER

Fatih Mehmet TANRIVEREN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Remzi DURAN

Bu çalışma BAP tarafından 12203001 nolu YL tez projesi olarak desteklenmiştir.

Konya-2015

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatih Mehmet TANRIVEREN		
	Numarası	094204001005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi / Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☐	Doktora ☐
	Tezin Adı	Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatih Mehmet TANRIVEREN		
	Numarası	094204001005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi / Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Remzi DURAN		
	Tezin Adı	Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler* başlıklı bu çalışma *17.03.2015* tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler
Prof. Dr. Remzi DURAN	Danışman
Prof. Dr. Osman ERAVŞAR	Üye
Yrd. Doç. Dr. Zekeriya ŞİMŞİR	Üye

İmza

ÖNSÖZ

Osmanlı döneminde 17. yüzyılın başlarından itibaren yurdumuza giren tütün, diğer milletlerde olduğu gibi kısa sürede kullanımı hızla yaygınlaşmış ve halkın günlük yaşantısında önemli bir yere sahip olarak adeta ruhun vazgeçilmez bir zevki haline gelmiştir. İlk başlarda lülelerde kullanım bulan tütünün daha sonra toplumsal gelişim ve değişime göre yurdumuzda, farklı aletlerde içildiğine ve saklandığını görmekteyiz.

“Konya Ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler” isimli yüksek lisans çalışmamızda, hem yerel hem de genel olarak Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait etnografik eserler bütüncül ve ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Öncelikle bu özgün konu üzerinde çalışmama izin veren ve aynı zamanda değerli fikir ve önerileriyle çalışmama önemli katkılarda bulunan saygıdeğer hocam Prof. Dr. Remzi Duran’a sonsuz minnettarlığımı belirtmek isterim.

Lüle konusunda ülkemizde önemli çalışmalarda bulunan ve çalışmamız esnasında gerek bilgileriyle gerekse literatür konusundaki yardımlarından dolayı Dr. Gökben Ayhan’a teşekkür ederim.

Çalışmamızda yer alan eserlerin çizimlerinde emeği olan arkadaşlarım Sedat Şahin ve Dilek Özen’e, aynı zamanda gerek çizim gerekse tezimin şekillenmesinde yardımlarını esirgemeyen Mehmet Emin Yılmaz’a ayrıca teşekkürlerimi sunarım. Eserler üzerindeki Osmanlıca ve Arapça yazıların okunmasında yardımlarını esirgemeyen Hasan Fevzi Çüngen’e teşekkürü bir borç bilirim.

Tezim boyunca fikir alış-verişinde bulunduğum ve tezimin düzenlenmesinde yardımlarını esirgemeyen arkadaşlarım M. Ali Taş ve Murat Tokat’a ayrıca teşekkür borçluyum. Konya Etnografya Müzesi, Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi, Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi ile Ereğli Müzesi’ndeki tütün kültürümüze ait eserlerin incelenmesinde yardımlarını

esirgemeyen mdr, müdür yardımcısı, sanat tarihi ve arkeologlarına teşekkür ederim.

Tüm çalışmam boyunca maddi ve manevi desteklerini esirmeyen başta babam Osman Tanrıveren olmak üzere anneme, ablalarıma ve her konuda daimi desteğini gördüğüm eime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Fatih Mehmet TANRIVEREN

KONYA-2015

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatih Mehmet TANRIVEREN		
	Numarası	094204001005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi / Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☐	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Remzi DURAN		
	Tezin Adı	Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler		

ÖZET

17. yüzyıl başlarında Avrupalı tâcirler tarafından yurdumuza getirilen tütün, diğer milletlerde olduğu gibi kısa sürede kullanımı hızla yaygınlaşmış ve halkın günlük yaşantısında önemli bir yere sahip olmuştur. İlk başlarda lülelerde kullanım bulan tütünün daha sonraki zamanlarda toplumsal gelişim ve değişime göre yurdumuzda farklı aletlerde içim bulduğu ve muhafaza edildiğini görmekteyiz.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde gerek batılılaşma modasına kapılması gerekse teknolojik ürünlerle baş edilemez bir hal almasıyla birlikte tütünde lüle içiminin yerini, daha pratik ve ucuz olan sigaraya bırakmasına neden olmuştur. Modernleşen hayatın getirmiş olduğu yenilikler sonucunda ise çoğu el sanatlarımızda olduğu gibi tütün kültürüne ait lüle, çubuk, enfiye kutuları, kese gibi bazı eserlerin tarih sayfalarında yer almasına neden olmuştur. Geleneksel el sanatlarımız içerisinde önemli bir yere sahip olan bu eserlerimizden ağızlık, tabaka, nargile gibi bazılarının her ne kadar eski örnekler kadar zengin süslemeli ve kaliteli işçilikte olmasalar bile

Eskişehir, Van, Kayseri, Ankara, Mardin, Bursa gibi önemli şehirlerde yapımlarına devam ettiğini görmekteyiz.

Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait etnografik eserlerin ilk kez bütüncül ve ayrıntılı bir şekilde ele alındığı bu çalışmada, Konya Etnografya Müzesi, Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi ve A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesi ile ilçelerdeki Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi ve Ereğli Müzesi'nde yer alan etütlük ve envanterlik durumdaki; lüle, nargile, çubuk, ağızlık, tütün-sigara tabakaları, enfiye kutuları, ateşlik-mangal, tütün-ağızlık keseleri gibi tütün kültürümüze ait etnografik eserler incelenmiştir.

Çalışma sınırlarımız dâhilinde incelenen müzelerde toplam 192 adet tütün kültürümüze ait eser tespit edilmiştir. İncelen bu eserlerden sadece tip, malzeme ve süsleme bakımından farklı nitelikler sergileyen 148 adet örneğe katalog bölümünde yer verilerek tasnifi ve ayrıntılı bir şekilde anlatımı yapılmış olup bunların tütün kültürümüzdeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tütün kültürü, lüle, nargile, ağızlık, tabaka, enfiye, ateşlik

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatih Mehmet TANRIVEREN		
	Numarası	094204001005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi / Sanat Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☐	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Remzi DURAN		
	Tezin İngilizce Adı	The Ethnographic Objects Regarding the Ottoman-Period Tobacco Culture at the Museums in Konya and Nearby		

ABSTRACT

Brought into our country by the European merchants in the early 17th century, tobacco, as well as in other nations, has become widespread to be used after a short while and gained a significant place in daily life of the masses. We observe that tobacco, which was initially used in pipes, has been smoked and preserved in various instruments in our country in later years based on the social development and alterations.

In the latest periods of the Ottoman Empire, as the country was carried away by the fashion of westernization and the technological products had come to a state that could not be coped with, smoking pipe with tobacco gave way to cigarette which is more practical and cheaper. As a result of the innovations produced by the modernized life, some artifacts such as pipe, rod, snuffboxes, and pouches regarding the tobacco culture as well as our other handicrafts had to find their places in the pages of history. Among these artifacts which have a significant place in our

traditional handicrafts, we see that some of them such as mouthpiece, tobacco case, waterpipe still continue to be produced in important cities such as Eskişehir, Van, Kayseri, Ankara, Mardin, Bursa though they are not as rich, ornamental and of good quality in craftsmanship as the old samples.

In this paper in which the ethnographic artifacts belonging to the Ottoman-period tobacco culture are discussed for the first time collectively and thoroughly, the ethnographic artifacts regarding the tobacco culture such as pipes, waterpipes, rods, mouthpieces, tobacco-cigarette cases, snuffboxes, firepan-barbecue, tobacco-mouthpiece pouches in the situation of study and inventory in Konya Ethnography Museum, Karatay Madrasa Tile Works Museum and A.R. İzzet Koyunoğlu Museum, and Akşehir Nasrettin Hoca and Ethnography Museum and Ereğli Museum in the districts were examined.

In the museums examined within the limits of our study, 192 artifacts regarding our tobacco cultures have been detected in total. Out of the analyzed works, 148 samples displaying different qualifications in terms of type, material and ornaments have been given place in the catalogue chapter their classification and details have been specified, and their place and significance among our tobacco culture has been attempted to be determined.

Keywords: Tobacco culture, pipe, waterpipe, mouthpiece, tobacco case, snuff, firepan

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
Bilimsel Etik Sayfası	i
Tez Kabul Formu	ii
Önsöz	iii
Özet	v
Abstract	vii
Kısaltmalar	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Tanımı, Önemi ve Sınırları	1
1.2. Araştırmada İzlenen Yöntem ve Düzen	2
1.3. Konuyla İlgili Yayınlar	4
1.4. Tütünün Tarihçesi	7
2. OSMANLI DÖNEMİNDE TÜTÜN KÜLTÜRÜNE AİT ETNOGRAFİK OBJELER	21
2.1. Osmanlı Lüleleri	21
2.1.1. Lülenin Tanımı ve Bölümleri	22
2.1.2. Lüle İmalatı	24
2.1.3. Lüle Tipolojisi	30
2.2. Nargile	35
2.3. Çubuk Takımı	40

2.4. Ağzılık (İmame)	43
2.5. Tütün ve Sigara Tabakaları	44
2.6. Enfiye Kutuları	46
2.7. Takatuka (Tütün Tablası-Kül Tablası)	49
2.8. Ateşlik-Mangal	50
2.9. Tütün ve Ağzılık Keseleri	51
3. KATALOG	54
3.1. Lüleler	55
3.2. Ağzılıklar	135
3.3. Çubuk Takımları	205
3.4. Tütün ve Sigara Tabakaları	209
3.5. Enfiye Kutuları	242
3.6. Nargileler	252
3.6. Ateşlik-Mangal	260
3.7. Keseler	264
4. DEĞERLENDİRME	272
4.1. Lüleler	272
4.1.1. Tipoloji ve Tarihlendirme	272
4.1.2. Malzeme ve Teknik	282
4.1.3. Süsleme Teknikleri ve Unsurları	285

4.1.4. Mühürler ve Yazılar	288
4.2. Ağzılıklar (İmameler)	289
4.2.1. Tipoloji ve Tarihlendirme	290
4.2.2. Malzeme ve Teknik	296
4.2.3. Süsleme Teknikleri ve Unsurları	298
4.2.4. Mühürler ve Yazılar	301
4.3. Çubuk Takımları	301
4.3.1. Tipoloji ve Tarihlendirme	302
4.3.2. Malzeme, Süsleme ve Teknikleri	302
4.4. Tütün ve Sigara Tabakaları	303
4.4.1. Tipoloji ve Tarihlendirme	303
4.4.2. Malzeme ve Teknik	307
4.4.3. Süsleme Teknikleri ve Unsurları	309
4.4.4. Mühürler ve Yazılar	310
4.5. Enfiye Kutuları	310
4.5.1. Tipoloji ve Tarihlendirme	311
4.5.2. Malzeme ve Teknik	312
4.5.3. Süsleme Teknikleri ve Unsurları	313
4.6. Nargileler	314
4.7. Ateşlik-Mangal	317

4.8. Tütün, Ağızlık ve Maşa Keseleri	318
5. SONUÇ	320
SÖZLÜK	322
KAYNAKÇA	327

Kısaltmalar

Bkz.	: Bakınız
Bul. Müze.	: Bulunduğu Müze
cm	: Santimetre
E.M.	: Etütlük Malzeme
Env. No.	: Envanter Numarası
Foto	: Fotoğraf
H.	: Hicri Takvim
Kat. No.	: Katalog Numarası
M.	: Miladi Takvim
m	: Metre
R.	: Rumi Takvim
t.y.	: Tarih yok
yy.	: Yüzyıl
vb.	: Ve benzeri

1. GİRİŞ

1.1. Konun Tanımı, Önemi ve Sınırları

Tarihi süreç içerisinde ilk başlarda insanların dinsel ritüellerinde ve tedavilerinde ilaç olarak karşımıza çıkan tütün bitkisinin daha sonraki zamanlarda özellikle Avrupalıların keşfiyle birlikte, dünyada en çok kullanılan ve yetiştirilen keyif verici bir bitki olarak kullanıldığını görmekteyiz. Kısa zamanda insanların günlük yaşamında yer edinen bu bitkinin kullanımı ise zaman içerisinde farklı aletler vasıtasıyla içim bulmuştur. Toplumsal süreç içerisinde sürekli değişim ve gelişim gösteren tütün içim aletleri, toplumların kültürel değerleri arasında önemli bir yere sahip olmuş ve günümüze kadar ulaşmayı başaramıştır.

Osmanlı döneminde 17. yüzyılın başlarında yurdumuza giren tütün, diğer milletlerde olduğu gibi kısa sürede kullanımı hızla yaygınlaşmış ve halkın günlük yaşantısında önemli bir yere sahip olmuştur. İlk başlarda lülelerde kullanım bulan tütünün, daha sonra toplumsal gelişim ve değişime göre yurdumuzda farklı aletlerde içildiğini ve saklandığını görmekteyiz.

Osmanlı devletinin son dönemlerde gerek batılılaşma modasına kapılması gerekse teknolojik ürünlerle baş edilemez bir hal almasıyla birlikte tütünde lüle içilmesi yerine hızlı, pratik ve daha ucuz olan sigaraya bırakmasına neden olmuştur. Modernleşen hayatın getirmiş olduğu yenilikler sonucunda ise çoğu el sanatlarımızda olduğu gibi tütün kültürüne ait olan bazı eserlerin (lüle, çubuk, enfiye kutuları, kese, ateşlik ve mangallar gibi) tarih sayfalarında yer almasına neden olmuştur. Geleneksel el sanatlarımız içerisinde önemli bir yere sahip olan bu eserlerimizden bazılarının (ağızlık, tabaka, nargile gibi) ise her ne kadar eski örnekler kadar zengin süslemeli ve kaliteli işçilikli olmasalar bile Eskişehir, Van, Kayseri, Ankara, Mardin, Bursa gibi önemli şehirlerde yapımlarına devam ettiğini görmekteyiz.

Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait etnografik eserlerin ilk kez toplu ve etraflıca ele alındığı bu çalışmada, Konya müzelerinde bulunan tütün kültürümüze ait eserlerin tasnifi ve ayrıntılı bir şekilde anlatımı yapılmış olup bunların tütün kültürümüzdeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Osmanlı dönemi tütün kültürümüze ait etnografik objelerin tanıtıldığı bu çalışmada, Konya merkez ve çevre ilçelerde yer alan müzeler incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen bu müzelerde tütün kültürümüze ait toplam 192 adet etnografik eser tespit edilmiştir. İncelen bu eserlerden sadece tip, malzeme ve süsleme bakımından farklı nitelikler sergileyen 148 adet örneğimiz katalogda ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Katalog örneklerimizi oluşturan bu eserlerden ise 78 tanesi Konya Etnografya Müzesinde, 13 tanesi Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesinde, 31 tanesi A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesinde, 13 tanesi Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi ile 13 tanesi Ereğli Müzesinde yer almaktadır.

1.2. Araştırmada İzlenen Yöntem ve Düzen

“Konya ve Çevresindeki Müzelerde Bulunan Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler” başlığı altında yapmış olduğumuz bu çalışmamız; Giriş, Osmanlı Döneminde Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler, Katalog, Değerlendirme ve Sonuç olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın 1. bölüm olan Girişte; konunun tanımı, sınırları ve önemi belirtilerek araştırmada izlenen yöntem ve düzen ile konuyla ilgili günümüze kadar yapılan yayınlar üzerinde kısaca durulmuştur. Daha sonra tütün bitkisinin ve konumuzun asıl çıkış noktası olan tütün lülelerinin ortaya çıkışı, dünya üzerindeki yayılışları ve başta Osmanlı İmparatorluğu’ndaki yeri olmak üzere tarihsel gelişimleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın “Osmanlı Döneminde Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler” başlıklı 2. bölümünde ise tütün bitkisinin içiminde ve saklanması için kullanılan aletlerin evrensel gelişimi ve Osmanlı İmparatorluğu’ndaki yeri ve öneminden bahsedilmiştir. “Lüle”, “Nargile”, “Çubuk”, “Ağızlık (İmame)”, “Tütün ve Sigara Tabakaları”, “Enfiye Kutuları”, “Takatuka (Tütün Tablası-Kül Tablası)”, “Ateşlik-Mangal” ile “Tütün ve Ağızlık Keseleri” olmak üzere 9 alt başlığa incelediğimiz bu eserlerin form, malzeme, teknik ve süsleme unsurları gibi özelliklerinden ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

3. bölüm, çalışmamızın asıl kısmını oluşturan katalog bölümüdür. Bu bölümde Konya merkez ve çevre ilçelerdeki müzeler incelenerek, etütlük ve envanterlik durumda olan tütün kültürümüze ait 192 adet etnografik eser tespit edilmiştir. İncelen bu eserlerden sadece tip, malzeme ve süsleme bakımından farklı nitelikler sergileyen 148 adet örneğimiz katalogda ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Katalog bölümümüzde her bir eser kendi grubu içerisinde tasnif edilmiş olup müze envanter defterlerindeki numaralara göre sıralanmıştır. Tablo içerisinde verilen her bir eserin tanıtılmasında ise eser çeşidine göre değişkenlik göstermekte olup genel olarak şu şekilde bir sıra izlenmiştir; katalog no, çizim/foto no, bulunduğu müze ve envanter no, müzeye geliş tarihi, müzeye geliş şekli, ölçüleri, tür (cinsi), malzeme, süsleme/teknik, tarihlendirme ve tanımı şeklindedir. Ayrıca tablo sonunda kataloglarda yer alan örneklerin daha iyi bir şekilde algılanabilmesi için eserlere ait fotoğraf ve AutoCad ortamında farklı teknikler uygulanarak yaptığımız ölçekli çizimleri de yerleştirilmiştir.

4. bölüm olan değerlendirmede ise katalog bölümünde çeşitlerine göre tasnif ettiğimiz eserler “Tipoloji ve Tarihlendirme”, “Malzeme ve Teknik”, “Süsleme Teknikleri ve Unsurları” ile “Mühürler ve Yazılar” olmak üzere dört alt başlık altında değerlendirilmiş olup bu eserler hem kendi içerisindeki örneklerle hem de başka bölgelerde bulunan benzer örnekleriyle karşılaştırılması yapılmıştır.

Çalışmamızın son bölümü olan 5. bölümde ise sonuç yer almaktadır. Genel anlamda “Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler” başlığı altında değerlendirmeye çalıştığımız Konya merkez ve çevre ilçelerde yer alan müzelerdeki tütün kültürümüze ait etnografik örneklerimizden elde edilen verilerin genel bir yorumu yapılmış olup bu eserlerin geleneksel el sanatlarımız içerisinde öneminden bahsedilmiştir. Sonuç bölümünden sonra ise 2. bölümde ele aldığımız bu kültüre ait objelerin içerisindeki dipnotlu tanımlamalardan faydalanılarak oluşturulan sözlük kısmı ile son olarak kaynakça bölümü yer alarak tez çalışmamız son bulmuştur.

1.3. Konuyla İlgili Yayınlar

Tütün kültürümüzde kullanılan etnografik eserlere ilişkin günümüze kadar yapılan çalışmalar, ne yazık ki birkaç yayın dışında çoğu bu kültüre ait eserlerden biri olan “lüle” konusu üzerine gerçekleştirilmiştir. Lüle dışındaki diğer eserler hakkında yapılan çalışmalar ise detaylı olamamakla birlikte sayıca bir elin parmaklarını geçmeyecek kadardır.

Ülkemizdeki lülecilik hakkında en kapsamlı çalışmayı Erdinç Bakla’nın yaptığını görmekteyiz. 1970 yılında yüksek lisans tezi olarak yapmış olduğu “Tophane Lüleciliği” isimli çalışmasını zamanla geliştirerek kitap halinde yayınlamıştır (Bakla, 1993). 2007 yılında ise E. Bakla Tophane Lüleciliği üzerine yapmış olduğu bu çalışmayı özellikle koleksiyonercilerden elde ettiği bilgilerle daha da genişleterek (detaylandırarak) “Tophane Lüleciliği Osmanlı’nın Tasarımdaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi” isimli ikinci kitabını yayınlamıştır (Bakla, 2007). Yayınlamış olduğu bu eserinde detaylı bir anlatım bulan Tophane Lüleciliği’nin yanı sıra nargile, çubuk, stil, takatuka, ağızlık gibi diğer eserler hakkında da genel bilgiler verdiğini belirtmiştir. Bunun dışında Bakla’nın “Unutulmuş bir halk sanatı LÜLECİLİK” isimli bir de makalesi bulunmaktadır (Bakla, 1985).

Tütün kültürümüzde kullanılan etnografik eserler hakkında genel bilgilere yer veren bir diğer araştırmacı Burçak Evren’dir. “Eski İstanbul Kahvehaneleri” (Evren, 1996) ve “Osmanlı Esnafı” (Evren, 1999) isminde yapmış olduğu çalışmalarda Evren, tütün kültürü eserlerimizden olan lüle, çubuk, ağızlık, nargile ve enfiyenin ülkemizde kullanılmaya başlanmasından son verilmesine kadar geçirdiği dönemleri aktarmaktadır.

Fatih Tıgılı tarafından hazırlanmış olan “Ehlikeyfin Kitabı” isimli eserde ise belli başlı keyif verici maddeler ve bu maddelerle özdeşleşen mekânlar, keyif etrafında meydana gelen kültür, hayat tarzı ve dünyaya bakış açısı hakkında çeşitli dönemlerde, çeşitli yazarlar tarafından yazılmış yazılardan ve makalelerden oluşmaktadır (Tıgılı, 2004). Eserin tütün (lüle, çubuk, ağızlık), enfiye ve nargileler hakkında bilgiler içeren bölümlerinde ise bu tütün kültürüne ait eserlerin Osmanlı

Devletindeki siyasi, dini ve sosyo-kültürel yönünü farklı yazarlar tarafından ele alınan makalelere yer verilmiştir.

E. Gürsoy Naskali editörlüğünde yayınlanan “Tütün Kitabı” isimli çalışmada ise geçmişte ve günümüzde milletler arası münasebetlere yön veren ticari bir meta olan tütünün genelde Amerika ve Avrupa, özelde ise Türkiye’deki macerası, bu keyif maddesi etrafında ortaya çıkan ve gelişen kültürel değerler, davranış biçimleri, tartışmalar, edebi ürünler, yasaklar, baskılar, mekânlar, tütünde kullanılan nesneler gibi pek çok konu, uzman kişiler tarafından ele alınan makalelere yer verilmiştir (Naskali, 2007).

M. Zeki Kuşoğlu’nun “Dünkü Sanatlarımızdan Lülecilik” adlı makalesinde, tütünün ülkemizdeki kısa macerasına değinerek lülenin üretim esnasında ne tür aşamalardan geçtiğine değinmektedir (Kuşoğlu, 1989). “Bir Zamanlar ÇUBUK Vardı” isimli bir diğer makalesinde ise uzun ve kısalığına göre ikiye ayırdığı çubuk şekillerinin Osmanlı halkı tarafından nerelerde, nasıl ve ne zaman kullanıldığına değinerek halkın çubukçuluğa verdiği önemden bahsetmektedir (Kuşoğlu, 1991). Kuşoğlu’nun gümüş teknikleri içerisinde tabaka ve ağızlıklar hakkında genel bilgilerin yer aldığı bir diğer çalışması ise “Türk Sanatında GÜMÜŞ” isimli kitabıdır (Kuşoğlu, 2014).

Lülecilik konusunda yurdumuzda yayınlanan ilk çalışma ise 1941 yılında Halk Bilgisi Haberleri Mecmuasında yer alan A.R. Yalın’ın “Tütün Lüleleri” isimli makalesidir (Yalın, 1941). Tütün lüleleri üzerine yazmış olduğu bu makalede, Bursa’da Çandarlı İbrahim Paşa Cami bahçesindeki mağara (türbe?) içerisinden çıkan lülelerin tanımı, tarihlendirmesi, mühürlerin okunuşu ile lülelerin çizimleri yer almaktadır.

Tophane lüleçiliğin ana hatları üzerinde bilgiler veren diğer çalışmalar ise H. Kocabaş’ın “Tophane Lüleçiliği” (Kocabaş, 1963), Nedret Bayraktar’ın “Tophane İş Eserler” (Bayraktar, 1990), H. Taşçın’nın “Topkapı Sarayı’ndaki ‘Tophane Lüleçiliği’ Eserleri” (Taşçı, 1996) isimli makaleleridir.

Lüle konusundaki çalışmalar son zamanlarda kazılarda ele geçirilen lüleelerin makale ve tez çalışmalarında yer bulmasıyla birlikte hızlı bir gelişim göstermeye başlamıştır. Konuyla ilgili önemli çalışmalarda bulunarak Osmanlı lüle sanatına önemli katkılarda bulunmuş olan araştırmacılarımızdan bir diğeri ise “Çeşitli Müzelerde Bulunan Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri” (Ayhan, 2006) isimli yüksek lisans tezi ve “Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları” (Ayhan, 2011) isimli doktora çalışmalarını yapmış G. Ayhan’dır. Osmanlı lüleleri üzerinde önemli değerlendirmelerde bulunan Ayhan’ın ayrıca “Başur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları” (Ayhan, 2010), “Ayasuluk İç Kalesi Batı Sarnıçları 2010-2011 Yılı Lüle Buluntuları” (Ayhan, 2012) ve “Lüle Terminolojisinin Sorunları Üzerine Görüşler” (Ayhan, 2014) isminde üç adet makalesi de bulunmaktadır. Konu hakkında yapılan bir diğerk çalışma ise 2011 yılında A. Cengiz’in “Edirne Yeni saray Kazılarında Ele Geçen Lüleler” isminde yapmış olduğı yüksek lisans tez çalışmasıdır (Cengiz, 211). Bu çalışmada Edirne Yeni Saray kazılarında 2009- 2010 dönemlerinde ele geçen lüleler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Lüle konusunda yapılmış bir diğerk çalışma ise A. Yener’in “Tütün Lüleleri ve Antalya-Kaleiçi’nde bulunan Örnekler” isimli makalesidir (Yener, 2005).

Yabancı kaynaklarda lüle konusu ise makalelerle sınırlıdır. Osmanlı lüleleri konusunda yayın yapan yabancı araştırmacıların en önemlisi J.W. Hayes gerçekleştirmiştir. Hayes’in “Excavations at Saraçhane in İstanbul” isimli makalesinde Saraçhane kazısında ortaya çıkan yaklaşık 1000’in üzerindeki lüle buluntularından yola çıkarak lüleleri tiplere ayırarak tarihlendirmiştir (Hayes, 1992).

Rebecca Robinson’un yayınladığı “Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos” (Robinson, 1983) ve “Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora” (Robinson, 1985) isimli iki makalesinde ise kazılarında çıkan lüle buluntuları hakkında yayınladığı iki makalesinde de lüle buluntularının katalogu yapılarak örneklerin yaklaşık olarak tarihlendirilmeleri yapılmaya çalışılmış olup lülelerin Türkiye’deki örnekleriyle karşılaştırması yapılmıştır.

Osmanlı’daki lüle tipolojisi üzerine çalışan diğerk bir yabancı araştırmacı ise Uzi Baram’dır. 1995 yılında yayımlanan “Notes On The Preliminary Typologies Of

Production And Chronology For The Clay Tobacco Pipes Of Cyprus” isimli makalesinde Güney Kıbrıs şehirlerindeki lüle buluntularını değerlendirmiştir (Baram, 1995). Baram’ın “Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler” isimli bir diğer makalesinde ise bölgedeki lüle buluntularını yüzyıllara göre gruplandığı lüle tipolojisi yanında Osmanlı’daki lüle gelişimi üzerine de kısaca değinmektedir (Baram, 2010).

Tütün kültürümüzde kullanılan lüle dışındaki diğer eserler hakkında çalışmalar ise yukarıda bahsettiğimiz tütün kültürü üzeri yapılan genel çalışmalar haricinde çok fazla yayının bulunmadığını görmekteyiz. Bunlardan nargile konusu üzerine yapılmış tek müstakil çalışma D. Gürsoy’un “Nargile Bir Nefes Keyif” isimli kitabıdır (Gürsoy, 2007). Gürsoy’un yayınlamış olduğu bu eser nargilenin tarihi, dünyadaki ve kültürümüzdeki yeri, adabı ve anatomisi gibi detaylı bilgiler içermektedir. Keseler üzerine yapılan en önemli genel çalışma ise K. Özbel’in “El Sanatları VI (Eski Türk Keseleri)” isimli kitabıdır (Özbel, 1961). Ağzılık konusunda yayınlanan bir diğer çalışma ise E. Karpuz’un “Konya Etnografya Müzesi’nde Bulunan Gümüş Savatlı Ağzılıklar” isimli makalesi olup Konya Etnografya Müzesinde bulunan ve bir grup oluşturan gümüş üzerine savat tekniği ile bezeli bazı ağzılık örnekler tanıtılmıştır (Karpuz, 1997).

Yukardaki yayınlar dışında tütün kültüründe kullanılan etnografik eserler hakkında genel bilgilere kazı sonuçları raporlarında, ansiklopedi maddelerinde, sözlüklerde ve çeşitli internet siteleri gibi konu hakkında araştırma ve çalışmalarda rastlamaktayız.

1.4. Tütünün Tarihçesi

Tütün bitkisi, daha doğrusu tütün yaprağı, keyif verici bitkiler içerisinde dünyada en çok yetiştirileni ve en fazla kullanılanıdır. Patlıcangiller (Solanacea) familyasının Nicotiana cinsinden olup 75 kadar türü bulunmaktadır. Asıl istifade edilen yaprak kısmı olduğu için en çok kullanılan ve tarımı yapılan tür ise tütün topluluğunun %90’ından fazlasını teşkil eden Nicotiana Tobaccum’dur (Yıldız ve Er, 2006: 6-7; Türkiye’de Tütün, 1971: 5,8-9; Temel Britannica, 1992: 151-152; Vildan, 2011: 2).

Arkeolojik ve Botanik araştırmalar sonucunda tütünün ilk çeşitlerinin Amerika kökenli ve neotropikal karakterli olduğu tespit edilmiştir (Türkiye’de Tütün, 1971: 5). 15.yüzyıl sonuna kadar sadece Amerika kıtasında yerliler tarafından bilinen, kullanılan hatta kendilerine yetecek şekilde üretimi yapılan tütün, Avrupa’ya 1492 yılında Christopher Columbus’un Amerika’yı keşfi ve bunu takip eden yıllarda gelmiştir (Yılmaz, 2007: 3).

Tütünün keyif verici anlamda ilk kez ne zaman kullanıldığı ise bilinmemektedir. Ancak tütünün değil ama duman çıkaran bitkilerin tüketimi prehistorik çağlarda başlamış ve bu dönemdeki insanlar dumanlı bitkilere keyif verici bir madde yerine, dinsel inanış çerçevesinde ayinlerinde yer verdiğini görmekteyiz (Evren, 1996: 156; Mazhar Osman, 1934: 172).

Amerika’nın keşfinden evvel tütün bitkisinin keyif verici yanının bilinmediği gibi eski dünya memleketlerinde duman yalnız dua, tedavi ve bazen de bayılma ilacı olarak kullanılmıştır (Resim 1). Tam olarak ne zaman kullanıldığı bilinmese de eski zamanlarda Antil Adaları ve çevresiyle bugünkü Meksika’da rahiplerin ibadetleri için kullandıkları dumanın, artık keyif verici bir madde olarak kullanılması başlanmıştır (Corti, 1946: 3-4; Vildan, 2011: 2; Ceylan, 1995: 8).

3 Ağustos 1492’de yeni kıtaya ayak basan *Christopher Columbus*, bir grup kişiyi keşif yapması için Küba’nın iç kesimlerine göndermiştir ve Avrupalıların ilk tütünle karşılaşması bu görev sırasında gerçekleştiği belirtilmiştir. Keşif için yola çıkan bu grup iç bölgelere ilerlediğinde kurutulmuş yaprakları yakarak dumanını içlerine çeken yerlilerle karşılaştıklarını ve bu yapraklardan kendilerine bir tutam tütün ikram edildiğini söylemektedirler. Keşif grubu, yerlilerin dumanı genellikle içi boş ve ucu çatallı ‘Y’ şeklindeki boruyu burun deliklerine girecek şekilde tutarak dumanı içine çektiklerini (Corti, 1946: 10-11; Bakla, 2007: 17; Baykara, 2004: 301) ve kullandıkları bu alete ise “Tabak” anlamına gelen “Conuelos” ismi verildiklerini söylemektedirler (Corti, 1946: 12).

Resim 1: Tütün dumanı ile hasta tedavisi

Kaynak: Corti, 1946: 155.

1559 yılında Fransa hükümeti tarafından Portekiz’e elçi olarak gönderilen Nîmes’li Jean Nicot tütüne büyük bir önem vermiş ve Lizbon’da gördüğü yenilikleri memleketine bildirirken bu arada her türlü hastalığa deva olarak gösterilen tütünü elçilik bahçesine dikmiştir. Tütün yapraklarının yakılıp dumanını tütürülmesi, kurutulmuş yaprakların ufalanıp buruna çekilmesinin öksürüğe, astıma, baş ağrılarına ve mide ağrılarıyla kadınların ıstıraplarının dinmesinde etkili olduğundan konuyu 1560’da Fransız Kraliçesi Catherina de Medici’ye sunmuştur. Kraliçenin tütüne alakasından dolayı bir ara bu ota kraliçe otu denilmiştir (Corti, 1946: 19-20; Türkiye’de Tütün, 1971: 6-7; Yılmaz, 2007: 6; Bakla, 2007: 19). Böylece tütünün Fransa’da ve öbür Avrupa devletlerinde tanınmasına yol açmıştır.

Zirai bitkiler üzerine çalışmalarda bulunan Liebanet kardeşler, tütün bitkisinin Fransa’ya getirilmesinde ve bu konuda büyük katkılar sağlamasında yararlı olan Jean Nicot’un isminden yola çıkarak, bu keyif verici bitkiye “Nicotiana” ismini vermişlerdir (Corti, 1946: 23; Türkiye’de Tütün, 1971: 7; Yılmaz, 2007: 6; Bakla, 2007: Vildan, 2011: 4).

Yeni kıtanın keşfiyle Avrupa’dan düzenlenen seferlerle elli yıl içerisinde tütün, başta İspanya ve Portekiz olmak üzere Belçika, İsviçre, İtalya, Fransa ve İngiltere’ye girmiş, hatta küçük çapta üretimine bile başlanmıştı. 16. yüzyıl

sonlarında ise Avrupa'nın tamamı olmakla birlikte Uzak Doğu, İç Asya, Sibirya, Hindistan ve Afrika'ya kadar yayılmış ve ticareti yapılan bir bitki halini almıştır (Yılmaz, 2007: 4; Ceylan, 1995: 9).

Tütünün ilk defa *Osmanlı* topraklarına ne zaman girdiği konusunda kesin bir tarih söylemek oldukça zordur. Hazarfen Hüseyin Efendi H. 1007 (M. 1598) tarihinde (Aktaran: Yılmaz, 2007: 12), Peçuylu İbrahim Efendi H. 1009 (M. 1600-1601) tarihinde (Peçevi, 1981: 259), Naima Tarihi'nde H. 1015 (1606) (Aktaran: Bakla, 2007: 40; Baykara, 2004: 302; Evren, 1996: 163) ve Ali Rıza Bey ise 1600 (Ali Rıza Bey, 2001: 275¹) yılında Osmanlı topraklarında görüldüğünü söylemektedir.

Hazarfen Hüseyin Efendi'nin "Telhisü'l Beyhan fî Kavânîn-i Âl-i Osman" adlı eserinde tütün hakkında şunları söylemiştir: *"1598 tarihine kadar İstanbul'da ve Rumeli'de bulunmamakta idi. 1598 yılı başında İngilizler tarafından getirildi ve bazı hastalıklara şifa diye satıldı. Ehl-i keyften bazı yaran müsaadesi vardır diye mübtela oldular. Giderek iptilası bütün dünyaya sirayet etti 1635 tarihine gelindiğinde şöhreti o mertebe idi ki tahrir tabir değildir. Badehu padişahım umumen memalik-i mahrusada vaki kahvehaneleri ref' buyurup yerlerine dekakin vaz' ettiler"* deyip özellikle tütünün tarihi hakkında bizlere önemli bir bilgi vermektedir (Aktaran: Yılmaz, 2007: 12; Yılmaz, 2005: 16).

Peçevi Tarihi'nde ise tütünden şu şekilde bahsedilmektedir: *"1600 yılında İngiliz kâfirleri getirdiler ve rutubetten ileri gelen kimi hastalıklara ilaçtır diye sattılar. Keyif ehli kimi ahabplar, keyif verir diye tiryakisi oldular. Hatta ulema ve devlet büyüklerinden birçokları tutkuya uğradılar. Kahvehaneler, rezil ve ayak takımı kimselerin fazla tütün içmelerinden tütünle doldu ve içinde olanlar birbirini göremez oldu. İğrenç kokusunun ise adamın sakalına, başörtüsüne ve tüm giysisine sindiği gibi eğer evde içmişse eve siner. Bundan başka halı ve keçe gibi eşyayı,*

¹ Bazı kaynaklar Ali Rıza Bey'in İstanbul'a tütünün geliş tarihini 1687 olarak vermiştir. Oysa bu tarihin yanlış hesaplanmış olduğu, daha sonraki basımlarında bu hatanın düzeltilerek 1600-1601 yılları olarak değiştirildiği görülmüştür.

evdeki yer yataklarını yakar; kül ve köz ile dört bucak pislenir. Gerçekte forsa çalıştıran gemilerde gardiyanlar kullanırlarsa biraz uyku giderici etkisiyle yaralı olduğu inkâr olunmaz. Birde rutubet gidererek kuruluk getirir. Fakat bu kadarcık bir yarar için birçok zararlarına katlanmak ne akıl kârıdır, ne de geleneğe uyar” der. Peçuylu İbrahim ayrıca İstanbul’daki yangınların sebebi olarak tütün içiminden kaynaklandığını göstererek, padişahın kahvehaneleri yasaklayıp kaldırdığına ve yerlerine uygun dükkânlar kurdurduğuna değinir (Peçevi, 1981: 259-260).

1614-1615 yıllarında Türkiye’de bulunan ve Türkler arasındaki tütün içme alışkanlığını anlatan ilk İtalyan seyyah Pietro della Vale: *“Türkler sadece sohbet ederken değil, günün her saatinde tütün içmekten hoşlanırlar. Burunlarından çıkan duman gibi değersiz şeylerle kendilerini eğlendirirler. Onlar tütünün çok eğlenceli olduğunu düşünüyorlar fakat ben iğrenç buldum”* diyerek Peçuylu İbrahim’de de olduğu gibi tütüne olumsuz yaklaşmıştır (Vanzan, 2007: 432).

Bizlere farklı bir tarih belirten Uzi Baram, 1590’larda İstanbul’da kullanılan tütünden söz eden bir metnin bu bölgede kullanılan tütünün en eski belgesi olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca Osmanlı döneminde tütün içmenin kahveyle iç içe ve yaygın bir halde kullanıldığına değinmiştir (Baram, 2010: 155).

Bazı kaynaklarda tütünün yurdumuza, 16. yüzyılın ortasında Venedik, İngiliz, Hollanda ve İspanyol tacirleri tarafından İstanbul’a getirilen kahvenin hemen ardından –yani 16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başları arasında- geldiği söylenmektedir (Türkiye’de Tütün, 1971: 10; Ceylan, 1995: 24). Kahvenin 1555’te yurdumuza girmesiyle özellikle İstanbul’da sayıları giderek artan kahvehanelerde tütün kullanımı özellikle kahveyle birlikte ayrılmaz ikili oluşturmuş ve kısa zamanda her tabakadan insanları kendilerine müptela ederek hızlı bir şekilde kullanımları yaygınlaşmıştır (Şen, 2007: 204) (Resim 2).

Resim 2: Bir İznik çini tabağından detay “Çubuk İçen Adam”, 17. yy.

Kaynak: Bakla, 2007: 350.

Kısa sürede ülkede kullanımı yaygınlaşan tütünün, çok geçmeden din adamları tarafından Kuran-ı Kerim’e aykırı olduğu söylenerek haram olup olmadığı tartışmaları başlamıştır (Ünal, 2007: 17). Ulema tarafından yazılan risalelerde ise tütün; haram, mekruh, mubah olup olmadığı ve yasaklanıp yasaklanamayacağı tartışmalarını yaratmıştır (Yılmaz, 2007: 12). Ulema arasında tütünün haram olduğu konusunda ihtilaf yaşanmasına karşın zamanla bu sınıf arasında da tütün içiminin yayıldığını görmekteyiz (Bayraktar, 1990: 16).

Dünya’nın birçok yerinde olduğu gibi tütün içimi konusunda, Osmanlı İmparatorluğuna girişinden çok kısa süre sonra toplumsal, politik ve dinsel nedenlerden dolayı çok katı yasaklar konmuştur.

Yurdumuzda tütün ekimi ve içimine ilişkin bilinen ilk yasağın 1614 yılında I. Ahmet zamanında gerçekleştirildiği görülmektedir. Tamamen iktisadi olaya dayandırılan bu yasağın sebebi ise saray için gerekli olan mum ve hekimbaşının ilaçta kullandığı balmumunun temin edildiği Manisa ve Biga havalisinde tütün ekiminin başlanmasıyla birlikte, imal edilen balmumun büyük bir kısmı tütün bitkisinin böceklenmesini engellemek için kullanıldığını görülmüştür. Bundan dolayı sarayın ihtiyacı olan mumun temin edilmesinin güçleştiği ve mum üretimin azalmasından kaynaklı mum kantarının 1400 akçadan 2400 akçaya çıkarttırılarak

fiyatın artmasına sebep olunmuştur. Bu fiyat artışı saraya yansıyınca Manisa ve Biga Sancaklarındaki kadılara gönderilen fermanla, halkın tütün ekmemeleri ve içmemeleri emrolunmuştur (Bayraktar, 1990: 16; Baykara, 2004: 302-305; Yılmaz, 2007: 15).

I. Ahmet'ten sonra padişah olan Sultan Mustafa ve II. Osman (Genç Osman) dönemlerinde, dış seferler ve iç karışıklıklarla uğraşıldığı için imparatorluğun bu devrinde yasakların pek fazla bir etkisi olmamıştır (Bayraktar, 1990: 17; Türkiye'de Tütün, 1971: 10; D'Ohsson, (t.y.): 62).

Tütünle ilgili en sert yasak ve uygulama ise IV. Murat zamanında 1633'te büyük İstanbul yangınından sonra olmuştur. Saltanatının 1630'dan sonraki yıllarında Sultan Murad, kahve ve kahvehane yasağı, içki yasağı, meyhane yasağı, toplanma yasağı, duhan (tütün) yasağı bunlardandır. Yasaklara uymayanlara ise idam cezası uygulanmıştır (Sakaoğlu, 2004: 285; Uluçay, 1952:1419-1422,1431; Otmanbölük, 1978: 32; Kahraman ve Dağlı, 2003:187).

IV. Murat'ın vefatından sonra kahvehaneler açılmış ve tütün serbest içilmeye devam etmiştir. Ancak yasağın kalkmasına karşın bir emir çıkmamıştır. IV. Murat'tan sonra Sultan İbrahim zamanında bu yasaklar giderek azalmaya, etkisini kaybetmeye yüz tuttu. Kendisi de bir tütün müptelası olan IV. Mehmet zamanında ise tüm yasaklar hafifletildi (Evren, 1996: 167-168; Bayraktar, 1990: 18; Bakla, 2007: 45). Tütün içme yasağı; 1646'da Şeyhülislam Mehmet Behai Efendi'nin verdiği fetvayla kısmen, 1680'de ise gelir getirdiği için toptan kaldırılmıştır (Yılmaz, 2005: 19; Bakla, 2007: 45; Evren, 1996: 168-169).

1700 yılının öncesinde ve hemen sonrasında düzenlenen tütün gümrüğü ve dönüm resmine rağmen, tütünün tarımı önce Rumeli'de, daha sonra da Anadolu'da yaygın hale gelmiş ve ticareti gelişmiştir. Örneğin 1699 yılında Karesi ve Biga livaları dâhilindeki 18 kazada tütün tarımı yapılmaktaydı. Bu gelişmeler sonunda, İstanbul'da bağımsız bir mukataa oluşturulması gerekmiştir. Tütün Gümrüğü, Hasır İskelesi'nde kurulmuş; tütüncü esnafı da burada toplanmıştır. Lonca Odası kurularak

bir kethüda ve bir de yiğitbaşı tayin edilmiştir. Bu düzenleme Reji İdaresinin kuruluşuna kadar devam etmiştir (Ünal, 2007: 19).

Kâğıda sarılmış ilk sigaralar, XVI. yüzyılın başlarında, İspanya’da ortaya çıkmıştır. Sevilla’daki dilenciler yerlerden topladıkları puroları ufalayıp kâğıda sararak içmiş ve halk tarafından dikkat çekmişlerdir. Mısır buğdayından yapılan bu teknik İspanyol sigaraların başlangıcını oluşturmuştur. XVII. yüzyılda kaliteli kâğıtlara elle ya da fabrika ortamında sarılarak yapıştırılan sigaralar, milletler arası savaşlar veya değişik münasebetlerden dolayı tüm dünyada giderek yaygınlık kazanmıştır (Bilecik, 2007: 599-600).

Osmanlı İmparatorluğun sigara ile tanışması ise Kırım Savaşı (1853-56) sırasında İngiliz askerlerin İstanbul’a “cigarette” getirmeleriyle başlamıştır (Bilecik, 2007: 600). 1855 yılında Osmanlı Devleti’nin Paris’te katıldığı uluslararası bir sergiye yaklaşık 2000 değişik ürünün gönderildiği, bu ürünler arasında ise lülelerin ve vişne ağacından yapılmış ağızlıkların teşhir edildiğini görmekteyiz. Elde edilen bu bilgi ışığında 1855 yılında Osmanlı Devletinde ağızlığın kullanıldığına ve daha o tarihlerde bir sigara fabrikası kurulmadığına göre, içilen sigaraların ya ufak imalathanelerde ya da yurt dışından getirilmiş olabileceğini söylemek mümkündür (Bakla, 2007: 201-202).

Yurdumuzda ilk sigara imalatı, 1864 yılında Fransızlara verilmiştir (Bakla, 2007: 200). 1874 yılından itibaren çoğalan imalathanelerle birlikte sigara, yurdumuzda gittikçe yaygınlık kazanmaya başlamıştır. 1887’de Beykoz’da açılan Hamidiye Kâğıt Fabrikasındaki dört kâğıt makinesinden biri, tütün kâğıdı yapmaya ayrılmıştır. Daha sonra bu makineler savaş malzemesi yapmak bahanesiyle 1915’de müttefikler tarafından tahrip edilir (Bilecik, 2007: 600).

Birinci ve İkinci Dünya Savaşları tütün endüstrisinin şaha kalktığı dönemlerdir. Dört erkekten üçü, beş kadından birisi sigara içer hale gelmiştir. Osmanlı hükümeti ekonomik nedenlerle tütün ekiminin yarı hissesini 1884 yılında Fransız Reji şirketine verdi. Bu şirket İstanbul, İzmir, Samsun ve Adana’da tütün işleyen fabrikalarını kurdu. Reji şirketi yüz binlerce Türk tütün üreticisini sömürdü durdu. Geçinebilmek

için ara sıra kaçak tütün satmak durumunda kalan üreticileri sıkı takibe aldı. Reji şirketi 1913 yılında Osmanlı İmparatorluğunu tehditle baskı altında tutarak devletten, kendilerini daha güçlü hale getirecek kararlar aldırttı (Barış, 2011: 4; Ünal, 2007: 26, 30).

Türkiye Cumhuriyeti kurulunca, 1925'deki bir yasa ile tütün ve sigara üretimi devlet tekeline geçmesiyle Reji işkencesi ve sömürüsü sona ermiştir. Bu devirdeki yoğun çalışmalar sonucu tütün, sanayi planına alınır ve yeni fabrikalar yapılarak sigara üretimi artar (Bilecik, 2007: 600; Barış, 2011: 4; Ünal, 2007: 31; Ceylan, 1995: 48).

Duman çıkaran bitkilerin tüketimi prehistorik çağlarda başlamış ve bu dönemdeki insanların dumanlı bitkileri keyif verici bir madde yerine dinsel inanış çerçevesinde ayinlerinde kutsal saydıkları tütsülere yer vermişlerdir (Evren, 1996: 156). Din adamlarının ateş kurbanlarına, güzel kokulu reçineleri ve otları yakarak rahatlatmayı düşünmeleriyle ilahi kutsamalarda büyük bir rol oynayan tütsü dumanının bulmasına ve kullanmasına neden olunmuştur (Corti, 1946: 1). Bu yakılan tütsünün dumanını ise teneffüs etmeyi sağlayan borular 'lülenin' babası yani en ilkel hali sayılmıştır.

Amerikan kıtasında kullanılmaya başlanan tütün çeşitli amaçlara hizmet etmiş ve yerlilerin hayatında önemli bir yere sahip olmuştur. İlk kez şaman törenlerinde "halüsinasyon" için kullanılan tütün Amerika yerlileri arasında "her derde deva ilaç" olarak nitelendirilerek yetiştirilmiştir (Ayhan, 2010: 51).

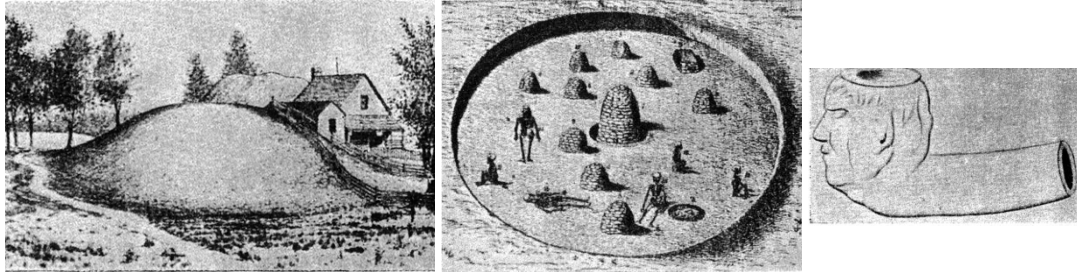
Tütün içiminin gerçekleştirildiği ilk alet olan lüleler, Prehistorik döneme ait Tümülüslerde bulunan kemik, taş ve pişmiş kil topraktan yapıldığı, bunların tasarım ve süslemelerinin ise oldukça çeşitli olduğu görülmüştür (Schmidt, 2007: 488). Kuzey Amerika'nın Colorado eyaletinin Jurgen bölgesinde silindir formdaki lüle, bulunabilen en eski içim aleti olup 9000 yıl öncesine ait olduğu belirtilmiştir. Oregon'un güneyinde bulunan iki kırık lüle parçası ise, yaklaşık olarak 3000 ila 5000 yıl öncesine tarihlenmiştir (Turnbaugh, 1980: 20). Meksika'nın Palenque harabelerinde bulunan bir mabet duvarındaki kabartmada yaklaşık M.Ö. 1000.

yüzyılda elinde lüleyle resmedilmiş tütün içen bir rahip yer almaktadır (Corti, 1946: 4-5).

Antil adaları sahasında ve Orta Amerika’da yaşayan yerliler hurma yapraklarını bir nevi torba haline getirmiş, içerisine kurutulup ufalanmış tütün ve diğer kokulu bitki yaprakları koymalarıyla lülenin en eski şeklini meydana getirmişlerdir. Bununla beraber torbadan dumanı çekmeye aracı olarak ise bambu ve kamış kullanılmıştır (Corti, 1946: 5).

Bambu ve kamışın yetişmediği daha kuzey bölgelerde, içme âdeti yayılmaya başladığı ve tütün bitkisinin tohumları kuzeye doğru yayılmasıyla bu borular elverişli kemiklerden, tahta, taş ve kil maddelerinden yapıldığı görülmüştür. Bu maddelere, Misisipi Nehri boyunca ve Ohio vadisindeki göller yöresinde prehistorik zamanlara tarihlenmiş höyüklerde Amerika ve Antil bölgelerinde insan, kuş, sürüngen ve diğer hayvanların tasvir edildiği lülelere rastlanmıştır (Corti, 1946: 4-6) (Resim 3).

Resim 3: Kuzey Amerika’da üstü açılmış bir höyük içesinden çıkan insan başlı bir lüle

Kaynak: Corti, 1946: 151.

16. yy. son çeyreğinde İspanya üzerinden Avrupa’ya ulaşan tütün, İngiltere ile birlikte lülede kullanımı ve içim âdetiyle yaygınlaşmaya başlamıştır (Robinson, 1985: 149). 1586 yılında Kuzey Amerika’nın Virginia eyaleti valisi Ralf Sane Lane ve Sir Francis Drake Amerika’dan tütün ve tütün içimi aracı olan çubuğu da beraberinde getirerek İngiltere sarayındaki ünlü İngiliz kâşif, şair ve tarihçi Sir Walter Raleigh’e takdim eder. Böylece sarayda tütün ve lüle kısa sürede revaç görmeye başlar (Baykara, 2004: 302).

Londra’da bir moda haline gelen tütün, o zamana özgü lülelerde içiliyordu ki bunlar arasında lüks gümüş lülelerde vardı, içerisine saman çöpü sokulmuş ceviz

kabuklarından yapılmış uydurma lüleler de kullanılmaktaydı. İlk zamanlarda lüle nadir olarak bulunuyordu öyle ki; Tabagieen denilen şarap veya birahanelerdeki insanlar tek bir lüleyi elden ele aktararak içiyorlardı (Corti, 1946: 30).

Portekizli denizcilerin, Güney Amerika limanlarından Hint Okyanusuna açılmasıyla, tütün ve lüleler Uzak Doğu'ya taşımıştır. Atlantik'i geçtikten sonra lüle ve lülenin kullanımı çok hızlı bir şekilde Doğu'ya yayılmıştır. Avrupa'da tek parça olan lüle Afrika'da ve bütün Doğu Akdeniz'de birbirinden ayrılabilir, çubuk ve uç kısmına küre (yuvarlak) şeklinde takılan lüle, iki parçalı bir içim aletinden oluşmaktaydı (Robinson, 1985: 150-151; Evren, 1996: 160). Çubuk ve lüle kısmı olarak iki parçadan olan lüleler, Afrika ve Doğu Akdeniz çevresinde kullanımı gittikçe yaygınlaşmaya başlamıştır.

Thomas Dallam, 1599'larda dergisinde bir bölümünü kaleme aldığı macera hatıratlarından birinde, Çanakkale Boğazında bir Türk donanmasıyla karşılaştıklarını ve İngiliz gemisinin kaptanı tarafından Türk kaptanına bir lüle hediye ettiğini belirtmektedir (Robinson, 1985: 151).

Osmanlı'nın İngilizlerden etkilenecek yaptığı ilk lüleler küçük boyutlu, uzun çubuğa sahip soluk gri ya da beyazdır. Doğu ve Kuzey Afrika yoluyla gelen üç parçalı lülelerden önce Thomas Dallam'ın gemisi ve diğer gemiciler tarafından Türkiye'ye ulaşan İngiliz lülelerinin yansıması olan bu lüleler 17. yüzyıl başlarının genel karakteristiğini oluşturmuştur (Robinson, 1985: 151,153) (Resim 4).

Osmanlılar örnek olarak gördükleri İngiliz lülelerini, seramik veya çömlek atölyelerinde önce çoğaltmış kısa sürede ise sonra kendi zevklerini de işe katarak kendilerine duman içme aleti olarak tanıtılan Avrupa lülelerinden çok ayrı bir tarzda yepyeni bir tütün içme aleti geliştirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun her şehrinde lüle imalatı yapılmıştır. Çünkü esasında bir çömlekçi atölyesi için lüle imalatı yapmak çok zor olmadığı için hızlı yaygınlık kazanmış ve oldukça fazla çeşitlilik sağlanmıştır (Bakla, 2007: 98).

Resim 4: 17. yüzyıla ait minyatürler

Kaynak: Robinson, 1985: 204-205.

Peş peşe açılan kahvehanelerden dolayı tütün içme şekli, imparatorluğun diğer şehirlerine de hızlı bir biçimde yayılmaya başlamıştır. Lüle yapmaya başlayan atölyeler kısa zamanda tekniklerini geliştirerek üretimlerini artırmaya başlamışlardır. Zamanla atölyelerde bu lülelere presle basmasını, bir sır kadar parlayan astar ile bu lüleleri kaplamayı, üstlerinde yaptıkları süslemelerde çok ustalaşıp altın yaldız kullanmışlardır (Bakla, 2007: 98).

Bu şehirlerden Lüleburgaz, lüleleriyle kısa zamanda ün yapan çok sayıda lüle imalathanesine sahip olduğu için bu ismi almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir şehri olan Lüleburgaz'da bugün tek tük lüle kırıklarına rastlanıyor, ancak bunların hiçbirinde Lüleburgaz adı geçen bir mühür bulunmamaktadır (Bakla, 2007: 98).

İmparatorlukta adı pek duyulmayan lüle merkezleri arasında Rusçuk, Avanos, Payas, Van ve Diyarbakır yer almıştır. İstanbul'daki gibi kaliteli lüleler üretilmemekle birlikte bu merkezlerde üretimin varlığını gösteren lüle atölyeleri bulunmuştur. Yapılan kazılarda bu şehirlerde yüzlerce lüle buluntusuna rastlanılmıştır (Bakla, 2007: 98; Bakla, 1985: 5; Ayhan, 2011: 45).

18.-19. yüzyıllar boyunca İstanbul'daki lüle üretiminin büyük bir çoğunluğunu sağlayan Tophane semti, bu sanatın merkezi haline gelmiştir. Tophane'de 18.

yüzyılın sonlarına kadar saray için de kaliteli üretim yapılmıştır. Bu eserlerin özellikle saray için yapıldığından diğer el sanatlarında da olduğu gibi daha da ayrı bir özenli üretim yapıldığı görülmektedir (Taşçı, 1996: 150; Bakla, 2007: 112-128) (Foto 1).

Foto 1: Tophane işi lüle örnekleri

Kaynak: Bakla, 2007: 168.

19. yüzyılda lülelerin toptan üretiminde bir hızlanma görülmekle birlikte bu objeler için çeşitlilik sınırlıdır. 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde, Anadolu'daki tütün üretimi Batı Avrupalıların denetimine geçmiştir. 20. yüzyıl başlarında Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinin simgelerinden olan lüle, İmparatorlukla aynı kaderi izlemektedir. Osmanlı'nın çöküşüyle birlikte Batı Avrupa'nın Osmanlı topraklarını ele geçirmesi sonucunda yabancı mallar pazarlarımıza girmiştir. Başkentle sınırlı kalan lüle üretimi, teknolojik ürünlerle baş edememekle birlikte talebi karşılayamayacak duruma gelmesi pazarlarını kaybetmesini neden olmuştur. Diğer yandan Osmanlı devletinin son dönemlerde batılılaşma modasına kapılmasından

dolayı halkın yerli mallara itibarının azalması sonucunda lüle içimi de bundan nasibini almıştır. 19. yüzyılda Fransızlar, Osmanlı pazarları için Türk lüleleri üretmiştir (Baram, 2010: 158). Buna karşın I. Dünya Savaşı'nın öncesinde ve sırasında puro ve sigara içiminin yaygınlaşması Fransız kil lüle üretiminin sonlanmasında etkili olmuştur (Robinson, 1985: 152).

1864 yılında yerli üretime başlayan sigara fabrikaları Tophane'de de kapanan dükkân sayısını giderek hızlandırmış, 1894'te ayakta kalan elli kadar dükkân, 1921'de sadece bir tane dükkân kalmıştır. Bu dükkân da son yıllarda lüle satışının durmasından dolayı kepenklerini indirmek zorunda kalmış. Bu ustalardan sadece iki kişinin kaldığını araştıran Hüseyin Kocabaş, bunlardan Topal Ahmet Usta'nın Mersin'e yerleştiğini, Ömer Güç Usta'nın ise Zeytinburnu'nda nargile lülenin ürettiğini öğrenmiştir. Ömer Usta'nın meşhur Edirneli Lüleci Süleyman Usta'nın yeğeni olduğunu, 1928 yılında satışların tamamen durmasından dolayı dükkânı kapattığını ve buradaki malzemelerini ise İstanbul Belediye Müzesine hediye ettiğini öğrenmiştir (Kocabaş, 1963: 12; Bakla, 2007: 348).

Bir diğer lüleci ustası ise İsmail Toprak'tır. Ömer Usta gibi işlerinin durması üzerine dükkânı kapatan İsmail Usta, 1944 yılında Hayri Giray'ın yanında çalışmaya başlayarak nargile lülesi imal etmiş. Eski lüle toprağını bulamadıkları için lüleleri parlatamaz, bunun için ise üzerlerine vernik sürdüklerini söylemektedir (Bakla, 2007: 348).

Sonuç olarak 16 yüzyılın ortalarından itibaren yurdumuzda tütünle kullanılmaya başlanan ve geleneksel el sanatlarımızdan biri olan lüleciliğin, 19. yüzyılın ortaları ile 20. yüzyılın ilk çeyreği arasında tütünde sigara içiminin yerine almasıyla birlikte, bir zamanlar Osmanlı'nın müptelası olduğu lülenin artık tarih sayfalarında yavaş yavaş kaybolduğunu görmekteyiz.

2. OSMANLI DÖNEMİNDE TÜTÜN KÜLTÜRÜNE AİT ETNOGRAFİK OBJELER

2.1. Osmanlı Lüleleri

Tütünün ülkemize girişiyle birlikte içiminde kullanılmaya başlanan lüleler, zaman içerisinde seramik ve çömlek ustalarımızın kendi zevkleriyle de birleşerek, batıdan gördükleri ilk formdan nerdeyse tamamıyla sıyrılıp ayrı bir tarz oluşturmuş ve zamanla çeşitlenerek zenginlik kazanmıştır.

Zaman içerisinde kullanıma göre çeşitlenen lüleler sigara, nargile ve tütün olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Genel anlamda tütün lülesine benzeyen *sigara lüleleri* Osmanlı'da tütünde sigaraya geçilmesinden itibaren yani 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra kullanılmaya başlanmıştır. Ağız kısmı kapalı olup ortasında sigaranın oturduğu bir delik bulunan bu lüleler, genellikle küçük ebatlıdır. Tütün lülelerin kullanımı azılmasıyla birlikte satışı azalan lülecî esnafı, geçimini sigara lülesiyle devam ettirmiştir. Kırmızı çömlekçi çamurundan yapılan bu lüleler genellikle çiçek kaideli tiptedir.

Bir diğer çeşidimiz olan *nargile lülesi* ise tütünün farklı bir şekilde içilmesini sağlayan nargilenin en üst kısmında bulunmakta olup üzerine iri kıyılmış tütün olarak tanımlanan tömbekinin konulduğu ve duman çıkan ucun altta kaldığı küçük kaplara denilmektedir. Kırmızı çömlekçi çamurundan imal edilen bu lülelerden genellikle lale ve zambak şeklindekiler tiryakların tercih sebebi olmaktadır (Bakla, 2007: 156, 66).

Konumuzun asıl şeklinin oluşturan ve Osmanlı'da ilk tütün kullanım aleti olan *tütün lülesi* ise pişmiş topraktan yapılmış, çubukla tütün içilirken fincan gibi ağzı açık olup yan tarafında çubuğa bağlanacak bir ucu olan kaplardır.

2.1.1. Lülenin Tanımı ve Bölümleri

Lüle kelimesinin aslı Farsçadan gelir ve “*emzik*” demektir. Diğer taraftan Arapçada ‘*inci*’ anlamına gelen “*Lü’lü*” ile zarif demek olan “*Lül*” veya “*Lüli*” kelimeleri de lülenin türemesinde yardımcı olabilir. Lülenin çanak şeklindeki formu genelde hep yarım küre şekline yakındır ve lülenin parlaklığı da ona zarif bir ifade vermektedir. Dolayısıyla bir çubuğun ucuna takılmış, küre formundaki zarif çanakçığa konulan tütün dumanının bir emzik gibi içe çekilmesinden esinlenerek ortaya çıkmış bir terim olmalıdır (Bakla, 2007: 156).

Lüle kelimesi ayrıca birçok farklı anlam içermekte olup bunlar şu şekildedir (Arseven, 1950a: 1245; Pakalın, 1983a: 372);

1. Halka gibi yuvarlak ve devirli şeyler hakkında kullanılır: saç lülesi, kaymak lülesi gibi.
2. Su ölçülerinden birinin adıdır. Dört ‘masura’ bir lüle sayılırdı.
3. Kâğıttan yapılmış külah.
4. Çeşme, musluk ve emsaline takılan küçük boru.

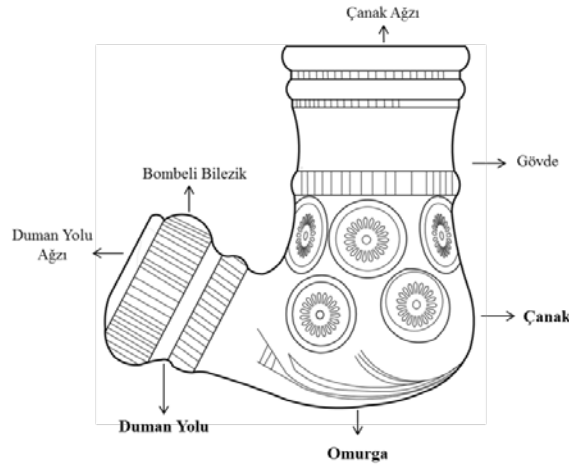
Konumuzla ilgili olan lülenin anlamı ise şöyledir: “Çubuk ve nargilelerin ucuna takılan ve içine tütün veya tömbeki doldurmağa mahsus olup pişmiş topraktan yapılmış ve fincan gibi ağzı açık ve dibinde bir deliği olan küçük kap”tır (Arseven, 1950a: 1245).

Aslında bu tanım Erdiñç Bakla’nın da dediği gibi çubuk lülesi ve nargile lülesini tam karşılamamaktadır. Bakla’ya göre ise bizim de esas olarak kabul ettiğimiz bu tanım şöyledir: “*Pişmiş topraktan yapılmış; çubukla tütün içilirken fincan gibi ağzı açık olup yan tarafında çubuğa bağlanacak bir ucu olan, tömbeki içilirken ise; duman çıkan ucun altta olduğu, küçük duman içme kaplarına*” lüle denir (Bakla, 2007: 156).

Ahşap, taş, fildişi, kemik ve metal gibi maddelerden yapılan lüle, ülkemizde genellikle kırmızı topraktan pişirilmiş olanlar tercih edilmiş ve yaygınlık kazanmıştır.

Osmanlı’da çeşitliliğe bakımından zengin olan lüle esas olarak çanak, duman yolu ve omurga/kaide olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır (Çizim 1).

Çizim 1: Tütün lülesinin bölümleri

Lüleci çanağı, tütünün doldurularak yakıldığı hazneye denmektedir. Lüle çanakları çok değişik formlarda üretilmiştir. Konik, küre, basık küre, dört veya altı köşeli, silindir ve bu saydıklarımızdan ilk iki formun beraberce kullanılarak oluşturmuş olduğu zengin form çeşitliliği içermektedir (Bakla, 2007: 156-157; Bakla, 1993: 63).

Duman yolu, tütün çanağından dumanı çubuğa götüren yola denmektedir. Genelde silindir şeklinde olan bu yol bazen köşeli, bazen de bir desen oluşturmak için üzerine yivler ve bombeler oluşturacak şekilde yapılmıştır (Bakla, 2007: 157).

Duman yolunun çubuğa bağlandığı kısma ise “*çubuk ağızı/duman yolu ağızı*” denmektedir. Çubuğun lüleye sokulduğu yer olan bu delik, lülenin büyüklüğüne göre 5-15 mm çapında değişiklik göstermektedir. Çubuk ağızları düz, burmalı, çok köşeli, bombeli ve bitiş yerleri değişik beyit yazılı olarak biterler (Bakla, 1993: 63).

Omurga, lüle çanağı ile duman yolunu birbirine bağlayan kısma denmektedir. Bu kısımda üçgen, kare, dikdörtgen, el ve çiçek gibi formlar gözükürken, çanağın direk duman yoluna kaynadığı ve birleştiği durumlar da görülmektedir (Bakla, 1993: 63). Aslında erken lülelerde bu form kullanılmazken 17. yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın başı arasında ortaya çıkmaktadır. Daha sonraki yüzyıllarda da yayılımı devam ederken 18. ve 19. yüzyılların sonuna doğru bu formda değişik uygulamalara gidilmiştir (Robinson, 1985: 161-162; Evren, 1996: 171).

2.1.2. Lüle İmalatı

Tütünün yurdumuza girişiyle birlikte kullanımı başlanılan lüle, Osmanlı sanatında başlı başına bir sanat dalı olmuştur. Her ne kadar çeşitli malzemelerden yapılsa da insanların akıllarına ilk lületaş gelmektedir. Osmanlı'da “çubuk” adıyla bilinen kil lüleler örnek alınarak işlenen ilk lülelerden sonra da taş yani ismini bu sanattan aldığı “Lületaş” malzemesinden işlenmiştir. 1683 de Viyana kapılarına ulaşan pek çok yeniçeri, adıyla sanıyla “Lületaş Çubuklarda” seçme Türk tütünleri tütürüyorlardı. Lüle içiminde ideal olan bu taş, nikotini büyük ölçüde emmesinden dolayı bu malzeme lüle ve ağızlık yapımında tercih edilmiştir Lüle (Eskişehir Valiliği, 2010: 9; Dudaş, 2010: 3,86-88).

Lüle ocaklarının Osmanlı sınırları içinde az sayıda olması bu malzeme ile yapılan lülelerin sınırlı kalmasında etkili olmuştur. Bununla birlikte lületaş ocaklarının başkentten uzak oluşu nedeniyle bu malzeme lüleciler tarafından çok rağbet görmemiştir. Daha çok bu malzemenin çıktığı ocakların yakınlarında kurulan imalathanelerde üretilmiştir (Robinson, 1985: 157).

Lületaş dışında farklı malzemelerden de imal edilmiştir. Çok az sayıda da olsa metal, ahşap, porselen ve taş malzemelerde yerini bulmaya çalışmıştır. Fakat kullanım açısından kilin dışında hiçbirisi uzun ömürlü olmayıp, ancak çok özel durumlarda ve yerlerde kullanılma olanağı bulmuştur. Bu tür lülelerin tütün içmeye elverişli olmayıp, maliyet açısından kilden daha fazlaya mal olması, kullanım alanının sınırlı kalmasına neden olmuştur (Evren, 1996: 194).

Lüle yapımı basit görünse de aslında büyük uğraşlar ve ustalık isteyen bir sanattır. Lüle yapımındaki ilk sırayı ağaç modeli alır. Tütün lülesi ve nargile ateşliği, önce çok iyi ustalar tarafından ağaç model olarak işlenir. Bu modelde ekseriyette ıhlamur ağacı seçilirdi. Çünkü ıhlamur ağacının yumuşaklığından dolayı usta, modelin bazı kısımlarını ağaç tornasında yaparken, bazı kısımlarını ise elde işlemek mecburiyetindeydi. Yapılan bu ağaç modeli lüleci ustası, kullandığı çamurun fırınlandığı zaman küçülme oranını da hesaplayarak, o nispette modeli daha büyük hazırlaması gerekirdi (Evren, 1999: 88; Bakla, 2007: 144).

Hazırlanan bu model, kum kalıplarda çok çabuk aşınacağından dolayı ayrıca kurşundan bir kopyasının daha hazırlanması gerekirdi. Bunu için ahşap model işi bittikten sonra sıra aynı modelin kurşundan dökülmesine gelirdi. Dökümcü kendisine getirilen ahşap modeli, kalıplayabilmek için lülenin tam ortasından bir çizgi çizer. Böylece sağ ve sol olmak üzere iki yanın döküm kumuyla kalıbını alacaktır. Bunun için “derece” denilen metal kalıp kenarlıklarının içinde lüle modelinin önce bir yanı, çok ince döküm kumu lüle modelinin tam ortasından geçmek üzere sıkıca bastırılarak düzeltilir. Bu kısım bittikten sonra diğer yarısı da bu şekilde yapılarak hazırlanırdı. Yalnız bu döküm kumuyla her iki yanın birbirine yapışmasını engellemek için araya kömür veya grafit tozu dökülür. Bu işlemler yapıldıktan sonra sağ ve sol kısımları oluşturan dereceler birbirinden ayrılır ve içinde duran ahşap model çıkarılır. Kum kalıplarda meydana gelen boşluğa eritilmiş kurşun dökülerek kurşun model oluşturulur (Bakla, 2007: 144). Daha sonra kurşun haline gelen modelin, aynı şekilde kurşun kalıpları yapılarak imalata hazır hale getirilir (Bakla, 2007: 145) (Foto 2).

Kalıp hazırlandıktan sonra sıra gerekli olan hamurun hazırlanmasına gelmiştir. Genellikle lüleci çamuru olarak isimlendirilen malzeme, çözülmüş ve dinlendirilmiş bir kilden yapılırdı. Maden oksitler bakımından zengin olan bu çamur, kırmızı topraktan elde edilmektedir (Evren, 1996: 189).

Foto 2: Derece, kurşun lüle ve kalıp modelleri

Kaynak: Bakla, 2007: 144-145.

Lüleci atölyesine gelen bu çamur kuru olarak gelmişse, önce su içerisine atılarak yumuşar ve erimesi sağlanmış olur. Sonra suyu çeşitli yöntemlerle uzaklaştırılarak, “deri sertliği” denilen bir kıvama getirilir ve ayakla ezilerek bir ön yoğurmaya tabi tutulur. Atölyeler içinde bulunan kuyulara bu çamur, yaklaşık 20’şer kg’lık parçalara bölünerek dağıtılır ve kurumasını engellemek için de üzerine nemli bezler ile kapatılarak dinlenmeye bırakılırdı (Bakla, 1993: 62).

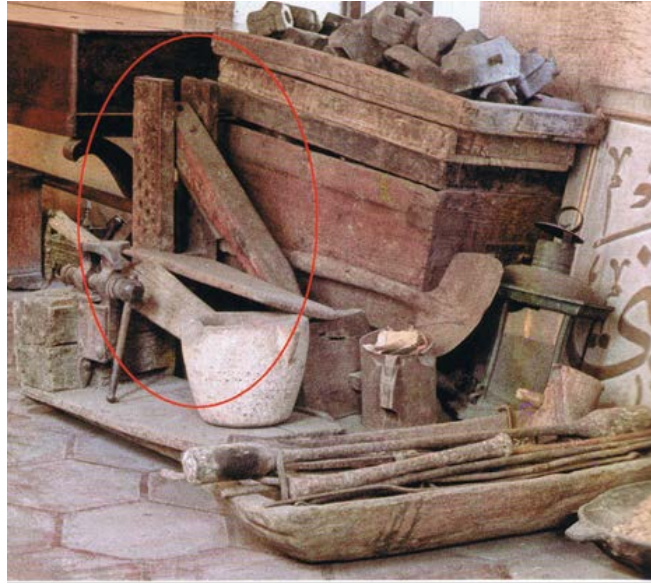
Ustanın pratikliğine göre belli sürede dinlendirilmiş çamurdan bir miktar alınır, önce ayakla güzelce çiğnenir sonra deri torbalar içine konularak sanki bütün emirlere itaat etsin dercesine dövülerek adeta terbiye edilirdi. Bununla yeterli kalmayan hamur sonra her bir lüleye yetecek kadar parçalara ayrılır ve avuç içiyle yoğrularak içinde kalan havanın çıkarılması sağlanırdı. Kalıba yapışmayacak kıvama gelinceye kadar yoğrulan hamur başka bir işçi tarafından kalıplara yerleştirilerek pres işlemine geçilirdi (Bakla, 1993: 62; Kuşoğlu, 1989: 33).

Celal Musahipzade’nin Eski İstanbul adlı eserinde hamurun hazırlanması ise şu şekilde anlatılmıştır: “*Dükkâncıların bodrumunda kireç kuyusu gibi çukurlar içinde mercan gibi kırmızı bir nevi lüle çamuru yoğrularak dövülür, tebrid edilir ve sakız gibi bir hale geldikten sonra işlenirdi*” demektedir (Musahipzade, 1946: 159).

Pres çok basit olarak tahtadan yapılmıştır. Pres, üstten çamuru sıkıştıran bir pres kolu, altta ise kalıbı sabit tutan ikinci bir sıkıştırma kolundan ibarettir. Üstteki pres kolu, iki ayak arasında bir mil demiri ile aşağı yukarı hareket eder. Yan ayaklara çeşitli yüksekliklerde delinen delikler vasıtasıyla pres kolu istenilen yüksekliğe göre

ayarlanmaktadır. Presleme koluyla kalıbın içine çamuru sıkıştırmak için takoz tabir edilen ve lüleyi sıkıştıracağı lülenin çanağı formunda tornalanmış bir ağaç kol monte edilir (Bakla, 2007: 145). Presleme kolunu taşıyan bu iki dikmenin zemin tahtasına çakıldığı yerde de çok basit bir ahşap kollu mengene oluşturulmuştur. Hazırlanan bu iki parçalı kurşun kalıp basınçtan açılmaması için bu mengene ile sıkıştırılır (Bakla, 2007: 145) (Foto 3).

Foto 3: Son Usta Ömer Güç'ün İstanbul Belediye Müzesi'ne bıraktığı aletler arasında ağaç pres ve diğer aletlerle birlikte sandık üzerinde gözüken dereceler

Kaynak: Bakla, 2007: 146.

Altta mengeneye sıkıştırılmış bulunan kurşun kalıbın içi yağlandıktan sonra yeterli oranda bir çamur parçası konulur ve bastırılır. Bu bastırma esnasında şekil alan lülenin fazla çamurları ise presleme takozunun yanından dışarı taşar. Lüle kalıbının içine çamur basarak istenen şekillendirme yapılmıştır, ancak bu preslemede lülede çubuğun gireceği ve tütün çanağının bağlı olduğu duman yolu henüz dolu olarak durmaktadır. Lüleyi kalıptan çıkarmadan önce takoz veya bazen zimba denilen tahta alet ile dikkatlice basılarak duman yolu deliği açılır, bu sırada fazla gelen çamur gene dışarıya taşar ve bu fazlalık alınarak lüle kalıptan alınır (Bakla, 2007: 145; Evren, 1996: 189).

Presten çıkmış lüle; tütün çanakçığının aynı formunda tahtadan yapılmış bir takoz üzerine alınır, ters olarak tutulur ve iki kurşun kalıbın lüle üzerinde kabarık

olarak duran ara çizgisi ‘*halat*’ denen aletlerle ve bazen de süngerlerle rötuşlanır (Bakla, 2007: 146). Rötuşu yapılan lüle daha sonra parlatılmaya geçilir. Bu parlatma işlemi lülelerde iki şekilde görülmektedir: Birincisi astarlanarak parlatma diğeri ise perdahlama denen bir parlatma ile bağdan yapılmış özel parlatma araçlarının lüle üzerine sürtmek sureti ile yapılır (Bakla, 1993: 62; Evren, 1996: 189).

Perdahlamak için ters olarak takoz üzerine yerleştirilen lüle dikkatli bir şekilde ucuna bağa monte edilmiş bir kalemle lülenin üzerine hafif hafif sürülerek yüzeyin parlaması sağlanır. Bu ön parlatmadan sonra ahşaptan yapılmış torna aleti ile kumaş veya keçe topuyla yapılacak parlatmaya geçilir (Bakla, 2007: 148).

Diğer yöntem ise lüle piştiği zaman parlama yapan bir astar ile lüleyi astarlamaktır. Astar, sulu boza kıvamında içinde fazla miktarda demir oksit olan çok ince süzölmüş bir kildir. Deri sertliğindeki seramikler bunun içine daldırılarak, ince bir katmanla her tarafının örtülmesi sağlanır. Astarlar, deri sertliğini geçen kuruluklarda veya pişmiş seramikler üzerinde tutunamayarak kavlarlar. Bunun için seçilecek astarlama kuruluşu çok önemlidir. Tophane lülelerinin en değerli kullanılan astarı Van’dan getirilen “ Gülbahar” adı verilen kırmızı topraktan elde edilir. Astar yapılan bu kil parlaklığını sonradan almaktadır. Suda eritilip, çok ince tüllerden süzülerek kaba tanelerin gitmesi sağlanır. İnce zerreler bol su ile karıştırılır. Meydana gelen sulu bulamaç iyi karıştırılarak, kısa bir süre beklenir kaba taneler dibe çöker üsteki sulu kısım alınıp ısıtılarak, suların buharlaşması sağlanır. Geri kalan kilin en ince zerrelerle yapılan boza kıvamındaki astar içine daldırılan lüle, çok ince kil zerreleri ile kaplanmış olur (Bakla, 2007: 148; Kocabaş, 1963: 12; Bayraktar, 1990: 19).

Astarlanan lülenin hiçbir yere değmeden kısa çubuklar üzerinde bırakılması ve bozulmadan kuruması sağlanır. Bu astarlama yapıldığında lüle üzerinde hiçbir parlama görülmez. Asıl parlama 840-860 derecede lüle fırında pişirildiği zaman ortaya çıkacaktır (Bakla, 2007: 148-149).

Parlatılması ister perdahlı ister astarlı olsun her iki teknik içinde aynı süsleme tekniği kullanılır. Lülelerin üzerine ıstampa şeklindeki desenler basılarak süslemeler

yapılır. Bu desenler şimşir gibi çok sert ağaçların ince dalları ucuna dişi olarak istenilen desenlerin oyulmasıyla yapılmış ve lüle üzerine tek tek basılarak meydana getirilmiştir (Foto 4). Bu desenler, tütün yaprakları, ay yıldızlar, Osmanlı arması, lale, gül ve geometrik şekillerden oluşarak her lülecinin kendine has oluşturduğu desenleri vardır (Kuşoğlu, 1989: 34; Göktaş, 1994: 231).

Ayrıca merdane ve rulo şeklindeki kalıplar ile de desenleme yapılır. Bu rulo üzerine yapılan süslemeler veya yazılmış bir yazı, merdane döndükçe deseni veya yazıyı tekrar ederek lüle çamuru üzerine basılır (Foto 4). Son olarak da usta kendi mührünü çoğunlukla duman yolunun görünen kısmına, seyrekte olsa tütün çanağını alt veya üst kısmına basar (Evren, 1996: 191). Lülelerde ayrıca tarih mührü, lonca mührü ve lüle kalıpcısının mührü de olabilir (Bakla, 2007: 149).

Foto 4: Süslemelerde kullanılan ıstampa ve rulo kalıplar

Kaynak: Bakla, 2007: 149.

Artık sıra pişirmeye gelmiştir. Fırınlanacak olan lüle çok iyi kurutulduktan sonra üzerlerindeki astar ve dekor bozulmayacak bir şekilde fırında üst üste istif edilir. Pişirim yapılan fırınlar çok çabuk bir sürede ısınmaları ve istenilen dereceye çıkarılmaları için küçük boyutlu yapılmışlardır. Fırın derecesinin hızlı bir şekilde yükselmesi lülelerde çatlaklıklar oluşturur, bunun için derecenin yavaş yükselmesi gerekir. Pişirimin çok istenilen şekli olan kırmızı görünümlü lüleler için meşe odunu, siyah görünüm için ise çam odunu tercih edilir. Cehennemlik denen kısımda yavaş yavaş yanan ateş yaklaşık 840-860 derecelerine gelindiğinde fırının gözetleme deliğinden içeri bakılırsa fırın içerisinin kırmızılaşmaya başladığı görülmektedir. Fırının derecesini ateşçi göz ile derecenin istenilen kıvama gelip gelmediğini anlar. Fırın bitmesine yakın fırının içindeki renk kızılıktan beyaza dönmeye başlar.

Piştirilen lülelerin kırmızı renkte olmaları isteniyorsa, ateşe odun atmaya son verilerek içeriye, mevcut gözetleme deliğinden bol oksijen girmesi sağlanır. Eğer siyah renkli lüle elde edilmek isteniyorsa, yapılacak işlemler başkadır. Lüle çamurunda bulunan demiroksidi, oksitleyici atmosferde kırmızıyı redükleyici atmosferde ise siyah renk verilmektedir. Bu redükleme işlemi fırın ısısı yaklaşık 800 derece civarındayken gözetleme deliğinden içeriye nemli talaş ya da saman atılarak içeride redükleme atmosferi sağlanır. Bu redüklemeye hem hamur hem de astar siyah rengi alırdı. Siyah renkli lüle elde etmenin diğer bir yöntemi de gri ve siyah renkli bir astarla kaplanmasıdır (Bakla, 1993: 63; Bayraktar, 1990: 19).

İlk fırınlama işleminden sonra lüle tekrar astarlanarak veya perdahlanarak gümüş ve altın yaldızlarla süslenirdi. Bu işlemden sonra aleve değıdirmeden yaldızların pişeceği alçak bir ısıda bir kez daha fırınlanıp keçe veya bir bezle ovalanarak parlatılır ve satışa sunulurdu (Kocabaş, 1963: 12; Taşçı, 1996: 150).

Kendine has odun ateşiyle fırınlanan lülelerin çatlayarak bozulmalarını engellemek için en son olarak yapılan bir işlem de “*püf noktası*” denilen lüleci ustanın sırrına gelir. Günlük hayatımızda sık olarak kullandığımız bu deyim kökeni lülecilik sanatındadır. Fırınla dışarısı arasındaki sıcaklık farkından dolayı lülelerin çatlamaması için ustalar, lülelerin üzerine “*püf*” diyerek ılık bir nefes verir, böylece sıcaklığın yavaş yavaş değışmesini sağlamış olurlardı (Göktaş, 1994: 231; Kuşoğlu, 1989: 34).

2.1.3. Lüle Tipolojisi

Farklı zamanlarda çeşitli ustalar tarafından yapılmış olan tütün lülelerini belirli bir şekil tasnifi yapmak oldukça zordur. Çünkü bugüne kadar gerek müzelerde gerekse özel koleksiyonlarda görülen lülelerin nerdeyse tamamı birbirine benzememektedir. Bu bize lülelerin çok sayıda usta tarafından, çeşitli şehirlerde yapıldığını ve aynı ustanın çok fazla sayıda lüle kalıbıyla üretim yaptığını göstermektedir (Bakla, 1993: 63).

Lüle tiplerinin zaman içinde renk ve boyutlarında değışiklikler yapılsa da popüler şekillerin uzun süre halkın sevilerek kullanıldığı bir hale geldiği

kaçınılmazdır. Örneğin her yıl yeni tip lüleler, belirli tiplerin yanı sıra üretimi yapılmıştır. Bazı tiryakiler klasik tipleri bazıları ise yeni tipleri dolaplarında bulundurmayı tercih etmiştir (Robinson, 1985: 163).

Çeşitli tiplere göre ayrılan lülelerin en pratik ve en geçerli sınıflaması lüle çanaklarına göre yapılırken (Evren, 1996: 194), hamur, renk veya duman yolunun formu olmak üzere çeşitli gruplamaya göre de yapılmaya çalışılmıştır (Bakla, 1993: 63).

Bu konu üzerine çalışan kişiler oldukça sınırlıdır. En kapsamlı çalışmayı J. W. Hayes gerçekleştirmiş olup, Rebecca Robinson ve Erdinç Bakla da lüle tipolojisinin belirlenmesinde, önemli çalışmalar yapan araştırmacılar arasında yer almıştır.

J. W. Hayes, İstanbul Saraçhane kazısında yaklaşık 1000'in üzerinde ortaya çıkan lüle buluntularından çıktığı yola göre 27 tip lüle çeşidini 6 grupta değerlendirmiştir. Hayes'in yapmış olduğu tipoloji ise şu şekildedir (Hayes, 1992):

1. *Erken tipler*; İyi kalitede gri veya açık gri kilden yapılmış olanlardır (17-18. yy. başları arasındakilerde usta mührü bulunmaz).

2. *Erken kırmızı lüle tipi (18. yy.)*; Kırmızı ya da kırmızımsı kahverengi, ince, dışı astarlı; nadiren mühürlüdür.

3. *Kırmızı ve astarlı olan 19. yüzyıl lüleleri*

4. *19. yüzyıl ve Geç lüle tipleri (1830'dan 1850 sonrası)*; Bu yüzyıllardaki tipler genellikle astarlı ve kırmızı renkli olup, genellikle mühürlüdür.

5. *Geç Bulgaristan tipleri (19. yüzyılın ikinci yarısı)*; Mat kahverengi kil, hafif astarlı; oldukça kalın cidarlı ve basitçe süslenmiştir.

6. *Diğer eşyalardaki lüle-çanakları (İthal)*

Bu konu üzerinde çalışmış olan diğer bir araştırmacı ise **Rebecca Robinson** olup Kerameikos (Robinson, 1983), Atina Agorası ve Korint (Robinson, 1985)

kazılarındaki lüle buluntuları üzerinden yapmış olduğu tipolojidir. Yunanistan'da yapmış olduğu bu kazılarda üç kategori altında topladığı bu tipoloji ise şu şekildedir:

1. Yuvarlak Çanaklı Lüleler; Yuvarlak çanak, omurga ve duman yolundan oluşan bu tip lüleler, 17. yüzyıl sonlarında beyaz ve gri renkte görülmekte olup küçük ebatlıdır. 18-19. yüzyıllarda boyutlarında artış gözlenmekle birlikte hamur renginde kırmızı ve kahverengi şeklindedir (Robinson, 1983: 270).

2. Geniş Disk Kaideli Lüleler; Fincan görünümünü anımsatan bu lüleler, geniş bir disk kaide ve çanaktan oluşmaktadır. Duman yolu kaideye dikdörtgen formda fazla kalın olmayan bir uçla birleşmektedir. Genellikle koyu kahverengi hamur ve aynı renk astarla yapılan bu tip lülelerin bir diğer varyasyonu ise yuvarlak çanak ile geniş disk kaidenin birleşiminden oluşan tiptir (Robinson, 1983: 270)-272).

3. Zambak Formlu Lüleler; Çanağın formu zambağa benzemesinden dolayı bu tip lüleler, zambak şekilli olarak adlandırılmıştır. Zambak şekilli lüleler başlıca iki alt gruba ayrılmıştır: *1. grup*, genellikle uzun, ince çanaklı ve ön yüzeyi süslemeli, *2. grupta* ise genellikle kısa ve geniş çanağa sahip olmakla birlikte çanak kısmı, taç yapraklı ya da pahlı olarak yapılmış olup üzeri yoğun süslemelidir. Erken dönemli bazı zambak şekilli lüle örnekleri ince cidarlıdır; geç tarihli olanlar ise kalın ve oldukça kaba işlidir. Bu tipin omurgası, birinci tipte yoğun ve köşeli olarak yerleştirilmiş, ikinci tipte ise genellikle dekoratif bir destek formu olarak çanağın ön tarafına doğru uzanmıştır. Zambak tipindeki bu lüleler genellikle koyu kırmızı kilden yapılmış ve koyu kırmızı astarla da kaplanmıştır; ancak 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başındaki son örneklerde ise astarsız ve sırsız olarak yapılmıştır (Robinson, 1983: 272).

Tipoloji hakkında çalışma yapan diğer bir araştırmacı ise **Erdinç Bakla**'dır. Bakla'ya göre lüleler renk, çanak, duman yolu ve duman yolu ağzı olmak üzere dört grupta tasniflemiştir. Bu tasnif ise şu şekildedir (Bakla, 1993: 63):

1. Hamur Rengine Göre Olan Lüleler; Kırmızı çamurdan yapılmış kırmızı renkli astarlı, beyaz çamurdan veya porselenden yapılmış, kırmızı çamurun

redükleyici atmosferde pişmesiyle yapılmış siyah lüleli ve üzeri renkli sırla kaplanmış olanlar.

2. *Tütün Çanağı Şekillenmesine Göre Olan Lüleler*; Koni, silindir, lale, yarım küre, yarım küre üzerinde silindir, krater ağızlı, çiçek şeklinde dip üzerinde krater ağızlı, sekiz köşeli silindirli, dört köşeli ve ayaklı, yassı küre şeklinde olanlar.

3. *Duman Yolunun Bağlanış Şekline Göre Olan Lüleler*; Üçgen uçla, dikdörtgen uçla, el şeklindeki uçla, çiçek şeklindeki uçla ve doğrudan tütün çanağına bağlı olanlar.

4. *Duman Yolu Ağzının Bitiş Şekline Göre Olan Lüleler*; Düz bitişli ağızlı, burmalı, altı köşeli, bombeli ve beyit yazılı olanlar.

Ayrıca Osmanlı'daki lüle tipolojisi üzerine çalışan diğer bir araştırmacı ise **Uzi Baram**'dır. Baram "Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler" (Baram, 2010: 160) isimli makalesinde bölgede bulunan lüleleri yüzyıllara göre, "Notes On The Preliminary Typologies Of Production And Chronology For The Clay Tobacco Pipes Of Cyprus" (Baram, 1995: 299-309) isimli diğer makalesinde ise bölgedeki lülelerin çanak şekillerine göre bir tipoloji oluşturmuştur. Baram, çanak şekillerine göre yuvarlak, disk şeklinde, zambak şeklinde, silindirlik, konik ve yapraklı olarak gruplandırmaktadır. Baram'ın yüzyıllara göre gruplandığı diğer tipoloji ise şu şekildedir:

1. *En Erken Olan 17. Yüzyıl Lüleleri*; Kirli beyaz, gri ya da sarımsı kahverengi, uzun gövdeli küçük çanaklar, en eskiler yuvarlatılmış bir çelenkle biten dirsek biçimindeydi.

2. *18. Yüzyıl Lüleleri*; Biçim ve renklerde büyük bir çeşitlilik; daha çok kahverengi, kızıl kahverengi, diğerleri gibi daha çok toprak renklerine doğru kayış, biçimler daha yuvarlatılmış, torba benzeri, silindir biçimli ya da disklere oturan çanakları içerir. Disk biçimli çanaklar için yüzyıl boyunca lüleler daha büyüdü, bu türleri bol motif ve desenler bezedi. Hayes yüzü cilalanmış ince, tatlı kırmızı ya da kızıl kahverengi takım aramaktadır.

3. 19. Yüzyılın Başından Ortasına Kadar Olan Lüleler; Standardizasyonun başlaması; renklere kızıl kahverengi egemen olup tipik biçimler yuvarlatılmış ya da disk biçimli çanaklardır.

4. 19. Yüzyıl Ortalarından Sonuna Kadar Olan Lüleler; Kızıl kahverengi, çoğunlukla cilalanmış daha az motif ya da desen çoğunlukla zambak biçimli çanaklar, çok büyük örnekler, çoğu zaman bezeli, çoğunluğunda mühür bulunur.

5. 19. Yüzyılın Sonundan 20. Yüzyılın Başına Kadar Olan Lüleler; Süslemesiz, büyük, kahverengi zambak biçimleri egemendir.

Lüleler konusunda derin bir çalışma yapan diğer bir araştırmacı ise **Gökben Ayhan**'dır. Ayhan, yapmış olduğu "Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları" isimli doktora tezinde, 1986-2009 yılları arasında Hasankeyf kazılarında ortaya çıkan 750 adet lüle ve lüle parçasından oluşan örnekleri incelemiş olup bunlardan nitelik sergileyen 288 adet lüleyi katalogunda yer vermiştir. Ayhan, yapmış olduğu bu çalışmada kazıdan çıkartılan lüleleri çanak ve kaide şekillerine göre bir tipoloji oluşturmuştur. Bizim de esas aldığımız bu tipolojide lüleler, çanak ve kaide biçimleri esas alınarak iki şekilde oluşturulmuştur. Çanak biçimlerine lüleler; silindir çanaklı, torba biçimli çanaklı, karinalı çanaklı, yuvarlak çanaklı, basık yuvarlak çanaklı, süzgeçli basık yuvarlak çanaklı, lale çanaklı ve dikdörtgen çanaklı tip şeklindedir. Kaide biçimlerine göre ise kaideli ve süzgeç çanaklı, silindir kaideli ve disk kaideli tip şeklindedir (Ayhan, 2011: 55-56).

2.2. Nargile

Nargile, yakılan tütünün bir hortum vasıtasıyla su dolu bir şişe içerisine çekilerek, fazla nikotinin bu suda arındırılıp dumanın içilmesini sağlayan alettir.

Şemseddin Sami nargile hakkında bizlere şu bilgileri vermektedir: *“Tömbeki içmeğe mahsus takım ki bir şişe ile bunun ağzına takılan ve lülesi havi (içine alan) olan bir baştan ve bunun bir yanındaki göze takılan marpuçtan ibarettir ve esas hindistan cevizi kabuğundan yapıldığı için bu meyvenin farsisi (Farsçası) olan “Nargil” den müştak (esinlenmek) bir isimle tesmiye (isimlendirilmiş) olunmuştur”* (Şemseddin Sami, 2012: 1471).

Nargile ilk kez Hindistan’da icat edilip, “narçıl” denilen hindistancevizi kabuğu içerisine konan esrarın, bir kamış vasıtasıyla içilerek kullanılmıştır (Bakla, 2007: 64; Gürsoy, 2007: 27-28). Daha sonra bu içimi Mısırlılar, kamış sokulmuş kabaklarla esrar içmeye alışık olduklarından bu alet orada büyük bir rabet görmüş ve adına da “nargi” denilmiştir. Araplar ‘c’ harfini ‘g’ sesiyle kullandıklarından “narçıl” burada “nargil” ya da “nargile” biçimini almıştır (Bakla, 2007: 64).

İranlılar tarafından benimsenmeye başlanan bu duman içme aleti, Farsça “mar” (yılan) ve “puci” (dolanan) kelimelerinden türemiş “dolanan yılan” anlamına gelen “marpiç’i” icat ettiklerinden nargilede kullanılan bu hortuma da “marpuç” demiştir (Bozyiğit, 2004: 394). Her kavim nargileyi kendi zevkine göre bir şekilde yapmıştır, İranlılar narçıl yerine fayanstan nargile şişesi, bronzdan da başlık yapıp (Bakla, 2007: 64; Evren, 1996: 136) Isfahan, Şiraz ve Keşan’da tömbeki yetiştirerek bu nargilelerde esrar yerine tömbekiyi kullanmaya başlamışlardır (Bakla, 200-7: 64). Suriye ve Arabistan’da ise hindistancevizi kabuğundan yapılarak küçük bir sehpa üzerine oturtulmuş şekilde imal olunmaktadır. Bohemya da, bilhassa Türkiye için billurdan testi ve sürahi şeklinde yapılan nargile şişeleri Türkiye’de taammüm etmiş ve Beykoz’da da bu nargile şişelerinden çok güzelleri yapılmıştır (Arseven, 1950a: 1499).

Yurdumuza nargile, IV. Murad (1623-1640 yılları arasında) zamanında (Bozyiğit, 2004: 395; Evren, 1996: 136) İran’dan gelmiştir (Bakla, 2007: 64) (Resim

5). Kısa sürede lülelerdeki tütün içimi gibi kahvehanelerde yaygınlaşan nargile, tütüne konan yasaklarla birlikte paralel bir seyir izlemiş ve günümüze kadar ulaşmayı başarabilmiştir.

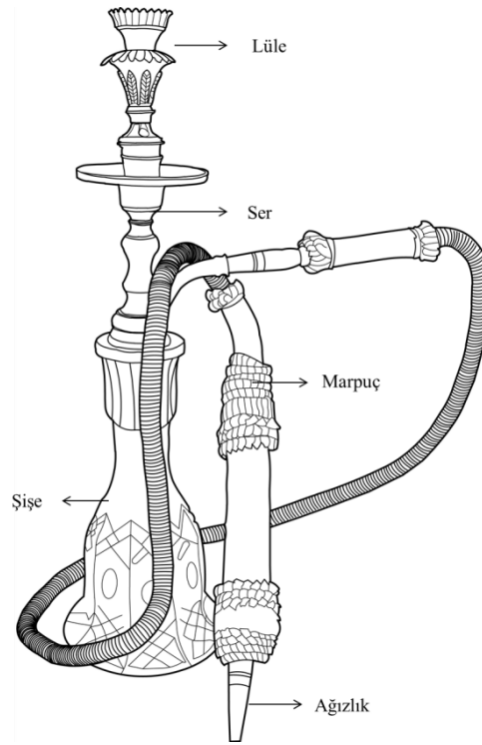
Resim 5: Amadeo Preziosi(1854) “Mahalle Kahvehanesi”

Kaynak: Kovulmaz, 2007: 42-43.

Kullanış ve içimi bakımından bazı araştırmacılar nargileyi lüle, şişe (gövde), marpuç ve ağızlık olmak üzere dört ana kısımdan oluştuğunu belirtmektedir (Bozyiğit, 2004: 395; Evren, 1996: 136; Gürsoy, 2007: 72). Ancak bu içim aletinin büyük bir kısmını oluşturan ve ana parçalarından biri olan “ser” kısmını ise gövde başlığı altında değerlendirildiğini görmekteyiz. Gerek yapım malzemesi gerekse işlevsellik bakımından diğer parçalardan ayrı bir özellik sergileyen bu parçanın nargileyi oluşturan ana parçalar içerisinde ayrı başlık altında değerlendirmenin daha doğru olacağından çalışmamızda nargileyi oluşturan parçaları “ser” ile birlikte beş ana kısım içerisinde ayrı ayrı değerlendirmeyi uygun gördük (Çizim 2). Bu ana kısımlardan başka yan veya yardımcı unsur olarak adlandırdığımız parçalar ise tabla, maşa, rüzgârlık ve ateşliktir.

Çizim 2: Nargilenin bölümleri

Lüle, nargilenin en üst kısmında bulunan, üzerine tömbekinin konulduğu ve duman çıkan ucun altta kaldığı küçük kaplardır. Genellikle kırmızı çömlekçi çamurundan yapılan, lale ve zambak şeklindeki lüleler tercih edilmektedir (Bakla, 2007: 66).

Nargile lüleleri düz ve çukur olmak üzere iki çeşittir. İzmir işi olarak adlandırılan lülelerin üst kısımları düzdür. Toprak lüleler dışında, seramik, gümüş, metal ve ağaç üzeri metal kaplamalı lülelerde bulunmaktadır. Metal lüleler tömbekiyi çok çabuk kuruttuğu için çok fazla tercih edilmezdi. Toprak lülelerin üzerleri ise genellikle yaldız ve renkli boyalarla bezenmektedir (Bakla, 2007: 66; Dülger, 2007: 607).

Lüle üzerine, tömbekinin açık ve rüzgârlı yerlerde rahat içilmesini sağlamak için delikli bir muhafazası yer almaktadır. Bu muhafazaya “rüzgârlık”, “şapka” veya “külâh” denilmektedir. Tömbekinin çabuk yanıp gitmesini önlemek için yapılan bu muhafazalar oymalı gümüş, pirinç veya bakır malzemeden yapılmaktadır. Uç kısımları delikli veya açık olan bu külâhların tömbekiyi erittiği ve kuruttuğu için

tiryakiler bunların yerine uç kısmı kapalı ve yuvarlak şekilde olanları tercih etmişlerdir (Bakla, 2007: 66).

Ser, tömbeki dumanının sudan geçmesini sağlamak üzere şişe boyunca suyun içine daldırılan ve suda yıkanan dumanın başka bir boru vasıtasıyla marpuca bağlanan kısmın bütününe denilmektedir (Bakla, 2007: 64). Genellikle piring malzemeden yapılan serin bakır malzemeden olanı da bulunmaktadır.

Ser şişesinin dışında kalan kısmında “tavla” veya “tabla” adı verilen bir parçayla sere kaynatılmış “tepsi” bulunmaktadır. Bunun üzerinde bulunan “yüksük” adı verilen parça, seramikten yapılmış nargile lülesini taşımaktadır. Tepsinin altında “borazan” denilen nargile maşasının konulduğu kısım bulunmaktadır. Bunun altında ise “top” denilen kısım yer alır. Şişenin içinde ser’in en alt kısmına “su topu”, bunun üstündeki parçaya ise “kova” denilmektedir. Şişenin ortasındaki serde “mütevî” denen kısmına marpuç bağlanmak için etek kısmına “deveboynu” denen eğri bir parça kaynatılmıştır (Bakla, 2007: 66). Genellikle tek deveboynu bulunan serlere birden fazla deveboynu kaynatılmasıyla birkaç kişinin aynı anda kullandığı, ikişer, üçer marpuçlu nargileler bile bulunmaktadır (Bakla, 2007: 64, 66; Bozyiğit, 2004: 395).

Şişe (gövde), serin oturduğu ve içerisine nargile suyunun konduğu sürahi biçimindeki kaptır. Genellikle camdan olan bu bölümün seramik ve metalden yapılanları da bulunmaktadır. Metalden olanların çoğu altın ve gümüşle işlenirken, camdan olanların üzerleri ise bitkisel, geometrik, nesnel vb. süslemelerle boyandığı ayrıca bu boyamalarla birlikte bazen çokluk nar tanesi taşlar, firuzeler ve mercan gibi değerli taşlarla da örtüldüğü görülmektedir (Bozyiğit, 2004: 395-396; Evren, 1996: 143). Nargile şişesinin içinden geçen duman kabarcıklarının görülmesi için genellikle şeffaf şişeler tercih edilmiştir. Kahvelerde içimi yaygınlaşmasıyla birlikte nargile, üzeri çeşitli renklerle bezeli cam şişelerle kullanılırken, saray veya konaklarda Bohemya kristalleri, Beykoz işi camlar ve çeşm-i bülbüller kullanıldığı görülmüştür (Evren, 1996: 137; Bakla, 2007: 68).

Şişe içerisindeki su, serden geçen dumanın bir nevi yıkanarak fazla nikotinin süzülmesini sağlamaktadır. Kimi tiryakiler ise nargile şişesine mevsimine göre kiraz, vişne, frenk üzümü taneleri gibi meyveler koyardı. Bu meyveler nargileye tat vermekten çok, nargilenin fokurdatislarında harekete geçip oynamalarıyla tiryakiye, hoş bir keyif verdikleri için atılırdı. Eğer tömbekiye farklı bir tat verilmesi isteniyorsa su içine, nar suyu, amber, misk ve gül yağı gibi çeşitli esanslar dökülürdü (Evren, 1996: 138).

Nargilenin diğer ögesi olan *marpuç*, tömbeki dumanının şişeden geçip ağza intikalini sağlayan deriden yapılmış, uzun hortumdur. Marpuç yapımını ise Bakla şu şekilde tarif etmektedir: *“Marpucun boyu kadar uzunlukta ve yaklaşık 10 mm kalınlığında bir yuvarlak demir üzerine tel sarılır. Telin daha sonra paslanmaması için paslanmaz alaşımlı veya galvanize kaplamalı tel kullanılır. Bu tel sarma işi yan yana olmak üzere hiç aralık bırakılmaksızın gerçekleştirilir, sarma işi bitince bu tel sarım dikkatlice bir tarafa doğru çekilerek yuvarlak demir üzerinden çıkarılır. Sonra 2 cm eninde kesilmiş deri şeritleri bu spiral hale gelmiş tel hortum üzerine sıkıca sarılır. Derinin başlangıç ve bitiş uçları çözülmeyecek şekilde kapatılır. Elde edilen hortumun bir ucu deveboynuna, diğer ucu ise imamenin takılacağı tornada çekilmiş bir ağaç bölüme bağlanır”* (Bakla, 2007: 66-67). Bu hortumların boyu en az bir nargile şişesi olabileceği gibi 2.30-3.00 m. uzunluğunda olanları da görülmektedir.

Marpucun ucuna takılıp dumanı emmek için ağza alınan nesneye ‘*imame*’ ya da ‘*ağızlık*’ denmektedir. Bu imameler ekseriyetle kehribardan yapılmakla birlikte kemik, metal ve çeşitli ağaç türlerinden yapılanları da görülmektedir. Bu kısma “keçimemesi” (Arseven, 1950a: 1499; Bozyiğit, 2004: 395) de denmektedir. Zıvanalı bir şekilde yapılan bu ağızlar günümüzde tamamen plastik maddeden yapılmaktadır. Günümüzdeki bu imameler ise her müşterinin tek seferlik kullandığı ve naylon poşetler içerisinde getirilen “sipsi” adı verilen ağızlıklara dönüşmüştür (Bakla, 2007: 66).

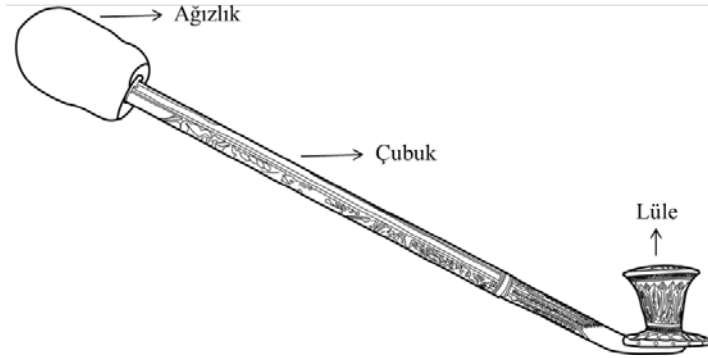
Nargilenin yardımcı unsurlarından olan “ateşlik” ise fındık ateşi denilen közlerin konduğu küçük kaptır. Günümüzde büyük mangallarda köz haline getirilen kömürler stil tarzındaki metal kaplar içine konulup maşa vasıtasıyla alüminyum

folyo kaplı lülenin üzerine konmaktadır. Günümüzde tömbeki saran nargile evleri oldukça nadir bulunmaktadır. İri kıyılmış tütün yapraklarından oluşan tömbekinin yerine nane, elma, kavun, anason vb. aromalı şerbet ile karıştırılmış ince kıyım tütün kullanılmaktadır.

2.3. Çubuk Takımı

Tütün içmeye yarayan, çeşitli ağaçlardan veya fildişinden yapılmış, bir ucuna tütün koymağa mahsus seramikten yapılmış lüle, öteki ucuna imame denilen ağızlık takılan, içinden dumanın geçmesi için içi delinmiş çeşitli boylardaki duman içme aletine çubuk denmektedir (Arseven, 1950b: 421; Bakla, 2007: 177) (Çizim 3). Bir ucuna lüle diğer ucuna imame takılan çubuğun gövde kısmına ise “*beden*” denmektedir (Bakla, 2007: 177). Bu işi yapana ise “çubukçu” denir.

Çizim 3: Çubuk takımının bölümleri

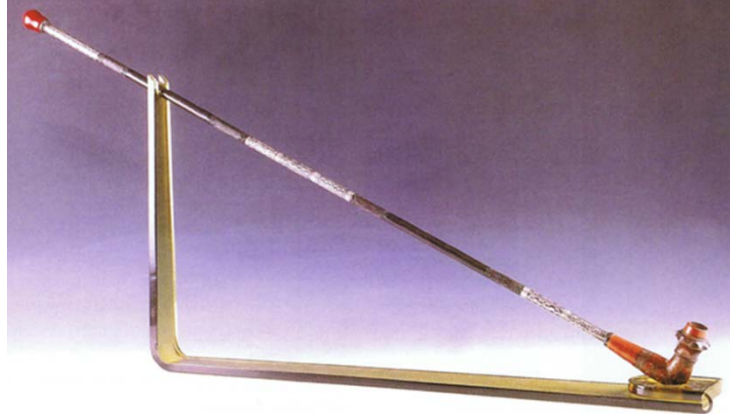
Çubuk, yekpare parçadan olduğu gibi birbirine vidalanarak birkaç parçadan meydana gelenleri de vardır (Pakalın, 1983a: 383). Çubuklar, uzunluğu ve kullanıldığı yere göre, kısa ve uzun olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Uzun çubuklar genellikle evlerde, kahvehane ve hamam soğukluklarında kullanılmakta olup boyları 200-250 cm. uzunluğundadır. Yekpare veya birkaç parçadan oluşan bu çubuklar, divan veya sedir üzerine oturularak tütürülen çubuklardı (Kuşoğlu, 1991: 33) (Foto 5).

Bu çubukların yakılmaları zor olduğu için saray ve konaklarda ayrı bir teşkilat oluşturulurdu. Bu teşkilatta, tütünü temin ederek onu kıyıp içine değişik aromalar

katarak harmanlayan ve içime hazırlayan ‘*Tütüncübaşı*’ ve tütünü lüleyle dolduran, gümüş veya pirinçten yapılmış takatukaya yerleştirip, ev sahibinin veya misafirin oturduğu sedirde, çubuğu omuz hizasında sol eline veren ‘*Çubukdar*’ vardır (Kuşoğlu, 1991: 33; Sevengil, 1998: 131-132).

Foto 5: Birkaç parçadan oluşan uzun çubuk takımı

Kaynak: Bakla, 2007: 178.

Kısa çubuklar ise tiryakilerin sürekli olarak yanlarında taşıdıkları, 30-40 cm. kadar boylarındadır (Kuşoğlu, 1991: 34). Bu gibi tiryakiler tütünlerini atlas veya ipekli kumaştan yapılmış bir torbaya (keseye) koyarlar. Çubukları ise gümüşten yapılmış vidalı yerlerinden iki veya üçe ayrılır, sonra elbisesinin kemerinde asılı özel mahfazaya konur. İleri gelenlerin çubuklarını kırdı olsun, şehirde olsun ya da umumi yerlerde olsun uşakları taşır; gezmeye giden tiryaki, bir ağacın dibine ya da çayıra oturup, bir fincan kahvesini alıp çubuğunu yakardı (D’Ohsson, t.y.: 63-64).

Çubuk yapımı özellikle tütün tiryakiliğinin yaygınlaştığı 17. yüzyılın ortalarında küçük el sanatlarının önemli kollarından biri olmuştur (Çubuk Maddesi, 1986: 2779). Çubuklar, kiraz, gül, yasemin, abanoz, pelesenk, zerdali, fındık ve sakız gibi güzel kokulu ağaçlardan ve ayrıca fildişinden yapılmakta olup bunların en makbulü ise gül ve yaseminden yapılanıydı. Çünkü yasemin nikotini emmekte ve tütüne güzel koku vermekteydi. Bu özelliğinden dolayı meraklıları özellikle yasemin çubuk satın alırdı. Bu çubuklar beyaz, gri ve sarı renkte olurlar. Sarı renkte olanları, genelde tercih edilip nikotini emendir (Evren, 1996: 171; Bakla, 2007: 177; Çubuk Maddesi, 1964: 135).

Yasemin, tütün çubuğu yapmak için özel bahçelerde yetiştirilirdi. Yeni filizlenmiş dallara, uçları vidalı metal borular geçirilip, içindeki filiz büyüyüp metal borunun ucundan kendini gösterdiğinde yeni bir vidalı boru geçirilir ve bu işlem çubukta istenilen uzunluğa kadar devam ederdi (Bakla, 2007: 177; Evren, 1999: 56-57). Yaseminler, içi oyulup çubuk haline getirilmeden önce kesilip en az bir ya da iki yıl kurumaya bırakılır ve ancak kuruduktan sonra işleme başlanırdı (Evren, 1999: 57; Bakla, 2007: 179).

Sahibinin zenginliğini ve zevkini yansıtan bu çubuklar, önce torna sehpasında içleri delinirdi. Daha doğrusu o devirde torna sehpa bilinmediği için çubuk ustaları tespih ustaları gibi çubuklarını ‘kemane’ denilen el tezgâhlarında yaparlardı. Ustalar delik işini yani duman yolunu kendi yaptıkları matkaplarla ya da ısıtıp kor haline getirdikleri tellerle açar ve sonra da üstlerini süslerlerdi (Kuşoğlu, 1991: 35). Telkâri, gümüş savatlı ve altından olanların yanında zümrüt, yakut gibi değerli taşlarla da süslenmekteydi. Saraya mahsus olanlar ise pırlanta ve elmaslarla süslenirdi. Çubukların ucu daima beyaz, sarı amber veya mercanla son bulup oldukça güzel işlenirdi (Evren, 1996: 180; Pakalın, 1983a: 383; D’Ohsson, t.y.: 62).

Kahvehanelerde, hamamlarda ve varlıklı kişilerin evlerinde çubukluk denen dolaplar, saraylarda ve konaklarda ise özel çubuk odaları bulunurdu (Evren, 1999: 63). Mimaride önemli bir yeri olan çubuklukların oyma ve nakışlarla süslenmiş çeşitli şekilleri bulunmaktadır (Arseven, 1950b: 422).

Ayrıca bu işi yapan esnafların bir arada toplandığı çubukçu atölyeleri de bulunmaktaydı. İstanbul’un çok fazla semtinde bulunan bu esnafın en yoğun olduğu yerler ise Galata ve Tophane’deydi. Buralarda olmasının en önemli nedeni ise lüle imalatının bu semtlerde yapılması ve lüle satışının çubuklarla bağlı olmasıydı. Zamanla sayıları artan çubukçu esnafı bir lonca haline gelmişti ve bu zamana kadar ismi öğrenilen tek kethüda ise 1750 yılında görev yapmış olan Civelek Mustafa’dır (Bakla, 2007: 178-179).

2.4. Ağızlık (İmame)

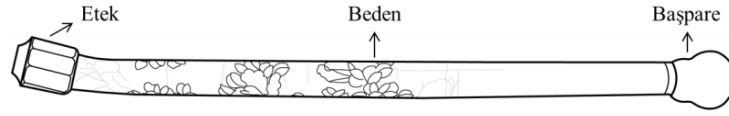
Birçok kaynakta farklı tanımlara yer verilen ağızlığın asıl tanımı şu şekildedir; Tütün içilirken çubuğun ucuna, nargilede tömbeki içilirken ise marpucun ucuna takılıp dumanı emmek için ağza alınan nesneye ‘*imame*’ ya da ‘*ağızlık*’ denmektedir (Bakla, 2007: 354). Bu imamelerin ağza gelen kısma ise ‘*baş pare*’ denilir (Musahipzade, 1946: 155). Şemseddin Sami ise sigara takılıp içilen zıvanalı alete ağızlık; çubuk ve sigaralığın başına takılan kehribar vesaireden olan ağızlığı ise imame olarak tanımlamaktadır (Şemseddin Sami, 2012: 39, 161).

Tütünde çubuk içimi, zamanla yerini özel ince kâğıtlara (çarşafılara) sarılarak içilen sigaraya bırakmasıyla birlikte ağızlıklar, ‘*sigaralık*’ (Koz, 1993: 98-99) ya da ‘*sigara ağızlığı*’ (Arseven, 1952: 1798) olarak da adlandırılmaya başlanmıştır. Lülecilik ve çubukçuluğun gerilemesi daha doğrusu yok olmaya başlamasıyla beraber bu alanda uğraşan esnafın yani çubukçuların artık ağızlık üretmeye başladıklarını görürüz. Boyutu ve kullanımının çubuktan daha kolay ve pratik olduğu için ağızlık, kısa zamanda da yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Ağızlıklar genellikle tek parça veya birkaç parçadan birbiri ucuna eklenmesinden oluşmaktadır. Bunlardan tek olanına yekpare veya som, birkaç parçadan birleşenine ise geçmeli ağızlık denilmektedir. Ağızlıkların dudak arasına alınan kısmına *baş pare* veya *başlık*, sigara takılan tarafına *sigara ağzı* ya da *etek* ve bunların arasındaki kısma ise *beden* veya *orta* denir (Çizim 4). Yassı başlıklı ağızlıklara ise *damaklı* denir (Arseven, 1950b: 24; Karpuz, 1997: 32).

Bir yumru biçiminde olan imameler eskiden daha çok kehribar ve fildişinden yapıldı; gümüş, kemik, ağaç ve zümrütten olanlarına da rastlanılmaktadır (Çubuk Maddesi, 2004: 528; Pakalın, 1983a: 383). Sahibinin servetine göre imamelerin üstleri ise fildişi, gümüş, altın ve kıymetli taşlarla süslenmekte olup saraya mahsus olanlar çubuklardaki gibi elmas ve pırlanta gibi kıymetli taşlarla süslüdür (Pakalın, 1983a: 383; Musahipzade, 1946: 155).

Çizim 4: Ağzılığın bölümleri

Kıymetli taşların imame yapımında yaygın olarak kullanılması bir çeşit savurganlığı oluşturduğundan I. Sultan Abdülhamit'in dikkatini çekmiş, o da Sadrazam İzzet Paşa'ya gönderdiği bir hattı hümayun ile murassa çubuk yapılmasını, satılmasını ve kullanılmasını yasaklamıştır. Hattı hümayun ise şöyledir: “ *Birkaç seneden beri tütün çubukları imamelerine altın kakmalar yapmakta ve çeşitli cevahir taşlar konulmakta, çubuklar üçer, beşer yüz satılıp alınmaktadır. Hilafı şerif israfıdır. Bundan sonra çubuk imamelerine altın takılmayacak, tek bir cevahir taş konmayacaktır, öyle çubukların satışını yasak ettim, lazım gelenlere tembih et, yasağı dinlemeyenlere de te'dip ve terbiye et*” (Aktaran: Evren, 1996: 172).

Ağızlıklar yasemin, kuka, abanoz, kiraz, gül, boynuz, pelesenk, ebonit, fildişi, kehribar, mercan, mermer gibi çeşitli maddelerden yapılırken, bunlar arasında en çok kullanılanları ise yasemin, kiraz, gül ve abanoz ağaçları olup başparelerinde de genelde kehribar kullanılmaktadır. Genel anlamda ise bu ağızlıklarda savat, murassa ve telkâri tekniklerinin daha çok uygulanarak süslendiği görülmektedir (Arseven, 1950b: 24; Arseven, 1952: 1798; Önder, 1995: 6).

2.5. Tütün ve Sigara Tabakaları

Tütün veya sigara koymaya mahsus, cepte taşınan kapaklı küçük kutulara tabaka denmektedir (Arseven, 1975: 1887). Halkın maddi durumuna göre metal, ahşap, seramik, bağa, gümüş ve altın gibi değerli madenlerden yapıldığı görülen tabakalar üzerinde; Van kalemî, savat, kakma, kazıma, pres ve murassa tekniklerin uygulandığı süslemeler görülmektedir. Tütün ve sigara olmak üzere iki çeşide ayrılmaktadır.

16. yüzyılın sonları ile 17. yüzyılın başları arasında ülkemizde hızlı bir şekilde kullanımı yayılan tütün, özellikle tiryakilerin gittikleri yerlere lüleleriyle birlikte yanlarında götürmüşlerdir. Önceleri tiryakilerin keselerde muhafaza ettikleri tütünü,

daha sonra özellikle de zengin tebaanın süslü tabakalarda taşınmasıyla, yanlarından ayıramadıkları bir aksesuar haline dönüşmüştür. Böylelikle ortaya çıkan ve kullanımı çoğalan tütün tabakaları zamanla yaygınlık kazanmıştır.

Kâğıda sarılmış ilk sigaralar, 16. yüzyılın başlarında, İspanya’da ortaya çıkmıştır. Sevilla’daki dilenciler yerlerden topladıkları puroları ufalayıp kâğıda sararak içmiş ve halk tarafından dikkat çekmişlerdir. Mısır buğdayından yapılan bu teknik İspanyol sigaraların başlangıcını oluşturmuştur. 17. yüzyılda kaliteli kâğıtlara elle ya da fabrika ortamında sarılarak yapıştırılan sigaralar, milletler arası savaşlar veya değişik münasebetlerden dolayı tüm dünyada giderek yaygınlık kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğun sigara ile tanışması, Kırım Savaşı sırasında İngiliz askerlerin İstanbul’a “cigarette” getirmeleriyle başlamış olup 1874 yılından itibaren yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Bilecik, 2007: 599-600). Böylelikle lülede tütün kullanımı yerini kâğıtta sarılan sigaraya bırakmıştır.

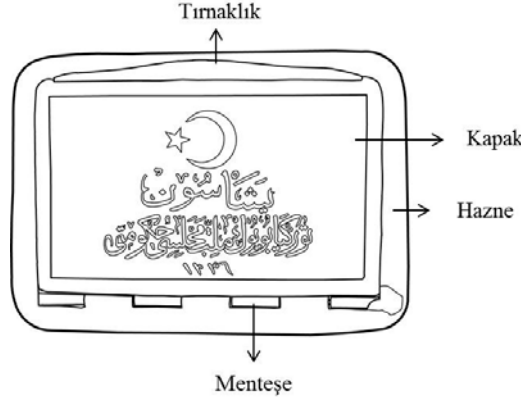
İlk başta gittikleri yerlerde tütün tabakalarını da yanında götüren tiryakiler, keyif sürecekleri zaman tabakalarından aldıkları bir tutam tütünü özel olarak satılan sigara kâğıtlarına sararak nikotin ihtiyaçlarını pratik bir şekilde karşılamaktaydılar. Daha sonraları evlerinde sardıkları bu sigaraları, dost ve ahabplarına ikram etmek üzere, kuyumcular tarafından özenle altın, gümüşten, bağa ve değerli ağaçlardan yapılmış tabaka içine nizamlı bir şekilde yerleştirerek yanlarında taşırıldılar.

Sandık ya da kutu şeklinde olan *tütün tabakaları* bir veya iki kapaklı olup derin haznelidir. Genellikle tek kapaklılar üst taraftan tırnaklık vasıtasıyla açılırken, birbirine düğme vasıtasıyla kitli olan iki kapaklılar ise basılarak açılmaktadır. Üst taraftan tırnaklık vasıtasıyla açılan tabakanın kapak kısmı, tek parçalı olduğu gibi iki parçalı olanları da görülmektedir (Çizim 5).

Tütün tabakalarına istinaden daha ince olan sigara tabakaları, iki kapaklı olup oldukça süslüdür. Menteşelerle birbirine tutturulan kapaklar, ön kısımda düğme veya tırnaklık/tutmalık vasıtasıyla açılmaktadır. Bazı tabakaların iç kısımlarında sarılmış sigaraların kapaklar açıldıktan sonra düşmesini ve düzenli bir şekilde tabakada

durmasını sağlamak için birbirlerine aksi istikamette birer tane atılmış metal tıg ya da lastik bant/kuşak yer almaktadır.

Çizim 5: Tabaka bölümleri

2.6. Enfiye Kutuları

Enfiye kelimesi dilimize, Arapça’da burun anlamındaki “enf” kelimesinden gelmekte olup buruna mensup, ona mahsus şey anlamını taşımaktadır (Evren, 1996: 152; Yavuz, 2004: 363). Buruna çekilen çürütölmüş tütün tozuna enfiye, bunu yapan ya da satan kişiye ise enfiyeci denilmektedir (Şemseddin Sami, 2012: 178).

Enfiyenin ilk halini biz 16. yüzyılın başlarında Avrupalı devletlerin Amerika’yı keşfi ile birlikte yerlilerin tütünü, burundan çekerek kullanmakta olduklarını görmekteyiz (Schmidt, 2007: 488). Daha sonra 1559 yılında Fransa hükümeti Portekiz’e elçi olarak gönderilen Nimes’li Jean Nicot tütüne büyük bir önem vermiş ve Lizbon’da gördüğü yenilikleri memleketine bildirirken bu arada her türlü hastalığa deva olarak gösterilen tütünü elçilik bahçesine dikmiştir. Tütün yapraklarının yakılıp dumanını tütürölmesi, kurutulmuş yaprakların ufalanıp buruna çekilmesinin öksürüğe, astıma, baş ağrılarına ve mide ağrılarıyla kadınların ıstıraplarının dinmesinde etkili olduğundan konuyu 1560’da Fransız Kraliçesi Catherina de Medici’ye sunmuştur. Kraliçenin tütüne alakasından dolayı bir ara bu ota kraliçe otu denilmiştir (Türkiye’de Tütün, 1971: 6-7; Corti, 1946: 19-22; Yılmaz, 2007: 6; Bakla, 2007: 19). 18. yüzyılda Fransız saray kültüründe doruk noktasına ulaşan enfiye kullanımı, buradan diğer Avrupa milletlerine yayılarak yüksek tabakanın statüsü haline gelir (Schivelbusch, 2000: 127).

Enfiyenin yurdumuza ilk defa ne zaman girdiği konusunda kesin bir tarihe ulaşılmamakla olup; 17. yüzyılın başlarından itibaren yurdumuzda görülen tütün bitkisinden, kısa bir süre sonra girmiş olduğunu düşünmekteyiz. Ahmet Rasim, ülkemizde enfiyenin ilk kullanımı 1640-41 yıllarında başlanıldığını belirtmekte ve şu şekilde devam etmektedir: “Tütün Ahmed-i Evvel zamanında 1012 (1603-1604) tarihinde İstanbul’a gelmiş ve 1022’de (1613-1614) istimal (kullanılmış) olduğuna nazaran aralarında yirmi sekiz senelik fasıla mevcuttur” demektedir (Rasim, 2004: 340). Aynı şekilde yaklaşan Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey’in eserinde “Üsküdarı Hasip Efendi Vefayat-ı Meşhure’sinde enfiyenin İstanbul’da 1640-41 tarihlerinde zuhur edip istimaline (meylettirme) başlandığını” yazmaktadır. Akabinde ise Ali Rıza Bey, “bazı rivayete göre enfiyeyi iptida bir Musevi, Kurşunlu Mahzen civarında bir dükkân küşat (açarak) ederek burun otu diye namıyla satmaya başladığını” belirtmektedir (Ali Rıza Bey, 2011: 274).

Halk arasında “burunotu” diye anılan enfiye, kavrulmuş tütünün toz haline getirildikten sonra üzerine kokulu sıvıların serpilmesiyle elde edilirdi. Eski işyerlerinde tütün koçanı, kırmızıbiber, sirke, tuz, aşı boyası ve şarap tortusu gibi çeşitli maddelerin belirli bir oran içinde birbirine karıştırılmasıyla yapılırdı (Erdoğan, 2004: 349; Türkay, 2004: 353). Bu karışımın içine buruna güzel koksun diye menekşe, gül, limon yağı veya enfiye kutularının içine bir ufak limon kabuğu veya bergamot esansı damlatılarak keyifle içilecek hale getirilirdi (Abdülaziz Bey, 1995: 228).

Bu meziyetli keyif maddesinin hazırlanması ayrı bir beceri istediğinden ülkemize uzun bir süre ithal edilmiştir. Gittikçe tüketimi fazlalaşmasıyla da birlikte 1766’da yayımlanan bir fermanla enfiyenin ülkemizde yapılması kararı alınmıştır. İstanbul’da Üsküdar Ayazma Bahçesi yakınlarında devlete ait bir enfiye fabrikası bulunuyordu. II. Mahmud zamanında hassa başmimarı bulunan Hafız Mehmet Emin Efendi keşfi üzerine Yanyalı bazı ustalar tarafından Beykoz’da bulunan bir kâğıt fabrikasına akan suyun fazlasının israf olmaması için ve bu fazla su yardımıyla enfiye öğütme ve imal etmek için burada başka bir fabrika daha inşa edilmesi uygun görülmüştür (Erdoğan, 2004: 349; Türkay, 2004: 353).

Kullanılan enfiyelerin en meşhurları ise başta Fransız olmak üzere, Hind rendesi, ince Flemeng, Yanya, Cermenya, Avusturya, İsveç, Rus, Üsküp, İspanya, Triyeste, Prizren, Marone Fevzi gibi çeşitleri bulunmaktadır (Türkay, 2004: 353; Abdülaziz Bey, 1995: 228; Ahmet Rasim, 2004: 340-341).

Yurdumuzda enfiye tüketim ve üretiminin tütünde olduğu gibi bazı dönemlerde yasaklarla karşılaştığı görülmektedir. Örneğin 17 Eylül 1797 tarihinde merkez otorite tarafından dönemin Karaman Valisi Vezir Mehmet Paşa'ya gönderilen bir belgede, Karaman bölgesinde enfiye üretimi ve satışı yapılan dükkânların kapatılmasına, buyruğa uymayanların ise cezalandırılmasına ilişkin kararların şer'iyye sicil defterlerinde yer aldığını görmekteyiz (Güneş, Konya:72-74).

1885-60 yılları arasında sadece İstanbul'da ve çoğu Galata ve Üsküdar'da olmak üzere enfiye satan 94 dükkân bulunmaktaydı. Ülkemizde 1980'li yıllara kadar Tekel tarafından satışa sunulan enfiye, 1950'li yıllara kadar Tekel tarafından teneke kutularda satılan enfiye 1980'e kadar ise karton kutularda satılması devam etmiş ve bu yıldan itibaren de Tekel üretimine son vermiştir (Evren, 1996: 151).

Osmanlıda enfiye kullananların büyük bir çoğunluğunu ulemalar, şeyhler, mülkiyeliler ve yazarlar oluşturmaktaydı (Ali Rıza Bey, 2001: 271). Ayrıca uyku gidermesi ve zihin açıklığı vermesi nedeniyle de medrese öğrencileri tarafından kullanılmaya başlanmıştır. O zamanki halkın deyişine göre bu keyif maddenin iki işlevi vardır. Birincisi tütün içmenin yerini tutması, ikincisi ise aksırtarak insanı ferahlatmasıdır. Tabi çekilen enfiyenin daha sonra hapşırma eylemini yarattığından enfiye ile birlikte enfiye mendili de kullanılırdı. Bu mendiller normallerinden daha büyük boyutlu ve çoğunlukla lacivert ve siyah gibi koyu renkte olanlar makbul olanıydı (Evren, 1996: 148, 152; Yavuz, 2004: 364).

Enfiye kullanımının çok yayıldığı İstanbul'da büyük kişilerin kullandığı enfiye kutularının pek çok çeşidi ve isimleri vardı. Bu kutuların çoğu Dersaadet'te yapılır, birkaç cinsi Avrupa'dan getirilirdi. Devlet ricalinin kullandığı enfiye kutuları içinde pek musanna, zarif ve kıymetlileri kırk-elli bin kuruşa kadar alınır, satılırdı. Enfiye kutuları iki şekilde kullanılırdı. Ya yanlarında taşınır, pek kıymetliyse ayrıca şal kese

içine konurdu; ya da pek zarif ve nadide oldukları için büyük hanelerde oturulan odanın minder köşesinde duran, içi kırmızı ve yeşil, etrafı ziyçeli çuha kaplı çekmecenin üstüne konurdu (Abdülaziz Bey, 1995: 228).

Tütün tabakaları gibi sandık şekline benzeyen enfiye kutuları, hazne ve kapak olmak üzere iki parçadan meydana gelmekte olup küçük ebatlıdır. Birbirine menteşelerle bağlanan kutunun hazne kısmı ise dar ve derindir. Kapak kısmının açılması ise genellikle ön taraftan hafifçe çıkıntılı olan tırnaklık kısmıyla sağlanmıştır. Enfiyenin muhafaza edilmesi için yapılan ve özel bir işçilik isteyen bu kutular altın, platin, gümüş, fildişi, bağa, sedef, abanoz, zeytin ağacı kökü, siyah manda boynuzu, gergedan boynuzu, renkli cam, son zamanlarında teneke ve hatta mukavvadan yapılmış çeşitleri vardır (Abdülaziz Bey, 1995: 229; Ahmet Rasim, 2004:344; Evren, 1996: 152). Bu çeşitli malzemelerden yapılan kutuların formları ise yuvarlak, kare, dikdörtgen, rokoko tarzı istiridye şeklinde ve 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın ortalarında Viyana’da ortaya çıkan meşhur ve en çok kullanılan oval biçimli enfiye kutularıdır (Neuwirth, 2004: 370; Beyoğlu, 2004: 374).

Bu kutular üzerine müşterilerin isteklerine göre çizilen desenler, kuyumcu ustasının ellerinde şekillenmiş hazne ve kapak birbirlerine gözü rahatsız etmeyecek boyutlardaki küçük menteşelerle bağlanır. Yüzeylerde alçak ya da yüksek kabartma, oyma, kakma (altın, gümüş, sedef gibi), mine veya elmas, yakut, zümrüt, pırlanta ya da benzeri değerli taşların kullanılarak yapıldığı murassa teknikleriyle süslemeler oluşturulmuştur. İlk dönemlerde enfiyenin çok olmasıyla derin olan kutular 18. yüzyılın sonlarına doğru enfiyenin azalmasıyla birlikte derinlik azalmıştır. Aynı dönemlerde kutuların ön yüzeylerine parmak basılıp açılmak üzere altın veya değerli taşlardan yapılmış küçük düğmeler yerleştirilmeye başlanmıştır (Beyoğlu, 2004: 374). Değişik tekniklerin uygulandığı bu kutular ise geometrik, bitkisel, figürlü ve nesnel süslemelerle hareketlendirilmiştir.

2.7. Takatuka (Tütün Tablası-Kül Tablası)

Tütün çubuğunun külünü silmek için kullanılan ve şimdiki kül tablalarının çeşitlerinden olan alete takatuka denmektedir. (Pakalın, 1983b: 382). Halk sarı

pirinçten veya kalaylı bakırdan; zenginler ise gümüşten tütün tablaları kullanırlardı. Çubuk keyfi sürenlerin odalarında tablalardan başka bir de "takatuka" dedikleri kâse-kap tarzında tütün tablaları vardı. Bu takatukalar tahtadan dört köşe şeklinde yapılır, iç ve dış kısmı gümüş ya da madenle kaplanırdı. Ortasındaki madenî çubuğun ucuna, irice bir elma büyüklüğünde ve içine kırıktık doldurulmuş meşinden bir toparlak bağlanırdı. Çubuk içilip bittikten sonra içinde kalan kül bu meşin toparlağa vurularak takatukaya silkilirdi. Uzun çubuğun ucundaki lülenin vurulmasından çıkan ses münasebetiyle takatuka ismini almıştır (Pakalın, 1983b: 382; Musahipzade, 1992: 189) (Çizim 6).

Lüle içinde yanarak kül olmuş tütünlerin, sini şeklindeki tütün tablaları ya da kap şeklinde olan takatukalara silkelenmesi, tütünde sigara içimine geçilmesinden itibaren yerlerini küçük tabak şeklindeki metal ya da cam maddeden yapılmış kül tablalarına bırakmıştır.

Çizim 6: Tütün külünün boşaltıldığı ve lülelerin altına konulan takatuka örnekleri

Kaynak: Musahipzade, 1992: 208.

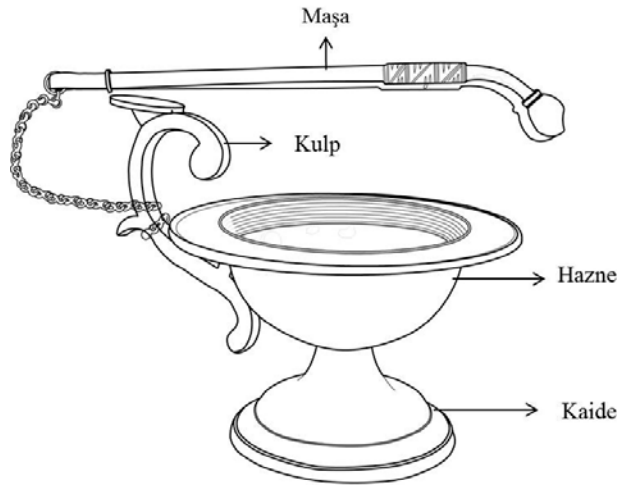
2.8. Ateşlik-Mangal

Eskiden sigara ve çubuk yakmak için kullanılan mini mini bir mangal şeklinde saplı ve ayaklı ateş kap (Arseven, 1950b: 126). Kibritin icadından evvel sigara ve çubuk yakmak için kullanılan küçük, mangal şeklinde, saplı ve ayaklı ateş kabının

ismidir (Pakalın, 1983: 110). Lülelerdeki tütünün yanması için mangal içerisine konulan küçük ateşlere (közlere) ise fındık ateşi denmektedir.

Genellikle yuvarlak formu ve pirinç malzemeden yapılan bu kaplar kulp, kaide ve hazne olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır (Çizim 7). Bazı kalabalık yerlerde bu ateşliğin yerine, evvelce kahve fincanlarının taşındığı (servis edildiği) stillerde² kullanılmaktadır. Ateşçibaşı tarafından bu kaplarda dağıtılan közler, bir maşa aracılığıyla lülelere konulurdu. Genellikle stillerde bağımsız vaziyette olan maşalar, ateşliklerde kulp kısmından bir zincirle bağlanmıştır. Günümüzde hala kullanılmakta olan bu stiller nargilenin kullanıldığı kafe ve kahvehanelerde köz dağıtılma vazifesini sürdürmektedir.

Çizim 7: Ateşlik bölümleri

2.9. Tütün ve Ağzlık Keseleri

İlk olarak ne zaman ve nerede kullanıldığı bilinmeyen keselerin kullanımı, oldukça eski tarihlere dayandırılmaktadır. Yapılan bilimsel araştırmalarla keselerin yazılı kaynaklarda, insanın ihtiyaçları doğrultusunda başta madeni para ve lüzumlu

² İçinde kahve fincanının taşındığı tas şeklindeki kabın üç zincirle bağlanıp, diğer uçlarının ise demir bir halkaya (tutmalık) bağlanarak aşağı doğru sarkmış servis için kullanılan kap. Bu kaplarda daha sonradan fındık ateşleri taşınmaya başlanıldığı için ateşlik ya da mangal olarak adlandırılmıştır.

eşyaların muhafazası için kullanıldığı ve amacına göre de keselerin çeşitli şekillerde olduğu bilgilerine ulaşılabilmektedir (Akpınar vd., 2009: 137).

Bazı araştırmacılara göre kesenin genel tanımı şu şekilde yapılmıştır:

Şemseddin Sami'ye göre kese; “1.Küçük torba: Şeker, un kesesi. 2. Cepte taşınan akçe vesaire mahsus küçük torba. 3 Değerli bazı şeylerin kumaş vesaireden kılıfı; saat, çakı, mühür kesesi...” olmak üzere birden fazla şekilde tanımlamaktadır (Şemseddin Sami, 2012: 1247).

Arseven'e göre; “Para vesaire koymaya mahsus torbacıklardır. Bunlar ya deriden veya bezden veya örme ibrişimden yapılmış, ağzı büzmeli, küçük torbacıklardır. Koyun ya da kuşak içinde taşınan bu keselerin ağız kısımlarını büzmeye mahsus olan kaytanın iki uçlarında ekseriya birer püskül bulunurdu” şeklinde tanımlanmaktadır (Arseven, 1966: 1052).

Girgök'e göre; “İçine çeşitli nesneler konan, değişik malzemelerden ve örgü türlerinden yapılan, ağzı büzgülü torbacıklara” denmektedir (Girgök, 1997: 1000).

Koçu'ya göre kese "Küçük torba; deriden, kumaştan yahut çeşitli iplikten elde örülür ve günlük hayatta ayrı ayrı yerlerde kullanılır” tarzında açıklanmıştır (Koçu, 1967: 154).

Özbel; “Başta madeni paralar olmak üzere bazı lüzumlu eşyaların içinde muhafaza edildiği küçük torbalar” (Özbel, 1961: 4) olarak, Önder ise “ para, saat, mühür, tütün gibi çeşitli eşyaların içinde korunduğu, örme ibrişimde, boncuktan, deriden ve kumaştan yapılma, ağzı büzmeli küçük torba” (Önder, 1995: 108) olarak tanımlamaktadır.

Türk kültürü ve el sanatlarımızın dikkat çekici ve önemli güzelliklerinden olan keselerimiz, zengin konu, teknik, renk uyumu, motif ve kompozisyonu ile önem taşımaktadır. Keseleri geçmişten günümüze incelediğimizde, giysilerin, göğüslüklerin, kuşakların içinde saklanan, entari, cübbe, pantolon ve cepten gibi giysi ceplerinde taşınan keselerin kullanım eşyası olduğu Levni, Abdullah Buhari

gibi sanatçılardan 18. yüzyıla ait minyatürlerinde de görülmektedir. Giyim tarihi incelendiğinde, Türk topluluklarında ve Avrupa’ da giysilerin cep kısımlarının olmadığı, bunun yerine para, altın, mühür, saat, vb. eşyaların saklamak için keselerin kullanıldığı görülmüştür (Akpınarlı vd., 2009: 137-138).

Keseler, içlerinde muhafaza ettikleri eşyaya veya gördükleri işleve göre isimlendirilmektedir. Bunlar; para kesesi, saat kesesi, mühür kesesi, tütün kesesi, ağızlık veya çubuk kesesi, çakmak kesesi, tarak kesesi, hamam kesesi, kaşık kesesi, cüz kesesi, divit kesesi, sabun kesesi, yay kesesi, askılı ve dokuma keseleri gibi (Arseven, 1966: 1052; Özbek, 1961: 7-9; Tırman, 1992: 13).

Her ne kadar genel anlamda ihtiyaçtan doğan keselerin ilk olarak ne zaman kullanıldığını bilmesek de konu kapsamı çerçevesinde ele aldığımız tütün ve ağızlık keselerimizin, diğer tütün kültürü nesneleri gibi 17. yüzyıl başlarından itibaren yurdumuzda kullanım bulan tütünle birlikte ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Kese çeşitleri arasında yer alan tütün ve ağızlık keselerinin tanımları ise şu şekildedir: *Tütün Keseleri*; Kumaş ve örgü olmak üzere iki çeşit malzemeden yapılan keseler, para keseleri gibi hem takım hem de tek olarak yapılmışlardır. Bu keselerde teknik olarak genelde dival³ ve fermene⁴ işleri tercih edilmiştir. Bu keselerin özelliği hangi malzemeden yapılmış olursa olsun içinin mutlaka ince bir bezle astarlanmış olmasıdır. Böylelikle tütünün dökülmesi engellenmiştir (Özbek, 1961: 8; Bolanyığ, 1985: 7). Ayrıca bu keselerde dörtgen, kandil (Bolanyığ, 1985: 11) ve külah olmak üzere üç form görülmektedir.

Ağızlık Keseleri; Bu keseler ağızlığın muhafazasına uygun bir kılıf şeklindedir. Ağızlığın kalınlığına ve boyuna göre ölçüleri değişir. Evde yapılanları kumaş ve örgüden, çarşıda yapılanları ise çoğunlukla deridendir (Bolanyığ, 1985: 11; Özbek, 1961: 8; Tırman, 1992: 13).

³ Çoğunlukla çuha, kadife ve atlas gibi kalın kumaşların üzerine sıрма tırtıl, pul, inci ve inci ayarında kıymetli taşların işlenmesine dival işleri denmektedir.

⁴ Fermene ise muhtelif sırmalı kordonlarla yapılan işlere denirdi.

3. KATALOG

3.1. Lüleler

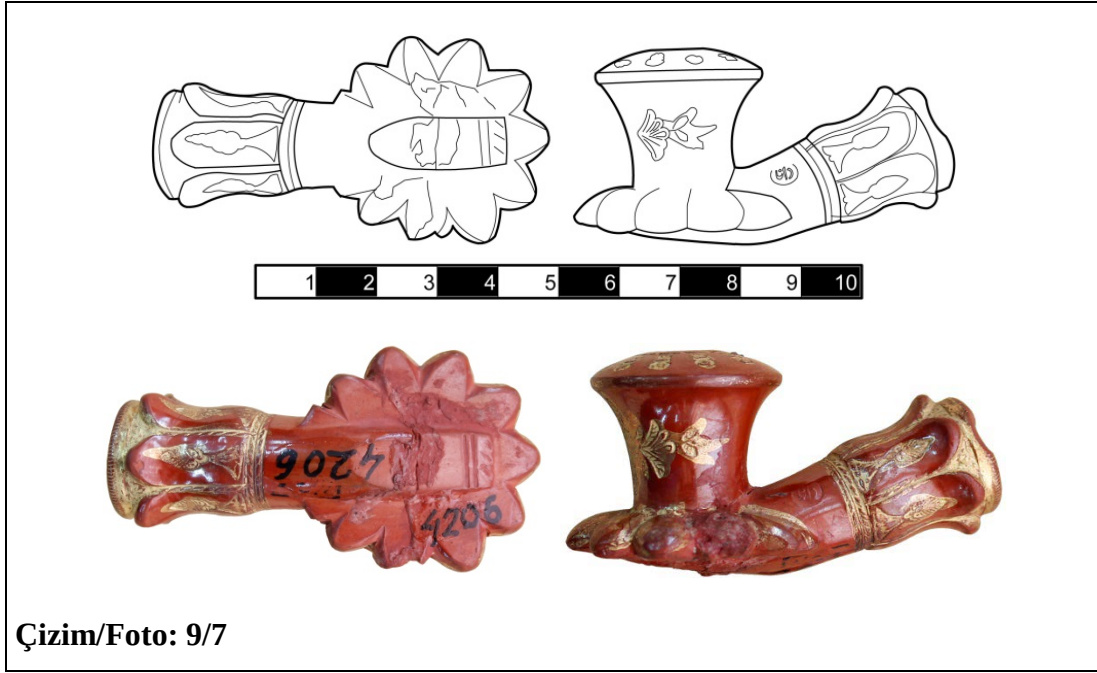
Katalog No	1	
Çizim/Foto No	8/6	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4196	
Müze Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	10,4 x 5,5 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,7 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Ahşap (Çanak ağız içi pirinç kaplamalı)	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kakma	
Mühür-Damga	Okunamamıştır	
Tarih	19-20. yy. başları arası	

Tanımı: Diğer lüle örneklerimize göre farklı bir malzeme sergileyen lüle, ağaçtan yapılmıştır. Çiçek kaideli lüle, krater ağızlı bir çanak ve silindirik formlu bir duman yolundan oluşmaktadır. Çanak yüzeyi, ön kısmından iki yana doğru açılan tel kakmalı volütlerle bezenmiştir. Volüt araları ve içi daire formlu tel şeritlerin çevrelediği ve ortasına kırmızı renk nazar boncukların yerleştirildiği kakmalarla süslenmiştir. Krater ağızın etek kısmı, tel kakmalı dört sıra saç örgülü şeritle çevrenmiştir. Çanak içten pirinç malzemeyle kaplanarak lülenin yanması engellenmiştir. Çiçek kaidenin dilim araları ve sırtlarında yine saç örgülü tel şeritli kakmalara yer verilmiştir. Kaideye direk bağlanan duman yolu, bilezik kuşatmalı ve düz daralan bir ağızla nihayetlenmektedir. Gövde kısmı dört sıra saç örgülü tel şeritle çevrenmekte ve bu şeritlerin hemen üzerinde ise çanak kısmındaki gibi nazar boncuklu süslemelerin çevrelediği kakmalar görülmekte olup ağız çevresi testere dişli pirinçle kaplanmıştır. Ayrıca bu kısımdaki nazar boncukların çevrelediği bordürün alt kısmında ise deformelere maruz kalarak silinmiş olan usta mührü yer almaktadır.

Katalog No	2	
Çizim/Foto No	9/7	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4206	
Müzeye Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6,1 x 3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Yazı/Yaldızlama-Model kalıp-Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Dânâ (Hakkâk mührü)	
Tarih	19. yy. sonu	

Tanımı: Örneklerimiz arasında ikinci bir tür (çeşit) sergileyen bu eser, sigara lülesi olarak kullanılmıştır. Çiçek kaide üzerinde yükselen silindirik çanağı, içbükey olarak açılmakta ve bombeli bir sigara yuvasıyla nihayetlenmektedir. Kaidenin çiçek dilimleri altın yaldız boyalıdır. Çanak gövdesinin ön yüzü yaprak motiflerin işlendiği bitkisel süslemeli olup üzeri altın yaldızlıdır. Bombeli sigara yuvası, tekrarlı geometrik baskıların çevrelediği ve üzerinin altın yaldızla boyandığı motiflerle tezyin edilmiştir. Silindirik formlu duman yolu kaideye, uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Duman yolunun yaprak dilimli ağzı çentik şeritli bir basamak halkasıyla sonlanmaktadır. Gövde kısmından iki sıra verrev şeridin çevrelediği duman yolunun yaprak dilimli ağzı ise her bir dilim yüzeyine birer adet selvi ağacını andıran tütün yapraklarıyla bezenmiş olup üzeri altın yaldız boyalıdır. Ayrıca duman yolunun sol gövde yüzeyinde, 19. yy. sonunda yaşamış ve İstanbul'un ünlü hakkaklarından olan 'Dânâ' Efendi'nin mührü yer almaktadır (Bakla,2007:285,295). Kaide altından kırık olan lüle, gelişi güzel tamir edilmiş olup 19. yüzyıl sonuna tarihlenir.

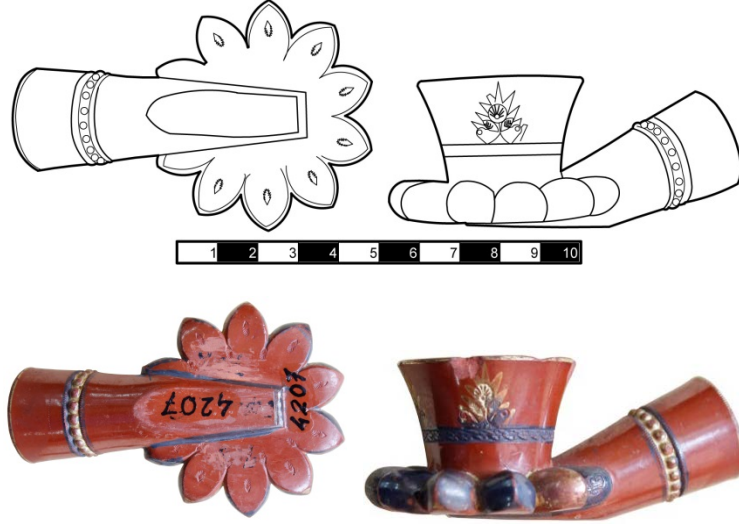

Katalog No	3	
Çizim/Foto No	10/8	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4207	
Müzeye Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	8,3 x 3,2 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,3 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Yazı/Yaldızlama-Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Okunamamıştır	
Tarih	19.yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Çiçek kaide tipindeki lülenin çanak ağzında kırıklar bulunmaktadır. Kaliteli hamur ve işçilikliye sahip olan lüle Tophane işidir. Kaide üzerinde yükselen çanağı, silindirik formlu ve krater ağızla nihayetlenmektedir. Çiçek dilimli kaidenin üst yüzeyleri münavebeli olarak yapılmış altın ve gümüş⁵ yaldızlıdır. Kaidenin alt yüzünde ise her dilim ortasına birer adet yerleştirilen tütün yaprağı motifi bulunmaktadır. Çanak gövdesini çevreleyen bordür, münavebeli olarak ikişer sıra verev ve nokta desenli olup üzeri gümüş yaldızlıdır. Bu bordürün üst kısmında ise iki tane yan, bir tane de ön yüzünde olmak üzere toplam üç adet taç şeklindeki yaprak motifleri ile süslenmiştir. Bitkisel süslemeli bu motiflerin üzeri ise altın yaldız boyalıdır. Silindirik formlu duman yolu ise kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen ve düz bir ağızla nihayetlenen duman yolunun gövdesi ise iki sıra çentik şeridi arasına yerleştirilmiş, inci dizili geniş birer bordürle çevrelenmiştir. Bu bordürün çentik şeritleri üzeri gümüş renk, inci dizileri ise altın yaldız boyalıdır. Ayrıca

⁵ Gümüş yaldız zamanla karardığı için siyah rengi almıştır. Bkz., Bakla, 2007:196.

kaidenin duman yoluyla birleştiği sol yarım dilimi üzerinde okunamayan usta mührü vardır.

Çizim/Foto: 10/8

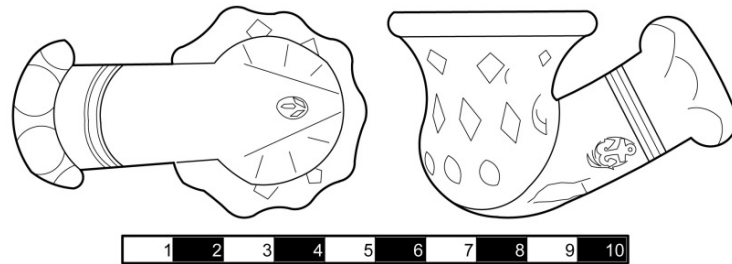
Katalog No	4	
Çizim/Foto No	11/9	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4208	
Müze Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6,1 x 3,1 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,1 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Yaldızlama-Model kalıp-Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19.yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan sigara lülesi, kataloğumuzun 4206 envanter numaralı örnekle aynı tipi oluşturmaktadır. Çiçek kaide üzerinde yükselen silindirik çanağı, içbükey olarak açılmakta ve bombeli bir sigara yuvasıyla nihayetlenmektedir. Çiçek dilimli kaidenin üst yüzeyi gümüş yaldızlı olup süslemesizdir. Çanağın ön yüzü yaprak motifleriyle, yan yüzleri ise birer adet tütün yaprağıyla süslenmiştir. Bombeli olan sigara yuvasının etrafı ise volüt arasında yükselen dört adet palmet motifleriyle bezenmiştir ve üzeri yer yer silinmiş gümüş yaldızlıdır. Silindirik formlu duman yolu ise kaideye kaide önüne kadar uzanan üçgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, yaprak dilimli bir ağız ve düz bir basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Buradaki yaprak dilimlerin arası, papatya dizili motiflerin oluşturduğu bordürlerle ayrılmış ve her bir dilimin uç kısmına birer adet gümüş yaldızlı tütün yaprağı motifi kullanılmıştır.

Katalog No	5	
Çizim/Foto No	12/10	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4209	
Müze Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6,1 x 4,3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,4 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Nesnel/Rulet ve kalıp baskı,	
Mühür-Damga	Damga-Çapa	
Tarih	19. yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan lüle, zambak form tiptedir. Yuvarlak çanak üzerinde yükselen gövde, içbükey olarak açılmakta olup yayvan ve dilimli bir ağızla nihayetlenmektedir. Pahlarla dilimlendirilen çanak ve gövdenin her bir pah yüzeyi baklava formu içerisine (bugün silik olan) yerleştirilmiş bitkisel motiflerle süslenmiştir. Silindirik formu duman yolu ise çanağa şişkince bir omurgayla bağlanmakta ve dilimli bir bombe ağızla nihayetlenmektedir. Omurganın uç kısmına doğru baskı tekniğinde yapılmış lotus motifi yer almaktadır. İki sıra yivin çevirdiği duman yolu gövdesinin sol tarafında çapa motifli damga yer almaktadır.

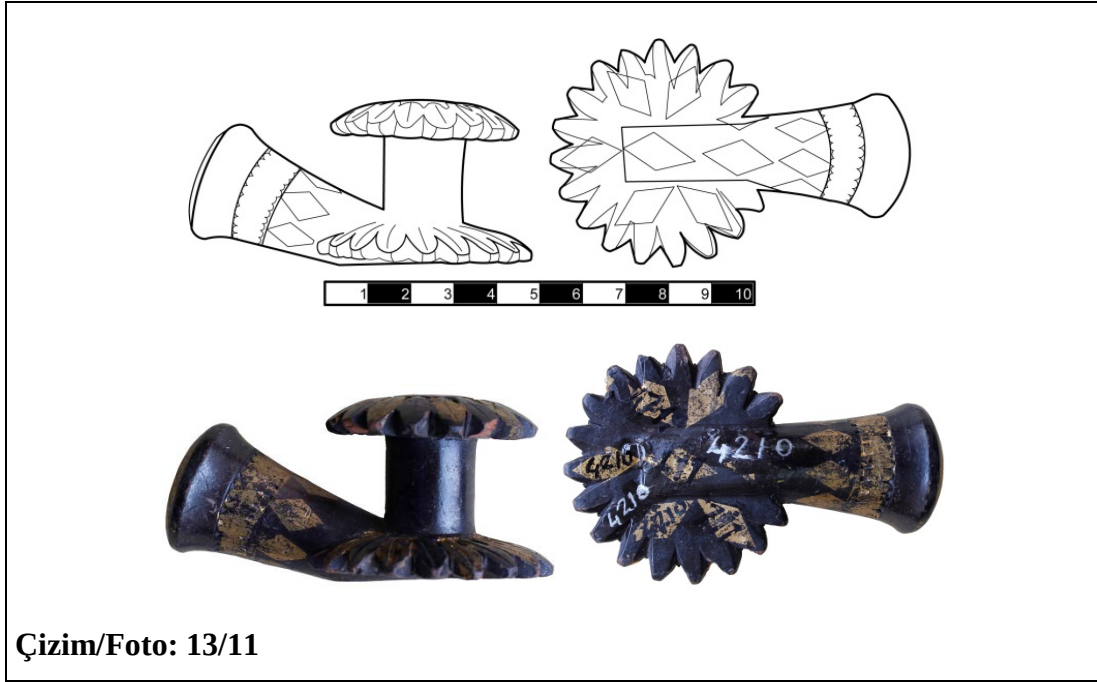
Çizim: 12

Foto: 10

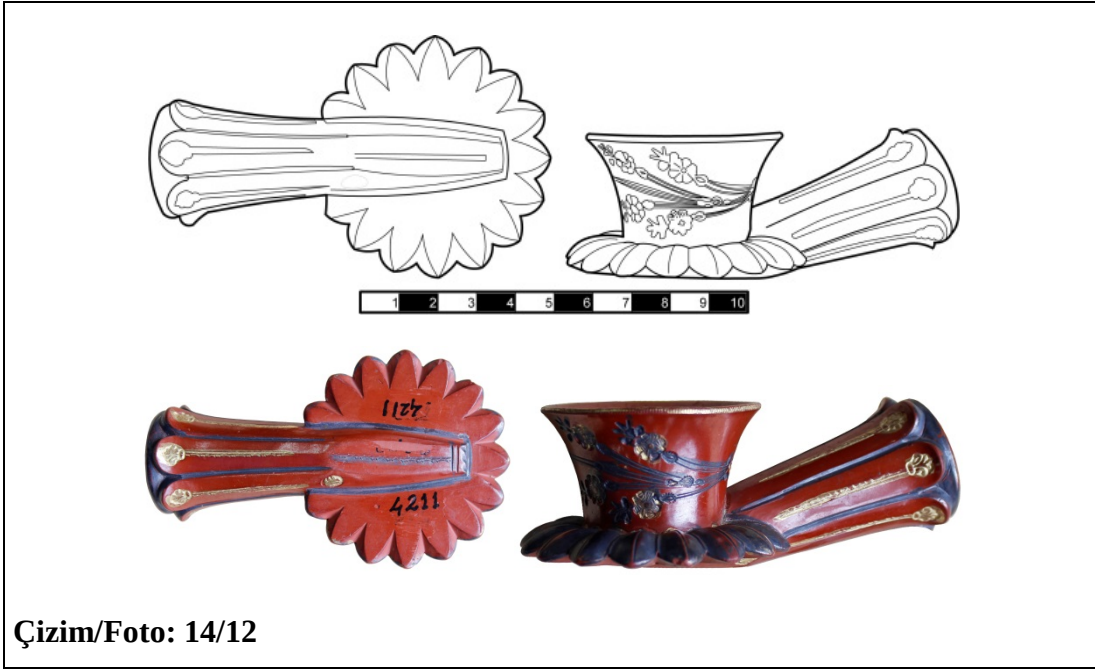
Katalog No	6	
Çizim/Foto No	13/11	
B. Müze/Env.No	Konya Etnografya Müzesi/4210	
Müzeye Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	7,6 x 3,6 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,3 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Siyah	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Yaldızlama-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19.yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Siyah renk astarlı olan sigara lülesi, çiçek formlu kaide ve sigara yuvasına sahiptir. Kaide üzerinde yükselen silindirik formlu çanağı, makara şeklini andırmakta ve süslemesizdir. Çiçek formlu kaide ve sigara yuvasının yaprak dilimleri bir sıra atlamalı şekilde altın yaldızla boyanmıştır. Silindirik formlu duman yolu ise kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, hafif bombeli bir ağızla nihayetlendirilmiştir. Duman yolu gövdesi tekrarlı dilimlerin yerleştirildiği geniş bir bordürle çevrelenmiştir. Ayrıca lülenin kaide altı ve duman yolu gövdesi, altın yaldız boyalı baklava motifleriyle bezenmiştir. Günümüze sağlam olarak ulaşan lülenin kaide ve sigara yuvasındaki çiçek yapraklarının uç kısımlarında yer yer kırılmalar ve altın yaldızlı süslemelerinde silinmeler mevcuttur.

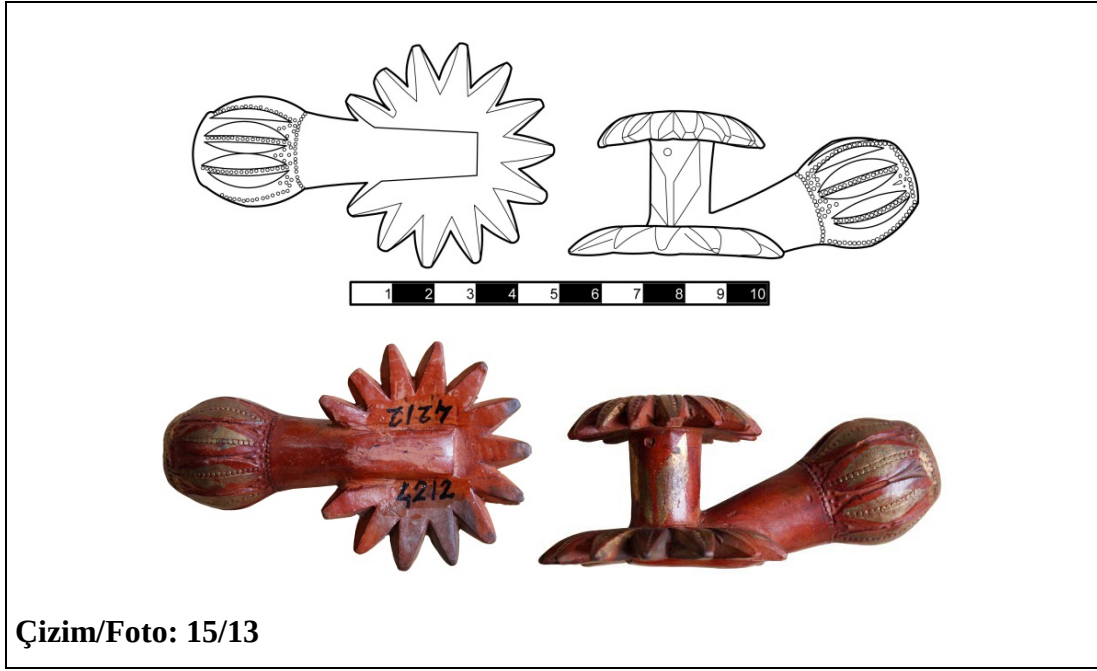
Katalog No	7	
Çizim/Foto No	14/12	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4211	
Müzeye Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	9,7 x 3,5 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,9 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Yazı/Yaldızlama-Model kalıp-Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Aki Dede	
Tarih	19. yy. sonu	

Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan lüle, diğer örneklerimize nispeten oldukça kaliteli bir işçiliğe sahiptir. Tophane işi olan lüle, çiçek kaideli tiptedir. Kaide yapraklarının üstü gümüş yaldız boyalıdır. Yaprak ortalarına birer tane açılan yivlerde ise altın yaldız kullanılmış olup silik günümüzde vaziyettedir. Krater ağızlı çanağın gövdesi, çiçek demetiyle bezeli ve gümüş yaldız zemin üzerine yer yer altın yaldız boyalıdır. Krater ağzın kenarı ise üzeri altın yaldızlı çentik şeritle çevrelenmiştir. Silindirik formlu duman yolu ise kaideye uç kısma doğru daralan ve pahlı olan dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, yaprak dilimli bir ağız ve düz bir basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Her bir yaprak yüzeyi, uç kısımda palmet motifiyle sonlanan bir sıra verev şeriyle süslenmiştir. Ayrıca omurganın sol kenarında, daire içerisine Osmanlı Türkçesiyle ‘Aki Dede’ yazılı usta mührü yer almaktadır (Bakla, 2007: 160,300).

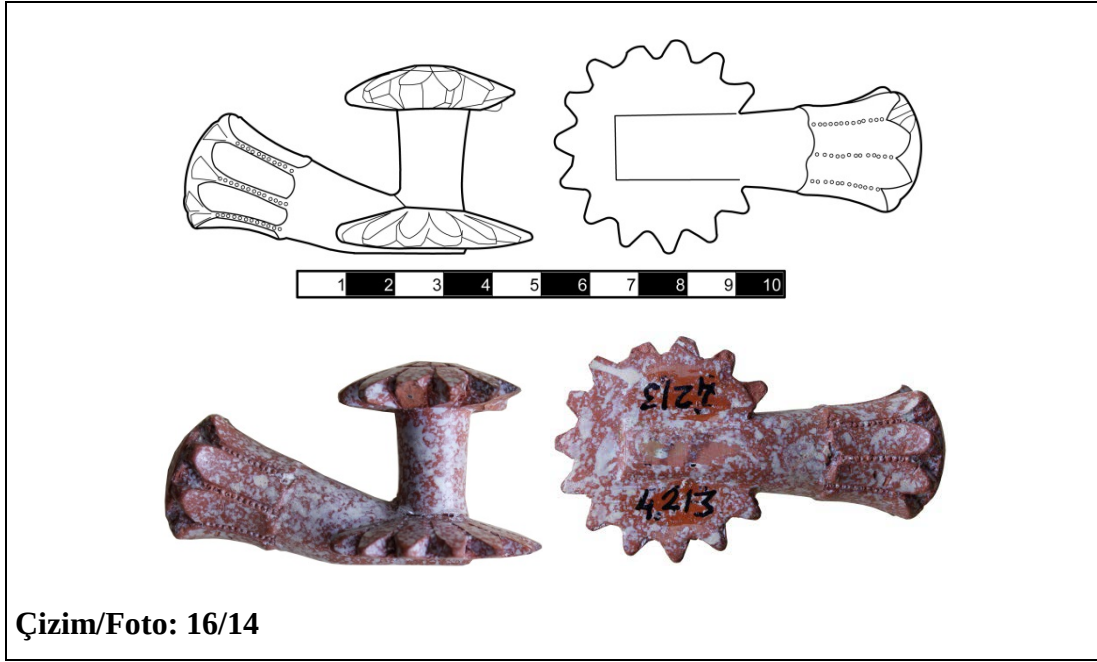
Katalog No	8	
Çizim/Foto No	15/13	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4212	
Müze Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	8 x 3,3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,3 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Yaldızlama-Model kalıp-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19.yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan sigara lülesi, çiçek formu kaide ve sigara yuvasına sahiptir. Çiçek formu kaide ve sigara yuvasının yaprakları atlamalı olarak altın yaldız boyalı olup yaprak ortaları boylamasına inci dizili şeritlerle hareketlendirilmiştir. Kaide üzerinde yükselen silindirik formu çanağı, altın yaldız boyalı baklava motifleriyle süslenmiştir. Silindirik formu duman yolu ise kaideye uç kısmı pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, geniş bombeli bir ağız ve düz bir basamak halkasıyla nihayetlendirilmiştir. Bombeli ağzın üzeri, inci dizili şeritler arasına dikine yerleştirilmiş göz şeklindeki dilimli bordürle çevrelenmiştir. Bu bordürlerin ortasında ise çiçek yapraklarının ortalarındaki gibi inci dizili şeritlerle ikiye bölünmüş ve üzeri altın yaldız boyalıdır.

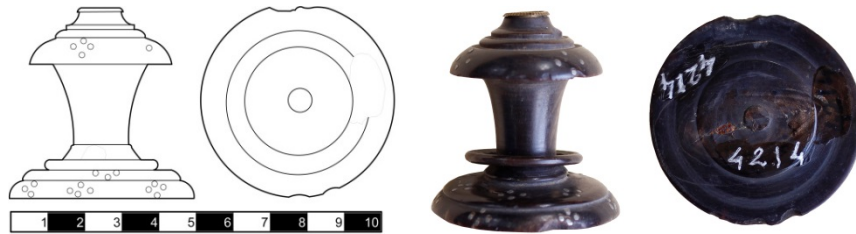
Katalog No	9	
Çizim/Foto No	16/14	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4213	
Müze Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6,9 x 3,6 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,2 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Açık Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Boyama-Model kalıp-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19.yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Bir önceki katalog örneğimizin benzeri olan sigara lülesi, çiçek formu kaide ve sigara yuvasına sahiptir. Kırmızı hamurlu lülenin üzeri astarlı olup beyaz renk beneklidir. Kaide ve sigara yuvası arasında kalan çanak silindirik formu ve süslemesizdir. Silindirik formu duman yolu ise kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, yaprak dilimli bir ağız ve düz bir basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Lülenin kaide, sigara yuvası ve duman yolu kısımlarındaki yaprakların arasına inci dizili bir sıra şeritle hareketlendirilmiştir. Kaide ile çanağın birleşim kısmından kırık olan lüle, gelişigüzel yapıştırılarak tamir edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca sigara yuvasındaki çiçek yapraklarında da yer yer kırıklıklar bulunmaktadır.

Katalog No	10	
Çizim/Foto No	17/15	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4214	
Müze Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Kaide Çap x Yükseklik	5 x 4,7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	-
Türü (Cinsi)	Sigara Lülesi	
Malzeme	Boynuz	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kakma	
Mühür-Damga	-	
Tarih	20.yy. başı	

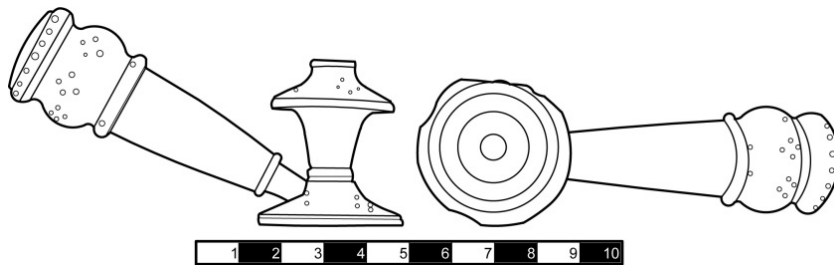
Tanımı: Örneklerimiz içerisinde ünik olan bu sigara lülesi, boynuz malzemedendir. Tornada şekillenen ve duman yolu bulunmayan lüle, kademeli bir disk kaideye sahiptir. Kaide üzerinde yükselen silindirik çanağı, sigara yuvasına doğru içbükey olarak açılmaktadır. Çanak üzerini kapatan sigara yuvası ise mantar şeklini andırmakta olup üç sıra basamak halkasıyla nihayetlendirilmiştir. Kaidenin çanakla birleştiği kademeli son basamak halkasında, duman yolu yuvası (delik) yer almaktadır. Disk kaide ve sigara yuvasının üzeri, nokta şeklindeki gümüş kakmalarla süslenmiştir.

Çizim/Foto: 17/15

Katalog No	11	
Çizim/Foto No	18/16	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4215	
Müze Geliş Tarihi	01.09.1960	
Müze Geliş Şekli	Bağış	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	9,5 x 3,7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,4 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Lülesi	
Malzeme	Boynuz	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kakma	
Mühür-Damga	-	
Tarih	20.yy. başı	

Tanımı: Lüle ve duman yolu olmak üzere iki parçadan oluşan disk kaideli lüle, boynuz malzemelidir. Kaide üzerinde yükselen silindirik çanağı, sigara yuvasına doğru içbükey olarak açılmaktadır. Sigara yuvası, mantar şeklini andırmakta olup çıkıntılı ve basamak halkalı bir ağızla nihayetlendirilmiştir. Çanak, alt kısımda iki taraftan yivlendirilmiş bir bilezikle kuşatılmaktadır. Duman yolu ise kaide üzerinde açılan yuva direk olarak bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen ve iki bilezik kuşak arasında bombe yapan ağzı, düz bir basamak halkasıyla sonlanmıştır. Duman yolun bombeli ağzı, disk kaide ve sigara yuvasındaki gibi nokta şeklindeki gümüş kakmalarla bezelidir.

Çizim: 18

Katalog No	12	
Çizim/Foto No	19/17	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4398	
Müzeye Geliş Tarihi	13.06.1961	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	8,6 x 4,7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,7 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Soluk Kızıl Kahverengi/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Yazı/Rulet baskı	
Mühür-Damga	Babalık	
Tarih	19. yy.	

Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan lüle, disk kaideli tiptedir. Kaide üzerinde yükselen çanak, silindirik formlu ve krater ağızlıdır. Kaide üzeri ve çanak altı, iki sıra verev şerit arasına yerleştirilmiş inci dizili geniş birer bordürle çevrenmiştir. Disk kaidenin kenarı, bir sıra inci dizisiyle çevrenerek dilimli bir hava etkisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Silindirik formlu duman yolu ise kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren içbükey formda açılan duman yolu, bombeli ve basamak halkalı bir ağızla nihayetlenmektedir. Duman yolunun bombe yüzeyi ise dikey yivlerin atıldığı bordürle çevrenmiştir. Ayrıca çanağın sol gövdesi üzerinde ‘Babalık’ isimli usta mührü vardır. Tip ve usta mührü bakımından 4 numaralı kataloğumuzun 01-29 ve 01-32 envanter numaralı örnekleriyle aynıdır.

Katalog No	13	
Çizim/Foto No	20/18	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4671-1	
Müze Geliş Tarihi	13.06.1964	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,6 x 5,6 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,3 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Devetüyyü/Açık Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18. yy.	

Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lüle, uzun bir silindirik gövdeye sahiptir. Çanak yüzeyi baskı tekniğinde yapılmış şua motifli dairelerle süslenmiştir. Çentik şeritli bilezikle kuşatılan çanak gövdesi, yine çentik şeritlerin sınırlandığı ağız kısmında iki sıra basamak halkasıyla nihayetlendirilmiştir. Kısa ve bombe ağızlı olan duman yolu ise çanak önüne kadar uzanan şişkince bir omurgayla bağlanmıştır. Omurga yanlardan ters 'V' şeklinde çentik ve yiv şeritlerle sınırlandırılmıştır. Yivlerle hareketlendirilen bombe ağzı ise düz bir basamak halkasıyla sonlanır.

Çizim/Foto: 20/18

Katalog No	14	
Çizim/Foto No	21/19	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4671-3	
Müze Geliş Tarihi	13.06.1964	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	4,7 x 4 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Siyah/Siyah	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Yazı/Kalıp baskı	
Mühür-Damga	Aliyyün Vani (?)	
Tarih	R.1326/M.1910-1911	

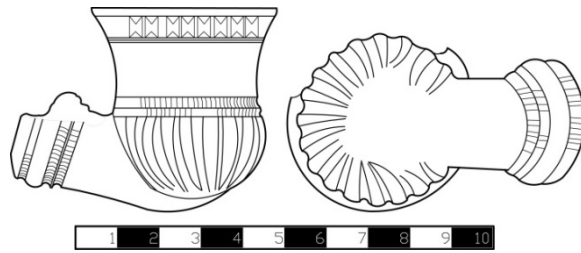
Tanımı: Siyah renk hamur ve astarlı olan lüle, çuval şeklinde çanak ve buna doğrudan bağlanan kısa duman yolundan oluşmaktadır. Duman yolu, bombe ağızla nihayetlenmekte ve süslemesizdir. Çanağın ön yüzünde hilal ve stilize yıldız motifleri ile bu motiflerin hemen alt kısmında ise “Aliyyün Vani” isimli ve ‘1326’ tarihli mührü yer almaktadır. Günümüze sağlam olarak ulaşan lüle, mühür üzerindeki tarihe göre Osmanlı’nın son yıllarında yapılmış olup R. 1326/M.1910-1911 yılına tarihlenir.

Çizim/Foto: 21/19

Katalog No	15	
Çizim/Foto No	22/20	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/2075	
Müze Geliş Tarihi	16.07.1980	
Müze Geliş Şekli	Satın Alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,7 x 4,8 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,25 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Sarımsı Kırmızı/Kızıl kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kazıma-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy. başları	

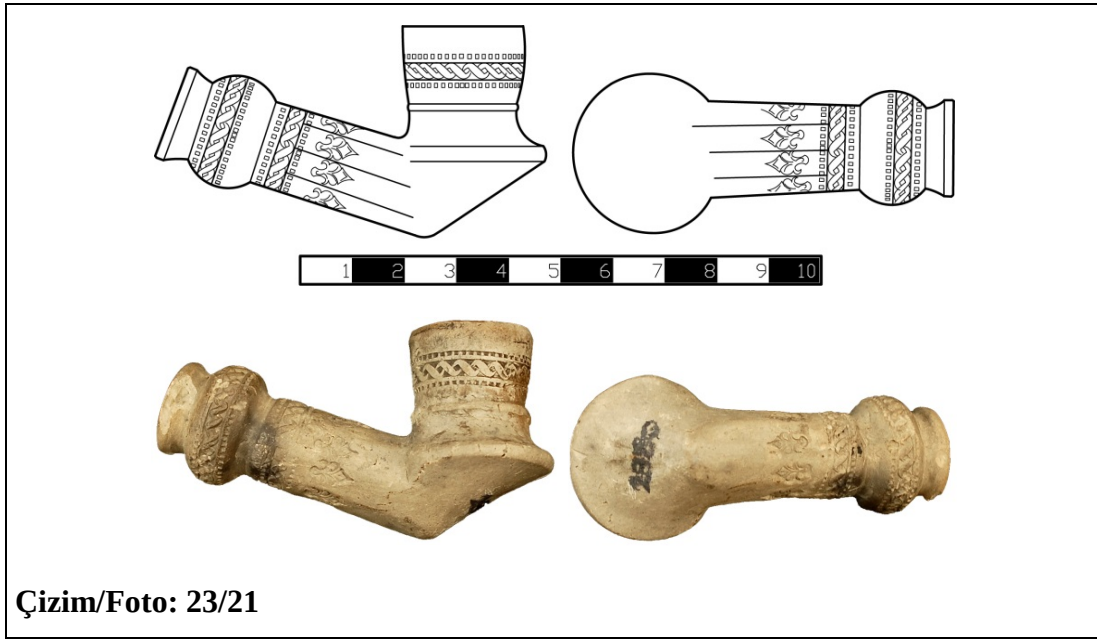
Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin çanak gövdesi ve duman yolu ağzında kırıklar bulunmaktadır. Çanak üzerinde yükselen gövde, içbükey olarak açılmakta ve krater ağızla nihayetlenmektedir. Çanağı çevreleyen dilimler, kazıma tekniğiyle oluşturulmuştur. Gövdenin çanakla birleştiği kısım, rulet baskılı iki sıra çentik şeridiyle çevrelenmiştir. Krater ağzın etek kısmını çevreleyen bordür ise 'X' şeklindeki geometrik desenle bezenmiştir. Kısa şeklindeki duman yolunda, sınırları belirgin olmayan hafif bir omurgayla çanağa bağlanmaktadır. Duman yolunun bilezik kuşatmalı ağzı, basamak halkasıyla nihayetlendirilmiştir. Bilezik kuşatma alt kısımda iki üst kısımda ise tek sıra çentik şeridiyle sınırlandırılmıştır.

Çizim: 22

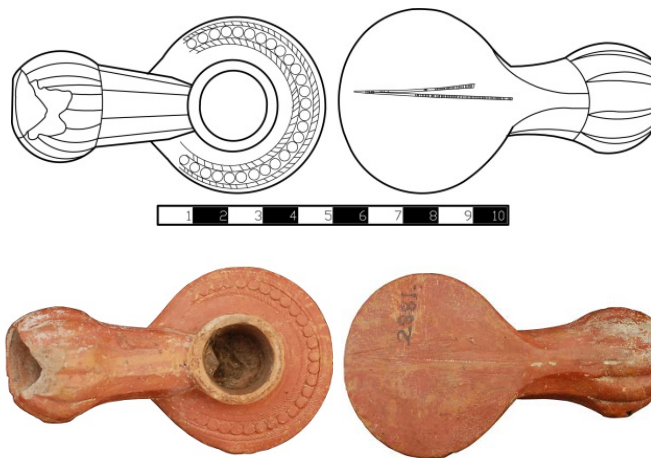

Katalog No	16	
Çizim/Foto No	23/21	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/2880	
Müze Geliş Tarihi	22.11.2000	
Müze Geliş Şekli	Devir (Konya Arkeoloji Müzesi)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	7 x 3,8 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,8 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Gri/Gri Perdahlı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	17-18. yy.	
Tanımı: Çanak kısmın yarısı kırık olan karinalı tipteki lüle, erken dönemin nadir örnekleri arasında yer almaktadır. Lüle, dairevi bir kaide üzerinde yükselen silindirik bir gövdeye sahiptir. İnce, uzun ve poligonal formlu olan duman yolu ise kaideye dirsek şeklinde bağlanmaktadır. Duman yolunun bombeli ağzı, çıkıntılı bir basamak halkasıyla nihayetlendirilmiştir. Çanak ve duman yolunun gövde kısmı ile duman yolunun bombeli ağzı üzerindeki bordürlerde, rulet baskı tekniğinde yapılmış geometrik desenler görülmektedir. Aynı süslemenin uygulandığı bu bordürler, birer sıra çentik şeridi arasına tekrarlı ‘S’ desenlerden oluşmaktadır. Ayrıca duman yolunun üst kısmındaki her bir poligon üzerinde birer adet palmet motifi görülmektedir.		

Katalog No	17	
Çizim/Foto No	24/22	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/2881	
Müze Geliş Tarihi	22.11.2000	
Müze Geliş Şekli	Devir (Konya Arkeoloji Müzesi)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	8,8 x 2,4 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,7 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Soluk sarı/Açık Kızıl kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kazıma-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19. yy.	

Tanımı: Çanak kısmı kırık olan lüle, disk kaideli tiptedir. Kaide üzerini çevreleyen bordür, iki sıra verev şerit arasına yerleştirilmiş inci dizinden oluşmaktadır. Poligonal formlu olan duman yolu ise kaide ve çanağın birleşim yerinden direk olarak bağlanmaktadır. Kaidenin alt kısmına ters ‘V’ şeklindeki çentik şeridinin oluşturduğu sembolik bir omurga yapılmıştır. Duman yolunun bombeli ağzı, kazıma tekniğinde yapılmış dilimlerle çevrenmektedir.

Çizim/Foto: 24/22

Katalog No	18	
Çizim/Foto No	25/23	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/2882	
Müzeye Geliş Tarihi	22.11.2000	
Müzeye Geliş Şekli	Devir (Konya Arkeoloji Müzesi)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	4,2 x 3,9 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	-
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Gri/Gri Perdahlı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy.	

Tanımı: İnce cidarlı olan lüle, çuval şeklinde çanağa ve kısa bir duman yoluna sahiptir. Dışbükey olarak açılan ağız kısmı sade ve süslemesizdir. Çanağın gövdesini süsleyen geniş bordürü, kafes örgü şeklinde olup rulet baskılıdır. Silindirik formlu ve kırık olan duman yolu ise çanağa şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurga iki yandan ters 'V' şeklinde ikişer yivle sınırlandırılmıştır. Ağız kısma doğru içbükey olarak açılan duman yolu düz bir ağızla nihayetlenmektedir. Ayrıca duman yolu gövdesi iki sıra yivle çevrelenmiştir.

Çizim/Foto: 25/23

Katalog No	19	
Çizim/Foto No	26/24	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/2883	
Müzeye Geliş Tarihi	22.11.2000	
Müzeye Geliş Şekli	Devir (Arkeoloji Müzesi)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,7 x 3,7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,8 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Gri/Gümüş Gri Perdahlı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kazıma-Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Şua motifi (Damga)	
Tarih	18-19. yy.	
Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan lüle, yuvarlak çanak tipindedir. Çanak üzerinde yükselen ve ağza doğru içbükey olarak açılan gövdesi, düz bir ağızla nihayetlenmektedir. Çanak üzerindeki geniş bordürü, üzeri hilal motifli dikey yivler arasına yerleştirilmiş tütün yapraklarıyla süslenmiştir. Çanak ile gövde kısmının birleştiği kısım, iki sıra çentik şeridi çevrelemektedir. Kısa ve silindirik formlu olan duman yolu ise çanağa, üçgen bir omurgayla bağlanmıştır. Omurga yanlardan ters ‘V’ şeklinde birer sıra çentik ve yiv şeritleriyle sınırlandırılmıştır. Duman yolunun bombeli ağzı, düz bir basamak halkasıyla sonlanmıştır. Bombeli ağzın üzeri, araları kazıma teknikli yivlerle bölünmüş, tütün yapraklarıyla süslenmiştir. Duman yolunun gövdesi ise iki sıra yivli şeritle kuşatılmıştır. Ayrıca duman yolunun alt kısmında, şua motifli damgası bulunmaktadır.		

Katalog No	20	
Çizim/Foto No	27/25	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/E.M. 1	
Müze Geliş Tarihi	2006	
Müze Geliş Şekli	Karatay Medresesi Eyvan Kurtarma Kazısı	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	8,8 x 4 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,6 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Sarımsı Kırmızı/Kızıl kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Model kalıp-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19. yy.	

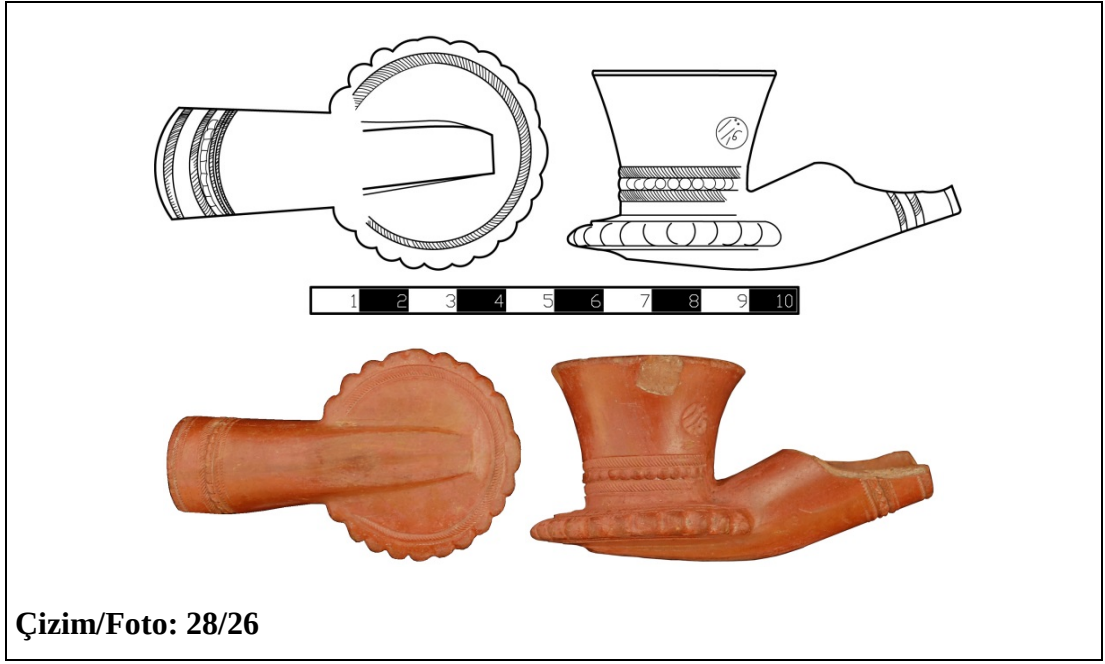
Tanımı: Disk kaideli tipte olan lülenin çanak ağzı kırıktır. Kaide ve çanak dilimli bir forma sahiptir. Silindirik formlu duman yolu ise kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, bombeli ağız ve düz bir basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Bombeli ağız yivli bordürle çevrelenmiştir.

Çizim/Foto: 27/25

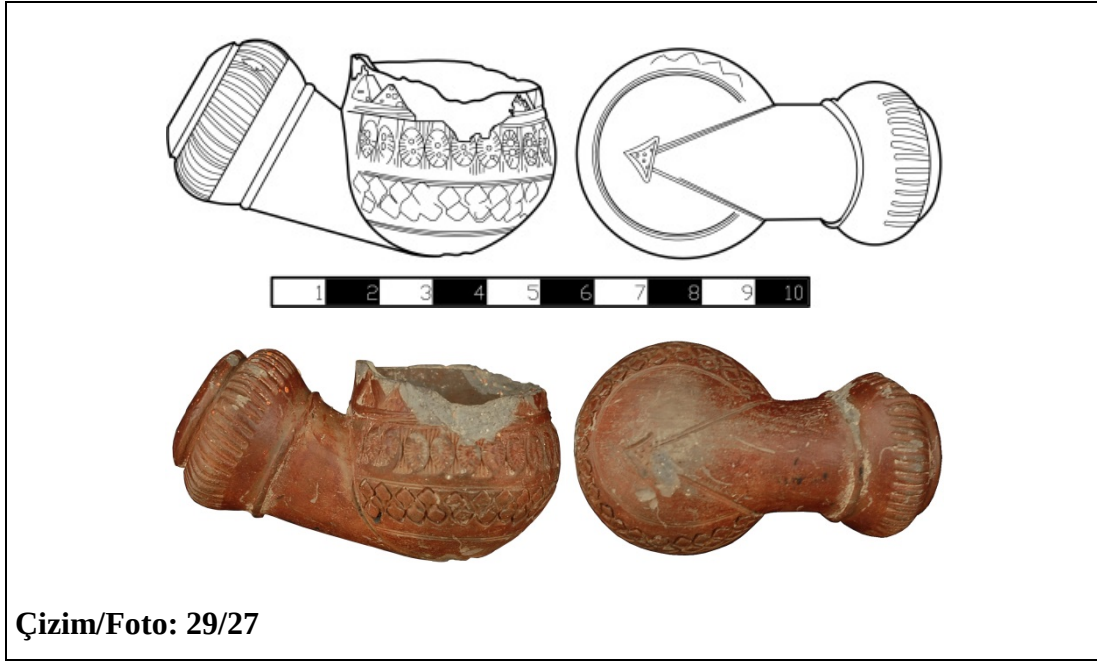
Katalog No	21	
Çizim/Foto No	28/26	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/E.M. 2	
Müzeye Geliş Tarihi	-	
Müzeye Geliş Şekli	Alt Depo Malzemesi	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	7,7 x 3,7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	-
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kızıl Kahverengi/Kızıl kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik ve Yazı/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Babalık	
Tarih	19. yy.	

Tanımı: Disk kaideli tipte olan lülenin çanak ve duman yolu ağızlarında kırıklar mevcuttur. Kaide üzerinde yükselen çanak, silindirik formlu ve krater ağızlıdır. Çanak altı ve disk kaidenin üzeri iki sıra verev şerit arasına yerleştirilmiş, inci dizili geniş birer bordürle çevrelenmiştir. Kenarları dilimli olan kaide, alt tarafta dilimlerin hemen gerisinden başlayan ve duman yolu kısmında son bulan bir sıra verev şeritle çevrilmiştir. Ayrıca çanak gövdesinin sol tarafında usta mührü vardır. Ağız kısmı kırık olan duman yolu ise kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgadan itibaren genişleyen duman yolu, düz bir ağızla nihayetlenir. Duman yolunun ağız kenarını ve gövde kısmını çanaktaki gibi inci dizili bordürle çevrelenmiştir. Form ve süsleme itibariyle 4. kataloğumuzun 01-27 envanter numaralı örneğimize benzemektedir.

Katalog No	22	
Çizim/Foto No	29/27	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/E.M. 3	
Müzeye Geliş Tarihi	-	
Müzeye Geliş Şekli	Alt Depo Malzemesi	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6,3 x 3,3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,2 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Koyu Gri/Koyu Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18. yy.	

Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin gövde kısmı kırıktır. Çanak üzeri üç sıra rulet baskılı bordürle çevrelenmiştir. Bu bordür kuşaklarının üzeri; alttakinde, ters düz olmak üzere iki sıra lotus motifiyle; ortadaki, çizgiler üzerine yerleştirilmiş ve ortasında ikişer nokta bulunan -elips formlu- stilize yaprak motifiyle; kırık ağız kısmındaki üst bordürde ise üçgenler içerisine noktaların yerleştirildiği geometrik motiflerle süslenmiştir. Silindirik formlu duman yolu ise çanağa direk bağlanmaktadır. Çanak altında omurga, ters ‘V’ şeklindeki iki sıra yivle sembolik olarak belirtilmiş ve çizgiler uç kısmında içi noktalı üçgen motifiyle nihayetlendirilmiştir. Duman yolunun bombeli ağzı, hafif çıkıntılı düz bir basamak halkasıyla sonlandırılmıştır. Bombe yüzü yivli olan duman yolun gövdesi ise ince bir bilezikle kuşatılmıştır.

Katalog No	23	
Çizim/Foto No	30/28	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/E.M. 4	
Müze Geliş Tarihi	-	
Müze Geliş Şekli	Alt Depo Malzemesi	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,7 x 2,2 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,3 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Devetüyyü/Koyu devetüyyü	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Yazı/Rulet baskı	
Mühür-Damga	Burhan (?)	
Tarih	18. yy.	

Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin gövde kısmı kırıktır. Çanak üzeri, birer sıra yivlerle dilimlendirilmiş ve her bir dilimin uç kısmına stilize edilmiş birer çiçek (papatya) motifi yerleştirilerek bezenmiştir. Silindirik formlu olan duman yolu ise çanağa omurgasla bağlanmıştır. Omurga yanlardan ters 'V' şeklinde birer sıra çentik ve yivle şeridiyle sınırlandırılmıştır. Duman yolunun bombeli ağzı ise kademeli şekilde birer sıra çentik şeritleriyle hareketlendirilmiştir. Ayrıca duman yolunun sağ gövde kısmında usta mührü yer almaktadır.

Çizim/Foto: 30/28

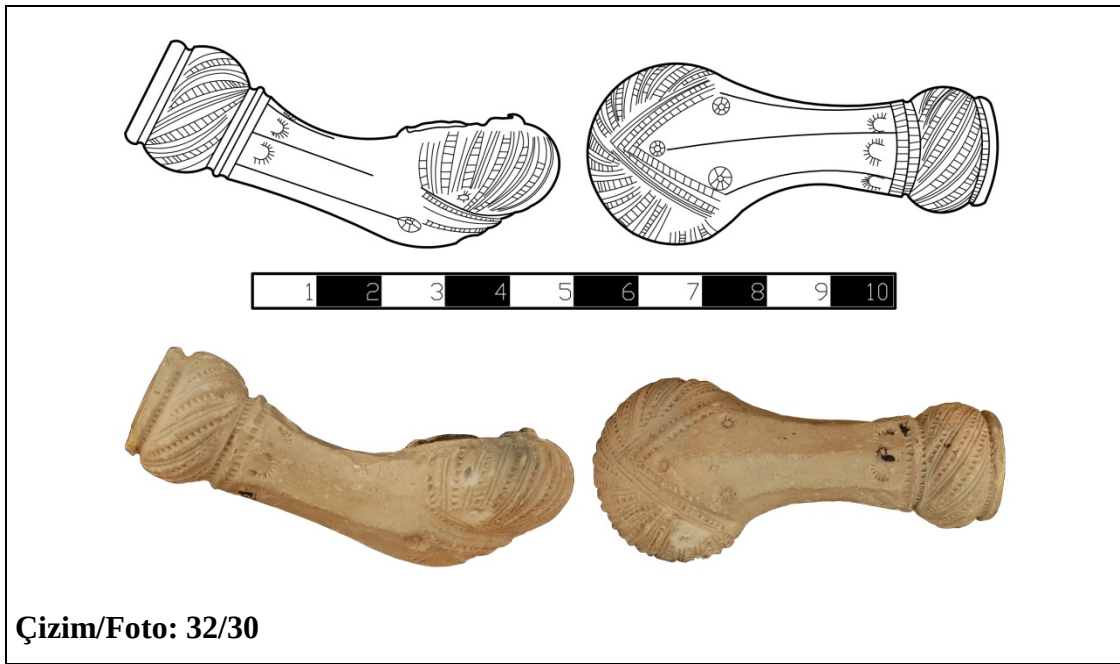
Katalog No	24	
Çizim/Foto No	31/29	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/E.M. 5	
Müze Geliş Tarihi	-	
Müze Geliş Şekli	Alt Depo Malzemesi	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,9 x 3,4 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,6 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Soluk Sarı/Açık Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18. yy. sonu-19. yy. başı	

Tanımı: Disk kaideli tipin erken çeşitlerinden olan lülenin çanak ağzı, kırıktık. Dar ve silindirik formlu olan kaide süslemesizdir. Kaide üzerinde yükselen çanak ağza doğru içbükey açılmaktadır. Çanağın ön yüzünde, silik bir vaziyette olan akantus yaprağı motifi yer almaktadır. Silindirik formlu olan duman yolu ise kaideye uç kısmı hafif pahlı dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, düz bir ağızla nihayetlenir. Ağız kenarı ise iki sıra çentik şeridiyle çevrelenmiştir.

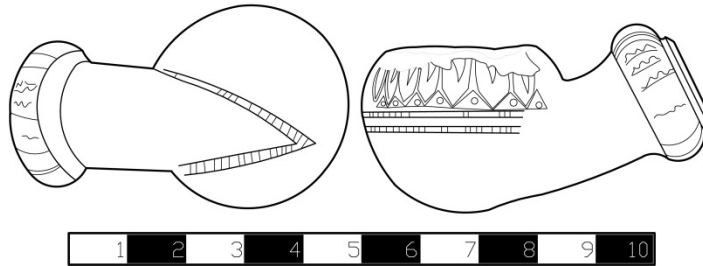
Çizim/Foto: 31/29

Katalog No	25	
Çizim/Foto No	32/30	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/E.M. 6	
Müze Geliş Tarihi	-	
Müze Geliş Şekli	Alt Depo Malzemesi	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6,1 x 1,9 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,7 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Gri/Bej Perdahlı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	17. yy. sonu-18. yy. başı	
Tanımı: Basık yuvarlak çanak tipinde olan lülenin gövde kısmı kırıktır. Çanak yüzeyi, sarmal şekilde münabeli olarak çentik ve yiv şeritleriyle bezenmiştir. Çanak kısmındaki bu yivler, kırık gövde de birer adet çiçek motifiyle nihayetlendirilmiştir. Poligonal formlu olan duman yolu ise çanağa direk olarak bağlanmaktadır. Çanak altında omurga, kademeli ters ‘V’ şeklindeki iki sıra çentik şeridiyle sembolik olarak belirtilmiş ve üç adet kalıp baskı tekniğinde çiçek motifi yerleştirilmiştir. Duman yolunun bombeli ağzı, çıkıntılı ve düz bir basamak halkasıyla sonlandırılmıştır. Alt taraftan iki, üst taraftan ise tek sıra çentik şeridiyle sınırlandırılan bombe üzeri bordürde, çanaktaki gibi münavebeli sarmal şeritlerle bezelidir. Ayrıca duman yolunun her bir poligon yüzeyinde, at nalını andıran birer adet çentik şeritli geometrik motif görülmektedir.		

Katalog No	26	
Çizim/Foto No	33/31	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/E.M. 7	
Müzeye Geliş Tarihi	-	
Müzeye Geliş Şekli	Alt Depo Malzemesi	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,6 x 2,8 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,9 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Gri/Gri Perdahlı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	17. yy. sonu-18. yy. başı	

Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin gövde kısmı kırıktır. Çanak gövdesini çevreleyen bordürü, ikişer sıra çentik şeridi arasına zikzak şeklindeki kıvrımların yerleştirildiği geometrik süslemelidir. Ayrıca kıvrım aralarındaki üçgen boşlukların ortalarına ise inci tanesi yerleştirilmiştir. Silindir formulu duman yolu ise çanağa direk bağlanmaktadır. Çanak altında omurga, ters 'V' şeklinde tek sıra çentik şeridiyle sembolik olarak belirtilmiştir. Duman yolunun bombeli ağzı, hafif çıkıntılı düz bir basamak halkasıyla nihayetlenir. Bombe yüzeyi yanlardan testere dişli yivlerle çevrelenmektedir. İri taneli ve gri renkteki hamuru deformeler sonucu neredeyse taşlaşmış vaziyettedir.

Çizim: 33

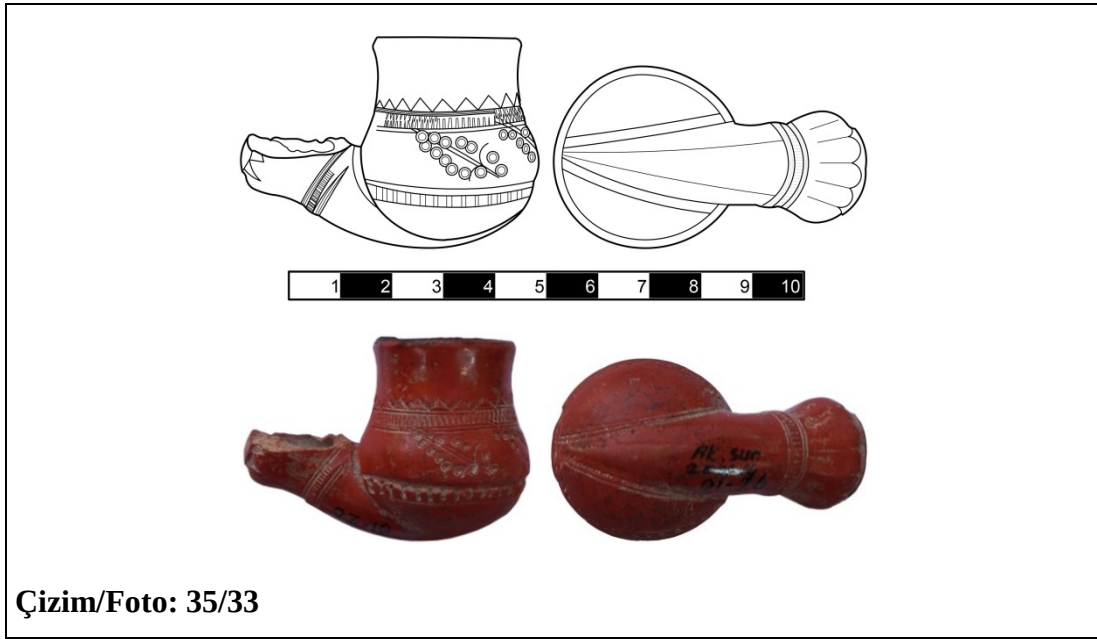

Katalog No	27	
Çizim/Foto No	34/32	
Bul. Müze/Env. No	Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi/E.M. 8	
Müzeye Geliş Tarihi	-	
Müzeye Geliş Şekli	Alt Depo Malzemesi	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	4,9 x 3,2 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,9 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Gri/Gri	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	17. yy. sonu-18.yy.	

Tanımı: Duman yolunun alt yarısı kırık olan lüle, yuvarlak çanak tipindedir. İçleri çentikli yiv dilimleriyle çevrelenen çanak, iki içbükey şekilde yükselen gövde ve bombeli bir ağızla nihayetlenmektedir. Gövdenin alt kısımdaki içbükeyin üzeri, ardışık olarak yatay şekilde sıralanmış palmet motifleriyle süslenirken, üst kısımdaki içbükeyin üzeri sade bırakılmıştır. Silindirik formu ve kısa olan duman yolu ise çanağa direk olarak bağlanmaktadır. Çanak altında omurga, kalıp baskı şeklinde yapılmış bir adet palmet motifliyle sembolik olarak belirtilmiştir. Bu motifin alt kısmından ise çanağa doğru bir sıra çentik şeridinin uzadığı görülmektedir. Duman yolunun bilezik kuşatmalı ağız, çıkıntılı ve düz bir basamak halkasıyla sonlanmıştır. Duman yolu gövdesini çevreleyen bordürde ise bakışıklı olarak sıralanmış iki sıra palmet motifli görülmektedir.

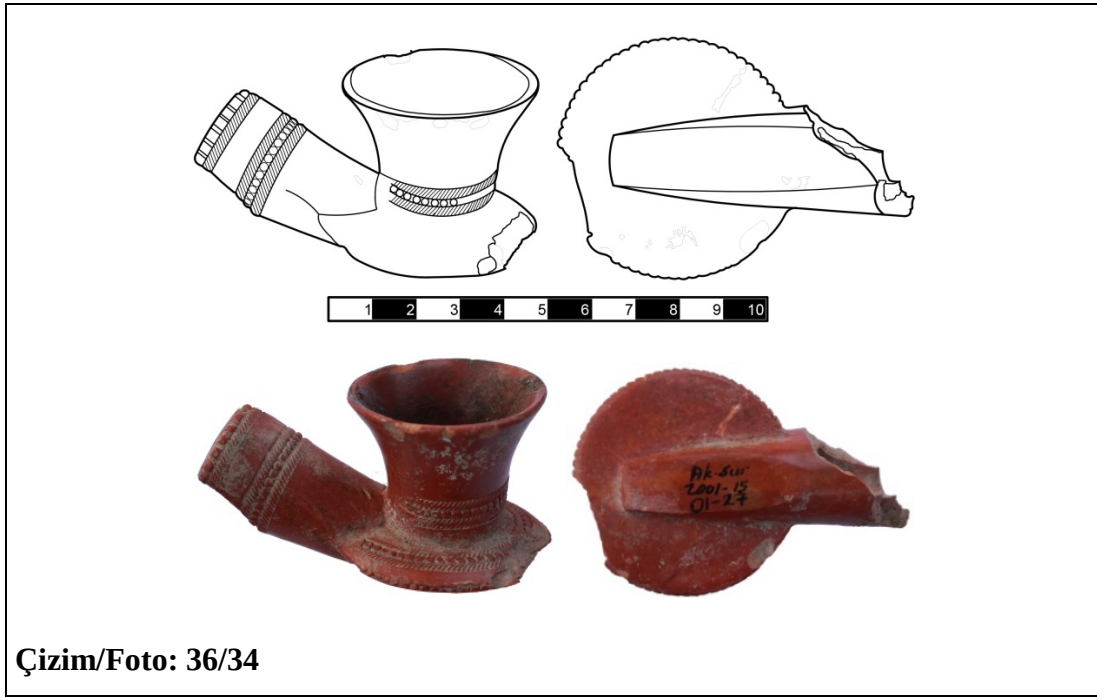

Katalog No	28	
Çizim/Foto No	35/33	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/01-26	
Müzeye Geliş Tarihi	Mayıs 2001	
Müzeye Geliş Şekli	Akşehir Sur Kazısı	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,6 x 3,9 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,4 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Kızıl Kahverengi/Koyu Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy.	
Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin duman yolu ağzında kırıklar mevcuttur. Çanak üzerinde yükselen gövde kısmı, içbükey olarak açılmakta ve düz bir ağızla nihayetlenmektedir. Çanak yüzeyindeki bordürlerde geometrik ve stilize edilmiş bitkisel motifler kullanılmıştır. Çanağın alt kısmı kalın bir dikdörtgen formlu dış şeridiyle çevrelenmiştir. Çanak ortasında bulunan geniş bordürde, yan yana sıralanmış vaziyette üzüm salkımını andıran stilize edilmiş yaprak motifleri yer almaktadır. İçbükey olarak açılan gövde kısmında ise alt sırada çentik şeridi üst sırada ise yan yana üçgenlerin sıralandığı bordürlerle hareketlendirilmiştir. Kısa ve silindirik formlu olan duman yolu ise çanağa iki yandan yivlerle sınırlandırılmış omurgayla bağlanmaktadır. Kırık ve dilimli olan bombeli ağzı düz bir basamak halkasıyla sonlanmıştır. Ayrıca duman yolunun gövdesi bir sıra çentik şeridiyle çevrelenmiştir.		

Katalog No	29	
Çizim/Foto No	36/34	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/01-27	
Müzeye Geliş Tarihi	Mayıs 2001	
Müzeye Geliş Şekli	Akşehir Sur Kazısı (Sondaj kazısı)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	7,6 x 3,7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	-
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Kızıl Kahverengi/Koyu Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Yazı/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Okunamamıştır	
Tarih	19. yy.	

Tanımı: Disk kaide tipte olan lülenin duman yolunda kırıklar mevcuttur. Kaide üzerinde yükselen çanak, silindirik formlu ve krater ağızlıdır. Çanak altı ve disk kaidenin üzeri iki sıra verev şerit arasına yerleştirilmiş, inci dizili geniş birer bordürle çevrelenmiştir. Disk kaidenin kenarı, bir sıra inci dizisiyle çevrelenerek dilimli bir hava etkisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca çanak gövdesinin sol tarafında usta mührü vardır. Fincan şeklini andıran lülenin kırık olan duman yolu ise kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurgadan itibaren genişleyen duman yolu, düz bir ağızla nihayetlenir. Duman yolunun ağız kenarını ve gövde kısmını çanaktaki gibi inci dizili bordürle çevrelenmiştir. Form ve süsleme itibarıyla 2. kataloğumuzun 2 numaralı etütlük örneğine benzemektedir.

Katalog No	30	
Çizim/Foto No	37/35	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/01-28	
Müze Geliş Tarihi	Mayıs 2001	
Müze Geliş Şekli	Akşehir Sur Kazısı (Sondaj kazısı)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	4,9 x 4,7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	-
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Sarımsı Kırmızı/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19. yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Duman yolunun yarısı kırık olan lüle, zambak form tipindedir. Yuvarlak çanak üzerinde yükselen gövde, içbükey olarak açılmakta olup yayvan ve dilimli bir ağızla nihayetlenmektedir. Pahlarla dilimlendirilen çanak yüzeyinde dilimlerin her birini iki sıra olacak şekilde yaprak motifi ile bezenmiştir. Bu motifler çanağın ön yüzünde üst üste üç sıra şeklindedir. Silindirik formlu duman yolu ise çanağa şişkin bir omurgayla bağlanmaktadır. Uç kısmı çanağın ön yüzüne kadar uzanan bu omurga, iki yandan yivlerle sınırlandırılmaktadır. Tip bakımından 3 numaralı kataloğumuzun 4209 envanter numaralı eserimize benzemektedir.

Çizim/Foto: 37/35

Katalog No	31	
Çizim/Foto No	38/36	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/01-29	
Müzeye Geliş Tarihi	Mayıs 2001	
Müzeye Geliş Şekli	Akşehir Sur Kazısı (Sondaj kazısı)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6,7 x 4,3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	-
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Kızıl Kahverengi/Koyu Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik ve Yazı/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Babalık	
Tarih	19. yy.	

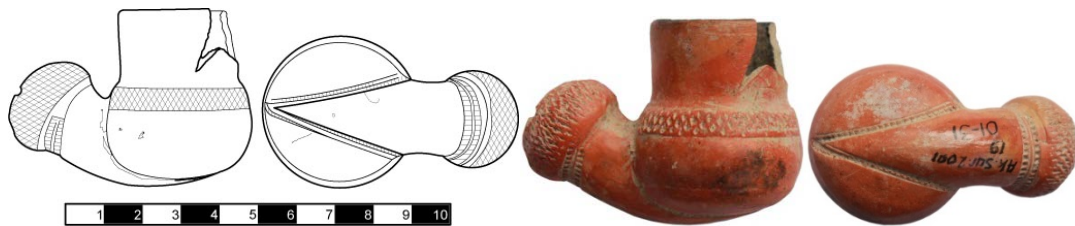
Tanımı: Disk kaide tipinde olan lülenin duman yolunda kırıklar mevcuttur. Kataloğumuzun 01-27 envanter numaralı eseriyle form ve süslemeler bakımından aynıdır. Çanağın sol gövdesinde yer alan usta mührü, diğer örneğimize nispeten yazısı belirgin olup okunaklıdır. Bu doğrultuda yazısı okunamayan ancak şekil ve süsleme bakımından aynı olan diğer lüle örneklerimizin de aynı usta tarafından yapıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Çizim/Foto: 38/36

Katalog No	32	
Çizim/Foto No	39/37	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/01-31	
Müzeye Geliş Tarihi	Mayıs 2001	
Müzeye Geliş Şekli	Akşehir Sur Kazısı (Sondaj kazısı)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6 x 4,5 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Devetüyyü/Açık Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy.	

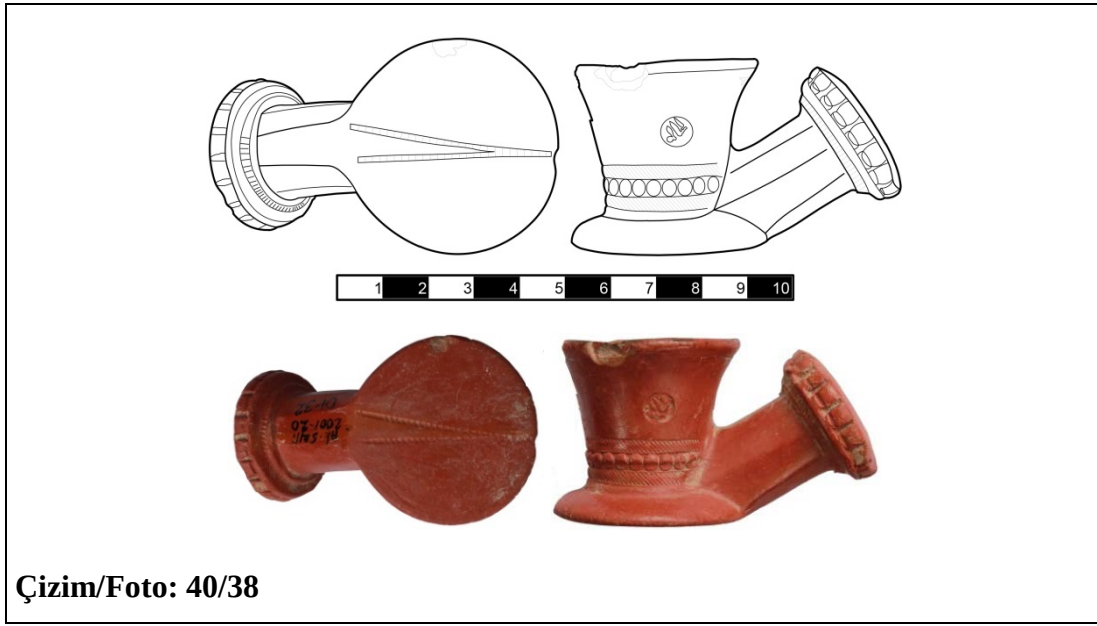
Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lüle, silindirik bir gövdeye sahiptir. Çanak ağzının ön kısmı kırıktır. Çanak gövdesini çevreleyen bordürü, kafes örgü desenlidir. Silindirik formulu olan duman yolu ise çanağa omurgayla bağlanmaktadır. Çanak önüne kadar uzanan omurga yanlardan, ters 'V' şeklinde tek sıra çentik şeritleriyle sınırlandırılmıştır. Kısa olan duman yolu bombeli bir ağızla nihayetlenmekte olup bombe üzeri çanakdaki gibi kafes örgüyle bezenmiştir.

Çizim/Foto: 39/37

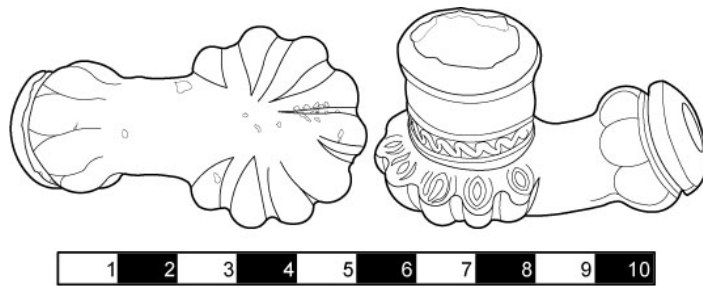
Katalog No	33	
Çizim/Foto No	40/38	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/01-32	
Müzeye Geliş Tarihi	Mayıs 2001	
Müzeye Geliş Şekli	Akşehir Sur Kazısı (Sondaj kazısı)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	6,5 x 3,9 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,6 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Kızıl Kahverengi/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Yazı/Kazıma-Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Babalık	
Tarih	19. yy.	

Tanımı: Çanak ağzında kırıklık bulunan lüle, disk kaideli tiptedir. Geniş olmayan disk kaidesi süslemesizdir. Silindirik formlu çanak, krater ağızla nihayetlenir. Çanağın alt kısmı diğer benzer örneklerde olduğu gibi iki sıra verrev şeridin arasına yerleştirilmiş, inci dizili geniş birer bordürle çevrelenmiştir. Ayrıca çanak gövdesinin sol tarafında usta mühür bulunmaktadır. Fincan şeklini andıran lülenin duman yolu ise kaide ve çanağın birleşim yerinden direk olarak bağlanmaktadır. Kaidenin alt kısmına ters ‘V’ şeklindeki çentik şeridinin oluşturduğu sembolik bir omurga yapılmıştır. Poligonal formdaki duman yolunun bombeli ağzı; altta tek sıra çentik şeridi, üstte ise kazıma tekniğinde yivlerin oluşturduğu dikdörtgen formlu dış şeridiyle kademelendirilmiştir. Tip ve süsleme unsuru bakımından lüle, kataloğumuzun 01-27 ve 01-29 envanter numaralı örnekleriyle benzer özellik göstermektedir.

Katalog No	34	
Çizim/Foto No	41/39	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/10-30	
Müzeye Geliş Tarihi	22.06.2010	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Bülent Sağlık)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,6 x 3,5 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,8 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Beyaz/Beyaz Perdeli	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Model kalıp-Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy.	

Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan lüle, basık yuvarlak ve dilimli bir kaide üzerinde yükselen, silindir formu bir gövdeye sahiptir. Model kalıp tekniğinde dilimlendirilen çanağın üzerinde, kalıp baskı tekniğinde yapılmış birer adet damla motifi yer almaktadır. Gövde eteğini çevreleyen bordür üzerinde iki sıra dış şeridi arasına 'S' kıvrımların oluşturduğu dalga deseni görülür. Silindirik formu duman yolu ise kaideye omurgayla bağlanmaktadır. Duman yolunun geniş dilimli bombe ağzı, hafif çıkıntılı bir basamak halkasıyla nihayetlendirilmiştir.

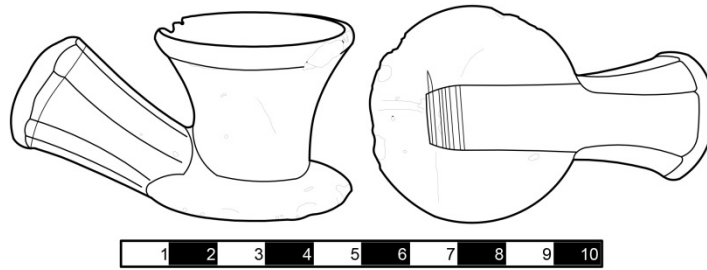
Çizim: 41

Foto: 39

Katalog No	35	
Çizim/Foto No	42/40	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/471	
Müzeye Geliş Tarihi	15.10.1964	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Sarraf Nüzhet Ün)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	7,1 x 3,7 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,5 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Sarımsı Kırmızı/Açık Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kazıma	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19. yy.	

Tanımı: Disk kaideli tipte olan lüle, krater ağızlı çanak ve poligonal formlu duman yolundan oluşmaktadır. Lülenin krater ağzında ve kaidenin kenar kısımlarında kırıklar mevcuttur. Silindirik formda olan çanağın ağzı krater şeklinde açılmaktadır. Poligonal formlu olan duman yolu, düz bir ağızla nihayetlenmekte olup kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Süslemesiz olan lülenin sadece omurganın uç kısmında, kazıma tekniğinde yapılmış üç sıra yivlidir.

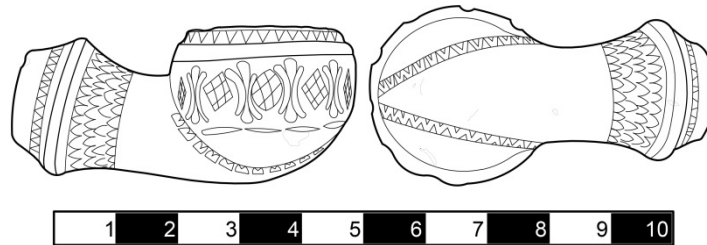
Çizim: 42

Foto: 40

Katalog No	36	
Çizim/Foto No	43/41	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/472	
Müzeye Geliş Tarihi	15.10.1964	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Sarraf Nüzhet Ün)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,2 x 2,3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Kahverengi/Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18. yy.	

Tanımı: Çanak gövdesi kırık olan lüle, yuvarlak çanak tipindedir. Çanak yüzeyi iki yiv şeridi arasında münavebeli olarak yerleştirilmiş baklava ve yaprak motiflerinin oluşturduğu geniş bir bordürle çevrelenmektedir. Silindirik formlu duman yolu ise çanağa direk bağlanmakta olup alt kısımda omurga, ters ‘V’ şeklinde testere dişli şeritle sembolik olarak belirtilmiştir. Çanaktan itibaren içbükey şekilde açılan duman yolu, bilezik kuşatmalı ve düz daralan bir ağızla nihayetlenmektedir. Bombeli ağzın yüzeyi; bilezik altında dört sıra, bilezik üstünde ise tek sıra zikzak deseniyle hareketlendirilmiştir. Omurga, çanak altında ‘V’ şeklinde çanak önüne doğru uzanan diş şeridiyle sembolik olarak belirtilmiştir.

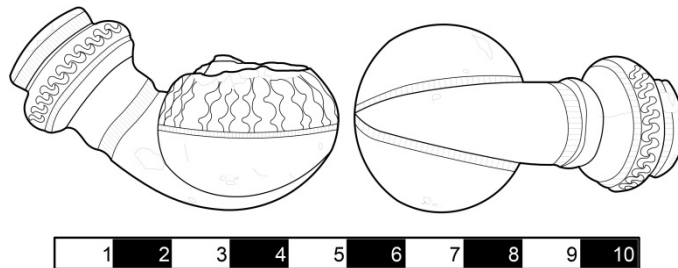
Çizim: 43

Foto: 41

Katalog No	37	
Çizim/Foto No	44/42	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/526	
Müze Geliş Tarihi	14.04.1966	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (İsmail Tecer)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,5 x 2,4 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,8 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Gri/Gri Perdahlı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy.	

Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin gövdesi kısmı kırıktır. Çanak yüzeyini üst kısımda çevreleyen bordürde, dikine yerleştirilen zikzak desenli şeritler bulunmaktadır. Silindirik formlu duman yolu ise çanağa şişkince bir omurgayla bağlanmaktadır. Omurga yanlardan ters ‘V’ şeklinde tek sıra çentik şeridiyle sınırlandırılmıştır. Duman yolunun bombe ağzı, çıkıntılı basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Bombe yüzeyi tekrarlı ‘S’ kıvrımların oluşturduğu geometrik bir bordürle süslenmiştir. Ayrıca duman yolunun gövdesi ve çıkıntı yapan basamak halkasında, tek sıra çentik motifli geometrik bordür görülmektedir.

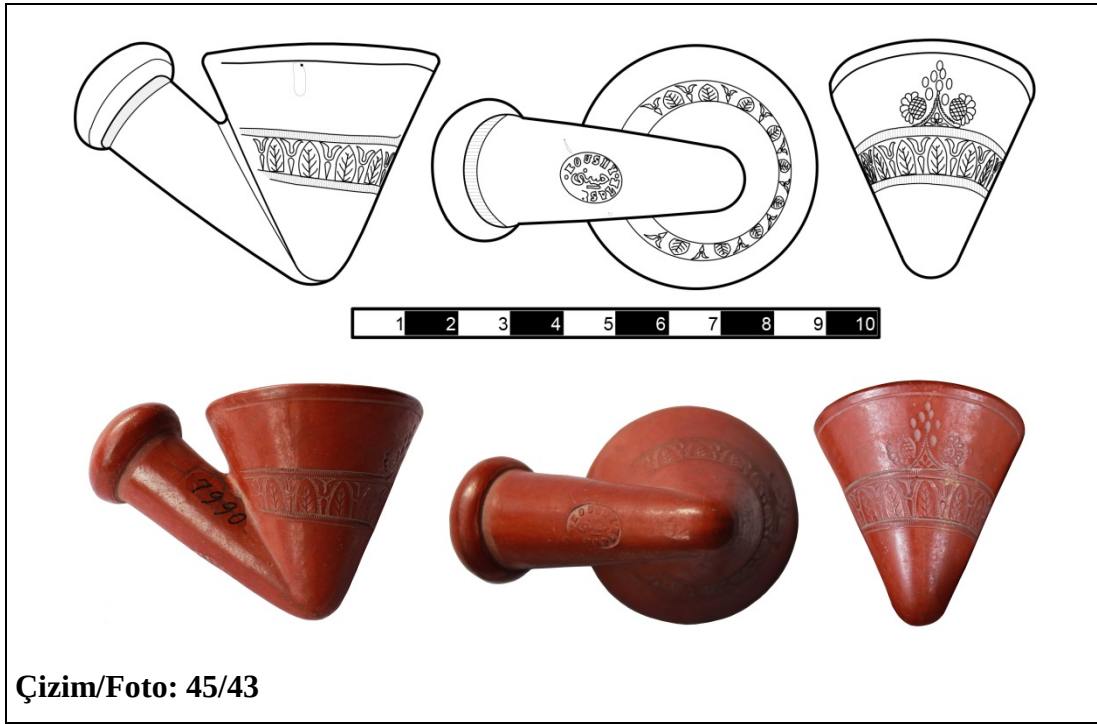

Çizim: 44

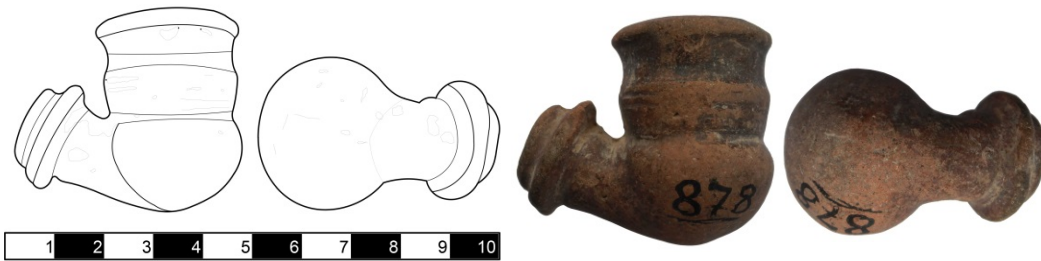
Katalog No	38	
Çizim/Foto No	45/43	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/570	
Müze Geliş Tarihi	16.04.1966	
Müze Geliş Şekli	Nakil (Ankara Etnografya Müzesi)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	7,3 x 4,5 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Kızıl Kahverengi/Koyu Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Yazı/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	HOUSNY HÜSNÜ CONSPLE (Hüsnü İstanbul)	
Tarih	19. yy. sonu	
Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan lüle, konik çanak tipindedir. Konik çanağı çevreleyen bordürde iki sıra çentik şeridi arasına münavebeli olarak lale ve tütün yaprakların yerleştirildiği bitkisel motifler görülmektedir. Çanağın ön yüzünde, içerisine yaprak motifin işlendiği üçgen deseni yer almaktadır. Bordür kuşağının üzerindeki eksende yer alan bu üçgenin her iki yanında birer adet çiçek motifi ile uç kısmında damla motifleri yer almaktadır. Silindirik formlu duman yolu ise çanağa dirsek oluşturacak şeklinde bağlanmaktadır. Bombeli bir ağızla nihayetlenen duman yolunun alt kısmında, dış kısımda İngilizce ‘HOUSNY CONSPLE’, içte ise Osmanlıca ‘HÜSNÜ’ yazan usta mührü vardır. Lüle örneklerimiz arasında tip bakımından ünik olan bu eserimizin usta mührüne göre İstanbul’da üretildiği anlaşılmaktadır⁶.		

⁶ Usta mührü ve benzer örnekleri için bkz; Bakla, 2007:162,316.

Katalog No	39	
Çizim/Foto No	46/44	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/878	
Müze Geliş Tarihi	20.11.1986	
Müze Geliş Şekli	El koyma (Mehmet Özdemir)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	4,3 x 3,8 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık kahverengi/Koyu kahverengi	
Süsleme/Tekniği	-	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy.	

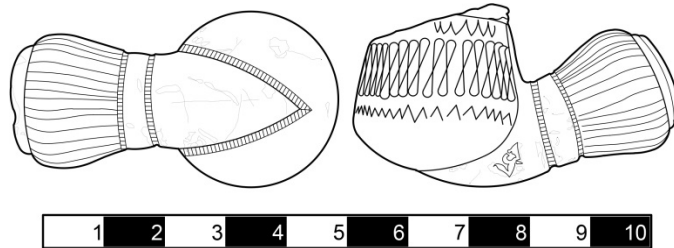
Tanımı: Günümüze sağlam olarak ulaşan lüle, basık yuvarlak çanak tipindedir. Çanak üzerinde yükselen gövde bombeli ve içbükey açılan bir ağızdan oluşmaktadır. Kısa ve silindirik formlu olan duman yolu ise çanağa omurgayla bağlanmıştır. Bilezik kuşatmalı olan duman yolu ağzı düz ve hafif çıkıntılı bir basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Süsleme ögesinin bulunmadığı lülede ayrıca yer yer aşınmanın ve astarında silinmelerin görüldüğü deformeler vardır.

Çizim/Foto: 46/44

Katalog No	40	
Çizim/Foto No	47/45	
Bul. Müze/Env. No	Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi/903	
Müzeye Geliş Tarihi	-	
Müzeye Geliş Şekli	Bağış (Mehmet Alak)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,1 x 3 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,7 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Açık Gri/Gri Perdahlı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Yazı/Rulet ve kalıp baskı	
Mühür-Damga	Okunamamıştır	
Tarih	18-19. yy.	

Tanımı: Basık yuvarlak çanak tipinde olan lülenin gövde kısmı kırıktır. Çanak yüzeyi, iki sıra testere diş şeridi arasına baklava motiflerinin yerleştirildiği geniş bir bordürle çevrenmiştir. Deformelere maruz kalan bu baklavaların alt ve üst kısmındaki boşluklara ise bakışıklı damla motifleri yerleştirilmiştir. Şişkince bir omurgayla çanağa bağlanan duman yolu ise silindirik formudur. Omurga yanlardan ters 'V' şeklinde tek sıra çentik şeridiyle sınırlandırılmıştır. Duman yolunun bombeli ağzı düz bir basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Bombe üzeri yivli olan duman yolunun gövdesi ise iki yandan çentik şeridinin sınırladığı yüzük kuşatmalıdır. Ayrıca omurganın sol yanında usta mührü vardır.

Çizim: 47

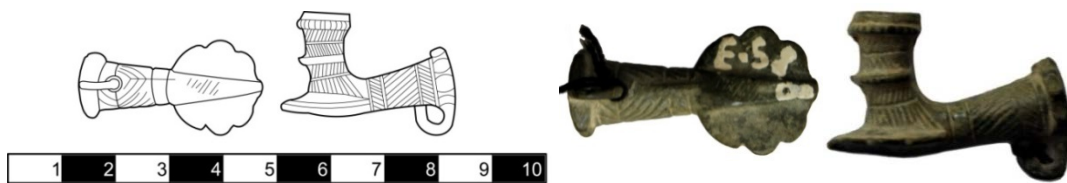
Katalog No	41	
Çizim/Foto No	48/46	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-129	
Müzeye Geliş Tarihi	21.06.1968	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (A. Çoban)	
Ölçüleri	Çanak Çap x Yükseklik	5,3 x 8,2 cm
	Kaide Çap	2,7 cm
Türü (Cinsi)	Nargile Lülesi	
Malzeme	Porselen	
Hamur/Astar	Beyaz/Sırlı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Sır altı ve sır üstü boyama	
Mühür-Damga	-	
Tarih	20. yy. başı	

Tanımı: Örneklerimiz arasında üçüncü bir tür (çeşit) sergileyen ve tek olan bu eser, nargile lülesi olarak kullanılmıştır. Çiçek kaide üzerinde yükselen silindirik gövdesi, içbükey açılmakta ve üst kısımda yuvarlak formu bir tömbeki çanağıyla sonlanmaktadır. Nargile şişesine oturan kaide altındaki duman yolu ise uç kısma doğru daralmakta olup silindirik formudur. Kaidenin dilimler arasına altın yaldız, dilimler ortasına ise münavebeli olarak mavi ve kırmızı renkte atılmış dikey çizgilerle hareketlendirilmiştir. Lülenin gövde üzeri, mor zemin üzerine kırmızı, mavi, yeşil ve siyah renkte çiçek motifleriyle süslenmiştir. Bu motiflerin üzerinde ise yer yer altın yaldızlı çizgi ve noktalar görülmektedir. Tömbekinin konduğu çanak kısmı, çok fazla derin olmamakla birlikte üzerinde 7 adet tömbeki deliği yer almaktadır. Çanağın gövdeyle birleştiği alt kenarı tek sıra inci dizisiyle çevrelenmiştir. Bu inci dizileri münavebeli olarak mavi ve kırmızı renk boyalıdır. Çanak gövdesi ise altın yaldızlı tek sıra şeritle kuşatılmıştır.

Katalog No	42	
Çizim/Foto No	49/47	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-588	
Müze Geliş Tarihi	03.11.1982	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Kından)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	3,1 x 1,8 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,7 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Lülesi	
Malzeme	Bronz	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Model kalıp	
Mühür-Damga	-	
Tarih	20. yy. başı	

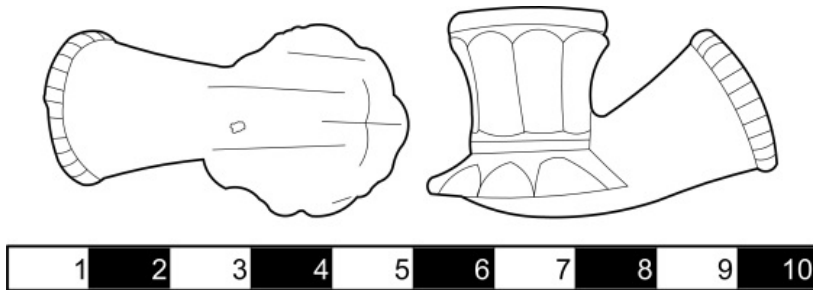
Tanımı: Tamamen bronz malzemeden ve kalıp dökme tekniğiyle yapılan eser, sigara lülesi olarak kullanılmıştır. Oldukça kibar ve küçük ebatlı olan lüle, çiçek kaide tiplidir. Kaide üzerinde yükselen silindirik çanağı, düz bir ağızla nihayetlenir. Gövde ve sigara yuvası, üzeri çentikli birer bilezikle kuşatılmıştır. Silindirik formlu duman yolu ise kaidenin uç kısmındaki dilimde sonlanan üçgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, üzeri dilimli bir bombe ağızla sonlanır. Bu bombenin alt tarafından duman yoluna doğru kıvrılarak çıkıntı oluşturan ip bağlama deliği görülmektedir. Diğer eserlerimizde görülmeyen bu delik, tiryakinin lüleyi boynuna asmasını sağlamak için konulmuştur. Lülenin çanak ve duman yolu üzerindeki bordürler ise yatay ve dikey yönde atılmış yivlerin oluşturduğu geometrik desenlerle süslenmiştir.

Çizim/Foto: 49/47

Katalog No	43	
Çizim/Foto No	50/48	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-695	
Müzeye Geliş Tarihi	1985	
Müzeye Geliş Şekli	Şeyh Şahabettin Sühverdi Kazısı	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	4,2 x 2,4 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1,1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Sarımsı Kırmızı/Kızıl Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kazıma-Model kalıp-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19. yy. başı	

Tanımı: Çiçek kaideli tipte olan lüenin kaide kenarlarında ve altında kırıklar bulunmaktadır. Kaide üzerinde yükselen çanak ağza doğru içbükey açılmaktadır. Çanak üzeri kabartmalı şekilde yaprak dilimli bordürle çevrelenmiştir. Bu dilimler altta yiv şeridiyle, üstte ise bilezik kuşatmayla sınırlandırılmıştır. Silindirik formlu olan duman yolu ise kaideye uç kısmı hafif pahlı dikdörtgen bir omurgayla bağlanmaktadır. Kaideden itibaren genişleyen duman yolu, kazıma tekniğinde yivlerin oluşturduğu dikdörtgen formundaki diş şeridiyle çevrelenen basamak halkasıyla nihayetlendirilmiştir.

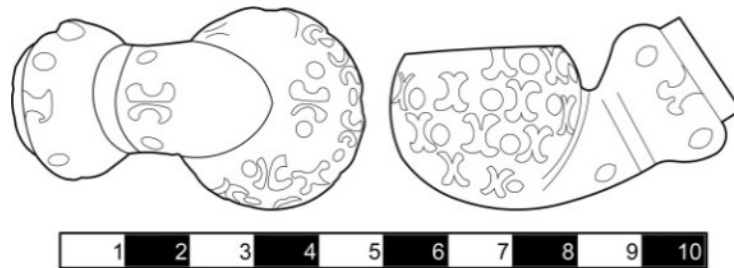

Çizim: 50

Katalog No	44	
Çizim/Foto No	51/49	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-706	
Müzeye Geliş Tarihi	24.12.1993	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Ferit Özkan)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,1 x 2 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	0,8 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Gri/Kil Yeşili	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Model kalıp-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	17. yy. sonu-18. yy. başı	

Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin çanak ağzı kırıktır. Çanak üzeri, sırt sırta gelen hilallerin iki yanına birer dairenin yerleştirildiği geometrik süslemelidir. Tüm yüzeyi dolduran bu tekrarlı süsleme kalıp tekniğinde yapılmıştır. Silindirik formlu duman yolu ise çanağa direk olarak bağlanmaktadır. Duman yolunun çanakla birleştiği kısımlar, iki sıra yivli şeritlerle belirtilmiştir. Bombe ağızlı duman yolu çıkıntılı ve düz bir basamak ağızla nihayetlenir. Gövde ise iki sıra yivli şeritle çevrelenmiştir. Bu şeridin altı ve bombe yüzeyi, çanaktaki gibi bir sıra geometrik bordürle süslenmiştir.

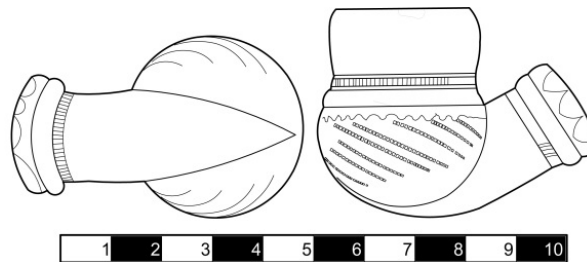

Çizim: 51

Katalog No	45	
Çizim/Foto No	52/50	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-725	
Müzeye Geliş Tarihi	06.10.1999	
Müzeye Geliş Şekli	Y.A.Ş. Arkeolojik Kazısı	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,2 x 3,9 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Sarımsı Kırmızı/Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy.	

Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin çanak ağzında yer yer kırıklar mevcuttur. Çanak üzerinde yükselen gövdesi düz bir ağızla nihayetlenmektedir. Çanak yüzeyi sarmal şekilde atılmış çentik şeritleriyle süslüdür. Bu süslemeler üst kısımda testere dişli olan bir bilezik kuşatmasıyla sonlanır. Bilezik kuşatmasından sonra içbükey şekilde kıvrılarak lülenin silindirik formlu gövdesine geçilmektedir. Gövdenin alt kısmını kuşatan bordürü, bir sıra çentik şeritli geometrik desenle bezelidir. Silindirik formlu duman yolu ise çanağa, ters 'V' şeklinde yanlardan çentik şeritleriyle sınırlandırılmış omurgayla bağlanmaktadır. Duman yolu, kademeli bir bombe ağızla sonlanır. Bu bombenin alt kısmı bilezik kuşatmalı, üst kısmı ise dilimlidir. Ayrıca gövde kısmı da bir sıra çentik şeridiyle çevrelenmiştir.

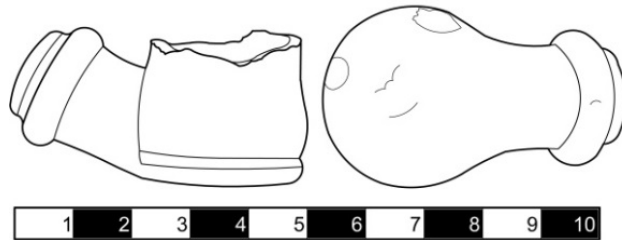
Çizim: 52

Foto: 50

Katalog No	46	
Çizim/Foto No	53/51	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-727	
Müzeye Geliş Tarihi	06.10.1999	
Müzeye Geliş Şekli	Y.A.Ş. Arkeolojik Kazısı	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,2 x 2,2 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Kahverengimsi Gri/Kahverengimsi Gri	
Süsleme/Tekniği	-	
Mühür-Damga	-	
Tarih	19. yy.	

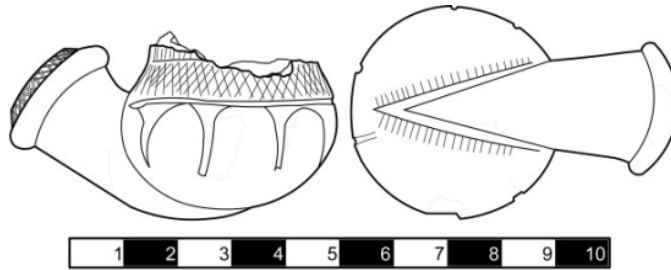
Tanımı: Çuval çanak tipindeki lüle, çanak ağzı kırık olup düz kaidelidir. Kaide alışık olmadığımız bir form sergilemekte olup çıkıntılı değildir. Çanağın kaideyle birleştiği kısım bir sıra yivle kuşatılmıştır. Silindirik formlu duman yolu, çanağa direk olarak bağlanmaktadır. Duman yolunun bombe ağzı, çıkıntılı düz bir basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Hamur üzerine atılan koyu kiremit kırmızısı rengindeki astarında, maruz kaldığı deformeler (nem-aşınma vb.) sonucu kirli bir yüzey oluşmuştur.

Çizim/Foto: 53/51

Katalog No	47	
Çizim/Foto No	54/52	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-732	
Müzeye Geliş Tarihi	23.12.2000	
Müzeye Geliş Şekli	Y.A.Ş. Arkeolojik Kazısı	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	5,4 x 2,9 cm
	Duman Yolu Ağız Çapı	1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Lülesi	
Malzeme	Pişmiş Toprak	
Hamur/Astar	Kahverengi/Koyu Kahverengi	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kazıma-Rulet baskı	
Mühür-Damga	-	
Tarih	18-19. yy.	

Tanımı: Yuvarlak çanak tipinde olan lülenin gövde kısmı kırıktır. Çanak üzeri, kazıma tekniğinde yapılmış geniş dilimlerle çevrilidir. Gövdeye geçiş kısmındaki bordüründe kafes örgülü geometrik süsleme yer almaktadır. Silindirik formulu duman yolu ise çanağa omurgayla bağlanmıştır. Omurga iki yandan ters ‘V’ şeklindeki tek sıra çentik şeridiyle sınırlandırılmıştır. Omurgadan itibaren hafifçe genişleyen duman yolu, bombeli bir ağızla nihayetlenir. Bombe üzeri gövde geçişindeki gibi kafes örgüyle bezenmiştir.

Çizim: 54

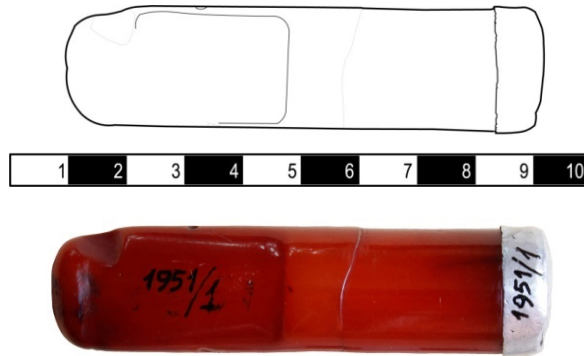

3.2. Ağızlıklar

Katalog No	48	
Çizim/Foto No	55/53	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1951-1	
Müze Geliş Tarihi	9.10.1974	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Temiz)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	7 x 2 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	-	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare kırmızı kehribardan yapılan ağızlık, damaklı tiptedir. Ağızlığın silindirik formlu bedeni damaklık tarafında yassılaşılmaktadır. Ağızlığın damak kısmı, alt ve üst yüzeylerde simetrik olarak açılmış birer küçük dişle nihayetlenmektedir. Etek kısmı ise sade gümüş bilezik kaplamalıdır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın beden kısmında çatlama, damak kenarında ise kırık mevcuttur.

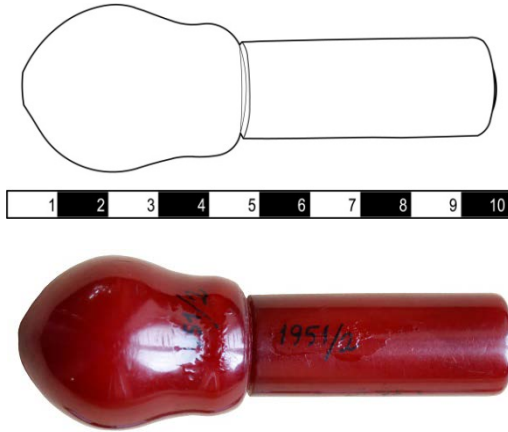

Çizim/Foto: 55/53

Katalog No	49		
Çizim/Foto No	56/54		
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1951-2		
Müze Geliş Tarihi	9.10.1974		
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Temiz)		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,2 x 1,9 cm	
Malzeme	Kehribar-Gümüş		
Süsleme/Tekniği	-		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Başpare ve beden kısmından oluşan ağızlık, silindir formludur. Kırmızı kehribardan yapılan başpare kısmı, yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş zıvanalıdır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar yüzeylerinde çizilmeler mevcuttur.

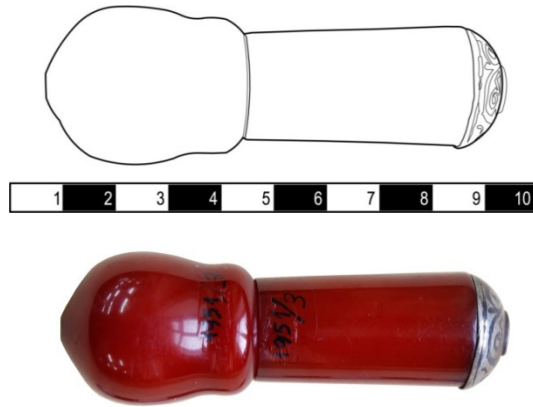

Çizim/Foto: 56/54

Katalog No	50	
Çizim/Foto No	57/55	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1951-3	
Müze Geliş Tarihi	9.10.1974	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Temiz)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	8,5 x 2 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel/Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Form ve malzeme bakımından bir önceki örneğimizle benzer özellik teşkil eden ağızlığımızın sadece etek kısmı gümüş kaplamalıdır. Zıvana olan bu kaplamanın üzeri, savat tekniğinde uç kısımları spiralli olan kıvrık dallarla süslenmiştir. Kırmızı kehribardan yapılan başpare kısmı, yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar yüzeylerinde çizilmeler mevcuttur.

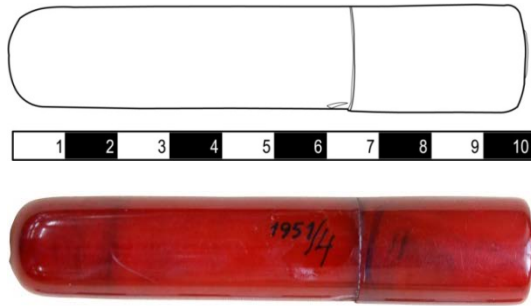

Çizim/Foto: 57/55

Katalog No	51	
Çizim/Foto No	58/56	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1951-4	
Müze Geliş Tarihi	9.10.1974	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Temiz)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,7 x 2 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	-	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Beden ve etek olmak üzere iki parçadan oluşan ağızlık, silindir formudur. Kırmızı kehribar malzemeden yapılmıştır. Ağızlığın başlık kısmı köşelerden hafifçe ovalleşmektedir. Etek kısmı ise yine kırmızı kehribardan yapılmış olup sigaranın yerleştirildiği etek ağzı gümüş kaplamalıdır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar yüzeylerinde çizilme ve beden ucunda küçük bir kırılma mevcuttur.

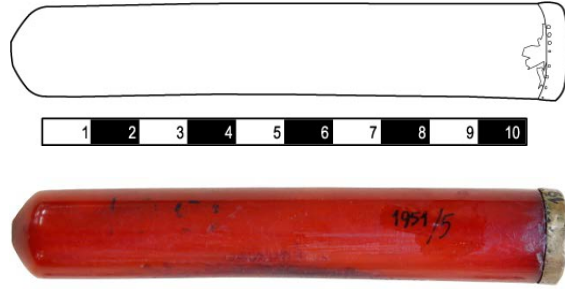

Çizim/Foto: 58/56

Katalog No	52		
Çizim/Foto No	59/57		
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1951-5		
Müze Geliş Tarihi	9.10.1974		
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Temiz)		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	11,2 x 2 cm	
Malzeme	Kehribar-Gümüş		
Süsleme/Tekniği	-		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Yekpare kırmızı kehribardan yapılan ağızlık, silindir formudur. Başlık kısmı hafif emzik şeklinde dışa doğru taşırılmıştır. Sade olan ağızlığın etek ağzı ise pirinç bilezikle kaplıdır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar yüzeyinde çizilme ve küçük kırıklar, etek kısmındaki pirinç bilezikte ise ezilmeler mevcuttur.

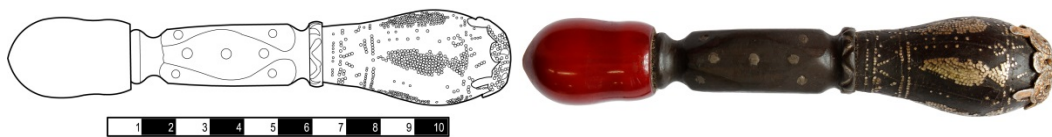

Çizim/Foto: 59/57

Katalog No	53	
Çizim/Foto No	60/58	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1953	
Müze Geliş Tarihi	9.10.1974	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Temiz)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	14,8 x 2,8 cm
Malzeme	Kehribar-Abanoz-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kakma-Oyma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Abanoz ağacından yekpare yapılan beden, üst kısmı poligonal formlu, etek kısmına doğru bombe yapan alt kısmı ise silindirik formludur. İki değişik formun birleşiminden oluşan bedenın yüzeyi ise nokta şeklindeki gümüş kakmalarla bezelidir. Bedenin poligonal formlu üst kısmı, köşelerden pahlanarak baklava şeklinde dört yüzey oluşturulmuştur. Oluşturulan bu baklava yüzeylerin her birinde üçer adet, pahlı olan köşelerin her bir yüzeyine ise birer adet nokta şeklinde gümüş kakmalar yerleştirilmiştir. Bedenin etek kısmına doğru bombeli bir hat oluşturan silindirik formlu yüzeyinde ise iki uçta zikzak motifli birer bordürün sınırladığı ve ortada nokta şeritler arasına selvi ağaçlarının yerleştirildiği süslemeler görülmektedir. Beden kısmındaki bu iki form arasında ise üzeri zikzak oymalı bir bilezik vardır. Bedene perçinlenmiş olan etek ağzı, kenarları dilimli olan gümüş kaplamalıdır. Kırmızı renk kehribar malzemeli başpare ise yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir.

Günümüzde ağızlığın beden kısmında yer alan gümüş kakmalarında, dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 60/58

Katalog No	54	
Çizim/Foto No	61/59	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1954	
Müzeye Geliş Tarihi	9.10.1974	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Temiz)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	15,1 x 1 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Telkâri-Granül-Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Gümüş malzemeden yapılan beden kısmı, silindirik ve poligonal olmak üzere iki farklı formdan oluşmaktadır. Bu iki farklı form arası geçiş ise bombe ile sağlanmıştır. Beden üzerine işlenen süslemeler, silindirik form üzerinde savat, poligonal form kısmında ise telkâri ve granül tekniklerinde uygulanmıştır. Taç yapraklı bir ağızla nihayetlenen beden silindirik form üzeri, silik vaziyette olan geometrik süslemeli bir bordürle çevrelenmiştir. İki form arasındaki geçişi sağlayan bombeli kısmın üzerinde, savat tekniğinde yapılmış yaprak dilimleri görülmektedir. Bedenin poligonal form üzerindeki süslemesinde ise ters ‘V’ şeklinde bakışıklı saç örgülü şeritler arasına, uç kısımda birer adet olmak üzere yerleştirilmiş, ikişer sıra çiçek motifi vardır. Telkâri ve granül tekniklerin bir arada kullanılarak oluşturulan süslemeler önde ve arkada ikişer sıra olmak üzere toplam 4 adet olup bedene lehim yoluyla aplike edilmiştir. Bedenin bilezikli etek ağzı bölümü ise yan yana içbükey şeklinde sıralanmış tellerin lehim yöntemiyle tutturulduğu bir bordür kuşağıyla son bulmaktadır. Turuncu renk kehribar malzemeli başparesi, keçi memesi şeklinde ve emziklidir.

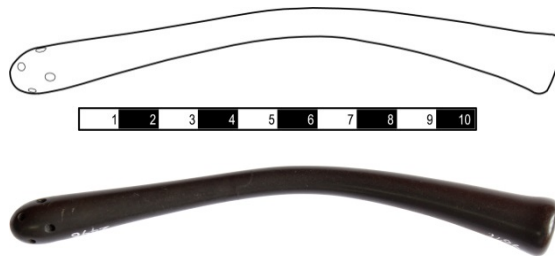
Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, beden bombeli kısmında lehim tamir izleri ve gümüş malzemesinde ezilmeler ile çiçek motiflerinde yer yer kopmalar görülmektedir.

Katalog No	55	
Çizim/Foto No	62/60	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2496	
Müze Geliş Tarihi	06.07.1977	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ekrem İlhan)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13,7 x 0,7 cm
Malzeme	Demirhindi (?)	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Oyma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare demirhindi (?) ağacından yapılan ağızlık, yay formudur. Silindirik formdaki ağızlık, beden ortasından başlık ve eteğe doğru genişlemektedir. Oval formulu olan başlığın yüzeyine iki sıra şeklinde ve fazla derin olmayan nokta oyuklar açılmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan yekpare ağızlığın, yüzeylerinde yer yer çizilmelere dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 62/60

Katalog No	56	
Çizim/Foto No	63/61	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2668	
Müze Geliş Tarihi	12.06.1976	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Şakir Çetin)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Genişlik	11,8 x 3 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Yazı/Kalıp basma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare kırmızı renk kehribar malzemeden yapılan ağızlık, etek kısmına doğru genişleyen dikdörtgen formlu olup damaklı tiptedir. Ağza gelen damak kısmı, küçük bir diş yapmakta ve emziklidir. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş kaplamalıdır. Ayrıca ağızlığın beden kısmına, sonraki dönemlerde yapıştırılmış ve üzerinde Arap harfleriyle “Maaşallah” yazılı olan daire formlu gümüş bir rozet yer almaktadır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, kehribar malzemesinde yer yer küçük zedelenmeler ve etek kısmındaki gümüş kaplamasında çizilmeler mevcuttur.

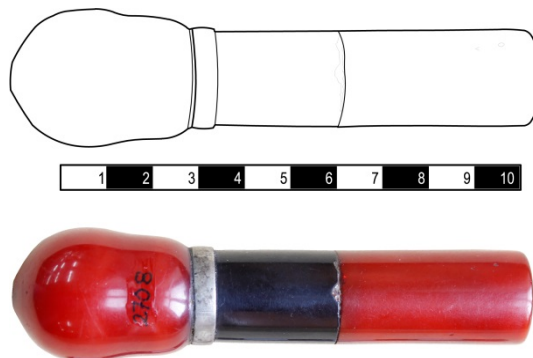

Çizim/Foto: 63/61

Katalog No	57	
Çizim/Foto No	64/62	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2708	
Müze Geliş Tarihi	06.07.1979	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ekrem İlhan)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	11,1 x 2 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	-	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımdan oluşan ağızlık, silindir formudur. Kendi içerisinde iki parçadan oluşan beden, üst kısımda siyah alt kısımda ise soluk kırmızı renkli kehribar malzemeden yapılmıştır. Bedenin kırmızı kehribardan olan alt parçası, düz bir etek ağızıyla nihayetlenmekte olup sadece sigaranın yerleştirildiği etek ağızı gümüş malzemeyle kaplanmıştır. Kırmızı kehribardan yapılan başpare kısmı ise yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Başpare ile silindirik bedenin birleşim kısmı gümüş bilezikle kaplanmıştır. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar yüzeylerinde, yüzeysel kırıklar ve yer yer küçük zedelenmeler görülmektedir.

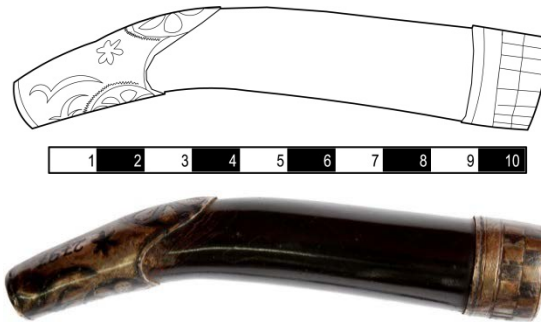

Çizim/Foto: 64/62

Katalog No	58	
Çizim/Foto No	65/63	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2797	
Müze Geliş Tarihi	25.02.1980	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Kaya Kayımkaya)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	10,9 x 1,8 cm
Malzeme	Boynuz-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kazıma-Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare boynuz malzemeden yapılan ağızlık, silindirik formu olup ağız kısmı doğru hafifçe dirsek şeklinde bükülmektedir. Eserin ağız ve etek kısmı gümüş malzemeyle kaplanmıştır. Gümüş kaplı olan bu kısımların üzerleri ise kazıma ve savat tekniğinin birlikte kullanıldığı geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Bu motiflerden kıvrımlı bir hat oluşturan ağız kısmında, alt ve üstte birer adet gülçe motifi ile boşta kalan diğer yüzeylerine kıvrık dal ve yıldız motifleri işlenmiştir. Düz bir şekilde nihayetlenen etek kısmındaki bilezikte ise satranç şeklinde geometrik süsleme görülmektedir. Ayrıca etek kısmındaki gümüş bilezik bedene bakır malzemeyle zıvalanarak birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, boynuz malzemesinde yer yer küçük zedelenmeler ile gümüş kaplamalarında kararmalara dayalı deformeler görülmektedir.

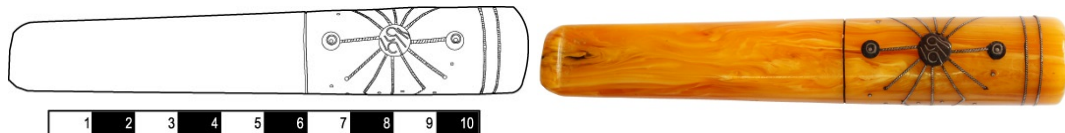

Çizim/Foto: 65/63

Katalog No	59	
Çizim/Foto No	66/64	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2798	
Müze Geliş Tarihi	25.02.1980	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Hüseyin Çal)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	11,7 x 1,8 cm
Malzeme	Sentetik Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Yazı/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare sentetik sarı renkli kehribar malzemeden yapılan ağızlık, etek kısmına doğru genişleyen silindirik formlu ve damaklı tiptedir. Etek kısmına göre daha ince ve düz olan damak kısmı, benzer tipteki örnekler gibi küçük bir dişle nihayetlenir. Ağızlık üzerinde, gümüş saç örgülü tellerin, kehribar üzerine açılan kanallara kakılarak oluşturduğu yazı ve geometrik motifli süslemeler görülmektedir. Ağızlığın etek ağzı tarafından iki sıra, beden tarafında ise tek sıra saç örgülü tel şerit arasına yerleştirilmiş, önde ve arkada simetrik vaziyette olan birer adet 12 kollu şua motifi yer almaktadır. Bu şua motiflerinin ortasında ise daire formlu -macun (?) benzeri- dolgu bir malzemenin üzerine kakılmış, önde Arap harfleriyle yazılı “Yadigâr” ismi, arkadaki üzerinde ise hilal motifi görülmektedir. Ayrıca şua kolları arasına birer adet nokta şeklinde gümüş kakmalar vardır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, beden kısmını çevreleyen saç örgülü tel şerit sökülüştür.

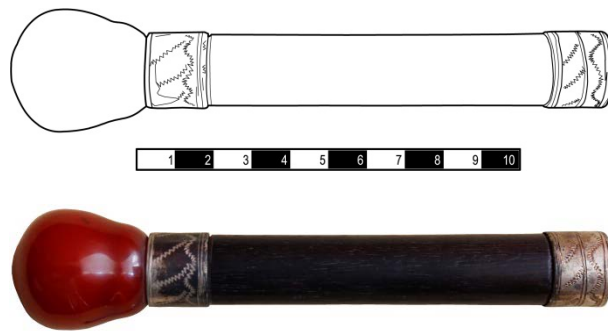

Çizim/Foto: 66/64

Katalog No	60	
Çizim/Foto No	67/65	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2840	
Müze Geliş Tarihi	17.06.1981	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ömer Muslukçu)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	15 x 1,8 cm
Malzeme	Boynuz-Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kazıma-Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısmından oluşan ağızlık, silindir formludur. Ağızlığın beden kısmı boynuz malzemeden yapılmış olup iki ucu gümüş bilezikle kaplanmıştır. Bu kaplamaların yüzeyleri, kazıma tekniğinde dikey ve dalgalı şekilde atılan zikzak çizgilerle bezelidir. Bileziklerden başpare tarafındaki ise savatlıdır. Bedene zıvanalı şeklinde olan kırmızı renk kehribar başpare kısmı, yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar başparesinde çizilmeler, gümüş bileziğin savatında ise dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

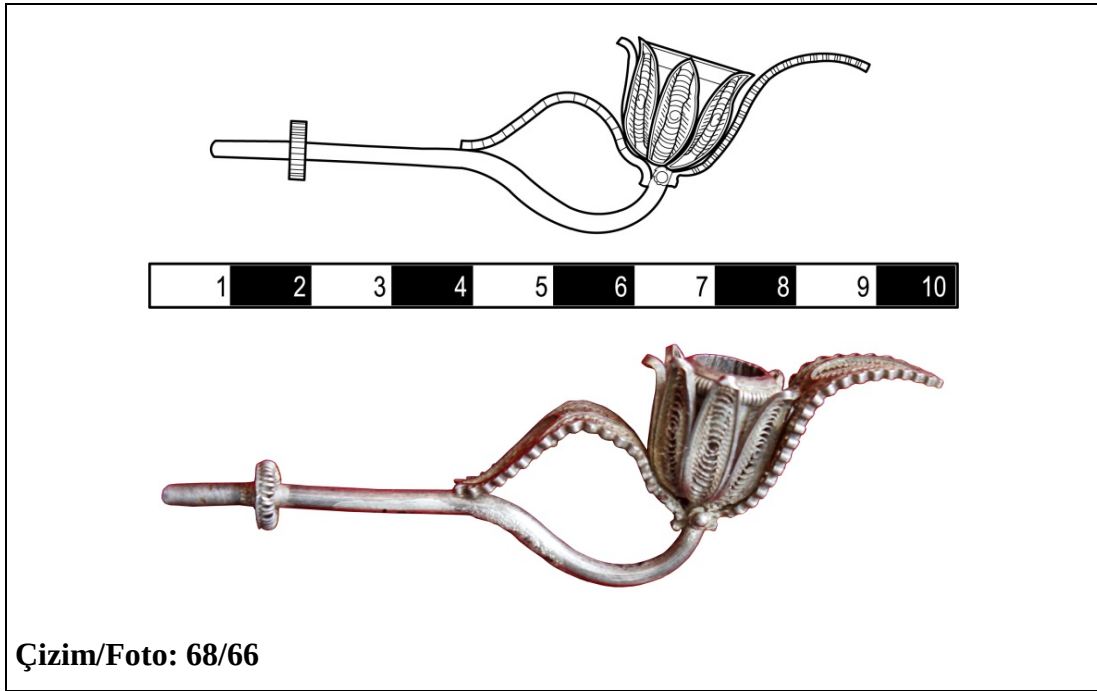

Çizim/Foto: 67/65

Katalog No	61	
Çizim/Foto No	68/66	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2847	
Müze Geliş Tarihi	26.08.1981	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Fatma Bekleyici)	
Ölçüleri	Uzunluk x Yükseklik	8,3 x 1,8 cm
Malzeme	Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Telkârî	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Eserlerimiz arasında farklı bir form sergileyen ağızlık, gümüş malzemeden telkâri tekniğinde yapılmıştır. Genel form olarak laleyi andıran ağızlık, lüle tarzında yapılmış olup etek ve beden kısımlarından oluşmaktadır. Ağızlığın başlık/başpare kısmı ise günümüze ulaşmamıştır. Ağızlığın etek kısmı yaprak ve lale formundan oluşmaktadır. Lale formunun içerisine lüle çanağını andıran etek ağzı yerleştirilmiştir. Etek ağzını çevreleyen taç yapraklar, hafif dışa doğru açılmaktadır. Etek ağzı yine telkâri süslemeli olup bombeli bir şekilde nihayetlenmektedir. Lale formundaki etek kısmının kaidesinden ön ve arka tarafa doğru açılan birer adet yaprak çıkarılmıştır. Bu yapraklardan arka taraftaki bütünlük oluşturacak şekilde bedene bağlanmıştır. Kenar kısımları testere dişli olan yaprakların iç kısımları taç yapraklardaki gibi telkâri süslemelidir. Ağızlığın boru şeklindeki beden kısmı ise etek altına dirsek oluşturarak bağlanmıştır. Beden, başlık (başpare) tarafında ise yay şeklindeki tel şeritlerin çevrelediği bir bilezikle nihayetlenmektedir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar kaynatılarak birbirine tutturulmuştur.

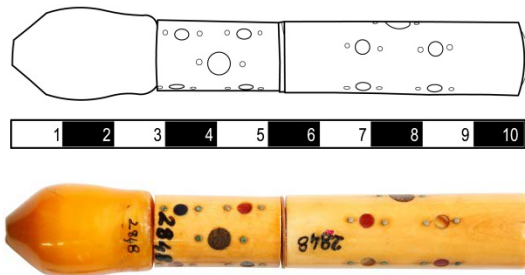
Günümüze başparesi ulaşmayan ağızlığın gümüş malzeme yüzeylerinde, yer yer karamalara dayalı deformeler görülmektedir.

Katalog No	62	
Çizim/Foto No	69/67	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2848	
Müze Geliş Tarihi	26.08.1981	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ömer Muslukçu)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,8 x 1,4 cm
Malzeme	Kehribar-Fildişi-Gümüş-Renkli Taş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kakma-Murassa	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Sarartılmış fildişi malzemeden yapılan beden, iki parçalı olup üzeri daire formlu kahverengi, kırmızı ve sarı renkli taşların kakıldığı geometrik süslemelidir. Etek ağzına dik, iki sıra küçük bir sıra büyük atılan bu taşların her birinin iki yanında, nokta şeklinde birer adet gümüş parça kakılmıştır. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı, dışa doğru hafif bombeli ve gümüş zıvanalıdır. Bedenin iki parça arasına ise farklı malzemeden yapılmış pul geçirilmiştir. 1953 envanter numaralı katalog örneğimize benzeyen başpare, sarı renkli kehribar malzemeli olup keçi memesi şeklinde ve emziklidir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, beden kısmındaki gümüş kakmalarında oksitlenmeler ile kehribar başparesinde çizilmelere dayalı deformeler görülmektedir.

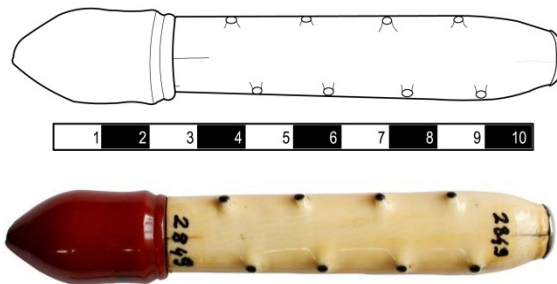

Çizim/Foto: 69/67

Katalog No	63	
Çizim/Foto No	70/68	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2849	
Müze Geliş Tarihi	26.08.1981	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ömer Muslukçu)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	11 x 1,6 cm
Malzeme	Kehribar-Fildişi-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formludur. Beden kısmı fildişi malzemeden yapılmış olup üzeri etek ağzına doğru dik atılmış dörder sıra nokta şeklindeki gümüş kakmalarla bezelidir. Gümüş kakmaların bulunduğu kısım beden yüzeyinden adeta diken şeklinde çıkıntı yapmaktadır. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı, dışa doğru hafif bombeli ve gümüş zıvanalıdır. Bir önceki katalog örneğimize benzeyen başpare kısmı ise kırmızı renk kehribar malzemeli olup keçi memesi şeklinde ve emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığımızın fildişi bedeninde çatlaklıklar, kehribar başparesinde çizilmeler ve gümüş malzemesinde ise kararmalara dayalı deformeler görülmektedir.

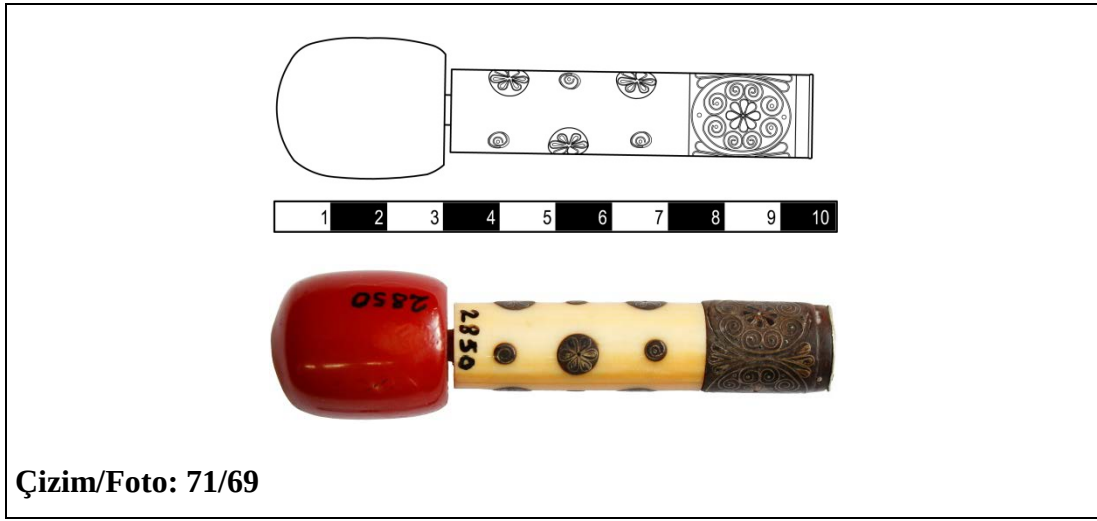

Çizim/Foto: 70/68

Katalog No	64	
Çizim/Foto No	71/69	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2850	
Müzeye Geliş Tarihi	26.08.1981	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Ekrem İlhan)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,4 x 1,4 cm
Malzeme	Kehribar-Fildişi-Abanoz-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Beden ve özgün olmayan başpare kısımlarından oluşan ağızlık, silindirik formdadır. Günümüze iki parçası ulaşan beden, üst kısmı fildişi, alt kısmı ise abanoz malzemeden yapılmıştır. Malzeme ve süsleme bakımından beden, 3 numaralı kataloğumuzun 628 ve 629 envanter numaralı örnekleriyle benzer özellikler sergilemektedir. Bedenin abanoz kısmı yüzeyi, gümüş tel kakmalıdır. Daire formu olan bu kakmalı süslemenin ortasında çiçek motifi görülmektedir. Çiçek motifinin çevresinde simetri oluşturacak şekilde spiraller kullanılmıştır. Bedenin fildişi yüzeylerinde ise daire formu abanoz kakmalı süslemeler yer almaktadır. Etek ağzına dik bir şekilde, iki büyük çiçek motifi arasına birer küçük spiral ve iki küçük spiral arasına birer büyük çiçek motifinin münavebeli olarak atıldığı tel kakmalı süslemelerle çevrilidir. Düz bir şekilde nihayetlenen etek ağzı ise çivilerle perçinlenmiş gümüş kaplamalıdır. Kırmızı renkli kehribar malzemeli başparesi ise kalın ve silindirik formu olup emziklidir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

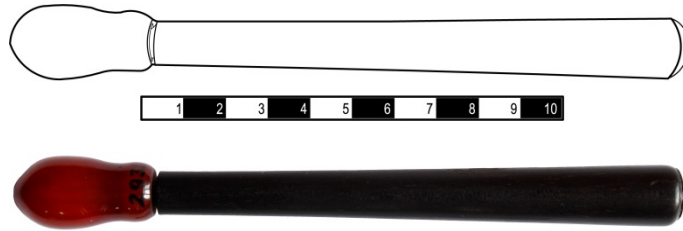
Günümüze özgün başparesi ve beden, diğer abanoz parçası ulaşmayan ağızlıkta, gümüş malzemelerinde dökülme, kararma ve yerinden çıkmaya dayalı deformeler görülmektedir.

Katalog No	65	
Çizim/Foto No	72/70	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2931	
Müze Geliş Tarihi	26.08.1982	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ömer Muslukçu)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	15,5 x 1,2 cm
Malzeme	Boynuz-Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	-	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindirik formudur. Etek ağzına doğru genişleyen beden, boynuz malzemelidir. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı, dışa doğru diş yapmakta ve gümüş zıvanalıdır. Bedene zıvanalı başpare kısmı ise kırmızı renk kehribar malzemeli olup keçi memesi şeklinde ve emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığımızın beden ve başpare yüzeylerin yer yer küçük çizilmeler mevcuttur.

Çizim/Foto: 72/70

Katalog No	66	
Çizim/Foto No	73/71	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/3042	
Müze Geliş Tarihi	07.09.1983	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Muazzez İnce)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13 x 1,2 cm
Malzeme	Ahşap-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Çalma-Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Ahşap üzeri tamamen gümüş kaplamalı olan ağızlık, silindir formudur. Gümüş zıvanalı emzik kısmı, dışa doğru hafif bombeli olup ortası deliktir. Bedenin gümüş kaplamalı yüzeyi, balık pulu zemin üzerine boşluk bırakılmaksızın hatayi tarzındaki motiflerle bezelidir. Etek ağzı kısmında ikişer yivli geniş bir bordürle nihayetlenen bu süslemeler, çalma ve savat tekniğinde yapmıştır. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş zıvanalıdır. Malzeme ve süsleme bakımından ağızlığımız, 3 numaralı kataloğumuzun 623 envanter numaralı örnekle benzer özellikler sergilemektedir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığımızın, gümüş kaplamasında yırtılma ve ezilmeler, savat işleminde ise dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

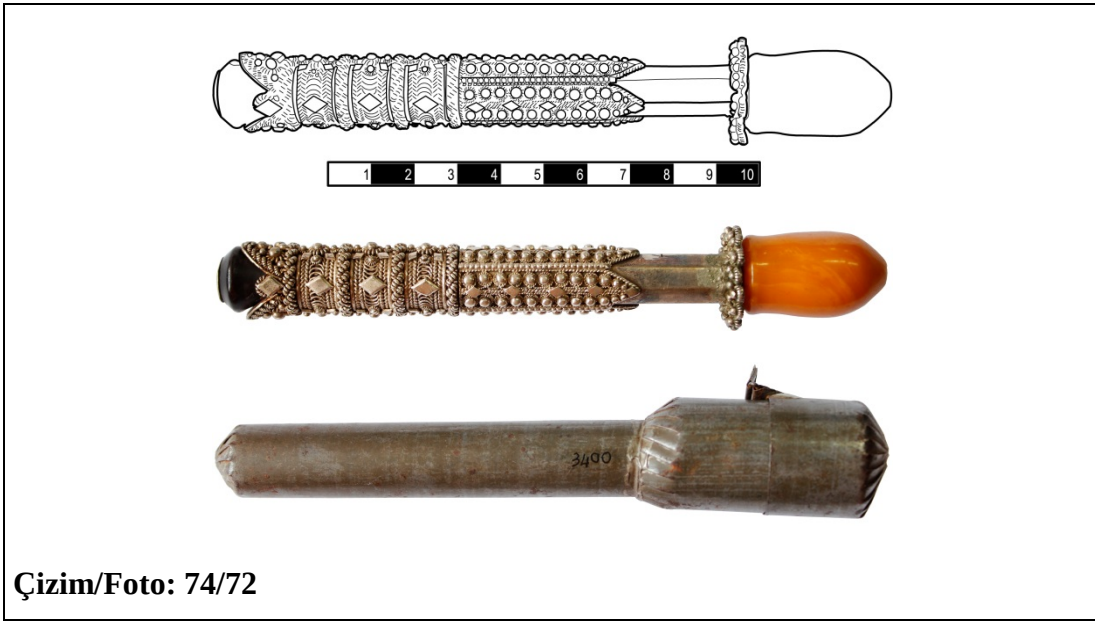

Çizim/Foto: 73/71

Katalog No	67
Çizim/Foto No	74/72
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/3400
Müze Geliş Tarihi	24.12.1956
Müze Geliş Şekli	Bağış (Konya ve Mülhakatı Eski Eserleri Sevenler Derneği)
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap 15,2 x 1,6 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş-Ağaç-Pirinç-Sac
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Telkâri-Granül
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı

Tanımı: Başpare, beden ve etek olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Poligonal formdaki beden üzerine, telkâri tekniğinde süslemelerin yapıldığı silindirik formlu bir gümüş kaplama giydirilmiştir. İki parçadan oluşan bu kaplama, bedene kaynak ile tutturulmuş olup iki uçta da üçgen dilimlerle nihayetlenmektedir. Üst kısımdaki birinci parça üzerinde, granül tekniğinde yapılmış birer sıra stilize çiçek dizisi arasına, tek sıra şeklinde baklava dilimlerin yerleştirildiği geometrik süslemeler yer almaktadır. Bedeni çevreleyen bu süslemeler küçük inci dizili birer şeritle birbirinden ayrılmaktadır. Alt kısımdaki ikinci parça üzerinde ise 4 adet saç örgülü bilezik arasına baklava dilimi ve stilize çiçek motiflerinin yerleştirildiği geniş bordürler yer almaktadır. Poligonal formlu beden başpare kısmında çiçek motifleriyle dilimlendirilmiş bir bilezikle nihayetlenir. Bedene zıvanalı olan etek kısmı, ahşap malzemeli olup bombelidir. Sigaranın yerleştirildiği bu kısmın ağzı ise pirinç kaplamalıdır. Bedene zıvanalı turuncu renk kehribar başparesi ise yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Ayrıca ağızlığımızın günümüze ulaşan muhafaza kabı ise silindirik formlu olup sac malzemedendir.

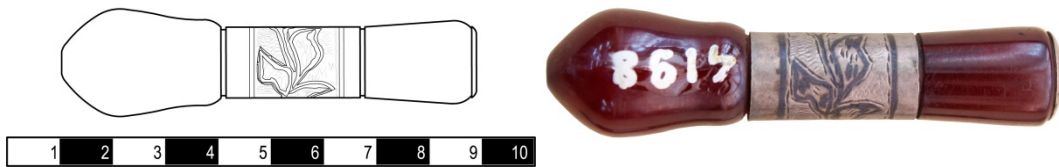
Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığımızın poligonal beden kısmında lehim tamir izleri ile gümüş malzemesinde kararmalar görülmektedir.

Katalog No	68		
Çizim/Foto No	75/73		
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4198		
Müze Geliş Tarihi	19.09.1960		
Müze Geliş Şekli	Satın alma		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	7,7 x 1,3 cm	
Malzeme	Kehribar-Gümüş-Ağaç		
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Çalma-Savat		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Başpare ve beden olmak üzere iki parçadan oluşan ağızlık, bedenden etek ağzına doğru genişleyen silindirik formudur. Kendi içerisinde iki parçadan oluşan beden, başpare tarafındaki ahşap üzeri gümüş kaplamalı iken etek ağzı tarafındaki sade koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılmıştır. Bedenin gümüş kaplaması üzerinde, iki yiv arasına iri yaprakların sarmal şekilde işlendiği savat süslemeli geniş bir bordür yer almaktadır. Bordür üzerindeki süslemelerin boştaki kalan zemin ise kalem çalma tekniğinde yapılmış balık pulu desenlidir. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş zıvanalıdır. Yine koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılan başparesi ise keçi memesi şeklinde ve emziklidir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığımızın kehribar yüzeylerinde çizilmeler, savat işleminde ise dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

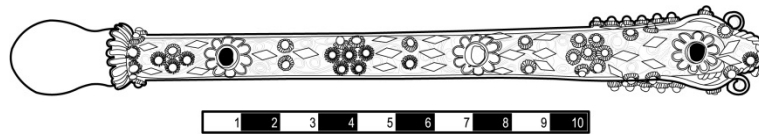

Çizim/Foto: 75/73

Katalog No	69	
Çizim/Foto No	76/74	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4309	
Müze Geliş Tarihi	08.06.1990	
Müze Geliş Şekli	Müsadere (Salim Dağ)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	19,1 x 1,2 cm
Malzeme	Gümüş-Kehribar-Akik-Renkli Taş-Sac	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Telkâri-Granül-Murassa	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başlık ve beden kısmından oluşan ağızlık, silindir formludur. Beden kısmı, gümüş boru üzerine telkâri süslemelidir. Borunun üst ve alt kısmını kaplayacak şekilde kullanılan bu telkâri süslemeler, simetrik olarak uygulanmıştır. Bu süslemede, uç kısımlarda ve ortada olmak üzere üç adet iri ve murassalı çiçek motifi yer almaktadır. Bu murassalardan ortadaki akik, uç kısımlardakinde ise pembe renkli taşlar kullanılmıştır. Çiçek motiflerin arasındaki alanlarda serbest spirallerin oluşturduğu tel şeritlerin üzerinde, granül tekniğinde yapılmış baklava ve daha küçük boyutlu stilize çiçek motifleri kullanılmıştır. Bedenin etek ağzı kısmındaki yan taraflarında, kıvrımlı telkâri süslemeli gümüş parçalar simetri oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Bedenin başpare tarafındaki uç kısmı taç yapraklarıyla nihayetlendirilmiştir. Turuncu renkli kehribar başparesi, yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Ayrıca ağızlığımızın günümüze ulaşan muhafaza kabı ise silindirik formlu olup sac malzemedendir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, murassa taşlarında düşme ve kırılmalar ile gümüş yüzeylerinde yer yer paslanmalar görülmektedir.

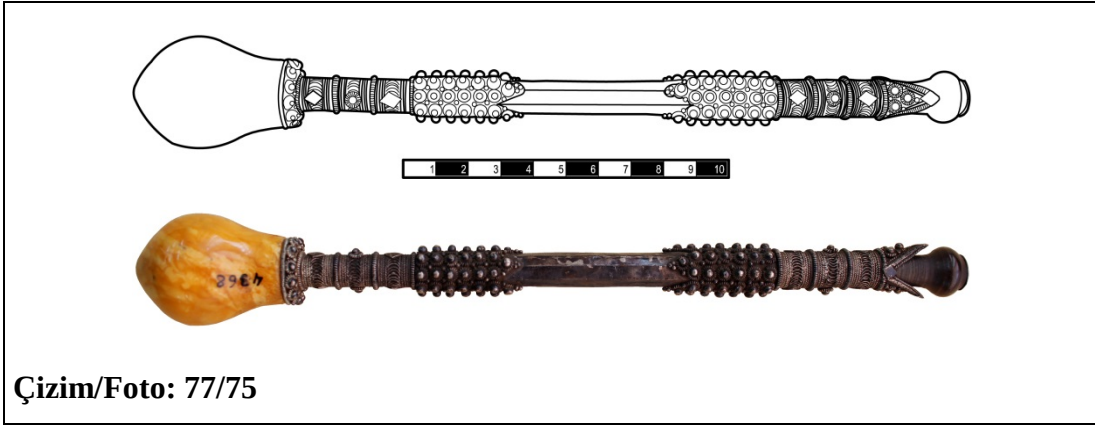
Çizim: 76

Katalog No	70	
Çizim/Foto No	77/75	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4368	
Müze Geliş Tarihi	05.04.1961	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	24,8 x 1 cm
Malzeme	Gümüş-Kehribar-Ahşap-Pirinç	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Telkâri-Granül	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare, beden ve etek kısımlarından oluşmaktadır. Kendi içerisinde üç parçadan oluşan beden, orta kısmı poligonal, uç kısımları ise silindir formludur. Bedenin poligonal form üzerinde, iki uçta yan yana ve art arda dizilmiş, granül teknikli stilize çiçek motifleri yer almaktadır. Bu motiflerin içe bakan kısımları bakışlı olarak üçgen olacak şekilde sonlandırılmıştır. Bedenin etek tarafındaki silindir form üzerinde verev şeritli 4 adet bilezik yer almaktadır. Bu bilezikler arasındaki alanlar, yan yana sıralanmış yarım daire (yay), baklava ve çiçek motiflerinin kullanıldığı telkâri süslemelidir. Süsleme etek kısmında, içerisi stilize çiçek motiflerinin doldurulduğu üçgen dilimlerle sonlanmaktadır. Bedenin başpare tarafındaki silindir form üzerinde ise etek kısmındaki gibi telkâri süslemeli olup çiçek motifleriyle dilimlendirilmiş bir bilezikle nihayetlenmiştir. Bedene zıvanalı olan etek kısmı, ahşap malzemeli olup bombelidir. Sigaranın yerleştirildiği bu kısmın ağzı ise pirinç kaplamalıdır. Yine bedene zıvanalı olan başparesi ise sarı renk kehribar malzemeli olup armudi şeklinde ve emziklidir.

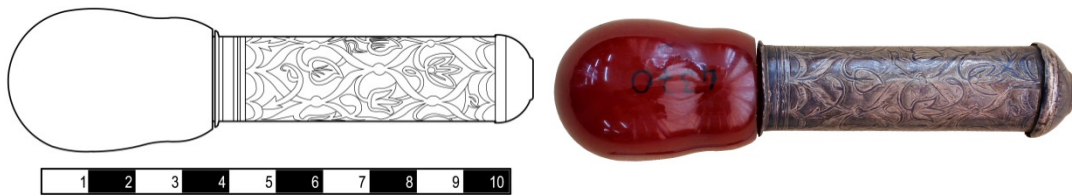
Günümüzde ağızlığın gümüş malzeme yüzeylerinde, kararmalara dayalı deformeler görülmektedir.

Katalog No	71	
Çizim/Foto No	78/76	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4370	
Müze Geliş Tarihi	05.04.1961	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	11 x 1,8 cm
Malzeme	Gümüş-Ağaç-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Çalma-Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare, beden ve etek kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Ağızlığın ahşap üzeri gümüş kaplamalı olan beden kısmının üzeri, savat tekniğinde yapılmış lale, yaprak ve dal motifleriyle bezelidir. Bu motifler bedenın başpare tarafında art arda üç yivle, etek tarafında ise tek sıra yivlerin çevrelediği bordürle sınırlandırılmıştır. Ağızlığın bedene perçinle tutturulan huni şeklindeki etek kısmı, gümüş levha üzerine çalma tekniğinde yapılmış yan yana yarım dairelerin çevrelediği motiflerle bezelidir. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş zıvanalı ve hafif dışa taşkındır. Ağızlığın koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılan yumru şeklindeki başparesi, boğumlu ve emzikli olup bedene ahşap zıvanalıdır.

Günümüzde ağızlığın savat süslemelerinde dökülmeler, bedenın etek ve başpare taraflarındaki birleşim kısımlarında ise ayrılmalar görülmektedir.

Çizim/Foto: 78/76

Katalog No	72	
Çizim/Foto No	79/77	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4372	
Müze Geliş Tarihi	05.04.1961	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	12,9 x 1,2 cm
Malzeme	Fildişi-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Yazı/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare üzeri sarı renk boyalı fildişi malzemeden yapılan ağızlık, silindirik formu olup damaklı tiptedir. Etek kısmına göre daha ince ve düz olan damak kısmı, benzer tipteki örnekler gibi alt ve üst yüzeylerde simetrik olarak küçük birer dişle nihayetlenir. Bedenin etek tarafına yakın olan yüzeyinde, alt ve üstten ikişer verrev tel şeritlerle sınırlandırılmış geniş bir bordür kuşağı yer almaktadır. Bu bordür kuşağı içerisinde ise sarmal şeklinde üç verrev tel şerit arasına, aynı eksen üzerine ortadakinin büyük, yanlardakinin ise küçük ebatlı üçer daire formu olduğu –macun (?) benzeri- sert malzemeli kakmalar yer almaktadır. Etrafı gümüş noktalarla hareketlendirilen bu kakmaların büyük olanlardan önde Arap harfleriyle yazılı “Yadigâr” ismi, arkadakinin üzerinde ise hilal motifi görülmektedir. Kataloğumuzun 2798 envanter numaralı ağızlık örneğiyle aynı mührü sahip olan bu eserin aynı usta elinden çıkmış olabileceğini söylememiz mümkündür. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş kaplamalı ve hafif bombeli olup bedene perçinle tutturulmuştur.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın gümüş süsleme yüzeylerinde, kararmalara dayalı deformeler görülmektedir.

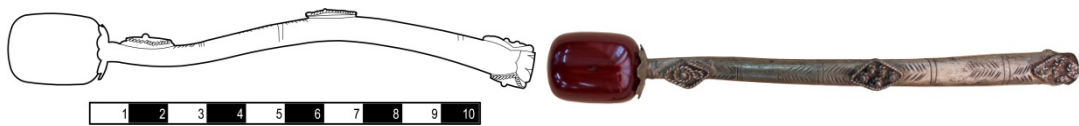

Çizim/Foto: 79/77

Katalog No	73	
Çizim/Foto No	80/78	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4374	
Müze Geliş Tarihi	05.04.1961	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13,3 x 0,6 cm
Malzeme	Gümüş-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Çalma-Granül	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşmaktadır. Gümüş malzemeli boru şeklindeki bedeni, etek kısmından başpareye doğru hafifçe daralarak “S” kıvrımlı bir hat oluşturmaktadır. Beden kısmı üst yüzeyine granül tekniğinde, ortada ve iki uçta olmak üzere saç baklava formlu süslemeler applike edilmiştir. Saç örgülü tellerin oluşturulan bu formların içerisinde, başpare uç kısmındakinde “S” motifi, orta ve etek kısmındakinde ise stilize çiçek motifleriyle dolgulandırılmıştır. Ayrıca beden kısmı yüzeyinin etek altında da üst kısımda kullanılan baklava formunun simetrisi kullanılmıştır. Bedenin üst yüzeyinde kullanılan baklavalara arasına, belirli aralıklarla kalem çalma tekniğinde çift çizgili yivler atılmıştır. Bu şeritler içerisinde ise bakışıklı “V” şeklindeki çeltik motifleri yer almaktadır. Bedenin başpare kısmı taç yapraklı gümüş bir bilezikle, etek ağzı ise gümüş bir zıvanayla nihayetlenmektedir. Bedene gümüş zıvanalı koyu vişne renkli kehribar başparesi, kalın ve silindirik formudur.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın gümüş malzeme yüzeyinde kararmalar ve etek ağzı kısmında lehim tamir izi görülmektedir.

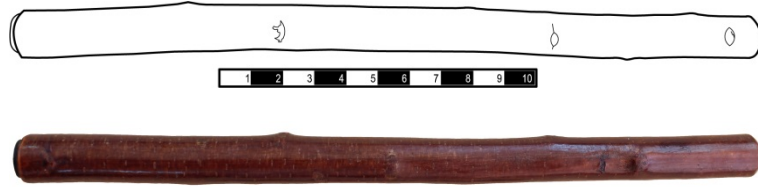

Çizim/Foto: 80/78

Katalog No	74		
Çizim/Foto No	81/79		
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4375		
Müze Geliş Tarihi	05.04.1961		
Müze Geliş Şekli	Satın alma		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	23,6 x1,4 cm	
Malzeme	Kiraz ağacı-Gümüş		
Süsleme/Tekniği	-		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Yekpare kiraz ağacından yapılan ağızlık, silindir formudur. Ağızlığın beden yüzeylerinde küçük budaklar görülmektedir. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı, dışa doğru hafifçe taşırılmış gümüş zıvanalıdır. Ağza alınan başlık kısmı ise hafifçe bombeli bir yüzeye sahiptir. Ayrıca ağızlığın yüzeyi verniklidir.

Günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Çizim/Foto: 81/79

Katalog No	75	
Çizim/Foto No	82/80	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4376	
Müze Geliş Tarihi	05.04.1961	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	21,7 x 2,9 cm
Malzeme	Boynuz-Ceviz Ağacı-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kazıma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başlık, beden ve etek kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Ağızlığın beden kısmı ceviz ağacından, başlık ve etek kısımları ise boynuz malzemeden yapılmıştır. Oldukça sade olan ağızlık, başlık ve etek kısımlarında düz çizgilerin çevrelediği yivlerle hareketlendirilmiştir. Ceviz ağacından yapılan beden yüzeyi açık kahverenginde boyalıdır. Etek ağzı kısmındaki gümüş zıvanası, dışarı doğru çıkıntı yapmaktadır. Ayrıca başlık ve etek kısımları bedene zıvanalıdır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın boynuz malzemesinde çatlama ve kurt delikleri ile ceviz yüzeylerinde kazınmalara dayalı deformeler görülmektedir.

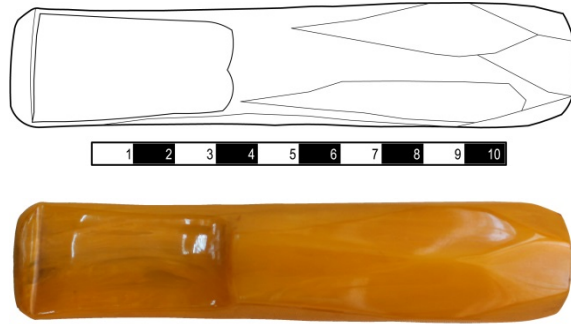

Çizim/Foto: 82/80

Katalog No	76		
Çizim/Foto No	83/81		
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4441		
Müze Geliş Tarihi	28.11.1962		
Müze Geliş Şekli	Satın alma		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13,1 x 2,9 cm	
Malzeme	Kehribar-Gümüş		
Süsleme/Tekniği	Geometrik		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Yekpare sarı renk kehribar malzemeden yapılan ağızlık, damaklı tiptedir. Silindirik formdaki beden, baklava şeklinde pahlı bir yüzeye sahiptir. Ağızlık damak kısmında yassılaşımakta olup benzer tipteki örnekler gibi alt ve üst yüzeylerde simetrik olarak küçük birer dişle nihayetlenir. Düz bir şekilde biten etek ağzı ise gümüş zıvanalıdır.

Günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Çizim/Foto: 83/81

Katalog No	77	
Çizim/Foto No	84/82	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4444	
Müze Geliş Tarihi	28.11.1962	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13 x 2,1 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kalıp Basma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımdan oluşan ağızlık, silindir formludur. Kendi içerisinde iki parçadan oluşan beden, üst kısımda siyah alt kısımda ise damarlı ve sarı renkli kehribar malzemeden yapılmıştır. Üzeri süslemesiz olan bu parçaların birleşim yerinde kalıp baskı tekniğinde gümüş malzemeden yapılmış üç kollu zencerek motifli bilezik yer almaktadır. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı, dışa taşkın gümüş zıvanalıdır. Armudi formdaki başparesi ise sarı renk kehribar malzemeli olup emziklidir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine metal zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar malzeme yüzeylerinde çizilme ve kazımalara dayalı deformeler görülmektedir.

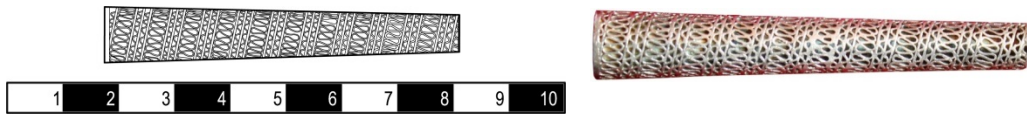

Çizim/Foto: 84/82

Katalog No	78		
Çizim/Foto No	85/83		
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4472		
Müze Geliş Tarihi	08.10.1990		
Müze Geliş Şekli	Müsadere		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	6,3 x 1 cm	
Malzeme	Gümüş		
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Telkâri		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Başlık kısmı günümüze ulaşmayan ağızlık, başlıktan eteğe doğru genişleyen silindirik formlu bir bedenden oluşmaktadır. Gümüş bir boru üzerine telkâri kaplama giydirilen bedenin üzeri, münavebeli olarak bir sıra “S” motifi, iki sıra dalga motifi gelecek şekilde boşluk bırakılmaksızın geometrik bordürlerle bezelidir. Bedenin etek ağzı, beden borusuna ve telkâri giydirmeye aplike edilerek tutturulmuş olup düz bir gümüş kaplamayla nihayetlenmektedir.

Günümüze başlık kısmı ulaşmayan ağızlığın telkâri kaplamalı beden kısmı sağlam vaziyettedir.

Çizim/Foto: 85/83

Katalog No	79	
Çizim/Foto No	86/84	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4530	
Müze Geliş Tarihi	17.12.1962	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	12 x 1 cm
Malzeme	Gümüş-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Telkâri-Granül-Kazıma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başlık ve beden kısmından oluşan ağızlık, silindir formludur. Beden kısmı, gümüş boru üzerine telkâri süslemelidir. Borunun üst ve alt kısmını kaplayacak şekilde kullanılan bu telkâri süslemeler, simetrik olarak uygulanmıştır. Bedenin orta kısmında iki sıra halinde granül tekniğinde yapılmış stilize çiçek motifleri kullanılmıştır. Beden, etek ağzı tarafında irice çiçek motifleriyle, başlık tarafında ise taç yapraklı bir bilezikle nihayetlendirilmiştir. Bu motiflerin arasındaki alanlarda, serbest spirallerin oluşturduğu tel şeritlerin üzerine yerleştirilmiş daha küçük boyutlu çiçek motifleri yer almaktadır. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı, kazıma tekniğinde yapılmış çentikli bir şeritle çevrelenmiştir. Bedene zıvanalı olan koyu vişne renk kehribar malzemeli başpare kısmı ise yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, telkâri süslemelerinde kararma ve paslanmalara dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 86/84

Katalog No	80	
Çizim/Foto No	87/85	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4532	
Müze Geliş Tarihi	17.12.1962	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	12, 1 x 1 cm
Malzeme	Gümüş-Kehribar-Ahşap	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Telkârî	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, yassı formudur. Ağızlığın beden kısmı, ahşap bir çubuk üzerine telkâri gümüş kaplamalıdır. Ahşabın üst ve alt kısmını kaplayacak şekilde kullanılan bu telkâri süslemeler, asimetrik olarak uygulanmıştır. Bedenin üst kısmındaki süslemede, başpare kısmından etek ağzına kadar uzanan irice spiraller kullanılmıştır. Bu spirallerin arasında kalan boşluklarda daha küçük boyutlu spiraller yerleştirilmiştir. Bedenin alt kısmındaki telkâri süslemede ise merkezi kaplayacak şekilde irice bir baklava formu kullanılmıştır. Bu baklava formun içerisi, serbest formda dolaşan spiral şebekesiyle doldurulmuştur. Baklavanın boşta kalan dış alanlarında, simetri oluşturacak şekilde serbest spiraller kullanılmıştır. Bedendeki bu telkâri süslemelerin birleşim kısımlarına, belirli aralıklarla atılmış baklava motifleri yer almaktadır. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı, gümüş kaplamalıdır. Bedene ahşap zıvanalı ve kızıl kahverengi kehribar malzemeden yapılan başlık ise uzun silindirik formudur.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın telkâri süslemelerinde kopmalar ve kararmalar mevcuttur.

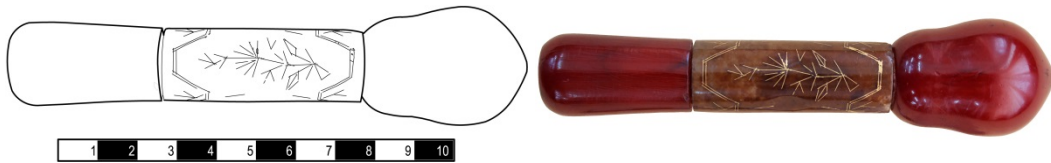

Çizim/Foto: 87/85

Katalog No	81	
Çizim/Foto No	88/86	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4542	
Müze Geliş Tarihi	28.02.1963	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	12,6 x 1,8 cm
Malzeme	Kehribar-Akik-Altın	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formludur. Beden kısmı kendi içerisinde iki parçadan oluşmaktadır. Başpareye yakın olan üst kısmı akik taşından, etek ağzını oluşturan alt kısmı ise koyu vişne renk kehribar malzemelidir. Bedenin akik kısmı yüzeyi, altın kakmaların oluşturduğu motiflerle bezelidir. Bu süslemeler ağızlığın iki uç kısmında bakışıklı olarak dendan motifleriyle çevrelenmiştir. Dendanlar arasındaki yüzeyler, stilize şekilde yapılmış dallı çiçek motiflerle bezelidir. Ayrıca dendanların alt basamağı üzerinde altın kakmalı çeltikler yer almaktadır. Bedenin koyu renk kehribar kısmı yüzeyinde ise süslemesiz olup etek ağzındaki zıvanası günümüze ulaşmamıştır. Yine koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılan başparesi yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar malzeme yüzeylerinde çizilme ve kırılmalar, altın kakmalı süslemelerinde ise dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

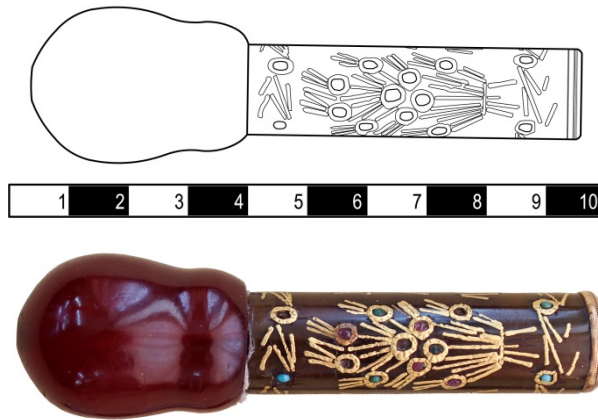

Çizim/Foto: 88/86

Katalog No	82		
Çizim/Foto No	89/87		
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4553		
Müze Geliş Tarihi	03.06.1963		
Müze Geliş Şekli	Satın alma		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	8,9 x 1,6 cm	
Malzeme	Kehribar-Akik-Altın-Renkli Taş(?)		
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kakama-Murassa		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formludur. Akik malzemeli olan bedenın üzeri, altın ve renkli taş kakmaların oluşturduğu yiv ve daire şeklinde serbest geometrik motiflerle bezelidir. Bedenin iki ucunda, geometrik motiflerin yan yana sıralanarak şerit oluşturduğu görülmektedir. Bu şeritler arasında kalan boşlukta ise geometrik motifler serbest bir form oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Bedenin etek ağzı kısmı, kenarı tek sıra dış şeritle çevrelenmiş bakır bilezikli ve zıvanalıdır. Koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılan başparesi ise yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın altın ve renkli taş kakmalarında dökülme ve kırılmalara dayalı deformeler görülmektedir.

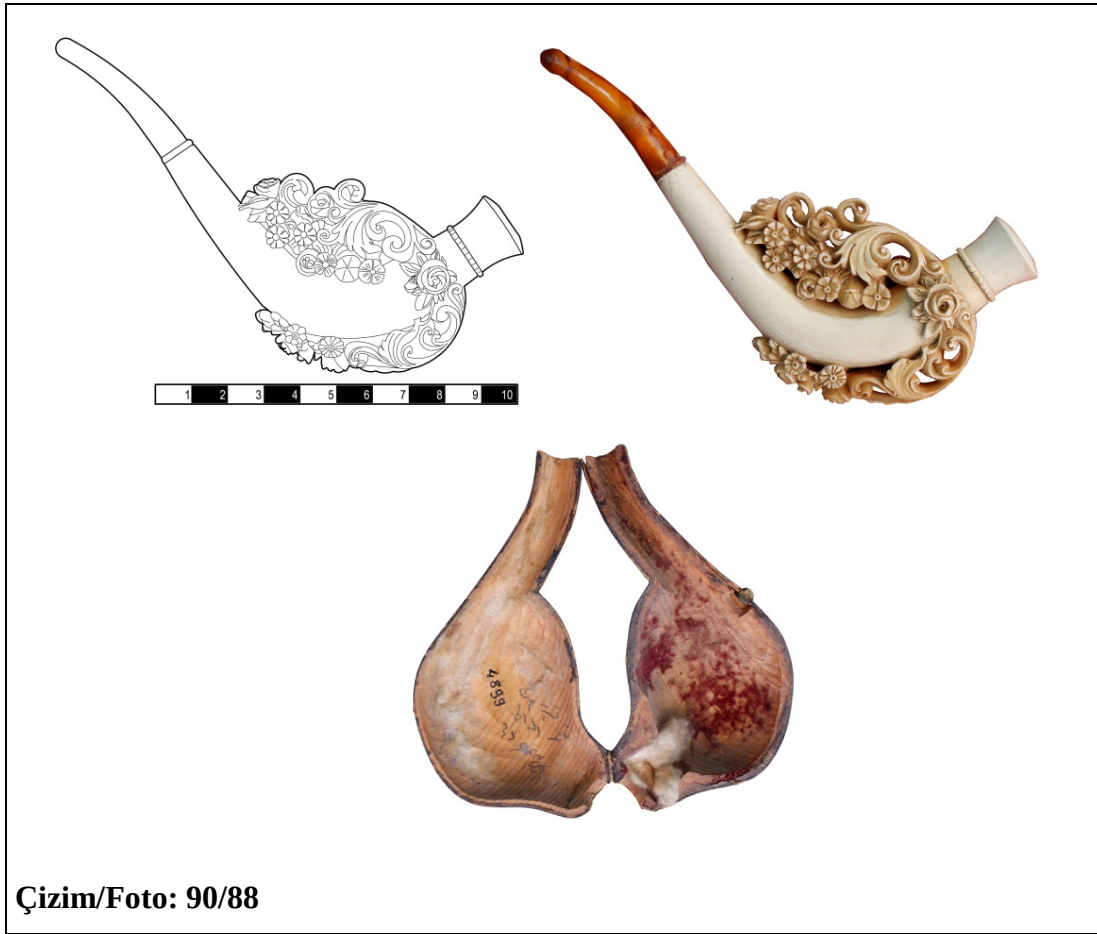

Çizim/Foto: 89/87

Katalog No	83	
Çizim/Foto No	90/88	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4899	
Müze Geliş Tarihi	26.05.1965	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13,2 x 1,8 cm
Malzeme	Lületaş-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Ajur-Oyma	
Tarihlendirme	R. 24 Kanunuevvel 1319 /M. 5 Ocak 1906	

Tanımı: Eserlerimiz arasında farklı bir form ve malzeme sergileyen ağızlık başlık, beden ve etek kısımlarından oluşmaktadır. Ağızlığın beden ve etek kısmı lüle taşından, başlık kısmı ise sarı renk kehribar malzemelidir. Dirsek şeklinde duman yoluna sahip olan beden kısmı, gül, goncagül, stilize çiçek ve yaprak motiflerle bezelidir. Rokoko tarzındaki bu bitkisel motifler ajur ve oyma tekniğinde işlenmiştir. Ağızlığın etek kısmı, ağza doğru genişleyen silindir formludur. Eteğin beden kısmı tarafı, çentik şeritli bir bilezikle nihayetlenmektedir. Ağızlığın başlık kısmı, silindir formlu olup damaklıdır. Ayrıca ağızlığın formunda üzeri deri kaplı bir ağaç malzemedan muhafazası bulunmaktadır. Bu muhafaza içerisinde Rumi 24 Kanunuevvel 1319 (M. 5 Ocak 1906) senesi yazmakta olup tarih altındaki Arap harfli yazı ise silik olduğundan okunamamıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın lüle taşı yüzeylerinde kırılma, çatlama ve çizilmeler ile daksil izlerine dayalı deformeler mevcuttur. Ağızlığın kehribar malzemesinde ise bedenle birleşim yerinde yapıştırma tamir izi görülmektedir

Katalog No	84	
Çizim/Foto No	91/89	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/5051	
Müze Geliş Tarihi	17.06.1966	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	19,9 x 1,3 cm
Malzeme	Gümüş-Ahşap-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Beden ve başpare kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formludur. Ahşap üzeri gümüş kaplamalı olan bedenin üzeri, savat tekniğinde yapılmış geometrik ve bitkisel süslemelidir. Beden kısmı, yan yana sıralanmış farklı genişlikteki bordürlerden oluşmaktadır. Orta kısımdaki geniş bordürde, penç, lale ve yaprak motifleri simetri oluşturacak şekilde kullanılmıştır. Bu motifler birbirine spiral şebekesiyle bağlanmıştır. Bedenin iki uç kısmındaki dar bordürler simetriktr. Bu bordür içlerinde ise zikzak, dalga ve verrev motifler kullanılmıştır. Bedenin etek ağzı kısmı, gümüş zıvanalıdır. Koyu vişne renkli kehribar malzemedan yapılan başparesi ise keçi memesi şeklinde ve emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın savat süslemelerinde yer yer dökülmeler görülmektedir.

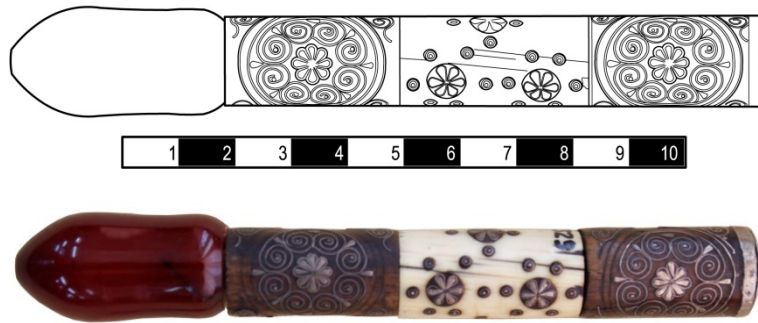

Çizim/Foto: 91/89

Katalog No	85	
Çizim/Foto No	92/90	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/5329	
Müze Geliş Tarihi	27.02.1968	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Mustafa Ergün)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13,1 x 1,6 cm
Malzeme	Abanoz-Kemik-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kakma	
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Başlık ve beden kısımdan oluşan ağızlık, silindir formludur. Kendi içerisinde üç parçadan oluşan beden, uç (ağız) kısımlarında abanoz ağacından, orta kısmında ise kemik malzemeden yapılmıştır. Beden üzerindeki süsleme ve kullanılan teknik bakımından kataloğumuzun 1/2850 envanter numaralı örnek ile 3 numaralı kataloğumuzun 628 ve 629 envanter numaralı örnekleriyle benzer özellikler sergilemektedir. Koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılan başparesi ise keçi memesi şeklinde ve emziklidir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kemik malzemesinde çatlaklar ile gümüş tel süslemelerinde kopma ve ahşap kakmalarında dökülmeler görülmektedir.

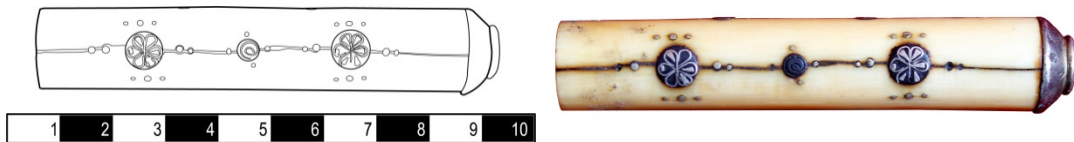

Çizim/Foto: 92/90

Katalog No	86	
Çizim/Foto No	93/91	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/7246	
Müze Geliş Tarihi	Satın alma	
Müze Geliş Şekli	-	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,1 x 1,5 cm
Malzeme	Kemik-Abanoz-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Çalma-Kakma	
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare kısmı günümüze ulaşmayan eserimiz, beden ve etek kısımlarında oluşmaktadır. Silindir formlu beden, kemik malzemeli olup simetri oluşturacak şekilde ortada küçük yanlarda ise birer büyük daire form abanoz kakmalıdır. Gümüş tel kakmalı olan bu abanoz parçalarının içerisinde, büyüklerde çiçek motifi, küçüklerde ise spiral motifleriyle süslüdür. Abanoz kakmaların etrafı ise birbirine simetri olacak şekilde nokta gümüş kakmalarla çevrelenmiştir. Bedeni belirli aralıkla çevreleyen bu üçlü abanoz kakmalı süslemelerin arasına ise ortadaki gibi küçük ve spiral tel kakmalı olan yan yana vaziyette ikişer abanoz parça daha yerleştirilmiştir. Ağzılığın bedene perçinle tutturulan huni şeklindeki etek kısmı, gümüş malzemesidir. Eteğin üzeri, kalem çalma tekniğinde yan yana atılmış ikişer sıra çentikle çevrilidir. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş zıvanalı ve hafif dışa taşkındır.

Başparesi günümüze ulaşmayan ağızlıkta, kemik malzemesinde çatlamlar ile gümüş tel kakmalı süslemelerinde dökülmeler görülmektedir.

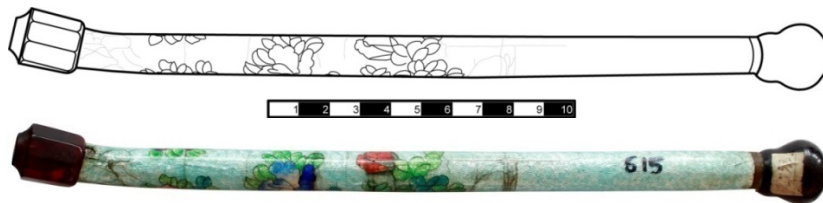

Çizim/Foto: 93/91

Katalog No	87	
Çizim/Foto No	94/92	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/615	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağış	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çapı	26 x 1,3 cm
Malzeme	Mine-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Sıcak mine	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Çubuk şeklinde olan ağızlık başpare, beden ve etek kısmından oluşmaktadır. Başpare ve etek kısımları kehribar malzemeden, beden kısmı ise mineden yapılmıştır. Ağızlığın beden kısmı, sıcak mine tekniğinde yapılmıştır. Minenin zemin kısmı açık yeşil renkte yelpaze şeklindeki çizgilerden oluşmaktadır. Üst kısımda ise kırmızı, yeşil, mor, açık pembe, turkuaz, açık ve koyu mavi renklerin oluşturduğu ve yaklaşık olarak beden kısmın ortasından etek kısma kadar saran yaprak ve şukufe çiçekleriyle bezenmiştir. Hafif yukarı doğru kavisli ve köşeli olan etek kısmı, bedene binmekte olup birbirine mineyle kaynatılmıştır. Bedene zıvanalı olan kırmızı renkli kehribar başparesi, yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın mineli beden kısmında yer yer çatlama ve kırılmalar mevcuttur.

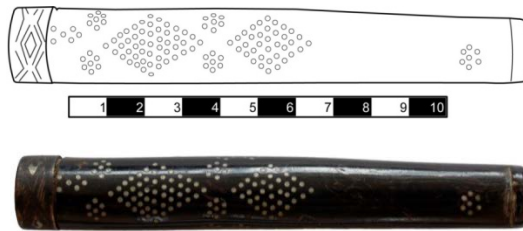

Çizim/Foto: 94/92

Katalog No	88	
Çizim/Foto No	95/93	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/616	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13,3 x 1,9 cm
Malzeme	Boynuz-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kakma-Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare boynuz malzemeden yapılan ağızlık, silindir formu olup damaklı tiptedir. Ağızlık, beden kısmından başlığa doğru hafifçe daralmakta ve ağza gelen kısımda küçük bir diş yapmaktadır. Ağızlığın beden kısmı üzerinde, nokta şeklindeki gümüş parçaların kakılarak oluşturduğu büyük baklava dilimleri ve bu dilimler arasına konan daire formu geometrik motiflerle bezenmiştir. Bedenin etek ağzı gümüş bilezik kaplamalıdır. Bu bilezik üzeri ise savat tekniğinde yapılmış yatay baklava motifleriyle süslüdür.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın beden kısmında yer yer çatlaklar ve gümüş kakmalarında dökülmeler mevcuttur.

Çizim/Foto: 95/93

Katalog No	89	
Çizim/Foto No	96/94	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/617	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	11,6 x 1,8 cm
Malzeme	Ağaç-Gümüş-Kehribar-Porselen	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Savat-Çalma-Sıraltı ve Yıldız Boyama	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Eserlerimiz arasında oldukça dikkat çekici olan bu ağızlığımız başpare, beden ve etek kısımlarından oluşmaktadır. Silindir formlu beden kısmı, ahşap üzeri gümüş kaplamalıdır. Bedenin üzeri uç kısımlarda zikzak motifli birer bordürle sınırlandırılmıştır. Bu bordürleri iç kısımda dik kesen ve yine aynı motifle bezeli olan birer bordür atılarak iki dikdörtgen çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevenin içerisinde, kıvrık dallar üzerine lale, çiçek ve yaprak motiflerin işlendiği süslemeler görülmektedir. Savat tekniğinde yapılan bu süslemelerin boşta kalan zemini ise çalma tekniğinde yapılmış balık pulu deseniyle kaplıdır. Bu süslemeler savat tekniğinde yapılmıştır. Ağızlığın etek kısmı ise dilimli kavuk şeklindedir. Porselenden yapılan etek, yeşil renkli olup dilimler arasına altın yıldızlı şeritler çekilmiştir. Armudi formdaki başparesi ise siyah renk kehribar malzemeli olup emziklidir. Ağızlığın başpare kısmı, emziklidir. 633 envanter numaralı örneğimizde olduğu gibi bu ağızlığın da Mevlana dergahına mensup biri tarafından kullanıldığını düşünmekteyiz.

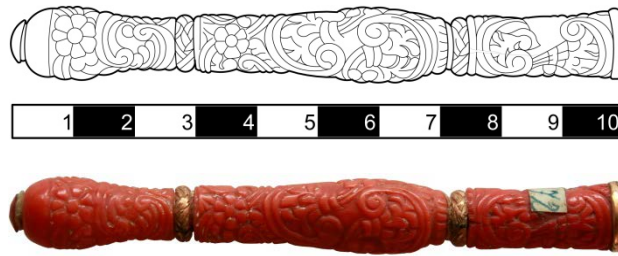
Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın beden kısmındaki gümüş kaplamada kopma, kararma ve eğilmeler görülmektedir. Etek kısmındaki dilimli porselenin yıldızlarında ise silinmeler mevcuttur.

Katalog No	90	
Çizim/Foto No	97/95	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/618	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,9 x 1,2 cm
Malzeme	Mercan-Altın	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Oyma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Malzeme çeşidi bakımından eserlerimiz arasında tek olan mercan ağızlık başlık, beden ve etek kısımlarından oluşmaktadır. Silindir formdaki ağızlık başlık, beden ve etek kısımlarda bombe yaparak kıvrımlı bir hat oluşturmaktadır. Mercan ağızlığın üzeri oyma tekniğinde çiçek, yaprak, dal ve spirallerle adeta boşluk bırakılmayacak şekilde bezenmiştir. Ağızlığı oluşturan parçalar birbirine zıvanalı olup birleşim kısımlarında düşük ayarlı (14 ayar) ve verev motifli bilezikler yer almaktadır. Ayrıca eteğin ağız kısmı da aynı ayardaki altın bilezikle kaplanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan mercan ağızlığın etek kısmında yer yer çatlaklıklar görülmektedir.

Çizim/Foto: 97/95

Katalog No	91
Çizim/Foto No	98/96
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/619
Müze Geliş Tarihi	1986
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap 16 x 2,1 cm
Malzeme	Kehribar-Gümüş-Ahşap
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Savat
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı

Tanımı: Başpare, beden ve etek kısımlarında oluşan ağızlık, silindirik formudur. Kendi içerisinde iki parçadan oluşan beden, üst kısmı ahşap üzeri gümüş kaplamalı iken alt kısmı turuncu renk kehribar malzemeden yapılmıştır. Bendenin üst parçasındaki savat tekniğinde yapılmış kaplama üzerinde, kıvrık dal, yaprak ve çiçek motiflerinin oluşturduğu süslemeler yer almaktadır. Zemini balık pulu desenli olan bu kaplamanın üst ve alt kenarları zikzak motifli birer bordür kuşağıyla nihayetlenmektedir. Bedenin alt parçasına perçinlenmiş olan etek kısmı ise gümüş malzemeyle kaplanmıştır. Ağız kısmı dışa doğru çıkıntı yapan bu kaplamanın üzeri, savat tekniğinde yapılmış kıvrık dal motifleriyle bezelidir. Armudi formdaki başparesi ise turuncu renk kehribar malzemeli olup emziklidir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ahşap zıvanalarla tutturulmuştur.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın kehribar kısımlarında yer yer zedelenmeler, gümüş kısımlarında ise kararmalara dayalı deformeler görülmektedir.

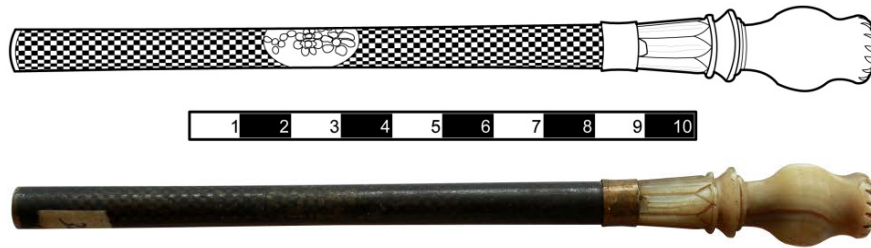

Çizim/Foto: 98/96

Katalog No	92	
Çizim/Foto No	99/97	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/622	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	16,8 x 0,8 cm
Malzeme	Sedef-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kazıma-Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başlık ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Oldukça zarif bir formda olan bu ağızlık, muhtemelen bayan bir tiryaki tarafından kullanılmaktaydı. Sedef malzemeli başlığı, lale formuna benzemektedir. Başlığın alt kısmı huni şeklinde daralmakta olup üzeri stilize edilmiş taç yaprak dilimlidir. Başlık beden kısma gümüş bir bilezikle tutturulmuştur. Silindir formu beden ise ağız kısmında düz bir bilezikle nihayetlenmektedir. Gümüş malzemeli olan bedeninin üzeri dama (satranç) şeklinde süslenmiştir. Savat tekniğinde yapılan bu süslemenin ortasında ise elips formu içerisine yan yana sıralanmış üç adet çiçek motifi işlenmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın, sedef başlığında kırılma ve çatlamlar, gümüş bedeninin savatlı süslemelerinde ise kararma ve silinmeler görülmektedir.

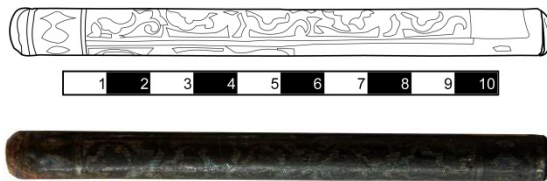

Çizim /Foto: 99/97

Katalog No	93	
Çizim/Foto No	100/98	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/623	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	12,3 x 1,1 cm
Malzeme	Ahşap-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Ahşap üzeri tamamen gümüş kaplamalı olan ağızlık, silindir formudur. Gümüş zıvanalı emzik kısmı hafif dışa taşkın olup ortası deliktir. Beden kısmın yüzeyi üç bölüme ayrılmış geometrik ve bitkisel motiflerle savat tekniğinde bezenmiştir. Bölümler bileziklerle ayrılmaktadır. Etek ve ağızlık kısımlarında yaklaşık 1 cm genişliğinde bordürler yer almaktadır. Bu bordürlerin içi dikey şekilde yan yana sıralanmış baklava motifleriyle bezenmiştir. Orta kısım ise kıvrık dal ve lale motiflerin işlendiği bitkisel süslemelidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın süslemeleri çok fazla belirgin olmayıp kararma ve silinmeye dayalı deformeler görülmektedir. Ayrıca ağız kısmında gümüşte delinmeler, etek kısmında ise yer yer paslanmalar mevcuttur.

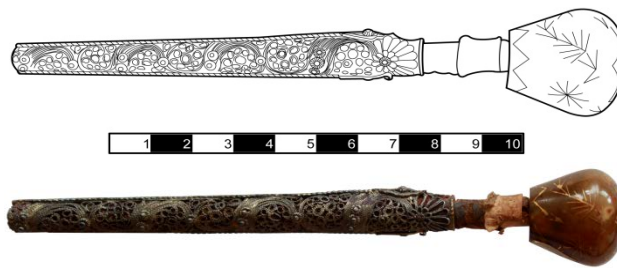

Çizim /Foto: 100/98

Katalog No	94	
Çizim/Foto No	101/99	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/625	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	14,4 x 1 cm
Malzeme	Gümüş-Akik	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Telkâri-Granül-Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Beden ve başpare kısımlarından oluşan ağızlık, silindirik formudur. Beden kısmı gümüş malzemeli olup etek kısma doğru daralmaktadır. Ağızlığın beden kısmı gümüş bir çubuk üzerine telkâri kaplamalıdır. Telkâri tekniğinin uygulandığı bu kaplama iki parçadan oluşmakta olup birbirine verev çizgili gümüş çıtalarla bağlanmıştır. Bu parçaların yüzeyi ‘S’ şeklindeki kıvrımların arasına yerleştirilmiş çiçek motifleriyle bezenmiştir. Ayrıca bu ‘S’ şeklindeki bordürlerin ortalarına ve birleşim yerlerine daire içerisinde granül tekniğinde applike edilmiş gümüş boncuklar yerleştirilmiştir. Açık kahverengi akik olan başpare yukardan aşağı doğru daralmakta olup köşeleri yuvarlatılmış yumru şeklindedir. Bedene ahşap zıvanayla bağlanan başparenin yüzeyi ise kakma tekniğinde yapılmış altın yaldızlı zikzak ve tığ/yiv şekillerin oluşturduğu geometrik motiflerle süslenmiştir.

Günümüze sağlam ulaşan ağızlığın telkârilerinde kararmalar, başpare yüzeyindeki altın yaldızlı süslemelerde ise silinmelere dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 101/99

Katalog No	95	
Çizim/Foto No	102/100	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/626	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	14,2 x 1,3 cm
Malzeme	Gümüş-Ahşap-Akik	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel- Geometrik-Yazı/Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Beden ve başpare olmak üzere iki parçadan oluşmaktadır. Silindir formulu beden, iki parçalı ve ahşap üzeri gümüş kaplamalıdır. Bu parçalardan üst kısımdaki daha geniş olup üzerine savat tekniği ile süslemeler yapılmıştır. Kaplama yüzeyi, üzeri zikzak motifli dikey bordürlerle ikiye bölünmüştür. Bölünen bu alanların içerisinde yatay şekilde yerleştirilmiş baklava formulu birer adet çerçeve yer almaktadır. Bu çerçevelerin içerisine ise iki çiçek motifi arasına Osmanlı tuğrasının yerleştirildiği görülmektedir. Ayrıca çerçeve ile bordür arasındaki zemin ise balık pulu motifiyle hareketlendirilmiştir. Bedenin etek kısmındaki ikinci parça ise üst kısımdan daha dar olup birbirine ağaç zıvanayla birleştirilmiştir. Yine aynı teknikle bezenen bu parçanın yüzeyinde, iki bordür arasında yerleştirilmiş çiçek, dal ve yaprak motifleri görülmektedir. Ağzılığın akik taşından olan başparesi ise yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Ayrıca başparenin boğum kısmı gümüş bir bilezikle kuşatılmıştır.

Günümüze baştan savma bir tamirle ulaşan eserin gümüş kaplamalarında kararma, silinme, delinme ve ezilmelere dayalı deformeler görülmektedir. Başpare ile bedeni birleştiren ağaç zıvanası ise günümüze ulaşmayıp bedene yapıştırıcıyla gelişigüzel bir şekilde tutturulduğu görülmektedir.

Katalog No	96	
Çizim/Foto No	103/101	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/627	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	18,2 x 0,9 cm
Malzeme	Akik-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Telkâri	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, yassı formudur. Ağızlığın beden kısmı, gümüş bir çubuk üzerine telkâri gümüş kaplamalıdır. Etek kısmına doğru bombe yapan bu telkâri kaplama, birbirine verev çizgili gümüş çıtalarla bağlanan iki parçadan oluşmaktadır. Bu parçaların yüzeyi ise uç kısımlarda spirallerle nihayetlenen “S” kıvrımlı teller ve bu kıvrımlar arasına yerleştirilen baklava ve yıldız şeklindeki geometrik motiflerle süslenmiştir. Zıvanalı bir şekilde bedene bağlanan turuncu renk akik taşlı başparesi ise yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Orta kısımdan boğumlu olan başpare ayrıca alt kısımdan bombe yapmaktadır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın beden kısmındaki telkâri süslemelerinde kopma, kararma ve paslanmalar mevcuttur.

Çizim/Foto: 103/101

Katalog No	97	
Çizim/Foto No	104/102	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/628	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	10,7 x 1,5 cm
Malzeme	Akik-Fildişi-Kehribar-Abanoz-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Kendi içerisinde üç parçadan oluşan beden, uç (ağız) kısımlarında fildişi, orta kısmında ise sarı kehribar kullanılmıştır. Bedenin fildişi yüzeyleri küçük daire şeklinde abanoz ağaç kakmalarla hareketlendirilmiştir. Münavebeli olarak çiçek motifi arasına çapraz şekilde üç adet spirallerin yerleştirildiği bu ağaç kakmalar, gümüş tel işlemelidir. Ayrıca sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş zıvanalıdır. 625 envanter numaralı katalog örneğimize benzeyen başpare, yukardan aşağı doğru daralmakta olup köşeleri yuvarlatılmış yumru şeklindedir. Başpare yüzeyindeki altın yaldızlı geometrik süslemelerinde, tığların oluşturduğu zikzak ve yıldız motifleri görülmektedir. Ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın altın yaldızlı süslemelerinde silinmeler, gümüş malzemelerinde kararma ve bedendeki fildişi malzemelerinde ise yer yer çatlamlar mevcuttur.

Çizim/Foto: 104/102

Katalog No	98	
Çizim/Foto No	105/103	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/629	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	12,5 x 1,5 cm
Malzeme	Kehribar-Abanoz-Fildişi-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başlık ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Kendi içerisinde üç parçadan oluşan beden, uç (ağız) kısımlarında abanoz ağacından orta kısmında ise fildişi malzemeden yapılmıştır. Abanoz kısımların yüzeyi gümüş tel kakmalıdır. Daire formu olan bu kakmalı süslemenin ortasında çiçek motifi görülmektedir. Çiçek motifinin çevresinde simetri oluşturacak şekilde spiraller kullanılmıştır. Bedenin fildişi yüzeyi, bir önceki katalog örneğimizdeki gibi daire formu abanoz kakmalıdır. Yine gümüş tel işlemeli olan bu kakmaların ortasındaki çiçek motifiyle etrafındakilerde ise spiral motifleriyle süslüdür. Ayrıca sigaranın yerleştirildiği etek ağzı yüzük şeklinde gümüş kaplamalıdır. Sarı renk sentetik kehribardan yapılan başlığı, üst kısma doğru köşeleri ovalleşen ince ve uzun silindir şeklindedir. Ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın beden süslemelerinde, kopma ve dökülme, gümüş malzemelerinde kararma ve kehribar emziğinde ise çatlamlar mevcuttur.

Çizim/Foto: 105/103

Katalog No	99	
Çizim/Foto No	106/104	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/632	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,6 x 1,1 cm
Türü (Cinsi)	Ağızlık	
Malzeme	Kehribar-Abanoz-Gümüş	
Süsleme Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başlık ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formludur. Abanoz malzemeli bedenin üzeri, boşluk bırakılmamasına gümüş tel kakmalarla süslenmiştir. Buradaki süslemelerde ‘S’ kıvrımlı ikişer şerit arasına yerleştirilmiş üçer adet çiçek motifi görülmektedir. Çiçek motiflerin göbek kısmı birer adet gümüş boncuk kakmalıdır. “S” kıvrımlı şeritlerin içbükey kısımlarına bakışıklı ve simetrik biçimde yerleştirilmiş spiraller kullanılmıştır. Ana motiflerin boşta kalan kısımlarına ise yaprak veya nokta şeklindeki tel kakmalarla doldurulmuştur. Bedenin etek ağzı ve başlığın birleştiği uç kısım gümüş bilezikle kaplanmıştır. Bedene ahşap zıvanalı bir şekilde bağlanan turuncu renk kehribar malzemeli başlığı ise bir önceki örneğimizle aynı forma sahiptir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın gümüş malzemelerinde kararma, beden kısmındaki gümüş boncuk kakmalarında dökülme ve başlığında ise yer yer kırıklar mevcuttur.

Çizim/Foto: 106/104

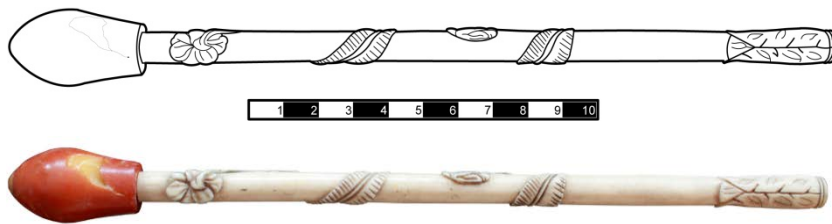
Katalog No	100	
Çizim/Foto No	107/105	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/633	
Müzeye Geliş Tarihi	1986	
Müzeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	13,1 x 1,5 cm
Malzeme	Yeşim-Kehribar-Akik	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Manzara/Kazıma-Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	
Tanımı: Başpare, beden, bilezik ve etek olmak üzere dört parçadan oluşan ağızlık, silindir formludur. Beden ve bilezik yeşim taşından, etek akik ataşından ve başpare ise turuncu kehribardan yapılmıştır. Beden kısmı üzerinde, kenar kısımları yuvarlak kemerli olan iki adet dikdörtgen formlu çerçeve bulunmaktadır. Bu çerçevelerin içerisine ise stilize edilmiş üç dallı çiçek motifi işlenmiştir. Bu çiçek saplarından ortadaki uzun ve yapraklıdır. Buradaki stilizeli çiçek motifleri aynı zamanda çerçevenin köşelerindeki ve kemer üzerinde de görülmektedir. Beden üzerindeki bu süslemeler kazıma tekniğinde yapılmıştır. Beden ile etek arasına yerleştirilen bombeli bilezik ise altın kakma süslemelidir. Bu süslemede, baklava desenli iki bordür arasına yerleştirilmiş yaprak motifleri görülmektedir. Bu yaprak motiflerin arasına ise sembolik olarak Hz. Mevlana'nın külahlı türbesi işlenmiştir. Buradaki mezar yapısından ağızlığın dergâha mensup bir kişiye ait olabileceğini söyleyebiliriz. Yuva ağzı hafif bombeli olan etek kısmı akik taşından silindir formda yapılmıştır. Başpare kısmı ise keçi memesi şeklinde ve emziklidir. Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın bilezik üzerindeki altın kakmalarda dökülmeler, beden kısmının yeşim taşında ise yer yer kırılmalar mevcuttur.		

Katalog No	101	
Çizim/Foto No	108/106	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu/634	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	19,7 x 0,9 cm
Malzeme	Fildişi-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kabartma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Beden kısmı fildişi malzemeden, başpare ise turuncu renk kehribardan yapılmıştır. Oldukça uzun bir bedene sahip olan ağızlık, zarif bir görünüme sahiptir. Beden kısmının üzeri, çiçek ve yaprak motiflerin sarmal şekilde yerleştirildiği bitkisel motiflerle süslenmiştir. Bedenin etek kısmı ise üzeri yaprak motifli uzun dilimlerle çevrelenmiş olup yivli iki basamak halkasıyla nihayetlenmiştir. Beden bölümü üzerindeki bu süslemeler kabartma tekniğinde yapılmıştır. Armudi formdaki başparesi ise turuncu renk kehribar malzemeli olup emziklidir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlığın başpare kısmında yer yer kırık ve çatlaklar görülmektedir.

Çizim/Foto: 108/106

Katalog No	102	
Çizim/Foto No	109/107	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-116	
Müze Geliş Tarihi	27.02.1968	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (H. Helil)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	17,3 x 3 cm
Malzeme	Oltu taşı	
Süsleme/Tekniği	-	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare oltu taşından yapılan ağızlık, damaklı tipte olup silindir gövdelidir. Gövdenin üst kısmı başlığa kadar yassılaşılmaktadır. Ağza gelen damak kısmı, küçük bir diş yapmakta ve emziklidir. Düz bir şekilde nihayetlenen etek ağzı ise zıvanasızdır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, etek kenarında kırılma ve oltu yüzeylerinde çizilmelere dayalı deformeler görülmektedir.

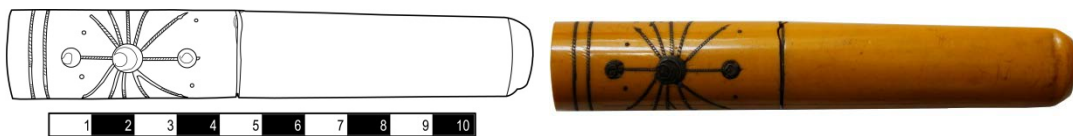

Çizim/Foto: 109/107

Katalog No	103	
Çizim/Foto No	110/108	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-117	
Müze Geliş Tarihi	27.02.1968	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (H. Helil)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	11,8 x 2 cm
Malzeme	Kemik-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Yazı/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Yekpare kemik malzemeden yapılan ağızlık, etek kısmına doğru genişleyen silindirik formlu ve damaklı tiptedir. Form ve süsleme bakımından 1 numaralı kataloğumuzun 2798 envanter numaralı ağızlık örneğiyle benzer özellikler sergilemekte olup aynı usta tarafından yapılmıştır. Ağızlık üzerinde, gümüş saç örgülü tellerin, kehribar üzerine açılan kanallara kakılarak oluşturduğu yazı ve geometrik motifli süslemeler görülmektedir. Ağızlığın etek ağzı tarafından iki sıra, beden tarafında ise tek sıra saç örgülü tel şerit arasına yerleştirilmiş, önde ve arkada simetrik vaziyette olan birer adet 12 kollu şua motifi yer almaktadır. Bu şua motiflerinin ortasında ise daire formlu -macun tarzı- dolgu malzeme üzerine kakılmış, öndekinde Arap harfleriyle yazılı “Yadigâr” ismi, arkadakinin üzerinde ise hilal motifi görülmektedir. Ayrıca şua kolları arasına birer adet nokta şeklinde gümüş kakmalar vardır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, beden kısmını çevreleyen saç örgülü tel şeridinde sökülme ve kanalında kırılma ile kemik malzeme yüzeylerinde zedelenmelere dayalı deformeler görülmektedir.

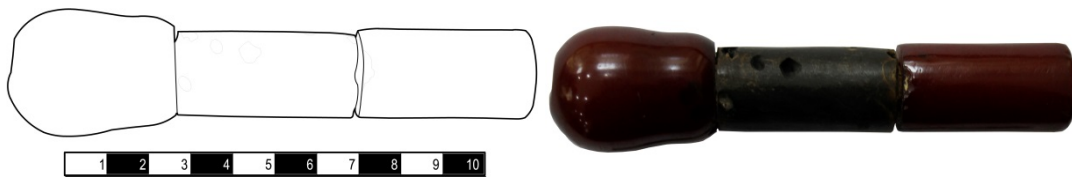

Çizim/Foto: 110/108

Katalog No	104	
Çizim/Foto No	111/109	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-539	
Müze Geliş Tarihi	19.10.1981	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Mehmet Balcı)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	12,1 x 2 cm
Malzeme	Kehribar-Kemik	
Süsleme/Tekniği	-	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Kendi içerisinde iki parçadan oluşan beden, üst kısımda siyah renkli ve damarlı kemik, alt kısımda ise koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılmıştır. Yine koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılan başparesi, yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Ayrıca ağızlığı oluşturan parçalar birbirine ağaç zıvanalarla birleştirilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, kehribar malzemesinde kırılma ve çizilmeler; kemik malzemesinde ise kırılma ve delinmelere dayalı deformeler görülmektedir.

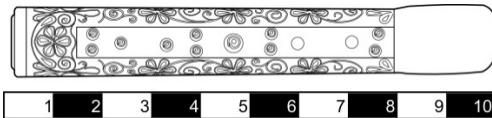

Çizim/Foto: 111/109

Katalog No	105	
Çizim/Foto No	112/110	
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-549	
Müze Geliş Tarihi	02.12.1981	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Nergis)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,7 x 1,4 cm
Malzeme	Abanoz-Kehribar-Gümüş-Fildişi	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kakma	
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20. yy. başı	

Tanımı: Başlık ve beden kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Abanoz ağacından yapılan beden üzerinde, boyuna dikdörtgen formlu üç adet kanal içerine oturtulmuş sarı renkli fildişi parçalar yer almaktadır. Bir tanesi düşmüş olan fildişi kakmalar üzerinde ise daire formlu 13 adet gümüş tel süslemeli abanoz parça yer almaktadır. Bu abanoz parçalardan ortadaki büyük ve spiral tel süslemeli olup parçaların her biri ortalarından birer tane çiviyle bedene tutturulmuştur. Bedenin diğer yüzeyleri ise gümüş tel kakmalı, stilizeli kıvrık dal ve çiçek motifleriyle süslenmiştir. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı, dışa doğru hafif bombeli ve gümüş zıvanalıdır. Koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılan başlık ise kalın ve silindir formlu olup emziklidir.

Günümüze deformelere uğrayarak ulaşan ağızlıkta, fildişi ve abanoz malzemeli kakmalarında dökülme, tel kakmalı süslemelerinde kopma, etek ağzı gümüş zıvanasında kararma ve kehribar başlığında çatlama ile yapıştırma tamir izlerine ait deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 112/110

Katalog No	106		
Çizim/Foto No	113/111		
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-643		
Müze Geliş Tarihi	02.04.1984		
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Kından)		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	9,8 x 2,1 cm	
Malzeme	Kehribar-Gümüş		
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Savat		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Yekpare koyu vişne renkli kehribar malzemeden yapılan ağızlık, damaklı tipte olup silindir gövdelidir. Gövdenin üst kısmı başlığa kadar yassılaşımaktadır. Ağza gelen damak kısmı, küçük bir diş yapmakta ve emziklidir. Etek ağzı gümüş bilezik kaplamalı olup üzerindeki bordürde, savat tekniğinde ikişer yivli şeritler arasına, yine iki yivli olan dalga deseninin işlendiği geometrik süsleme vardır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan ağızlıkta, kehribar yüzeylerinde çizilmeler ile gümüş bilezik üzerindeki savat işleminde yer yer dökülmeler mevcuttur.

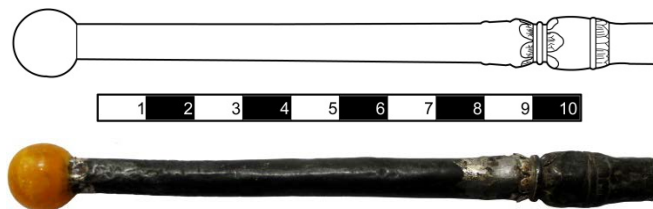

Çizim/Foto: 113/111

Katalog No	107		
Çizim/Foto No	114/112		
Bul. Müze/Env. No	Ereğli Müzesi/E-644		
Müze Geliş Tarihi	02.04.1984		
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ahmet Kından)		
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	12,9 x 0,7 cm	
Malzeme	Metal-Gümüş-Kehribar		
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kabartma		
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı		

Tanımı: Başlık, beden ve etek kısımlarından oluşan ağızlık, silindir formudur. Metal malzemeden yapılan bedenın üzeri gümüş sıvamalıdır. Beden üzerinde kabartma tekniğinde bitkisel ve geometrik işlenen süslemeler yer almaktadır. Bu süslemeler, bedenın zaman içerisinde ezilmeye dayalı deformeler geçirmesi sonucu büyük bir kısmı silinmiştir. Lale formunu andıran etek kısmı ise bedendeki gibi metal malzeme üzerine gümüş sıvamalıdır. Bu kısmın ortasında, kabartma tekniğinde tek sıra yaprak motifleriyle çevrilmiş bitkisel süslemeli bordür yer almaktadır. Etek ve beden kısımların birleşimi, iki tarafı yaprak dilimlerle çevrili olan metal bir bileziğin kaynatılarak gerçekleştirilmiştir. Sarı renk kehribar malzemeli olan başlık kısmı ise top şeklindedir.

Günümüze deformelere uğrayarak ulaşan ağızlığın metal malzemesinde ezilmeler, süslemelerinde silinmeler, lehim tamir izleri ve gümüş kaplamasının büyük bir kısmında dökülmeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 114/112

3.3. Çubuk Takımları

Katalog No	108	
Çizim/Foto No	115/113	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4533	
Müze Geliş Tarihi	17.12.1962	
Müze Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	21,2 x1.9 cm
Malzeme	Gümüş-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kazıma-Savat	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Günümüze bütün olarak ulaşan çubuk takımı başpare (imame), beden ve lüle kısmından oluşmaktadır. Beden ve lüle kısımları gümüş malzemeden, başpare kısmı ise kehribar malzemeden yapılmıştır. Gümüş levhalarının birleştirilmesinden oluşan beden ve lüle kısımlarının üzeri kazıma tekniğinde yapılmış geometrik ve bitkisel süslemeli olup savatlıdır. Çubuğun lüle kısmı, disk kaideli tiptedir. Kaide üzerinde yükselen silindir çanağı, iç bükey olarak açılmakta ve bombeli bir sigara yuvasıyla nihayetlendirmektedir. Kenarları dilimli olan kaidenin üst yüzeyi yaprak motifleriyle çevrelenmiştir. Çanak yüzeyi kazımadan dolayı tam anlaşılmayan yaprak motifleriyle çevrilmiştir. Bombeli olan sigara yuvasının üzeri ise yine kaidedeki gibi yaprak motifleriyle bezenmiştir. Lülenin, silindir formundaki duman yolu kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen omurga ile bağlanmıştır. Ayrıca bu duman yolunun yüzeyi baklava ve çiçek motifleriyle bezenmiştir.

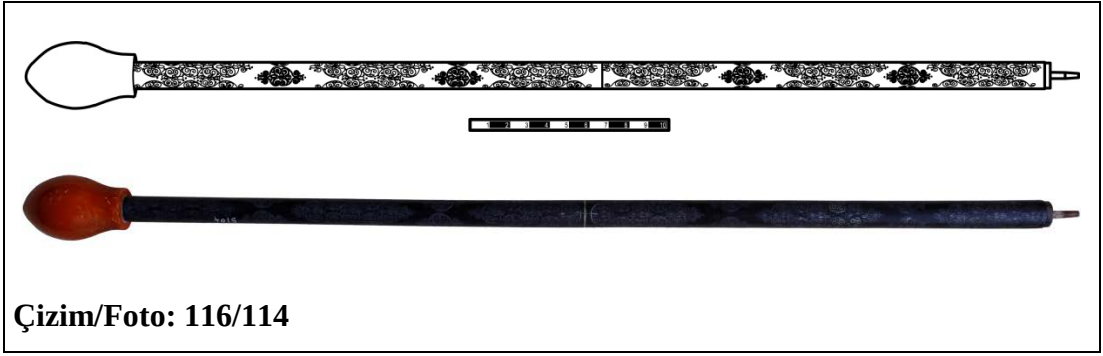
Eserin beden kısmının üzeri ise belirli aralıklarla tekrarlanan çiçek ve yaprak motifinin oluşturduğu kompozisyon kullanılmıştır. Bu çiçeklerden duman yolu kısmındakine çiçek motifi yerine tuğra işlenmiştir. Bedene zıvanalı olan koyu vişne renkli kehribar başparesi, yumru şeklinde olup boğumlu ve emziklidir. Lüleden ağızlığına geçişi sergileyen bu örnek 19.yy. ortası ile 20. yy başları arasına tarihlenir.

Katalog No	109	
Çizim/Foto No	116/114	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/5104	
Müze Geliş Tarihi	29.11.1966	
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Besim Ergun)	
Ölçüleri	Uzunluk x Beden Çap	53,4 x 1,3 cm
Malzeme	Abanoz-Gümüş-Kehribar	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kakma	
Tarihlendirme	19.yy. ortası-20. yy. başı	

Tanımı: Başpare ve beden kısımlarından oluşan çubuk, silindir formludur. Çubuğun etek tarafında yer alan lülesi günümüze ulaşmamıştır. Abanoz ağacından yapılan beden kısmı, birbirine gümüş zıvanalı iki parçadan oluşmaktadır. Oldukça zarif ve ince işçiliğe sahip olan beden yüzeyi, gümüş tel kakmalı geometrik ve bitkisel motiflerle bezenmiştir. Birbirinin tekrarı niteliğinde yapılan süslemelerde, ‘S’ kıvrımlı ikişer şerit arasına yerleştirilmiş, spirallerin oluşturduğu stilizeli çiçek motifleri görülmektedir. “S” kıvrımlı bu şeritlerin uç kısımları ise yine spirallerin oluşturduğu palmet motifleriyle sonlanmıştır. Bedenin lüleyle birleştiği etek kısmı ucunda, günümüze kadar ulaşmayı başarabilen, ahşap zıvanası yer almaktadır. Çubuğun armudi formdaki başparesi ise turuncu renk kehribar malzemeli olup emziklidir. Üzerinde herhangi bir yazı veya mühür bulunmayan bu eserimizi; gerek malzeme, gerekse üsleme unsuru ve tekniği açısından Konya Etnografya ve A.R. Koyunoğlu Müzeleri’ndeki abanoz malzemeli ağızlık eserlerimizle benzer özellik göstermesi bakımından 19.yy. ortası ile 20. yy başı arasına tarihlendirmek mümkündür.

Günümüze lüle kısmı eksik ulaşan çubuk takımının kehribar başparesinde çizilme ve kırılmalara dayalı; abanoz malzemeli beden kısmında ise ezilme ve gümüş tel kakmalı süslemelerinde dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

3.4. Tütün ve Sigara Tabakaları

Katalog No	110	
Çizim/Foto No	117/115	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2683	
Müzeye Geliş Tarihi	12.06.1979	
Müzeye Geliş Şekli	Satın Alma (Ekrem İlhan)	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	6,4 x 9,3 x 2 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası	
Malzeme	Pirinç	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kalıp baskı	
Tarihlendirme	18-19. yy.	

Tanımı: Kenarları dalgalı bir şekilde formlaşmış olan dikdörtgen tabaka, pirinç malzemeli olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Tabakanın dış yüzeyleri orijinalde gümüş kaplamalı olup bu kaplamanın günümüzde silinme ve dökülmeler sonucu büyük bir kısmının ulaşmadığı görülmektedir. Tabakanın kapak yüzeyi, kapak formunda dalgalanmış bir dış çerçeveye sınırlandırılmıştır. Boyuna uzanmış ve birbirine paralel bir şekilde 3'er sıra dalga, 3'er sıra baklava formlarıyla şekillenene zemin, oldukça hareketlidir. Bu hareketli zeminin ortasında ise kapalı bir süslemeli bölüm oluşturulmuştur. Zemini dik yivlerin oluşturduğu bu bölümüm üst kısmı ise Barok-Rokoko tarzında stilize edilmiş bitkisel motiflerle süslenmiştir. Tabakanın hazne kısmı yüzeyi, kapaktaki gibi tabaka formunda kenarları dalgalı ve köşelerinden taşırılarak yuvarlatılmış bir dış çerçeveye sınırlandırılmış olup içerisi boş bırakılmıştır. Menteşelerle birbirine tutturulan kapakların açılması ise üst kapaktaki tırnaklık tarafından sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan tabaka, yer yer çatlak ve ezilmelerin yanında çizilmelerin ve oksitlenmelerin oluşturduğu deformeler görülmektedir.

Katalog No	111
Çizim/Foto No	118/116
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2923
Müze Geliş Tarihi	20.01.1982
Müze Geliş Şekli	Bağış (Rebi'i Karatekin)
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 8 x 9,1 x 1,4 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Tabakası
Malzeme	Alman Gümüşü (Nikel Gümüş)
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik-Yazı/Kalıp baskı (Fabrika pres işi)
Tarihendirme	19. yy. sonu-20.yy. başı

Tanımı: Köşeleri pahlanmış yaklaşık kare formdaki sigara tabakası, gümüş malzemeden yapılmış olup alt ve üst kapaktan oluşmaktadır. Tabakanın üst kapağı, dikdörtgenlere bölünmüş çentiklerden oluşmakla birlikte sağ köşede basamaklı şekilde iki şerit içerisinde sonsuzluk hissi uyandırmış, ters ve düz şekilde ardışık olarak sıralanan yaprak motifleriyle bezenmiştir. Üst kapağın sol alt köşesinde ise çerçeve içine alınmış boş bir pafta yer almaktadır. Genelde tabaka sahiplerinin ad ve soyadlarının baş harflerinin yazıldığı bu kısım, boş bırakılmıştır. Ön kısmında bulunan yaylı açma düğmesi üzerinde ise tabakanın markasını belirten “Alpacca Hoka” yer alırken, alt kısmında ise “Silverplated-Germany” yazılarak yapıldığı malzeme ve ülkenin ismi belirtilmiştir. Tabakanın alt kapağı ise oldukça sade tutulmuş olup zemini dalgalı çizgilerle hareketlendirilmiştir. Alt ve üst kapağın yan kısımlarında ‘S’ şeklinde tekrarlanmış yaprak motifleriyle kenar süslemesi oluşturulmuştur. Tabakanın iç yüzü sarı yaldız kaplamalıdır. İçteki sarı lastik şeritler ise ön kapakta açılma istikametine paralel olarak atılmışken alt kapakta açılma istikametinin dikine atılmıştır. Birbirine menteşelerle tutturulan tabakanın açılması ise hazneden dikdörtgen formu bir düğme yoluyla sağlanmıştır.

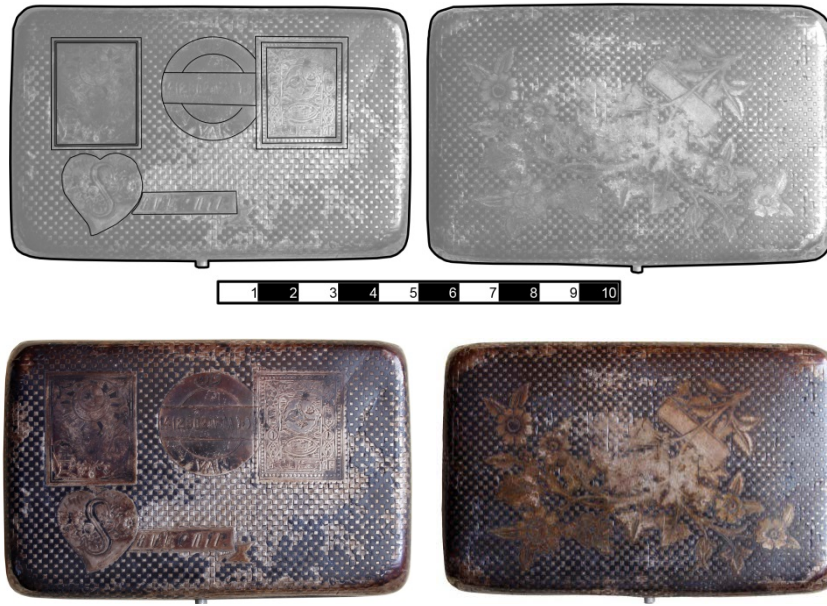
Günümüze sağlam olarak ulaşan sigara tabakanın gümüş malzemesinde yer yer kararmalara dayalı deformeler görülmektedir.

Katalog No	112	
Çizim/Foto No	119/117	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/3041	
Müzeye Geliş Tarihi	07.09.1983	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Muazzez İnce-Afyon)	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	6,1 x 9,5 x 2,1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası	
Malzeme	Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik-Nesnel-Yazı/Van Kalemi-Savat	
Tarihlendirme	“14 12 902 ١٣١٨ ١٠١” R. 1 Kanunuevvel 1318/M.23 Aralık 1902	
Tanımı: Köşeleri pahlanmış dikdörtgen formdaki tabaka, Van kalemi (Van işi) tekniğinde savat süslemeli olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Tabakanın kapak kısmı yüzeyi, satrançlı (damalı) bir zemin üzerine farklı formlarda oluşturulmuş 5 adet pafta bulunmaktadır. Birinci pafta, kapağın sol alt köşesinde kalıp şeklinde yapılmış nesnel süslemelidir. Pafta içerisi çiçek buketiyle işlenmiş bitkisel süslemeli olup buket ortasında irice bir ‘S’ harfi yer almaktadır. Hemen sağ kısmında kalp şeklindeki paftanın devamı olan dikdörtgen formdaki ikinci pafta içerisinde ise ‘ouvenir’ yazılmıştır. Birbirinin devamını sağlayan bu iki paftadaki harflerin bütünlüğünde ise “Souvenir” yani İngilizce, Fransızca ve birçok yabancı dildeki Türkçe karşılığı olan “hediyelik eşya” anlamına gelmektedir. Kapağın sol üst köşesinde içerisine Osmanlı armasının işlendiği, boyuna dikdörtgen formlu üçüncü pafta yer almaktadır. Armanın hemen sağ tarafında ise daire formunda olan dördüncü pafta bulunmaktadır. Bu paftanın daire ortasına, paralel vaziyette atılmış olan dikdörtgen formlu çerçeve içerisinde “14 12 902 ١٣١٨ ١٠١” (R. 1 Kanunuevvel 1318/M. 23 Aralık 1902) tarihi yazmaktadır. Dairenin üst kısmında Arap harfleriyle “وان” yazılmışken bunun tam aksi istikametinde, yani dairenin alt kısmında ise Latin harfleriyle “VAN” şehrinin ismi tekrarlanmıştır. Son olarak bu daire formunun hemen sağ kısmında, boyuna dikdörtgen formlu beşinci pafta yer		

almaktadır. Damga pulunu anımsatan bu paftanın içerisinde ise bitkisel-geometrik ve tam olarak okunamayan yazılı süslemelerin yanında bir de “II. Abdülhamid’e” ait tuğra yer almaktadır. Van işi olan bu tabakanın hazne kısmı ise yine savat tekniğinin uygulandığı satranç (dama) zemin üzeri, çiçek buketiyle bezenmiştir. Tabaka kapağının içi yüzeyinde ise gümüş ayar değerini belirten mühür yer almaktadır. Birbirine menteşelerle tutturulan tabakanın açılması ise hazneden yuvarlak formlu bir düğme yoluyla sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan tütün tabakasının gümüş malzemesinde yer yer kararmalar, savat kısımlarında dökülmeler ile tabakada yer yer çizilme ve çatlamalara dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 119/117

Katalog No	113
Çizim/Foto No	120/118
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/3369
Müze Geliş Tarihi	22.05.1986
Müze Geliş Şekli	Satın Alma (Ahmet Güngör-Konya)
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 6,9 x 10,8 x 2,1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası
Malzeme	Gümüş-Akik taşı (?)
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik-Yazı-Figür/Savat-Murassa
Tarihlendirme	19. yy.

Tanımı: Köşeleri pahlanmış dikdörtgen formdaki tabaka, gümüş malzemeden yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. İki parçadan oluşan tabakanın kapağı, uzun kenarlardan menteşelerle hazne kısmına monte edilmiş ve kilitlenme mekanizmasıyla üstten birbirine tutturulmuştur. Orta kısımda kapakların bütünlüğünü sağlamak ve aralarında açıklığı kapatmak için aplike edilmiş gümüş bir ser bulunmaktadır. Şemse ve salbek formunu anımsatan ajur teknikli ve murassalı (akik taşı?) olan bu çıta (ser), üzerinde çiçek ve yaprakların yer aldığı bitkisel süslemelidir. Tabaka yüzeyi, dört bir köşesinden çıkan bahar dalları üzerinde hatai, goncagül, penç ve yaprak motifleriyle hareketlendirilmiş olup savat süslemelidir. Bu bahar dallarının kök (başlangıç) ve uç kısımlarına çapraz olarak yerleştirilen birer adet kuş figürü bulunmaktadır. Tabakanın hazne kısmı, içi hatai grubu motiflerinin bezendiği ve zeminin savatlı olduğu geniş bir kenar bordürüyle çevrelenmiştir. Orta kısmında 12 kollu yıldızın oluşturduğu bir pafta yer almaktadır. Bu yıldızın orta kısmında daire şeklinde basılmış ve içerisinde Osmanlı Türkçesiyle “Salihan?” yazan bir mühür yer almaktadır. Bu mührün çevresindeki boş alanlarda ise bitkisel karakterli motiflerle doldurulmuştur. Tabakanın uzun ve yan kenarlarında, köşelerde ve ortalarda birer tane olmak üzere toplam üçer tane pafta yer almaktadır. Bu paftaların içleri ise goncagül, penç ve yaprak motifleriyle bezenmiştir. Kısa kenarlarda ise orta kısma yerleştirilen goncagül, penç ve yaprak

motifleriyle bezenmiş birer adet pafta yer almaktadır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan tabakanın dış ve iç kısımlarında yer yer kararmalar, çatlamlar ve çizilmelere dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 120/118

Katalog No	114
Çizim/Foto No	121/119
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4217
Müze Geliş Tarihi	02.09.1960
Müze Geliş Şekli	Satın Alma
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 5,7 x 11 x 3,7 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası
Malzeme	Ahşap-Gümüş
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kakma
Tarihlendirme	20. yy. başı

Tanımı: Oval formdaki tütün tabakası, ahşap malzemeden yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Tabakanın kapak kısmı yüzeyi, farklı geometrik-bitkisel formdaki sedef kakmalı motiflerin bir düzen oluşturacak şekilde yan yana ve art arda sıralanmasıyla ortaya çıkan bir kompozisyon düzeni yer almaktadır. Bu sedef kakmaların aralarındaki boşta kalan kısımlara ise yine bir düzen oluşturacak şekilde sıralanmış gümüş çiviler bulunmaktadır. Tabakanın açılıp kapanması ise ön tarafta içten monte edilmiş düğmeyle sağlanmaktadır. Tabakanın hazne kısmı yüzeyi ise sade bırakılmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan tütün tabakasının sedef kakmalarında yer yer çatlamlar, gümüş kakmalarında ise eksiklikler bulunmaktadır.

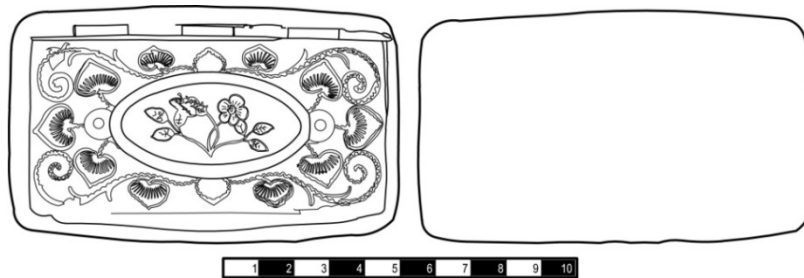

Çizim/Foto: 121/119

Katalog No	115
Çizim/Foto No	122/120
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4466
Müze Geliş Tarihi	1990
Müze Geliş Şekli	Bağış (Nadir Gezgini)
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 6,4 x 10,7x 2,1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası
Malzeme	Pirinç-Cam
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kazıma-Mine
Tarihlendirme	19-20. yy.

Tanımı: Köşeleri pahlanmış dikdörtgen formdaki tütün tabakası, pirinç malzemeden yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. İki ayrı tekniğin uygulanmış olduğu kapak kısmı, hazneye üstten menteşeli olup ön kısmında tırnaklığı bulunmaktadır. Orta kısımda zemini pirinç olup elips şekilde mine aplike edilmiş bir pafta yer almaktadır. Zemin kısmı sarı (altın yaldız?) olan minenin üstüne yeşil ve beyaz renklerde yarı stilize edilmiş çiçek motifi bulunmaktadır. Elips şekilde aplike edilmiş minenin etrafı ise kazıma tekniğinde yapılmış spiraller üzerine simetrik olarak kalp şeklindeki yapraklarla bezenmiştir. Tabakanın hazne kısmı ise yalın olup süslemesizdir.

Günümüze onarımlar geçirerek ulaşan bu tabakanın muhtelif yerlerinde lehim izleri gözükmemekte olup hazne kısmında da ezilmelerin meydana getirdiği deformeler yer almaktadır. Ayrıca tabakada yer yer kırılma, çatlama ile çizimler görülmektedir.

Çizim: 122

Katalog No	116
Çizim/Foto No	123/121
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/5321
Müzeye Geliş Tarihi	22.01.1968
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (S. Ali Şimşek)
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 8 x 9,7 x 2,9 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası
Malzeme	Ceviz Ağacı
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik-Nesnel-Yazı/Oyma
Tarihlendirme	R. 1333/M.1917

Tanımı: Dikdörtgen formdaki tütün tabakası, ceviz ağacından yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Bu iki parça birbirine, iç kısımdan çivilerle tutturulmuş menteşeyle bağlanmaktadır. Tabakanın yüzeyleri oyma tekniğinde yapılmış geometrik, bitkisel, yazı ve nesnel motiflerle bezenmiştir. Tabakanın kapak yüzeyi, iki sıra testere dişi şeritlerin çevrelediği bir dış çerçeveye sınırlandırılmıştır. Bu şerit çerçevenin içerisinde ise tüm yüzeyi kaplayacak şekilde Osmanlı armasını işlenmiştir. Kapağın açılması, uzun olan ön kenarında dikdörtgen şekilde hafif dışa doğru taşırılmış tırnaklıkla sağlanmıştır. Tabakanın pahlanmış kenar yüzeyleri, ikişer sıra dizili tütün yaprağı motifleriyle bezenmiştir. Tabakanın hazne kısmı yüzeyi ise tek sıra testere dişi şeridin çevrelediği bir dış çerçeveye sınırlandırılmıştır. Bu çerçeve içerisinde, kenarları ovalleştirilmiş dikdörtgen formlu kartuş içerisinde Arap harfleriyle yazılmış dörtlük yer almaktadır. Bu dörtlüğün alt kısmında ise yanlarda ikişer tütün yaprağı motifi arasına yerleştirilen ve yan kısmındaki rakamları kazınarak silik bir vaziyette olan tarih (R.1333/M.1917?) kısmı yer almaktadır. Eski Türkçe yazılı olan bu dörtlük ise şu şekildedir:

“Ah esaret unutmayım seni
 Düşmanı kahr eyler merdi ... beni
 Talii hub esir etti beni
 Zafer-i padişahla kurtar Allahım beni
 33”

Günümüze sağlam olarak ulaşan tabakanın kabartma tekniğinde yapılmış süslemelerinde, aşınmalara dayalı deformeler görülmektedir.

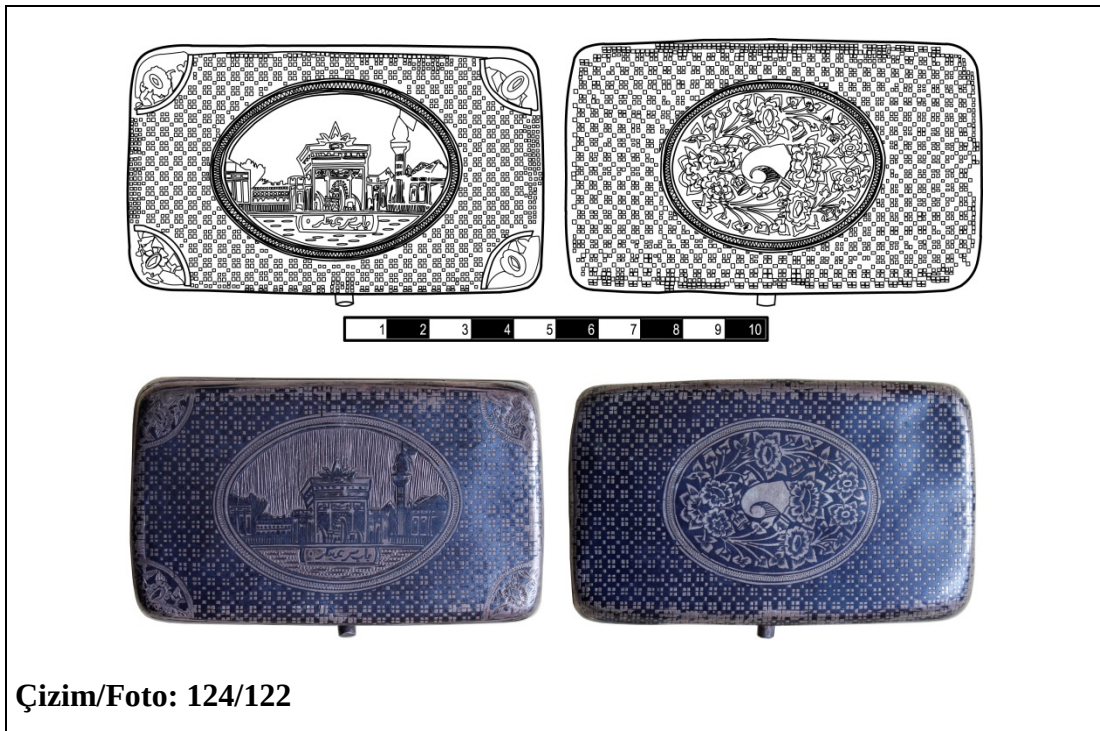

Çizim/Foto: 123/121

Katalog No	117
Çizim/Foto No	124/122
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/5415
Müze Geliş Tarihi	16.05.1969
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Sait Sadi)
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 5,7 x 9,6 x 2,1 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası
Malzeme	Gümüş
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Manzara-Bitkisel-Yazı/Van Kalemi-Savat
Tarihlendirme	19. yy.

Tanımı: Köşeleri pahlanmış dikdörtgen formdaki tabaka, Van kalemi (Van işi) tekniğinde, savat süslemeli olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Tabakanın kapak kısmı yüzeyi, satrançlı (damalı) bir zemin oluşturulmuştur. Bu zeminin ortasına elips form içerisine, 2. Mahmud döneminde “Daire-i Umur-u Askeriye” işlevinde olan bina kapısının ve çevre yapıların işlendiği (günümüzdeki İstanbul Üniversitesi merkez kampüsünün giriş kapısını) bir manzara resmedilmiştir. Van işi tekniğinde yapılan bu manzara resminin önündeki dikdörtgen pano içerisinde, Arap harfleriyle “Bab-ı Serasker” yazılmıştır. Ayrıca kapak kısmının her bir köşesine birer adet, yarım daireler içerisine yerleştirilmiş çiçek ve yaprak motifleri yer almaktadır. Tabakanın hazne kısmı yüzeyi ise kapak zemini gibi damalı olup ortasında elips form içerisine, boşluk bırakılmayacak şekilde yaprak ve çiçek motifleriyle süslenmiştir. Tabakanın iç kısmı sade bırakılmış olup kapak ve hazne ortasında birer adet damga yer almaktadır. Bu damgalardan hazne kısmındaki Arap harfleriyle “وان” yazılı iken kapak kısmındaki okunamamıştır. Birbirine menteşelerle tutturulan tabakanın açılması ise hazneden yuvarlak formlu bir düğme yoluyla sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan tütün tabakasının gümüş malzemesinde yer yer kararma, ezilme ve çizilmeler ile savatlı süslemelerinde dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

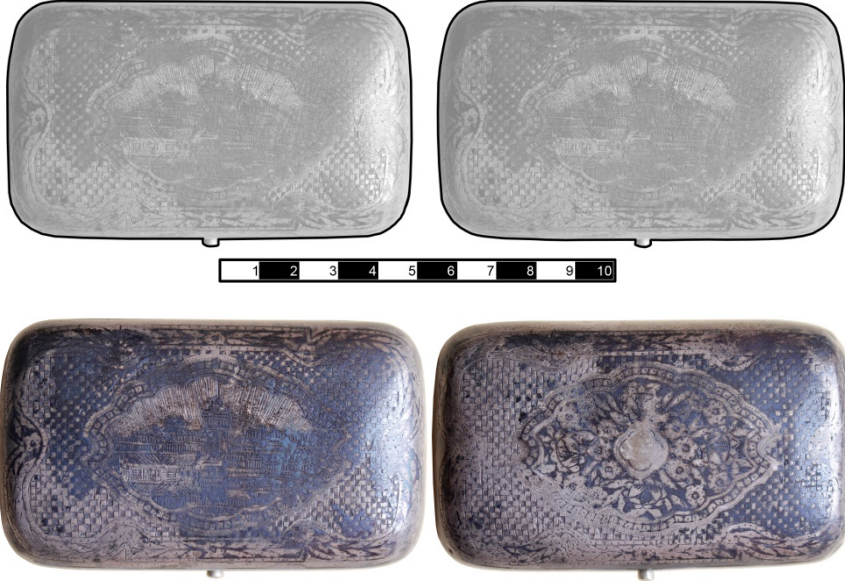

Katalog No	118	
Çizim/Foto No	125/123	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/5575	
Müzeeye Geliş Tarihi	16.10.1970	
Müzeeye Geliş Şekli	Satın alma (Oktay Acar)	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	5,8 x 9,8 x 2,6 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası	
Malzeme	Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Manzara-Bitkisel-Yazı/Van Kalemi-Savat	
Tarihlendirme	19. yy.	

Tanımı: Köşeleri pahlanmış dikdörtgen formdaki tabaka, Van kalemi (Van işi) tekniğinde savat süslemeli olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Tabakanın kapak kısmı yüzeyi, satrançlı (damalı) bir zemin ve bu zeminin üzerinde dış bordür ile şemse formu bulunmaktadır. Kapağı çevreleyen bordür içerisinde penç ve yaprak motifleri yer almaktadır. Bu motifler orta eksenlerde simetri oluşturacak şekilde sıralanmıştır. Kapağın merkezinde, dilimli bir şemse formu kullanılmıştır. Bu formun içerisinde ise merkezde Kızkulesi olacak şekilde çevre yapıların işlendiği bir manzara resmedilmiştir. Tabakanın hazne kısmı yüzeyi ise kapak yüzeyindeki gibi dış bordür ve merkez şems formundan oluşmaktadır. Kapak kısmına nazaran buradaki şems formu içerisinde manzara yerine bitkisel karakterli motifler (çiçek ve yaprak motiflerinin oluşturduğu kompozisyon) işlenmiştir. Tabakanın iç kısmı sade bırakılmış olup kapak ve hazne ortasında damga ve mühür yer almaktadır. Tabakanın hazne içerisinde de Arap harfleriyle “وان” yazılı damga ve hemen altında ise okunamayan bir mühür (usta ?) yer almaktadır. Tabakanın kapak kısmı içerisindeki damga ise okunamamıştır. Birbirine menteşelerle tutturulan tabakanın açılması ise hazneden yuvarlak formu bir düğme yoluyla sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan tütün tabakasının gümüş malzemesinde, köşelerinde lehimle tamir izleri, kararırma, ve çizilmeler ile savat süslemelerinde

büyük oranda dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

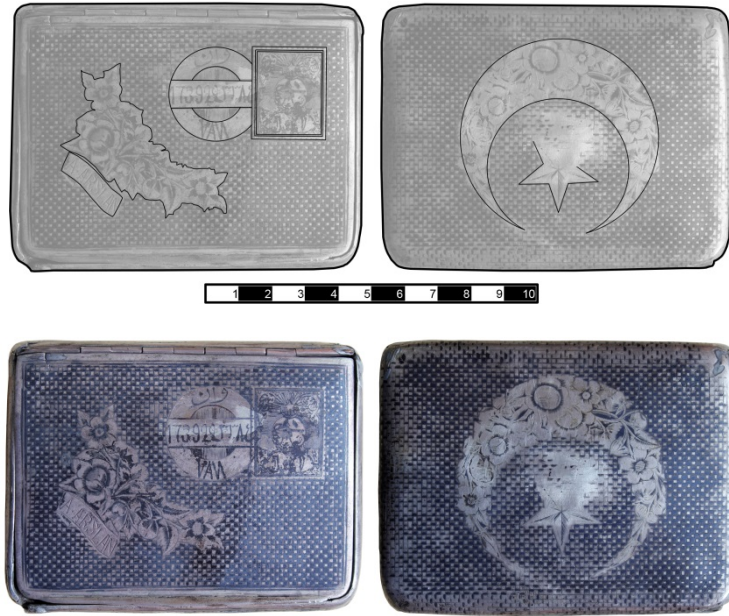
Çizim/Foto: 125/123

Katalog No	119
Çizim/Foto No	126/124
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/5619
Müze Geliş Tarihi	05.01.1971
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ömer Varol)
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 7,7 x 10,2 x 2,3 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası
Malzeme	Gümüş
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik-Nesnel-Yazı/Van Kalemi-Savat
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20. yy. başı

Tanımı: Köşeleri pahlanmış dikdörtgen formdaki tabaka, Van kalemi (Van işi) tekniğinde savat süslemeli olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Form ve süsleme tekniği bakımından, kataloğumuzun 3041 envanter numaralı tütün tabakası örneğimizle benzerlik göstermektedir. Tabakanın kapak kısmı yüzeyi, satrançlı (damalı) bir zemin üzerine farklı formlarda oluşturulmuş 3 adet pafta bulunmaktadır. Tabakanın sağ üst köşesinde yer alan dikdörtgen formlu paftada, silik vaziyette olduğundan dolayı hangi padişaha ait olduğu anlaşılamayan tuğra yer almaktadır. Paftanın boşa kalan kısımlarında bitkisel, geometrik ve tam olarak okunamayan yazılı süslemeler yer almaktadır. Dikdörtgen formlu paftanın hemen sol tarafında ise daire formlu ikinci pafta yer almaktadır. Daire ortasına paralel vaziyette atılmış olan dikdörtgen formlu çerçeve içerisinde “173999 ٣٣٨٤” (3384) sayılar yer almaktadır. Dairenin üst kısmında Arap harfleriyle “وان” yazılmışken bunun tam aksi istikametinde yani dairenin alt kısmında ise Latin harfleriyle “VAN” şehrinin ismi tekrarlanmıştır. Kapağın sol alt köşesinde ise çiçek buketi şeklindeki 3. pafta yer almaktadır. Bu kompozisyonun alt kısmında ise sonraki dönemde kazınmış ve içerisinde Latin harfleriyle “A.ARSLAN” yazılı olan dikdörtgen bir bölüm oluşturulmuştur. Tabakanın hazne kısmı ise yine savat tekniğinin uygulandığı satranç (dama) zemin üzeri, irice bir hilal ve yıldız motifli işlenmiştir. Hilal formu, farklı boyutlarda penç ve yaprak motiflerinin kullanıldığı

kompozisyon düzeniyle oluşturulmuştur. Prizmatik üçgenlerden oluşan yıldız motifinin içerisi ise kazıma tekniğinde vev çizgiler işlenmiştir. Tabakanın hazne içerisinde de Arap harfleriyle “وان” yazılı damga ve hemen üstünde silik vaziyette olan bir mühür (usta ?) yer almaktadır. Tabaka kapağının içi yüzeyinde ise gümüş ayar değerini belirten mühür yer almaktadır. Birbirine menteşelerle tutturulan tabakanın açılması ise hazneden yuvarlak formu bir düğme yoluyla sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan bütün tabakasının gümüş malzemesinde, köşelerinde lehimli tamir izleri, yer yer kararma, çatlama, çizilme ile savat süslemelerinde dökülme ve silinmelere dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 126/124

Katalog No	120	
Çizim/Foto No	127/125	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/603	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	8,3 x 8,4 x 1,2 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Tabakası	
Malzeme	Bağa (Kaplumbağa Kabuğu)	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel/Altın Kakma	
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20.yy. başı	

Tanımı: Köşeleri pahlanmış kare formdaki sigara tabakası, bağa malzemeden yapılmış olup alt ve üst kapaktan oluşmaktadır. Tabakanın üst kapak yüzeyinde, kıvrık dallar üzerinde yaprak ve çiçek motiflerinin yer aldığı bitkisel süslemeler görülmektedir. Arabesk şeklindeki bu süsleme, bağa üzerine altın kakma tekniğinde yapılmıştır. Tabakanın üst sağ köşesinde yapraklarla sınırlandırılmış altın bir levha yer almaktadır. Bu levhanın üzeri kaligrafi yazılıdır. Tabakanın alt kapağı ise içbükey formda yeşilbağa malzemeli olup menteşe kısmından yarısına kadar ters “V” şeklinde gümüş kaplamalıdır. Bu gümüş kaplama, bağanın kenarından küçük çivilerle perçinlenmiştir. Kaplamanın üzeri ise kazıma tekniğinde yapılmış kıvrık dal ve yaprakların yer aldığı bitkisel süslemelerle hareketlendirilmiştir. Alt ve üst kapakların birbirine tutmasını sağlayan metal menteşeler ise iç kısımdan atılmış olup küçük çivilerle bağaya monte edilmiştir. Kapakların iç kısmında alt-üst olacak şekilde birbirine paralel atılmış birer tane metal tığ (bant) bulunmaktadır. Ayrıca tabakanın açılması ise üst kapaktan çivilerle bağaya tutturulmuş metal bir düğmeyle sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan bu sigara tabakasının sadece metal kısımlarında paslanmalar görülmektedir.

Katalog No	121	
Çizim/Foto No	128/126	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/606	
Müzeeye Geliş Tarihi	1986	
Müzeeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	7 x 9 x 1 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Tabakası	
Malzeme	Pirinç-Altın Kaplama	
Süsleme/Tekniği	Figür-Bitkisel-Geometrik/Kazıma	
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20.yy. başı	

Tanımı: Çin yapımı olan bu sigara tabakası, köşeleri pahlı ve dikdörtgen formlu olup bakır malzemeden yapılmıştır. Tabakanın üst kapağında köşeleri içbükey olan kalın bir çerçeve içerisi alınmış iki simurg figürü yer almaktadır. Pirinç üzerine altın kaplama olarak işlenmiş olan bu figürler kazıma tekniğindedir. Uçar bir vaziyette tasvirlenmiş olan bu figürler arasında çin bulutları, çiçek ve yaprak motifleri yer almaktadır. Tabakanın alt kapağına ise yine üst kapaktaki gibi çerçeve içine alınmış, birbirinin kuyruğuna dolanan ve ağızları açık bir vaziyette kavga eden iki ejderha figürü işlenmiştir. Çerçeve dışında kalan alanlarda çiçek ve yapraklarla bezenmiştir. Ön ve arka kapak yüzeylerine işlenen kompozisyonların kontur çizgileri ve aralardaki zemin boşlukları siyah renk boyalıdır. Birbirine menteşelerle tutturulan kapakların açılması ise üst kapağın uzun kenar aksına yerleştirilmiş düğmeyle sağlanmıştır. Kapakların iç kısmında alt-üst olacak şekilde birbirine paralel atılmış birer tane sarı renkli lastik bant yer almaktadır. Ayrıca üst kapağın iç kısmında ise tam ortada kare bir levha içine Çince yazılmış ve ‘Ayı’ anlamına gelen bir mühür bulunmaktadır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan bu sigara tabakasının sadece metal kısımlarda yer yer oksitlenmeler görülmektedir.

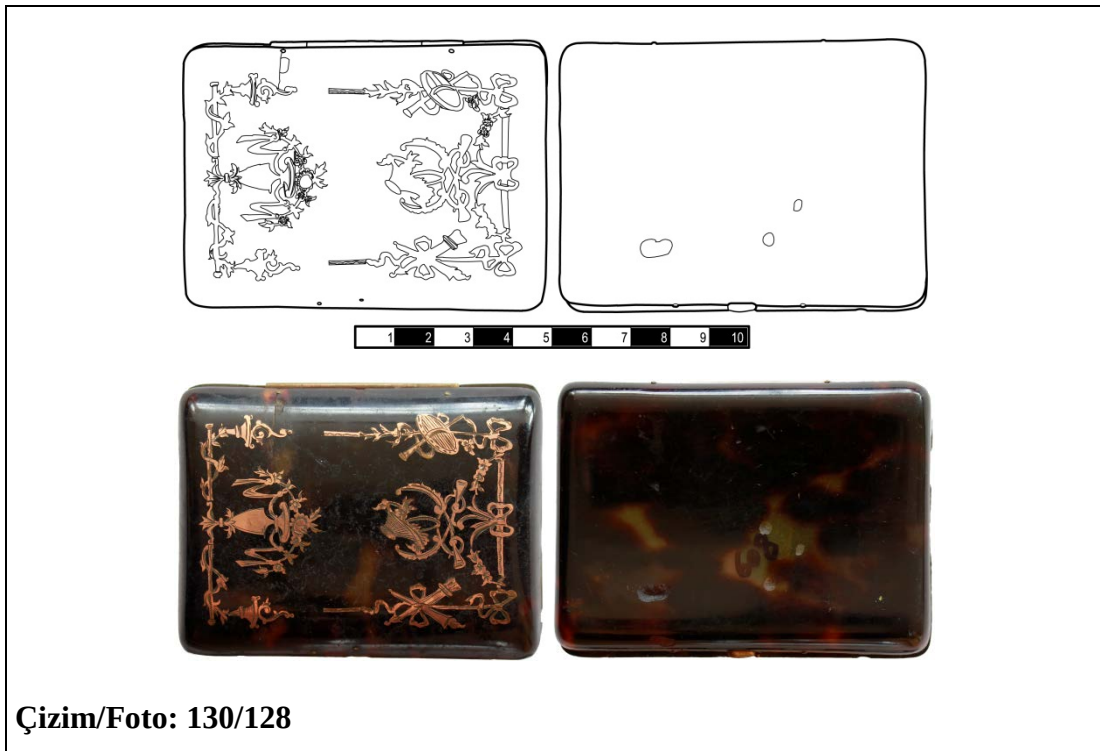
Katalog No	122
Çizim/Foto No	129/127
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/607
Müzeeye Geliş Tarihi	1986
Müzeeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 6,7 x 9,6 x 1,5 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Tabakası
Malzeme	Pirinç-Gümüş Kaplama
Süsleme/Tekniği	Yazı-Geometrik/Kabartma
Tarihlendirme	R.1336/M.1920
Tanımı: Köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen formlu olan sigara tabakası pirinç üzeri gümüş kaplamalı olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Dikdörtgen bir profille çevrelenmiş olan kapağın iç kısmı piramidal bir şekilde kabartılmış; en üstte sola doğru bakan yarım ay ve önünde yıldız, altında Arap harfleriyle “Yaşasın Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti” ibaresi ve en altta ise “R.1336/M.1920” tarihi yer almaktadır. Üst kısımda yer alan tutmalık (tırnaklık) ise uçları pahlanmış üçgen bir alınlık şeklinde yapılmıştır. Ayrıca üst kapağın iç kısmının sol köşesinde ise üstte “1\7\1944” altta ise “yadığır (yadigâr)” ibaresi kazınmıştır. Tabakanın hazne kısmı ise oldukça sade tutulmuş olup kenarları pahlıdır. Genelde menteşeler kutuların sırt kısmından birbirine tutturulurken burada alt kapak üst kısımdan içe doğru uzayarak yukardan bağlanmıştır. Günümüze sağlam olarak ulaşan bu sigara tabakasının gümüş kaplamaları yer yer silinmiş, metal kısımlarında ise içte ve dışta çizilmelerin yanı sıra oksitlenmelerin olduğu görülmektedir.	

Katalog No	123
Çizim/Foto No	130/128
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/608
Müze Geliş Tarihi	1986
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 6,5 x 8,8 x 1,9 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Tabakası
Malzeme	Bağa
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Nesnel/Kakma
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20.yy. başı

Tanımı: Köşeleri pahlanmış dikdörtgen formdaki sigara tabakası, bağa malzemeden yapılmış olup alt ve üst kapaktan oluşmaktadır. Tabakanın üst kapak kısmı yüzeyinde, düşük ayar altın kakmalı barok üslupta yapılmış bitkisel süsleme bulunmaktadır. Çerçevelerle sınırlandırılmış kapağın sol kısmında, vazo içerisinde çiçekler bulunmakla birlikte çiçeğe ve vazoya bağlı kurdele vardır. Tabakayı dikdörtgen şeklinde sınırlandırılmış cetvel üzerinde barok tarzına ait çiçekler ve düğümler bulunmaktadır. Kapağın sağ kısmındaki cetvelde ise kurdelelere bağlanmış sağ tarafta meşale sol tarafta ise kalkan ve kılıç bulunurken bunların arasında kalan kısımda ise ortada bir kurdele bu kurdeleden aşağı doğru sarkan ve birbirine çapraz olarak dolanmış iki borazan yer alıp bunların hemen altında bir sepetle sonlanmıştır. Tabakanın alt kapak yüzeyi ise yine kahverengi bağadan yapılmış olup süslemesizdir. Kapakların iç kısmında alt-üst olacak şekilde birbirine paralel atılmış birer tane siyah renkli lastik bant yer almaktadır. İki kapağın birbirine tutmasını sağlayan metal menteşeler, bu örneğimizde içerden atılmış olup dış yüzeyden ikişer küçük çiviyle bağaya perçinlenmiştir. Ayrıca tabakanın açılması ise metal bir düğmeyle sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan bu sigara tabakasının sadece menteşelerin dış yüzeyinden çakılan çivilerin olduğu yerlerde bağa çatlakları bulunmaktadır.

Katalog No	124
Çizim/Foto No	131/129
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/609
Müzeye Geliş Tarihi	1986
Müzeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 6,5 x 9,8 x 2 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Tabakası
Malzeme	Gümüş
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Manzara-Bitkisel-Yazı/Van Kalemi-Savat
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20. yy. başı

Tanımı: Köşeleri pahlanmış dikdörtgen formdaki gümüş tabaka, Van kalemi (Van işi) tekniğinde savat süslemeli olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Tabakanın üst kapağı, etrafı çevreleyen satrançlı bir bordür kuşağı ve bu bordür içinde yer alan etrafı cetvelle sınırlandırılmış ve köşelerde barok ve rokoko döneminin özelliğini gösteren kurdeleler yer almaktadır. Bu cetvellerle sınırlandırılmış olan iç bordür ya da panoda ise Van Gölü ve bu gölün çevresindeki yerleşime ait olduğunu düşündüğümüz şehir manzarası resmedilmiştir. Tabakanın hazne kısmı yüzeyi ise satrançlı (damalı) zemin üzerine, barok ve rokoko dönemini yansıtan çiçek (gül?) buketi yer almaktadır. Ayrıca hazne içerisinde, merkezde “٨٤٠٦”(8406) sayıların yer aldığı bir damga ile bu damganın sağ tarafında Arap harfleriyle yazılı olan ancak günümüzde silik olduğundan dolayı okunamayan bir tane de mühür (usta?) bulunmaktadır. Birbirine menteşelerle tutturulan tabakanın açılması ise kapağın uzun kenarında yer alan üçgen alınlıklı bir tırnaklıkla sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan bu tütün tabakasının gümüş malzemesinde yer yer kararma, ezilme ve çizilmeler ile savatlı süslemelerinde dökülmelere dayalı deformeler görülmektedir.

Katalog No	125	
Çizim/Foto No	132/130	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/610	
Müzeeye Geliş Tarihi	1986	
Müzeeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	8,1 x 10,2 x 0,9 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Tabakası	
Malzeme	Porselen	
Süsleme/Tekniği	Manzara-Figür-Bitkisel/Sıraltı	
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20.yy. başı	

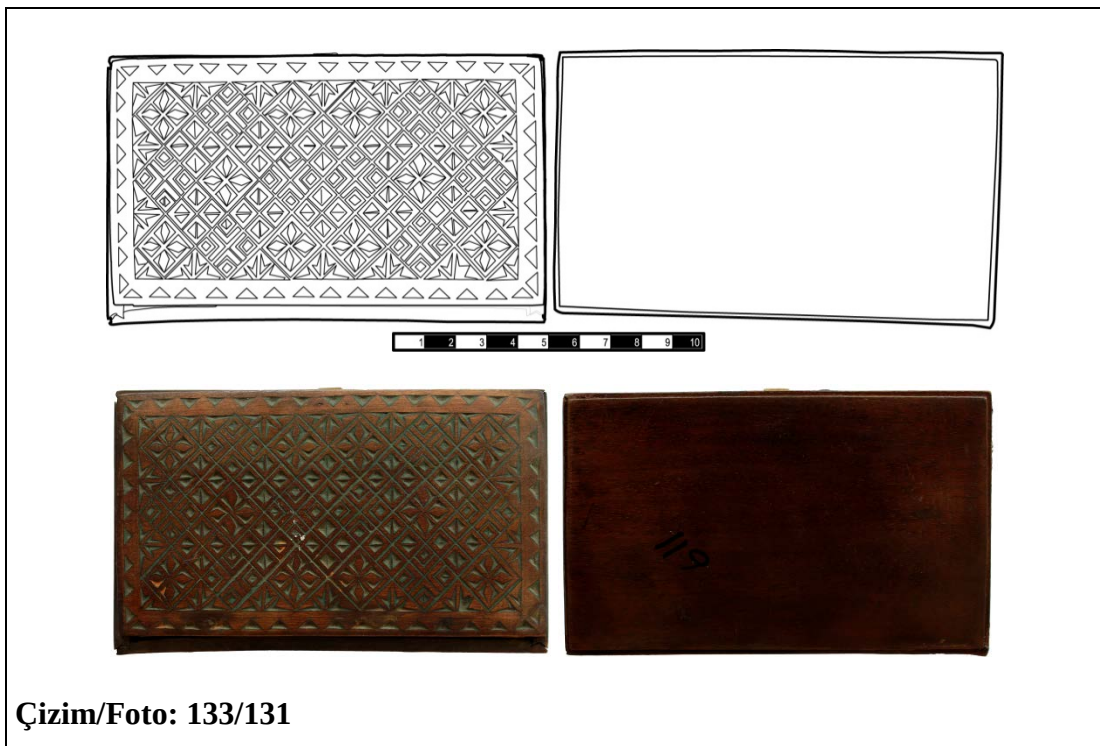
Tanımı: Dikdörtgen formdaki sigara tabakası, gümüş çerçeveli olup porselenden yapılmıştır. Tabakanın ön kapağında yeşil, mavi, sarı ve bej renk tonlarının hâkim olduğu mimari yapıların yer aldığı manzara resmedilmiştir. İran işi olan bu tabakanın arka kapak yüzeyinde ise ortada palmet formunda kırmızı kontur çizgilerle sınırlandırılmış pafta içerisinde ise göl kenarındaki ağaçlar üzerinde ötüşen 4 adet kuş figürlü manzara resmedilmiştir. Bu kısmın dışında, beyaz zemin üzerinde bitkisel süsleme bulunmaktadır. İçteki gibi palmetle sınırlandırılmıştır. Onu yeşil zeminle bir pafta takip etmektedir. Paftanın içerisinde beyaz renkli rumiler spiral bir şekilde yerleştirilmiştir. Bunların dışında kalan paftalarda içteki gibi beyaz zemin üzerine bitkisel süsleme yapılmıştır. Alt kapağın iç kısmı ise sigaraların düzenli bir şekilde durması için üst kısımda beyaz renkli lastik bir bant (şerit) yer almaktadır. Alt ve üst kapaklar birbirine iç taraftan yine gümüş malzemeden yapılmış menteşelerle tutturulmuştur. Tabakanın açılmasını sağlayan tutmalıklar ise alt ve üst kapakların uç kısımlarına çapraz olarak atılan küçük kareler şeklinde yer almaktadır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan bu sigara tabakasının çini kapaklarında içte ve dışta yer yer çatlak ve kırıklıklar bulunmaktadır.

Çizim/Foto: 132/130

Katalog No	126	
Çizim/Foto No	133/131	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/611	
Müzeeye Geliş Tarihi	1986	
Müzeeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı (Konya PTT başmüdürü Hasan EMRE'nin hediyesi 1961)	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	8,2 x 14 x 1,6 cm
Türü (Cinsi)	Sigara Tabakası	
Malzeme	Ceviz Ağacı	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Oyma	
Tarihlendirme	19. yy. sonu-20.yy. başı	
Tanımı: Dikdörtgen formdaki sigara tabakası, ceviz ağacından oyma tekniğinde yapılmış olup alt ve üst kapaktan oluşmaktadır. Tabakanın üst kapak yüzeyi, baklava dilimleri şeklinde paftalanmış olup her bir paftanın içi kendi içinde karelere bölünerek içleri baklava dilimi uygulanmış ve zemini yeşil renkle boyanmıştır. Kapağı çevreleyen dış bordür ise tek sıra testere dişi şeklinde yapılmıştır. Tabakanın alt kapak yüzeyi, sade bırakılmıştır. Tabakanın alt kapağının yan kısımlarını çevreleyen bordür kuşağının içinde ise tek sıra baklava dizisi uygulanmış olup bu bordür kuşağı zemini yeşil renge boyanarak hareketlilik sağlanmıştır. Alt ve üst kapaklar birbirine iç taraftan metal menteşelerle tutturulmuş olup ön taraftan metal bir düğmeyle tabakanın açılması sağlanmıştır. Günümüze sağlam olarak ulaşan bu sigara tabakasının sadece geometrik süslemeler içindeki yeşil renkte olan zemin boyasında silinmeler görülmektedir.		

3.5. Enfiye Kutuları

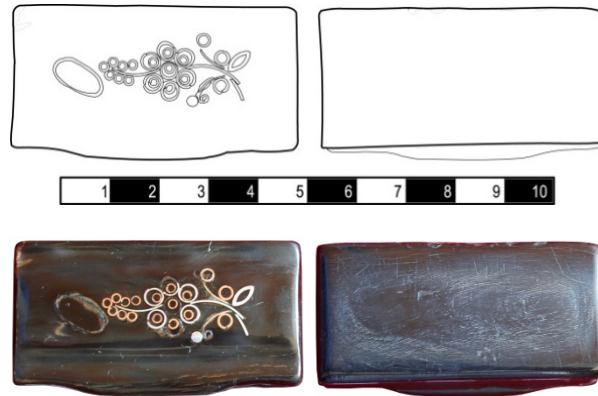
Katalog No	127	
Çizim/Foto No	134/132	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4406	
Müzeye Geliş Tarihi	15.07.1961	
Müzeye Geliş Şekli	Satın Alma	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	5,6 x 7,6 x 1,4 cm
Malzeme	Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik-Nesnel/Kabartma	
Tarihlendirme	18-19. yy.	
Tanımı: Dikdörtgen formdaki enfiye kutusu, gümüş malzemeden yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Kapak yüzeyinde kabartma tekniğinde yapılmış barok ve rokoko tarzı süslemeler yer almaktadır. Kapak kısmında ilk göze çarpan detay, kapağın sağ ve sol kısmında yer alan ve üzerlerinde hilal bulunan iki burmalı sütundur. Bu sütunlar arasına yerleştirilmiş irice bir çan motifi kullanılmıştır. Çan ve sütunlar arasında kalan boşluklarda ise bitkisel karakterli motifler kullanılmıştır. Burmalı sütunların kenar kısımlarındaki boşluklarda rumi ve çiçek motifi yer almaktadır. Kapağın üst kısmı bir sıra verev çizgilerin yer aldığı şerit ile sınırlandırılmıştır. Kapağın alt kısmı ise köşelerden çıkartılan ve sütun ortalarında birleştirilen dilimli ters “V” şekilleriyle hareketlendirilmiş olup içlerine yan yana sıralanmış üçer adet hilal motifi yerleştirilmiştir. Enfiye kutusunun deforme olmuş hazne kısmı, sade tutulmuştur. Kilit sistemi bulunmayan enfiye kutusunun hazne ve kapak kısımları ise birbirine menteşeyle tutturulmuştur. Günümüze sağlam olarak ulaşan enfiye kutusunun iç ve dış kısımlarında kararmalar, çizilmeler, yer yer kırık ve çatlaklar görülmekte olup hazne köşelerinde lehimli tamir izlerine rastlanmaktadır.		

Katalog No	128
Çizim/Foto No	135/133
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/7220
Müze Geliş Tarihi	-
Müze Geliş Şekli	-
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 3,1 x 5,6 x 1,9 cm
Malzeme	Bağa-Altın-Gümüş
Süsleme/Tekniği	Bitkisel/Kakma
Tarihlendirme	19. yy.

Tanımı: Dikdörtgen formdaki enfiye kutusu, bağadan yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Bu iki parça birbirine, yuvaları bağdan yapılan ve içerisinden metal bir çubuk geçirilen kendinden menteşelerle tutturulmuştur. Form ve süsleme tekniği bakımından, katalog 3'teki 612 envanter numaralı enfiye kutusu örneğimize benzemektedir. Enfiye kutusunun kapak kısmı yüzeyine, altın ve gümüş tel kakmaların oluşturduğu irice bir kıvrık dal ve yapraklı çiçek motifi işlenmiştir. Kapağın açılması, uzun olan ön kenarında dikdörtgen şekilde hafif dışa doğru taşırılmış tırnaklıkla sağlanmıştır. Kutunun hazne kısmı yüzeyi, süslemesizdir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan eserin üst kapağında yer alan altın ve gümüş tel kakmalı süslemelerinde, dökülmeler görülmektedir.

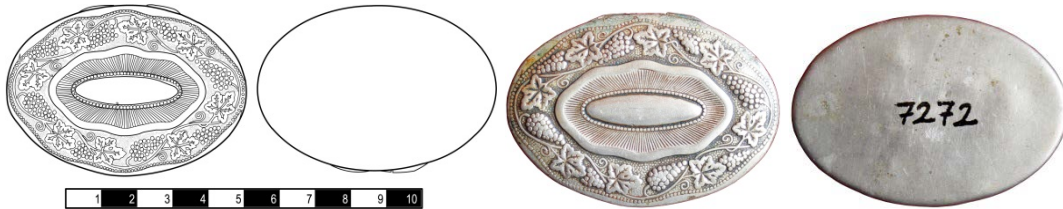

Çizim/Foto: 135/133

Katalog No	129
Çizim/Foto No	136/134
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/7272
Müze Geliş Tarihi	-
Müze Geliş Şekli	-
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 4,4 x 6,9 x 2 cm
Malzeme	Gümüş
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kabartma
Tarihlendirme	18.yy. sonu-19. yy. ortaları

Tanımı: Oval formdaki enfiye kutusu, gümüş malzemeden yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Bu iki parça birbirine, günümüzde kırık olan bir menteşeyle bağlanmıştır. Kutunun kapak yüzeyi, kabartma tekniğinde yapılmış bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir. Kapak yüzeyini çevreleyen dış bordür içerisinde, üzüm salkımı ve asma yaprağının bir helezon şebekesinde art arda sıralanmasıyla oluşan bir kompozisyon düzeni yer almaktadır. Kapağın merkezinde ise dilimli bir elips formuyla sınırlandırılmış şua motifi işlenmiştir. Enfiye kutusunun hazne kısmı yüzeyi ise sade bırakılmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan eserin kapak ve hazne kısımların birleşimini sağlayan menteşe kısmı kırıktır. Ayrıca kutu içerisinde başka bir metal parçanın bekletilmesinden kaynaklanan oksitlenmeler mevcuttur.

Çizim/Foto: 136/134

Katalog No	130	
Çizim/Foto No	137/135	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/602	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	3 x 8 x 2 cm
Malzeme	Boynuz -Sedef	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kakma	
Tarihlendirme	19. yy.	

Tanımı: Dikdörtgen formdaki enfiye kutusu, boynuzdan yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Kutunun kapak kısmı yüzeyinde, uzunlamasına istiflenen baklava formu sedef kakmalar yer almaktadır. Kapağın ön tarafında, hafifçe dışa doğru çıkıntı yapmış ve kutunu açılmasını sağlayan tırnaklığı yer almaktadır. Kutunun enfiye tozunun bulunduğu hazne kısmı, basit ve süslemesizdir. Kutunun kapak ve hazne kısımlarının birbirine tutturulması ise arasından metal bir çubuğun geçirildiği boynuz malzemeli menteşeyle sağlanmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan enfiye kutusunun kapak kısmındaki sedef kakmalı süslemelerinde kırılma ve çatlamalara dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 137/135

Katalog No	131	
Çizim/Foto No	138/136	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/604	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik	3,3 x 8,2 x 3 cm
Malzeme	Boynuz	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kakma	
Tarihlendirme	19. yy.	

Tanımı: Dikdörtgen formdaki enfiye kutusu, boynuzdan yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Bu iki parça birbirine, yuvaları boynuzdan açıklan ve içerisinden metal bir çubuk geçirilen kendinden menteşelerle tutturulmuştur. Kutunun kapak kısmı yüzeyi, gümüş kakma tekniğinde bitkisel motiflerle bezenmiştir. Kapak köşelerinde simetri oluşturacak şekilde çiçek ve yaprak motiflerinden oluşan köşebentler yer almaktadır. Kapak merkezine ise koyun postunu anımsatan dikdörtgen formlu ve sade bir gümüş levha yerleştirilmiştir. Kutunun hazne kısmı, derin ve dar olup oldukça sade tutulmuştur.

Günümüze sağlam olarak ulaşan bu enfiye kutusunda yer yer deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 138/136

Katalog No	132	
Çizim/Foto No	139/137	
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/605	
Müze Geliş Tarihi	1986	
Müze Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı	
Ölçüleri	Çap x Yükseklik	5,7 x 1 cm
Malzeme	Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kabartma	
Tarihlendirme	18.yy. sonu-19. yy. ortaları	

Tanımı: Daire formdaki enfiye kutusu, gümüş malzemeden yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Bu iki parça birbirine, içerisinden gümüş bir çubuğun geçirilmesinden oluşan üç yuvalı bir menteşeyle bağlanmıştır. Kutunun kapak yüzeyi, kabartma tekniğinde yapılmış çiçek buketiyle bezenmiştir. Çiçek buketinin etrafı zencerek şeklindeki bir bordürle çevrelenmiş olup içerisine simetrik oluşturacak şekilde çiçek ve yaprak motifleri yerleştirilmiştir. Kutunun kenar kısımları, kapaktaki gibi yaprak motiflerin oluşturduğu kabartmalı bordürle çevrelenmiştir. Kutunun sade bırakılan hazne kısmı içerisinde, diğer örneklerde rastlanmayan ve günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşmayı başarabilmiş, enfiye tozunun üzerine konduğu cam parçası yer almaktadır. Hazne ve kapağın birbirine bağlanmasını sağlayan menteşe, açılan üç yuva içerisine gümüş bir çubuğun girmesiyle oluşturulmuştur. Kutunun açılması ise kapak kısmının ön tarafta hazneden hafifçe taşırılarak tırnaklık vasıtasıyla sağlanmıştır.

Kendi grubu içerisinde hem form hem de teknik olarak farklılık gösteren bu örneğimizin gümüş malzeme dış yüzeylerinde kararmalar ile iç yüzeylerinde oksitlenmelere dayalı deformeler görmektedir.

Katalog No	133
Çizim/Foto No	140/138
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/612
Müzeye Geliş Tarihi	1986
Müzeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	En x Boy x Yükseklik 3,5 x 6,5 x 1,8 cm
Malzeme	Bağa-Altın-Gümüş
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Kakma
Tarihlendirme	19. yy.

Tanımı: Dikdörtgen formdaki enfiye kutusu, bağadan yapılmış olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır. Bu iki parça birbirine, yuvaları bağdan yapılan ve içerisinden metal bir çubuk geçirilen kendinden menteşelerle tutturulmuştur. Form bakımından kataloğumuzun 602 ve 604 envanter numaralı örneklere benzeyen kutunun kapak yüzeyinde, çerçevelerle sınırlandırılmış bitkisel ve geometrik süslemeler yer alır. Bu çerçevenin tam ortasında, sekizgen formlu altın kakmalı ayrı bir pafta ve bunun etrafını baklava şeklinde çevreleyen altın ve gümüş kakmalardan yapılmış yaprak ve çiçek motifleri bulunmaktadır. Bu süslemenin hemen alt ve üstünde yer alan tığlar ile hemen köşelerde kalan boşluklarda ise kıvrık dal, çiçek ve yaprakların oluşturduğu altın ve gümüş kakmalı bitkisel süslemeler yer almaktadır. Kapağın açılması, uzun olan ön kenarında dikdörtgen şekilde hafif dışa doğru taşırılmış tırnaklıkla sağlanmıştır. Kutunun hazne kısmı yüzeyi ise sade bırakılmıştır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan bu enfiye kutusunun bağa kısımlarda yer yer çatlama ve kırılmalar görülmektedir.

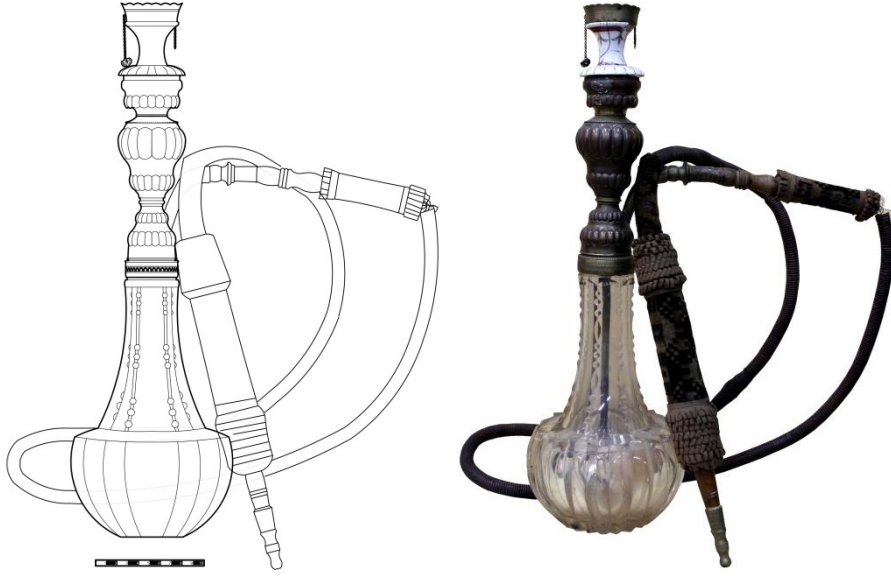

3.6. Nargileler

Katalog No	134	
Çizim/Foto No	141/139	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1268	
Müzeye Geliş Tarihi	26.05.1958	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Yükseklik	55,1 cm
Malzeme	Porselen-Pirinç-Cam-Ahşap-Deri-Kadife	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kabartma-Kalıp baskı-Kalıp dökme-Boyama	
Tarihlendirme	19.-20.yy. başları arası	
Tanımı: Lüle, ser, şişe, marpuç ve ağızlık olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır. Tömbekinin bulunduğu lüle, porselen malzemelidir. Lülenin çiçek kaide üzerinde yükselen silindirik gövdesi, içbükey açılmakta olup üst kısımda yuvarlak formu ve pirinç malzemeli rüzgârlıkla nihayetlenmektedir. Rüzgârlığın dört tarafından lüle kaidesine doğru sarkıtılan ve günümüze sadece ikisinin ulaştığı zincirler yer almaktadır. Zincirlerden bir tanesinin uç kısmında, ajur tekniğinde yapılmış pirinç bir top bulunmakta olup diğerindeki kaybolmuştur. Lülenin gövde üzeri, uç kısımlarda bordo renkli kalın birer bordürün çevrelediği altın yaldızlı yaprak motifleriyle bezelidir. Nargilenin tek deve boyunlu olan ser kısmı, pirinç malzemelidir. Tablası günümüze ulaşmayan serin yüksük, top ve mütevi bölümlerin üzeri, kabartma tekniğinde yapılmış iri dilimlerle çevrenmiştir. Nargile suyunun bulunduğu kristal cam şişeli hazne kısmı, kaide kısmından yarım küre şeklinde şişkince olup dilimlidir. Şişe üzerine işlenen geometrik süslemeler kalıp dökme tekniğinde yapılmıştır. Ayrıca şişenin ağız kısmı bilezik kaplamalı olup üzerinde baskı tekniğinde yaprak motiflerin yan yana dizilmesinden oluşan bitkisel süslemeli bir bordür yer almaktadır. Nargilenin marpuç kısmı ise spiral şeklinde deri bir hortuma sahip olup yaklaşık 2,35 m. uzunluğundadır. Marpuçun uç kısımlarında tornada çekilmiş ahşap malzemeli ağızlıklar yer almaktadır. Bu ağızlıkların		

tutulacak kısımları, kahverengi zemin üzerine siyah renk geometrik desenli ve uç kısımları püsküllü olan kadifelerle kaplanmıştır. Marpucun ahşap imame kısmı ise yarısından uç kısma kadar pirinç malzemeyle kaplanmıştır.

Günümüze büyük bir kısmı sağlam olarak ulaşan nargilenin lüle rüzgârlığındaki zincirlerinde ve ser üzerindeki tablası kaybolmuştur. Ayrıca pirinç ser kısmında ezilmeler ve lehim tamir izleri; marpucun tutmalık kısımlarındaki kadifelerde yıpranmalar ile deri hortumunda yırtılma, ezilme ve kopmalara dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 141/139

Katalog No	135	
Çizim/Foto No	142/140	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/3269	
Müzeye Geliş Tarihi	27.05.1985	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (İbrahim Mutluoğlu)	
Ölçüleri	Yükseklik	41,7 cm
Malzeme	Pişmiş Toprak-Pirinç-Gümüş-Cam-Ahşap-Kemik-Kehribar-Deri-Kadife	
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Manzara/Kazıma- Rulet Baskı-Boyama	
Tarihlendirme	19.-20.yy. başları arası	

Tanımı: Lüle, ser, şişe, marpuç ve ağızlık olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır. Tömbekinin bulunduğu lüle, pişmiş toprak malzemelidir. Lülenin disk kaide üzerinde yükselen silindirik gövdesi, içbükey şeklinde açılmakta olup üst kısımda yuvarlak formu bir tömbeki çanağıyla nihayetlenmektedir. Lülenin kaide ve gövde kısmı rulet baskı tekniğinde geometrik bordürlerle çevrelenmiş olup çanak kısmı içerisinde beş adet tömbeki deliği yer almaktadır. Nargilenin tek deve boyunlu olan ser kısmı, pirinç malzemelidir. Lülenin oturduğu yüksük kısmının hemen altında, yaklaşık 10,6 cm çapına sahip pirinç tablası yer almaktadır. Tablanın alt kısmında ise maşanın bulunduğu top denilen bölüm bulunmaktadır. Kaide şeklindeki serin mütevi bölümü ortası boğumlu ve basamak halkalıdır. Mütevi kısmına kaynatılan ve ağız kısmına doğru genişleyen deveboynu ise tek boğumludur. Nargile suyunun bulunduğu kristal cam şişeli haznesi, uzun silindirik gövdeli olup sürahi şeklindedir. Şişenin kaide ve daralan ağız kısımları bilezikli olup üzeri, bordo renk zemin üzerine bitkisel ve geometrik motiflerle bezelidir. Şişenin şişkince olan gövde kısmı üzeri ise bordo renkli dilimli iri baklavalarla çevrelenmiştir. Bu baklavalarda içinde ve aralarında beyaz, yeşil ve pembe tonlarının oluşturduğu çiçek ve yaprak motifleriyle boyanmıştır. Nargilenin marpuç kısmı ise spiral şeklinde deri bir hortuma sahip olup yaklaşık 2,15 m. uzunluğundadır. Marpuçun deveboynuna geçen kısmı tornada çekilmiş ahşap malzemeli bir ağızlığa sahiptir. Bu ahşap

ağızlığın tutulacak kısmı, uç tarafları püsküllü olan yeşil renk kadifeyle kaplanmıştır. Marpucun ağıza alınan kısmı ise tutmalık, gövde ve imame olmak üzere üç parçadan oluşmaktadır. Ahşap malzemeden olan tutmalığın üzeri, deveboynuna geçen alt ağızlık gibi kadife kumaşla kaplanmıştır. İmame ile tutmalık kısmı arasındaki gövde ise kemik malzemedendir. Tornada çekilen ve silindirik formda gövdenin üzeri, boğumlardan ve basamak halkalarından oluşmaktadır. Gövdeye zıvanalı ve silindirik formda olan imamesi ise kendi içerisinde başpare, beden ve etek kısımlarından oluşmaktadır. İmamenin yumru şeklindeki başparesi ve silindirik formlu etek kısımları kırmızı renk kehribar malzemedendir. Etek ile başpare arasında kalan beden ise ahşap üzeri gümüş kaplamalıdır. Buradaki kaplamanın üzerinde kazıma tekniğinde manzara resmi yer almaktadır. Günümüzde silik vaziyette olduğu için okunamayan bu manzara ayrıca savat süslemelidir.

Günümüze büyük bir kısmı sağlam olarak ulaşan nargilede; tömbekinin konduğu lüle kısmında çatlak ve kırıklar; pirinç ser kısmında ezilmeler ve aşınmalar; kehribar ağızlığında zedelenmeler, gümüş kaplamasında kararma, aşınma, dökülmeler ile kemik gövdesinde çatlaklıklar; marpucun tutmalık kısımlarındaki kadifelerde yıpranmalar ile deri hortumunda yırtılma, ezilme ve kopmalara dayalı deformeler görülmektedir.

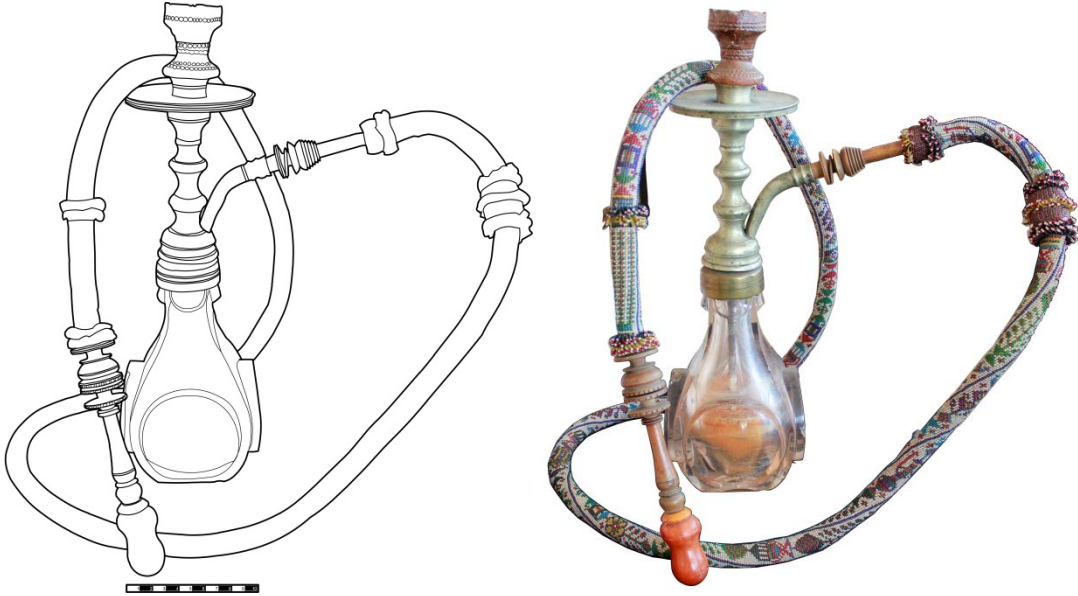

Çizim/Foto: 142/140

Katalog No	136
Çizim/Foto No	143/141
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/637
Müzeye Geliş Tarihi	1986
Müzeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	Yükseklik 42,5 cm
Malzeme	Pişmiş Toprak-Pirinç-Cam-Ahşap-Kehribar-Plastik Boncuk
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel-Nesnel/Kazıma-Rulet baskı - Kalıp dökme - Boncuk örme
Tarihlendirme	19.-20.yy. başları arası

Tanımı: Lüle, ser, şişe, marpuç ve ağızlık olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır. Tömbekinin bulunduğu lüle, pişmiş toprak malzemeli ve kırıktır. Lülenin disk kaide üzerinde yükselen silindirik gövdesi, içbükey şeklinde açılmakta olup üst kısımda yuvarlak formlu bir tömbeki çanağıyla nihayetlenmektedir. Lülenin kaide, gövde ve çanak ağzı kısımları rulet baskı tekniğinde, geometrik bordürlerle çevrelenmiş olup çanak kısmı içerisinde beş adet tömbeki deliği yer almaktadır. Nargilenin tek deve boyunlu olan ser kısmı, pirinç malzemeli olup 1 numaralı kataloğumuzun 3269 envanter numaralı örneğimizle aynıdır. Nargile suyunun bulunduğu kristal cam şişeli hazne kısmı, kaide kısmından damla formunda şişkince olup dıştan dört taraftan birer yüz oluşturacak şekilde dilimlidir. Bu dilimlerin her biri üzerine kalıp dökme tekniğinde yapılmış kalın cidarlı ve çıkıntılı yuvarlak kabartmalar yer almaktadır. Şişenin boyun kısmı ağza doğru daralmakta olup uç kısımlarda yarım daire formun kalın cidarlı dilimlerle çevrelenmiştir. Ayrıca şişenin ağız kısmı pirinç malzemeli bilezikle kaplanmıştır. Nargilenin marpuç kısmı ise yaklaşık 2,15 m. uzunluğa sahip olup hortumu kilim desenlerini andıran beyaz zemin üzerine kırmızı, mavi, yeşil, sarı ve siyah renkli boncukların oluşturduğu bitkisel, geometrik ve nesnel süslemelidir. Marpuçun uç kısımlarında tornada çekilmiş ahşap malzemeli ağızlıklar yer almaktadır. Bu ağızlıklardan tiryaki tarafından dumanın çekildiği kısımdaki ucunda, turuncu renk kehribardan yapılmış tek boğumlu başpare bulunmaktadır.

Günümüze büyük bir kısmı sağlam olarak ulaşan nargilede; tömbekinin konduğu lüle kısmında çatlak ve kırıklar; pirinç ser kısmında ezilmeler ve aşınmalar; cam şişesinde ise küçük kırıklar ve kehribar ağızlığında zedelenmelere dayalı deformeler görülmektedir.

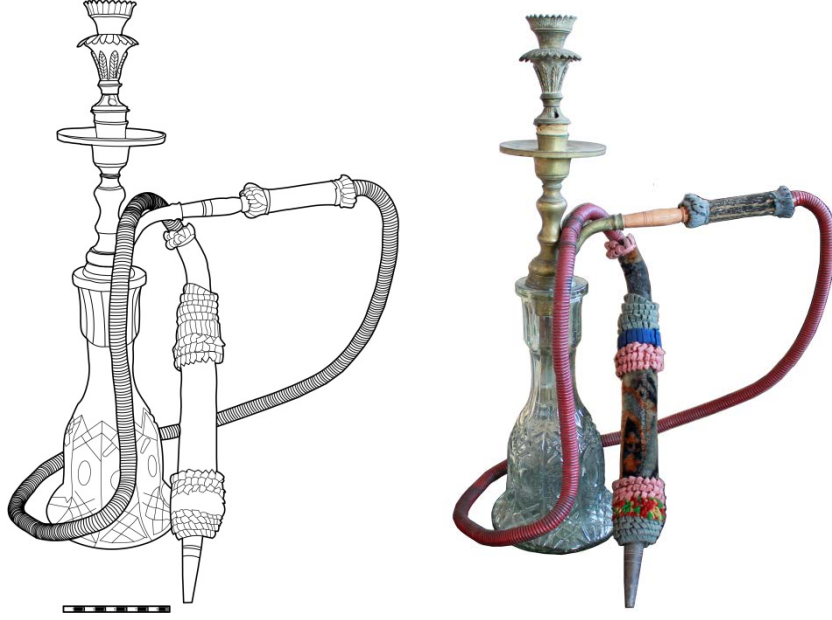
Çizim/Foto: 143/141

Katalog No	137
Çizim/Foto No	144/142
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/638
Müzeye Geliş Tarihi	1986
Müzeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	Yükseklik 56 cm
Malzeme	Pirinç-Cam-Ahşap-Deri-Kadife
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Bitkisel/Kazıma-Kalıp baskı-Kalıp dökme
Tarihlendirme	19.-20.yy. başları arası

Tanımı: Lüle, ser, şişe, marpuç ve ağızlık olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır. Tömbekinin konduğu lüle, pirinç malzemeden olup çiçek şeklindedir. Lülenin çiçek kaide üzerinde yükselen silindirik gövdesi, içbükey şeklinde açılmakta olup üst kısımda taç yaprak dilimli bir tömbeki çanağıyla nihayetlenmektedir. Nargilenin tek deve boyunlu olan ser kısmı, pirinç malzemeli olup bir önceki katalog örneğimizle aynıdır. Ser'in şişe ile birleştiği kısımda, pirinç levhalı bir bilezik yer almaktadır. Bu bileziğin üzerindeki bordürde ise baskı tekniğinde kıvrık dal ve yaprak motiflerinin işlendiği bitkisel süslemeler yer almaktadır. Nargile suyunun konduğu kristal cam şişeli haznesi, uzun silindirik gövdeli olup sürahi şeklindedir. Şişe üzerine işlenen geometrik süslemeler kalıp dökme tekniğinde yapılmıştır. Şişenin ağza doğru daralan boyun kısmı ise dilimli olup düz bir basamak halkasıyla nihayetlenmektedir. Nargilenin marpuç kısmı ise spiral şeklinde deri bir hortuma sahip olup yaklaşık 2 m. uzunluğundadır. Marpucun uç kısımlarında tornada çekilmiş ahşap malzemeli ağızlıklar yer almaktadır. Bu ağızlıkların ser tarafındaki özgün değildir. Ağızlıkların tutulacak kısımları gri, turuncu, siyah ve bej rengi geometrik ve bitkisel süslemeli kadife kaplamalıdır. Ayrıca bu kaplamaların uç kısımları ise pembe, gri, sarı, kırmızı ve mavi renk kadife püsküllüdür.

Günümüze büyük bir kısmı sağlam olarak ulaşan nargilede; tömbekinin konduğu pirinç lüle kısmında kararmalar; pirinç ser kısmında ezilmeler ve aşınmalar; cam şişesinde ise küçük kırıklar; marpucun tutmalık kısımlarındaki kadifelerde

yıpranmalar ile deri hortumunda yırtılma, ezilme ve kopmalara dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 144/142

3.6. Ateşlik-Mangal

Katalog No	138	
Çizim/Foto No	145/143	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4411	
Müzeye Geliş Tarihi	25.17.1961	
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma	
Ölçüleri	Yükseklik x Ağız Çap	6 x 9,8 cm
Türü (Cinsi)	Ateşlik-Maşa	
Malzeme	Pirinç-Gümüş	
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kalıp dökme-Kazıma	
Tarihlendirme	19-20. yy.	
Tanımı: Pirinç malzemeden yapılan ateşlik, yuvarlak formda olup kulp, kaide ve hazne olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Ateşliğin hazne kısmına doğru daralan kaidesi, tek basamak halkalı ve yaklaşık 6,5 cm çapındadır. Kaide üzerinde yükselen ve yaklaşık 3 cm derinliğe sahip olan hazne bölümü, kaideden ağıza doğru genişlemektedir. Haznenin ağız kısmı iç taraftan üst üste sıralanmış 7 adet yivin oluşturduğu geniş bir bordürle çevrelenmiştir. Ateşliğin kulp kısmı ise yarım “S” şeklinde olup hazneye içerden iki adet çiviyle perçinlenmiştir. Kulpun hazneye doğru kıvrılan üst kısmına, ateşliği taşıyan kişinin rahat tutmasını sağlayacak başparmak büyüklüğünde bir pirinç levha applike edilmiştir. Ayrıca ateşliğin bu kulp kısmından zincirle bağlanan bir de gümüş maşası yer almaktadır. Hazne içerisindeki fındık ateşlerin alınmasını sağlayan bu maşa yaklaşık 16 cm uzunluğundadır. Maşa kollarının uç kısımlarına yakın kısmında ve yaprak şeklinde kol uçları üzerinde çentik motiflerinin yer aldığı geometrik süslemeler görülmektedir. Günümüze maşası ve ateşliğiyle takım halinde ulaşmayı başarabilmiş bu eserimizde; pirinç ve gümüş malzeme yüzeylerinde zedelenme, kararma ve oksitlenmeğe dayalı deformeler görülmektedir.		

Katalog No	139
Çizim/Foto No	146/144
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/613
Müzeeye Geliş Tarihi	1986
Müzeeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	Boy x En x Yükseklik 13 x 10 x 8,2 cm
Türü (Cinsi)	Mangal
Malzeme	Tunç-Alçı
Süsleme/Tekniği	Geometrik-Figür/Kalıp dökme
Tarihlendirme	19-20. yy.

Tanımı: Tunç malzemeden yapılan mangal, dikdörtgen formda olup kulp, ayak ve hazne olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Mangalın hazne bölümü üzerinde, alt kenarlardan “S” kıvrımlı ve dilimli, üst kenarlardan ise iç kısımları baklava formunu andıran delikli ve zikzaklı geometrik süslemeler yer almaktadır. Yaklaşık 3 cm derinliğinde olan haznenin içi, alçıyla kaplıdır. Mangalın yuvarlak formlu kulpları, haznenin kısa kenar ortalarından birer çiviyle perçinlenmiştir. Mangalın kavisli ayakları ise haznenin köşelerinden ikişer çiviyle perçinlenmiştir. Haznenin bir köşesi hariç diğerlerinde, her bir köşede sırt sırta olacak şekilde mangal ayaklarına aplike edilen ikişer tane horoz figürü yer almaktadır.

Günümüze sağlam olarak ulaşan mangalın tunç malzemesinde, kırılma, paslanma ve oksitlenmelere dayalı deformeler görülmektedir.

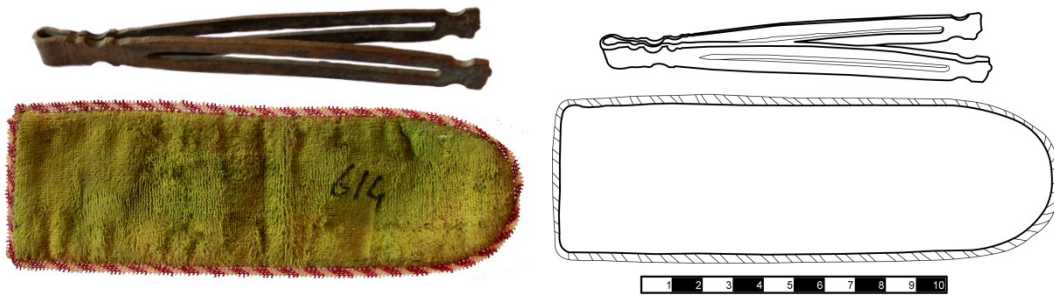

Çizim/Foto: 146/144

Katalog No	140
Çizim/Foto No	147/145
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/614
Müzeye Geliş Tarihi	1986
Müzeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağışı
Ölçüleri	Maşa Boy x Kalınlık 12,7 x 1 cm
Türü (Cinsi)	Mangal Maşası ve Kesesi
Malzeme	Tunç-Kadife
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Kalıp Alma
Tarihlendirme	19-20. yy.

Tanımı: 613 envanter numaralı mangala ait olduğunu düşündüğümüz eserler, tunç malzemeden yapılmış maşa ve kadifeden yapılmış maşa kesesidir. Yekpare tunç malzemeden iki kollu olarak yapılan maşa, 12,7 cm uzunluğundadır. Maşa kollarının ortası kanal şeklinde açılmış olup közün tuttuğu uç kısımları dikdörtgen form ağızlıdır. Maşanın her iki taraftaki uç kısım üzerleri, sıralı yivlerle hareketlendirilmiştir. Yeşil kadifeden yapılan maşa kesi ise dikdörtgen formlu olup kenarları sarı ve kırmızı renk iğne oyasıyla çevrilmiştir.

Günümüze sağlam olarak ulaşan eserlerden tunç maşada, zedelenme ve oksitlenmelere dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 147/145

3.7. Keseler

Katalog No	141	
Çizim/Foto No	148/146	
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/1637	
Müzeye Geliş Tarihi	12.10.1973	
Müzeye Geliş Şekli	Nakil (Ankara Arkeoloji Müzesi'nden)	
Ölçüleri	En x Boy	15 x 18 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Kesesi	
Renk	Sarı-Bordo-Kırmızı	
Malzeme	Kadife	
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Dikiş-İğne Oyası	
Tarihlendirme	20.yy. başı	

Tanımı: Külâh formu kese, çatma cinsi kadife kumaştan dikiş tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Kesenin ön ve arka yüzeyi, sarı zemin üzerine bordo renkli yaprak ve çiçek motifleriyle süslenmiştir. Kesenin kenar kısımları pul detaylı iğne oyası ile süslenmiştir. Kesenin ağız kısmındaki büzgü ipliği kırmızıdır. Büzgü ipinin uç kısmındaki ponçaklarda iğne oyası tekniği ile geometrik süsleme oluşturulmuştur. Kesenin iç kısmı, renkli basma astarlıdır. Kesenin kumaş renklerinde ve iğne oyalı işlemlerinde solmalar ile pullarında kararmalara dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 148/146

Katalog No	142
Çizim/Foto No	149/147
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2261
Müze Geliş Tarihi	19.07.1976
Müze Geliş Şekli	Satın alma (19.07.1976)
Ölçüleri	En x Boy 16 x 20 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Kesesi
Renk	Pembe (Pudra)-Yeşil-Mor-Kırmızı-Bej
Malzeme	Saten
Süsleme/Tekniği	Bitkisel-Geometrik/Dikiş-İğne Oyası
Tarihlendirme	20.yy. başı (?)

Tanımı: Külâh formu kесе, saten cinsi kumaştan dikiş tekniğı kullanılarak oluşturulmuştur. Pembe (pudra) rengine kendinden desenli olan kesenin ön ve arka yüzeyinde, kıvrık dallı ve yapraklı çiçeklerin oluşturduğu bitkisel motiflerle süslenmiştir. Kesenin kenar kısımları yeşil, mor, bez ve kırmızı renkli ipliklerin geometrik ve bitkisel motifler oluşturduğu iğne oyası ile süslenmiştir. Kesenin ağız kısmındaki büzgü ipliğı mor, bordo ve yeşil renklidir. Büzgü ipinin uç kısımları kendisinden yapılan püskül tekniğı görölmektedir. Kesenin iç kısmı, bej renkli bez astarlıdır.

Çizim/Foto: 149/147

Katalog No	143
Çizim/Foto No	150/148
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2476
Müze Geliş Tarihi	06.05.1977
Müze Geliş Şekli	Satın alma (Ekrem İlhan)
Ölçüleri	En x Boy 16 x 20,5 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Kesesi
Renk	Mor-Sarı-Limon Küfü-Beyaz
Malzeme	Kadife
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Dikiş-İğne Oyası
Tarihlendirme	20.yy. başı

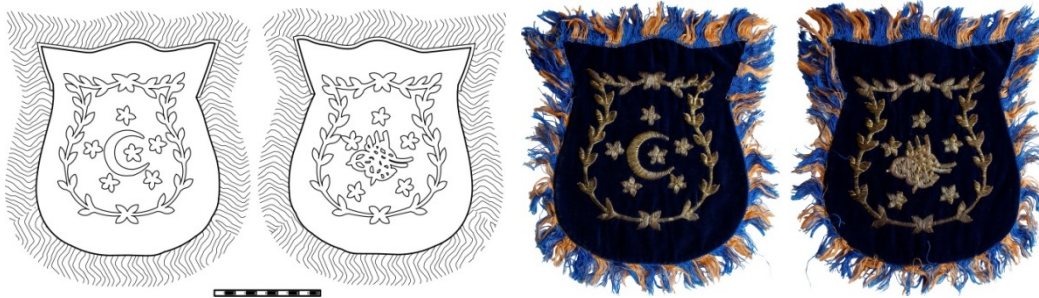
Tanımı: Külâh formu kесе, mor renkli kadife cinsi kumaştan dikiş tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Kesenin ön ve arka yüzeyi, farklı ölçülerde bakışıklı olarak sarı renkli pul ve beyaz renkli (şeffaf) boncukların oluşturduğu hilal-yıldız motifleriyle süslenmiştir. Kesenin kenar kısımları yeşil ve limonküfü rengindeki ipliklerin oluşturduğu iğne oyası ile süslenmiştir. Kesenin ağız kısmındaki büzgü ipliği mor renklidir. Büzgü ipinin uç kısımlarındaki ponçaklarda iğne oyası tekniği ile oluşturulmuştur. Kesenin iç kısmı, beyaz renkli bez astarlıdır.

Çizim/Foto: 150/148

Katalog No	144
Çizim/Foto No	151/149
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2912
Müzeye Geliş Tarihi	30.12.1981
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Azime Meteoglu)
Ölçüleri	En x Boy 16 x 21 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Kesesi
Renk	Lacivert-Altın Sarısı-Sarı-Mavi-Gri
Malzeme	Kadife
Süsleme/Tekniği	Yazı-Geometrik-Bitkisel/Maraş İşi-Dikiş-Püskül
Tarihlendirme	19-20.yy.

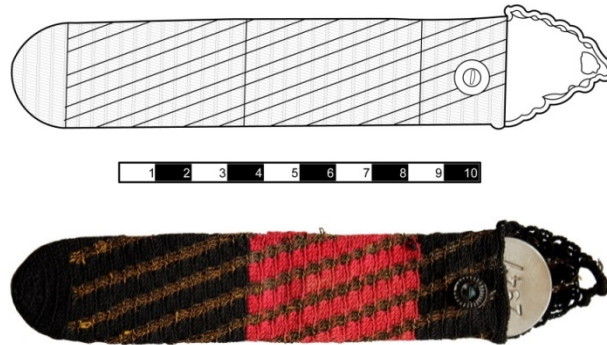
Tanımı: Kandil formlu kese, lacivert renkli kadife cinsi kumaştan dikilerek oluşturulmuştur. Kesenin bir yüzü, lacivert zemin üzerine altın sarısı iplikten sarmaşık dalı çerçeve içerisine hilal ve yıldız motifleri Maraş işi tekniğinde uygulanarak süslenmiştir. Kesenin diğer yüzü ise yine aynı renk ve tekniğin uygulandığı, sarmaşık dalı çerçeve içerisine Osmanlı tuğrası ve yıldız motifleriyle süslenmiştir. Tuğra anlaşılamadığından dolayı kime ait olduğu tespit edilememiştir. Kesenin kenar kısımları mavi ve sarı ipliklerden püskül tekniği kullanılarak süslenmiştir. Kesenin iç kısmı, gri renkli bez astarlıdır.

Çizim/Foto: 151/149

Katalog No	145
Çizim/Foto No	152/150
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/2947
Müzeye Geliş Tarihi	24.08.1982
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (S. İhsan Kesikbıyık)
Ölçüleri	En x Boy 3 x 15,5 cm
Türü (Cinsi)	Ağızlık Kesesi
Renk	Siyah-Pembe-Kahverengi
Malzeme	Yün İpi
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Tığ İşi-Dikiş
Tarihlendirme	20.yy. başı

Tanımı: Dikdörtgen formlu ağızlık kesesi, yün ipliğinden tığ işi tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Kesenin ön ve arka yüzü, siyah ve kırmızı olmak üzere iki renkli zeminden oluşmaktadır. Bu iki renkli zeminin üzerine ise kahverengi sırmalı iplerin örüldüğü verev şeritlerle süslenmiştir. Kesenin ağız kısmı üçgen şeklinde kapaklı olup ön tarafına (kapak iliğinin) geçtiği siyah düğme, arka tarafına ise üzeri küçük mavi renk boncuklu beyaz düğme dikilmiştir.

Çizim/Foto: 152/150

Katalog No	146
Çizim/Foto No	153/151
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/3297
Müzeye Geliş Tarihi	27.05.1985
Müzeye Geliş Şekli	Satın alma (Ayşe Güvenç)
Ölçüleri	En x Boy 17 x 19 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Kesesi
Renk	Lacivert-Altın Sarısı-Haki-Turuncu
Malzeme	Atlas (?)
Süsleme/Tekniği	Bitkisel/Maraş İşi-Dikiş-Püskül
Tarihlendirme	19-20.yy.

Tanımı: Kandil formlu kese, lacivert atlas (?) cinsi kumaştan dikilerek oluşturulmuştur. Kesenin ön ve arka yüzleri, Maraş işi tekniğinde lacivert zemin üzerine altın sarısı iplikten sarmaşık dallı çerçeve içerisine, simetrik olarak yerleştirilmiş kıvrık dallı çiçek motifleriyle süslenmiştir. Kesenin kenar kısımları haki renkli iplikten püskül tekniği kullanılarak süslenmiştir. Kesenin iç kısmı, turuncu renkli bez astarlıdır. Kesenin kumaş renklerinde solmalar ile yırtılmalara dayalı deformeler görülmektedir.

Çizim/Foto: 153/151

Katalog No	147
Çizim/Foto No	154/152
Bul. Müze/Env. No	Konya Etnografya Müzesi/4185
Müze Geliş Tarihi	23.08.1960
Müze Geliş Şekli	Satın alma
Ölçüleri	En x Boy 7,5 x 17,5 cm
Türü (Cinsi)	Ağızlık Kesesi
Renk	Pembe-Koyu Yeşil-Beyaz
Malzeme	Atlas
Süsleme/Tekniği	Geometrik/Dikiş-İğne Oyası
Tarihlendirme	20.yy. başı

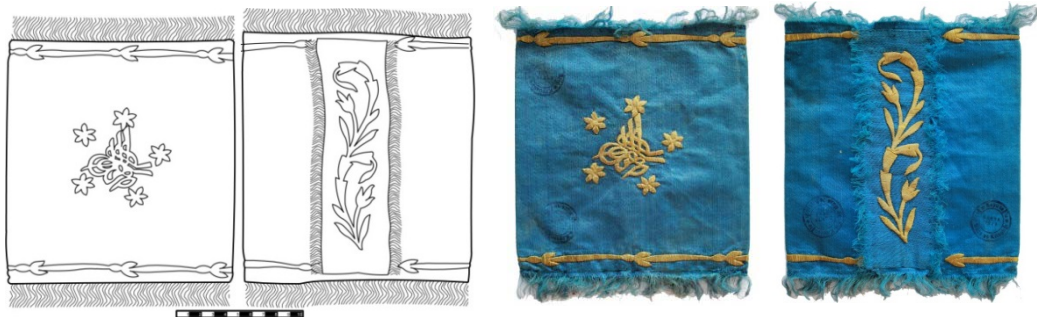
Tanımı: Dikdörtgen formlu ağızlık kesesi, pembe renkli atlas cinsi kumaştan dikiş tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Kesenin ön ve arka yüzü süslemesizdir. Kesenin kenar kısımları koyu yeşil renkli iplikten geometrik motiflerin oluşturduğu iğne oyası ile süslüdür. Kesenin ağız kısmındaki büzgü ipliği ise koyu yeşil renklidir. Kesenin iç kısmı, beyaz renkli bez astarlıdır.

Çizim/Foto: 154/152

Katalog No	148
Çizim/Foto No	155/153
Bul. Müze/Env. No	Ahmet Rasih İzzet Koyunoğlu Müzesi/389
Müzeye Geliş Tarihi	1986
Müzeye Geliş Şekli	A.R. İzzet Koyunoğlu Bağış
Ölçüleri	En x Boy 17,2 x 19 cm
Türü (Cinsi)	Tütün Kesesi
Renk	Mavi-Sarı
Malzeme	Atlas
Süsleme/Tekniği	Yazı-Geometrik-Bitkisel/Maraş İşi-Dikiş-Püskül
Tarihlendirme	19-20.yy.

Tanımı: Dikdörtgen formlu kese, mavi atlas kumaştan dikiş tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. Kesenin ön yüzeyi, sarı iplikten Maraş işi tekniğiyle yapılmış Osmanlı tuğrası ve etrafına yerleştirilmiş 5 adet yıldız motifi yer almaktadır. Tuğra anlaşılamadığından dolayı kime ait olduğu tespit edilememiştir. Kesenin arka yüzeyi ise orta kısmına süsleme tekniği için yerleştirilen boyuna dikdörtgen parçanın üstüne, sarı iplikten Maraş işi tekniği ile yapılmış kıvrık dal ve yapraklar yer alır. Ayrıca kesenin ağız ve dip kısmına yine aynı ip ve tekniğin kullanıldığı sırma bordürler işlenmiş ve kesenin alt ve üst kenarları kumaşın kendisinden yapılan püskül tekniği görülmektedir.

Çizim/Foto: 155/153

4. DEĞERLENDİRME

4.1. Lüleler

Konya merkezi ve çevre ilçelerde yer alan ve Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait etnografik eserlerin bulunduğu müzelerle sınırlandırdığımız çalışmamızda, etütlük ve envanterlik durumda olan toplam 60 adet lüle örneği incelenmiştir. Bu örneklerimiz arasından ise tip, malzeme ve kullanım alanlarına göre çeşitlilik sergileyen farklı nitelikteki eserler olmak üzere; 14 tanesi Konya Etnografya Müzesi, 13 tanesi Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, 13 tanesi Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesi ile 7 tanesi Ereğli Müzesi olmak üzere toplam 47 tanesi kataloğumuza seçilmiştir.

Tütünün Osmanlı coğrafyasına girmesiyle, içiminde kullanımına başlanan bu alet, zaman içerisinde tütün, sigara ve nargile olmak üzere kullanım alanına göre çeşitlilik sergilemektedir. Kataloğumuza seçmiş olduğumuz bu lülelerden, 38 tanesi tütün lülesi, 8 tanesi sigara lülesi ve 1 tanesi ise nargile lülesidir. İncelen bu lülelerin müzeye geliş şekli ise başta satın alma yolu olmak üzere, bölgede yapılan arkeolojik kazılar, bağış, el koyma ve devir yöntemleriyle sağlanmıştır. Bunların dışında bazı lülelerin ise müzeye geliş şekli ve zamanı envanter defterlerinde belirtilmediği için bilinmemektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan örneklerin değerlendirilmesi; tipoloji ve tarihlendirme, malzeme ve teknik, süsleme unsurları ve teknikleri ile mühürler ve yazılar olmak üzere dört alt başlık şeklinde ele alınmıştır.

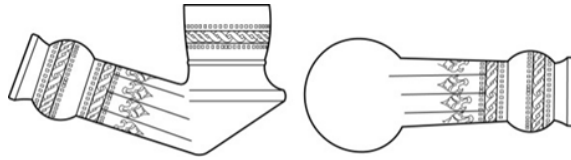
4.1.1. Tipoloji ve Tarihlendirme

Konya, merkez ve çevre ilçelerdeki çalışma kapsamımız dâhilinde incelenen müzelerde, kullanım alanlarına göre tütün, sigara ve nargile olmak üzere üç farklı lüle çeşidinin bulunduğu saptanmıştır. Kullanım alanlarına göre çeşitlilik gösteren ve kataloğumuzda yer verdiğimiz bu örneklerde ise 8 farklı tipte lüle formu tespit edilmiştir. Kaide ve çanak biçimlerine göre tipleri belirlenen bu örneklerde (Ayhan, 2014: 57-58), çiçek kaide (11 adet), disk kaideli (11 adet), yuvarlak çanaklı (14 adet), basık yuvarlak çanaklı (4 adet), çuval (torba) çanaklı (3 adet), konik çanaklı (1 adet),

zambak (2 adet) ve karinalı çanaklı (1 adet) lüle tipleri görülmektedir. Belirlenen bu örnek tipler, bir kronoloji (erken dönemden geç döneme doğru) oluşturulacak şekilde, aşağıda ayrı başlıklar halinde değerlendirmeye çalışılmıştır.

Karinalı çanak tipindeki lüle, örneklerimiz arasında tek ve en erken tarihli olanıdır (*Kat. No: 16*). İnce, uzun ve poligonal formdaki duman yolu, çanağa dirsek şeklinde bağlanmaktadır. Çanak, dirseğe doğru keskin bir kırılma yaparak silindirik bir şekilde yükselmektedir. Açık gri renkteki hamuru perdah tekniği kullanılarak parlatılmıştır (Çizim 156).

Çizim 156: 16 katalog numaralı karinalı çanak tipindeki örneğimizin yandan ve alttan görünüşü

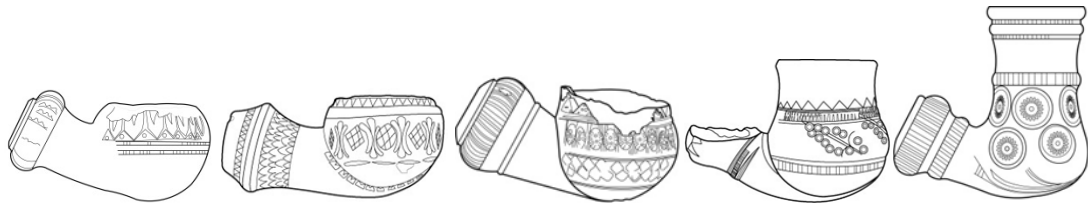

Osmanlı'nın İngilizlerden etkilenecek oluşturduğunu söyleyen R. Robinson karinalı tipteki lüleleri 17. yüzyıla tarihlemektedir (Robinson, 1985: 151,163). Aynı şekilde J. W. Hayes (Hayes, 1992: 363) ve Uzi Baram'da (Baram, 2010: 160) yapmış olduğu araştırmalarda bu tip lüleleri 17. yüzyıla tarihlemektedir. Karinalı çanak tipindeki bu örneğimizin (*Kat. No: 16*) form ve süsleme bakımından benzerlerine ise Bursa'da İbrahim Paşa Camisi'nin bahçesindeki türbede çıkan lüle ve parçalarındaki örneklerde karşılaşmaktayız. Türbeden çıkan bu lüle parçalarının bir tanesi üzerinde H.1115/M.1703-1704 tarihi yazmaktadır (Yalgın, 1941: 196-199). G. Ayhan, bu tip lüle örneklerine Hasankeyf kazılarında bolca rastlanmakta olduğunu belirterek bunları 17-18. yüzyıllar arasına tarihlendirmektedir (Ayhan, 2011: 127). Benzer tipteki örneklerden yola çıkarak Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi'nde yer alan bu tipteki örneği, 17-18. yüzyıllar arasına tarihlendirmek mümkündür.

Yuvarlak çanaklı lüleler, kataloğumuzun en yoğun örneğini oluşturmaktadır (*Kat. No:13, 15, 19, 22, 23, 26, 27, 28, 32, 36, 37, 44, 45, 47*). Tipin en belirgin özelliği, çanak kısmının yuvarlak olmasıdır. Genellikle kısa ve silindirik formda olan duman yolu, ağız kısmına doğru hafifçe genişlemekte ve bombeli bir bilezik

ardından basamak halkasıyla son bulmaktadır. Farklı ebatlara sahip olan bu tipteki lülelerin duman yolları, çanak kısmına direk bağlanmakla birlikte, çanak önüne doğru üçgen şeklinde uzanan omurgayla bağlananlara da rastlanmaktadır. Çanağa omurgayla bağlanan örnekler, alt taraftan belirgin bir şekilde bombe yapmaktadır. Çanak kısmına direk bağlanan örnekler de ise omurga, alt kısımda ters ‘V’ şeklinde iki sıra testere dişi veya tek sıra diş şeridi şeklinde sembolik olarak belirtilmiştir. Çanak üzerinde yükselen gövdeleri genellikle kısa silindirik formla birlikte uzun silindir form hâkimdir (Çizim 157). Bu örneklerle istinaden sadece 15 katalog numaralı lülemizde gövde, içbükey olarak açılmakta ve krater ağızla nihayetlenmektedir.

Çizim 157: Yuvar çanak tipindeki lülelerden örnekler

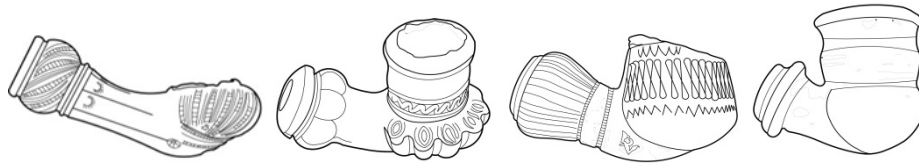
Yuvarlak çanaklı lülelerin hamur renklerine baktığımızda, grinin tonlarında devetüyüne, açık kırmızı kahverenginden koyu kahverengiye kadar farklı renk tonlarının kullanıldığı (sahip olduğu) görülmektedir. Genellikle hamur rengine yakın kullanılan astar renkleriyle parlatmanın yanında perdah tekniğinin de kullanıldığı görülmektedir.

R. Robinson, bu tip lülelerin, 17. yüzyıl sonlarında gri renklerde küçük ebatlı olarak görüldüğünü, 18 ve 19 yüzyıllara doğru ise boyutlarında artışın izlenerek hamur renklerinde kahverengi ve tonları şeklinde olduğunu söylemektedir (Robinson, 1983: 270). J.W. Hayes, İstanbul Saraçhanede yapmış olduğu kazıda ortaya çıkan bu tip lülelerin genellikle kırmızı kahverengi tonlarında olduğu ve 18-19. yüzyıla tarihlendirdiğini görmekteyiz. Aynı şekilde Baram ise yayınlamış olduğu araştırmalarında bu tip lüle örneklerini 18-19. yüzyıla tarihlendirmektedir (Baram, 2010: 160; Baram, 1995: 307-308). Yine benzer tip örneklerle Hasankeyf (Ayhan, 2011: 59-60, 127), Ayasuluk İç Kalesi Batı Sarnıçları (Ayhan, 2012: 100-101), Edirne Yeni Saray (Cengiz, 2011: 45), Antalya-Kaleiçi (Yener, 2005: 99-102)

kazılarında rastlanmakta olup genel itibariyle örneklerin 18-19. yüzyıllara tarihlendirildikleri görülmektedir. Ayrıca bu tip lüle örneklerine, E. Bakla'nın "halk tipi olarak isimlendirdiği lüleler" (Bakla, 2007: 130-136) arasında ve İzmir Etnografya Müzesinde de bulunmaktadır. Benzer tipteki örnekler kıyaslandığında Konya müzelerindeki bu tip örnekleri, 17. yüzyıl sonu ile 19. yüzyıl arasına tarihlendirmek mümkündür.

Basık yuvarlak çanak tipi lüleler, katalog örneklerimiz arasında az sayıda olan tiptir (*Kat. No: 25, 34, 39, 40*). Basık yuvarlak şeklindeki çanak üzerinde, silindirik formlu bir gövde yükselmektedir. Kısa ve silindirik formdaki duman yolları ağız kısmına doğru genişlemekte olup bombeli bir bilezik ardından basamak halkasıyla sonlanır. Ancak örneklerimiz arasından 25 katalog numaralı lülenin duman yolu, poligonal formda olması bakımından diğer örneklerden farklı bir form sergilemektedir. Hamur rengi bakımından beyaz, gri ve kahverengi tonların kullanıldığı görülen lülelerin yüzeyleri ise 39 katalog numaralı astarlı örneğimiz hariç diğerleri, perdah tekniğiyle parlatılmıştır (Çizim 158).

Çizim 158: Basık yuvarlak çanak tipteki lülelerden örnekler

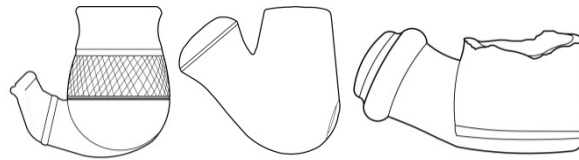

Yuvarlak çanağın farklı bir çeşidi olan bu tipin, Keramikos (Robinson, 1983: 274-276), Saraçhane (Hayes, 1992: 392-393), Edirne Yeni Saray (Cengiz, 2011: 82-84, 168, 175)⁷, Hasankeyf (Ayhan, 2011: 60-61, 127), Antalya-Kaleiçi (Yener, 2005: 98) kazılarında benzer örnekleri ortaya çıkmasından, araştırmacılar tarafından 17. yüzyılın sonları ile 19. yüzyıla tarihlendirilmiştir. Benzer tipteki örnekler kıyaslandığında Konya müzelerindeki bu tip örnekleri, 17 yüzyıl sonu ile 19. yüzyıl arasına tarihlendirmek mümkündür.

⁷ Ayrıca A. Cengiz yapmış olduğu tezde, bu tip örnekleri, yarım kürevi ve basık kürevi olarak isimlendirmektedir.

Çuval (torba) çanak tipi, kataloğumuzun bir diğer lüle tipi örnekleri arasında yer almaktadır (*Kat. No: 14, 18, 46*). Bu tipteki örnekler, hafif şişkince olan çanak üzerinde ağza doğru daralmakta veya hafifçe dışa doğru açılmaktadır. Örneklerimizden 46 katalog numaralı lülenin ağız kısmı kırık olduğundan ağız formu bilinmemektedir. Kısa silindirik formdaki duman yolu, çanağa (18 katalog numaralı örneğimiz hariç) direk olarak bağlanmaktadır. Hamur rengi bakımından gri, kahverengi ve siyah renk tonların kullanıldığı görülen lülelerin yüzeyleri ise 18 katalog numaralı perdahlı örneğimiz hariç, diğerleri kendi hamur rengindeki astarla parlatılmışlardır (Çizim 159).

Çizim 159: Çuval (torba) çanaklı tipteki lülelerden örnekler

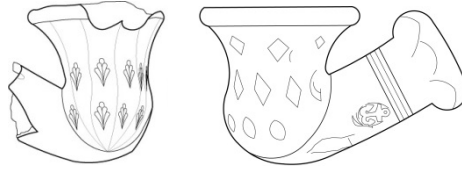

Bir önceki tip örneklerimizde olduğu gibi çuval (torba) çanaklı tipimiz de yuvarlak çanaklı lülelerin diğer bir çeşidini oluşturmaktadır. Örneklerden 14 katalog numaralı lülemizin üzerinde “Aliyyün Vani” (?) ismi ve “R.1326”/M.1910-1911 tarihli mührünün bulunması bakımından önemli bir yere sahiptir. Kataloğumuzdaki bu tarihli lülenin benzer tipteki örneklerine, İstanbul Şehir Müzesinde (Bakla, 2007: 158,342), İzmir Etnografya Müzesinde (Ayhan, 2006: 156,165) ve Hasankeyf kazılarında çıkartılan lülelerde (Ayhan, 2011: 57-58, 126) de rastlanmaktadır. Ayrıca yapmış oldukları yayınlarda bulunan bu tip örnekleri; R. Robinson 18-19 yüzyıllara (Robinson, 1983: 270), U. Baram 18. yüzyıla (Baram, 2010: 160), G. Ayhan ise 17-18. yüzyıllar arasına tarihlendirmektedir. Kataloğumuzdaki mühürlü örnek ile İstanbul Şehir Müzesindeki “Vasıf Usta” ya ait olan lüle örneğindeki tarihlere baktığımızda, bu tipteki örneklerin 20 yüzyıl başlarında da yapıldığını görmekteyiz. Benzer tipteki örnekler kıyaslandığında Konya müzelerindeki bu tip örnekleri, 18-20. yüzyıl başları arasına tarihlendirmek mümkündür.

Zambak çanaklı tip lüleler de katalog örneklerimiz arasında sayıca az olan bir diğer gruptur (*Kat. No: 5, 30*). Form bakımında farklı olan bu tipteki örnekler,

disk kaide tipindeki lülelerden sonra ortaya çıkmış ve kısa sürede tutularak yaygınlık kazanmıştır. Yuvarlak çanak üzerinde yükselen gövdesi, içbükey olarak açılmakta olup yayvan ve dilimli bir ağızla nihayetlenmektedir. Silindirik formdaki duman yolu çanağa, şişkin ve uzunca bir omurgayla bağlanmaktadır. Örneklerimizden bir tanesinin duman yolu yarısından itibaren kırık olduğundan duman yolu ağzının nasıl sonlandığı bilinmemektedir. Diğer örneğimizin duman yolu ise benzer örnekle aynı özelliği sergileyen dilimli ve bombeli bir bilezikle sonlanmaktadır. Hamur rengi bakımından sarımsı kırmızı ve kızıl kahverengi tonların kullanıldığı görülen lülelerin yüzeyleri ise kızıl kahverengindeki astarla parlatılmışlardır (Çizim 160).

Çizim 160: 30 ve 5 katalog numaralı zambak form tipindeki lülelerden

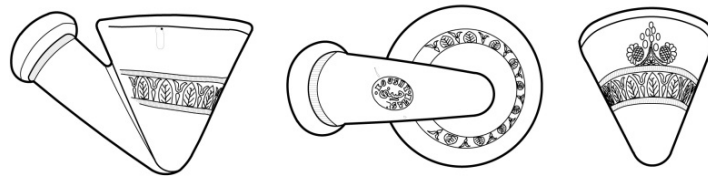

R. Robinson, çanak şeklinin zambağa benzemesinden dolayı bu şekilde isimlendirilen tipi, 19. sonu ile 20. yüzyılın başları arasına tarihlendirmektedir (Robinson,1983: 270, 280-282). J.W. Hayes (Hayes, 1992: 393) ve U. Baram (Baram, 2010: 160; Baram, 1995: 306-307) ise bu tipteki lüleleri 19. yüzyılın ortasından sonra görüldüğünü belirtmektedir. Bu tipin Saraçhane, Filistin ve Kıbrıs'taki Osmanlı örnekleri dışında, Hasankeyf (Ayhan, 2011: 64), Antalya-Kaleiçi (Yener, 2005: 107-110) ve Edirne Yeni Saray (Cengiz, 2011: 46,187) kazılarında ortaya çıkan lüle buluntularında da rastlanmaktadır. Ayrıca 5 katalog numaralı lüle örneğimiz malzeme ve teknik bakımından kaliteli işçilik göstermesinden 19. yüzyıl sonlarına doğru yapılan Tophane işi lüle örneklerine benzemektedir. Benzer tipteki örnekler kıyaslandığında Konya müzelerindeki bu tip örnekleri, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başları arasına tarihlendirmek mümkündür.

Örneklerimiz arasında tek olan **konik çanak tipindeki** 38 katalog numaralı tütün lülesi, Akşehir Nasrettin Hoca ve Etnografya Müzesinde bulunmakta olup Ankara Etnografya Müzesinden nakil yoluyla gelmiştir. Silindir formundaki duman yolu, konik şeklindeki çanağa dirsek oluşturacak tarzda direk olarak bağlanmaktadır.

Duman yolu ağzı ise bombeli bir bilezikle sonlanmaktadır. Tophane işi tazındaki lülenin hamur ve astar rengi ise kızıl kahverengidir (Çizim 161).

Çizim 161: 38 katalog numaralı konik çanak tipindeki örneğimizin yandan, alttan ve önden görünüşü

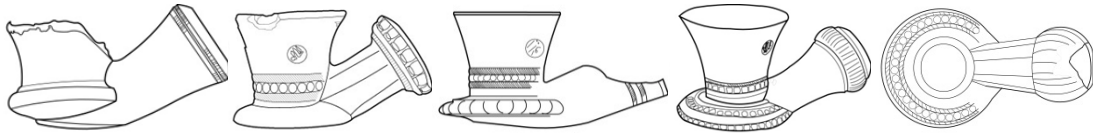
Eserlerimiz arasında tek örnek olan bu lülemizin duman yolu altında, dış kısımda İngilizce ‘HOUSNY CONSPLE’, içte ise Osmanlıca ‘HÜSNÜ’ yazan usta mührü vardır. Aynı usta tarafından benzer örneklerin Tophane işinde görüldüğü bu lüle, 19. yüzyılın sonuna tarihlenir (Bakla, 2007: 162, 316). Ayrıca benzer tipteki örnekler Ankara Etnografya, Topkapı Sarayı Müzesi ve İstanbul Şehir Müzeleri (Ayhan, 2006: 105-107, 129, 141-142) ile Saraçhane (Hayes, 1992: 392, 394) kazılarında ortaya çıkan lülelerde rastlanmaktadır.

Disk kaideli tipteki lüle örneklerimiz kataloğumuzda yuvarlak çanak tipindeki örneklerden sonra sayıca çoğunlukta olan bir diğer grubumuzdur. Bu örneklerimizden çeşit bakımından 3 tanesi sigara lülesini diğerleri ise tütün lülesini oluşturmaktadır.

Disk kaide tipteki lüle çeşitlerimizden tütün lüleleri, 19. yüzyılın en çok kullanılan ve adeta dönemin popüler olan lüle tipini oluşturmaktadır (*Kat. No:12, 17, 20, 21, 24, 29, 31, 33, 35*) (Çizim 162). Genellikle geniş bir disk kaide üzerinde yükselen çanak, dışa doğru krater şeklinde açılmaktadır. Sadece 24 katalog numaralı lüle örneğimizin kaidesi, kısa şekildedir. Uzun olan duman yolu, silindirik veya poligonal formdadır. Ağız kısma doğru genişleyen duman yolları, bombeli veya düz bir ağızla sonlanmaktadır. Kahve fincanlarını anımsatan bu tipteki örneklerin duman yolları kaideye, çoğunlukla uç kısımları hafif pahlı olan çıkıntılı bir dikdörtgen omurgayla bağlanmıştır. Bazı örneklerimizde ise duman yolu çanağa direk olarak bağlandığından, kaide kısmında omurga ters “V” şeklinde tek sıra dış şeridiyle sembolik olarak belirtilmiştir (*Kat. No: 17, 33*). Hamur rengi bakımından kızıl

kahverengi tonların kullanıldığı görülen lülelerin yüzeyleri ise yine aynı renk tonlarındaki astarla parlatılmışlardır.

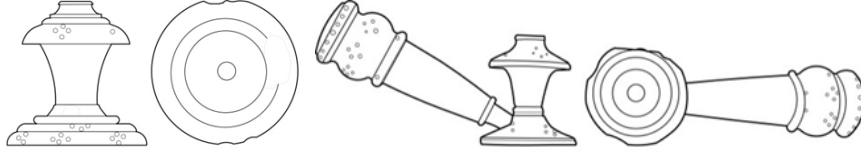
Çizim 162: Disk kaideli tipteki tütün lülelerinden örnekler

Tophanedeki lüleci ustaları tarafından büyük bir itibar gösterilen bu lüle tipini R. Robinson, 18-19. yüzyıllara tarihlendirmektedir (Robinson, 1983: 270-271). 19. yüzyıl boyunca boyutlarında artış gözlenen bu lüleler genellikle kıvılcak kahverengi tonlarının hâkim olduğu görülmektedir (Baram, 2010: 160). Bu tipin benzer örneklerine Keramikos (Robinson, 1983: 280, 283-284, 288), Saraçhane (Hayes, 1992: 392-393), Hasankeyf (Ayhan, 2011: 65, 127) ve Antalya-Kaleiçi (Yener, 2005: 102-107) kazıları ile Topkapı Sarayı, İstanbul Şehir ve İzmir Etnografya Müzelerinde rastlanmaktadır (Ayhan, 2006: 121, 123-125, 129-132, 163-164). Aynı bu tip lülelerin benzerlerine, Bakla'nın eserinde "Halk Tipi Lüleleri" olarak isimlendirdiği bölüm örnekleri arasında da rastlanmaktadır (Bakla, 2007: 135-136). Benzer tipteki örnekler kıyaslandığında Konya müzelerindeki bu tip örnekleri, 18-19. yüzyıllar arasına tarihlendirmek mümkündür.

Disk kaideli tipin görüldüğü bir diğer lüle çeşidi ise sigara lüleleridir (*Kat. No:10, 11*) (Çizim 163). Malzeme bakımından baktığımızda her iki örneğimiz de boynuz malzemedan yapılmıştır. Bu çeşitteki örneklerin kaide üzerinde yükselen silindirik çanağı, sigara yuvasına doğru içbükey olarak açılmaktadır. Mantar şeklini anımsatan çanağın çıkıntılı ve basamak halkalı bir ağızla sonlanan sigara yuvası bulunmaktadır. Duman yolu, kaide üzerinde açılan yuvaya direk olarak bağlanmakta olup uzun ve silindirik formludur. Malzeme bakımından benzer örnekleriyle karşılaşmadığımız bu çeşitteki lüleler, daha çok kilden yapılmış çiçek kaideli tipteki örnekleriyle karşılaşmaktayız. Bu tip ve çeşitteki lüle örneklerini, tütünün farklı bir kullanım şekli olan sigaraya bırakmasından itibaren 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başları arasına tarihlendirmek mümkündür (Bilecik, 2004: 600; Bakla, 2007: 201-202).

Çizim 163: 10 ve 11 katalog numaralı disk kaideli tipteki sigara lüle örneklerinin yandan ve alttan görünüşü

Çiçek kaideli tipteki lüleler sayıca disk kaideli lülelerle aynıdır. Çeşit bakımından en fazla örneği sergileyen bu tipte 4 tane tütün lülesi, 6 tane sigara lülesi ve 1 tane de nargile lülesi bulunmaktadır.

Çiçek kaide tipteki lüle çeşitlerimizden tütün lülesi olarak kullanılan örnekler, disk kaideli tipin çeşidini oluşturmaktadır (Kat. No: 1, 3, 7, 43) (Çizim 164). Geniş bir çiçek kaide üzerinde yükselen çanak, dışa doğru krater şeklinde açılmaktadır. Sadece 43 katalog numaralı lüle örneğimizin kaidesi, kısa şekildedir. Bu tipin duman yolu formu, silindirik veya poligonal formda olup uzundur. Ağız kısma doğru genişleyen duman yolları, bombeli, düz veya basamak halkalı bir ağızla sonlanmaktadır. Diğer örneklerle göre farklı bir form sergileyen 7 katalog numaralı lüle örneğimizin duman yolu ağzı ise yaprak dilimlidir. Duman yolu, 1 katalog numaralı örneğimizde hariç diğerlerinde uç kısımları hafif pahlı olan çıkıntılı bir dikdörtgen omurgayla kaideye bağlanmıştır. Örneklerimizden 7 katalog numaralı lüle ahşap üzeri pirinç kaplama olup diğerleri ise kızıl kahverengi ve kızılımsı kırmızı renginde hamur ve astarlıdır. Hamur ve işçilik bakımından kaliteli olan 3 ve 7 katalog numaralı lüle örneklerimiz “Tophane İşi” yapımı olması bakımından önemlidir.

Çizim 164: Disk kaideli tipteki tütün lülelerinden örnekler

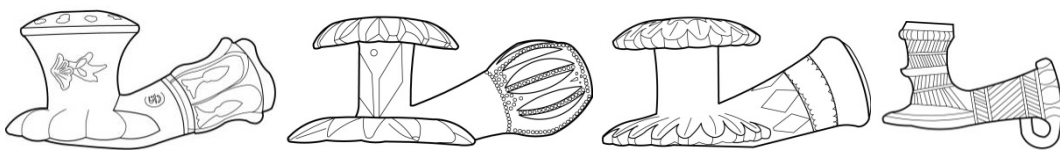

Disk kaideli tipin farklı bir varyasyonu olan bu gruptaki lüle örnekleri, 19. yüzyıl sonuna doğru özellikle Tophane lülecisi ustaları tarafından en çok tutulan ve tercih edilen lüle tipini oluşturmaktadır. Katalog örneklerimizden 7 numaralı lülenin

üzerindeki mühürde, 19. yüzyıl sonunda yaşadığı tahmin edilen, Tophanenin ünlü lüleci ustalarında “Aki Dede”nin (Bakla, 2007: 300) ismi yer almaktadır. Bu tipin benzer örneklerine, başta Bakla’nın derin araştırmaları sonucunda ortaya çıkarmış olduğu “Tophane Lüleçiliği” (Bakla, 2007) ismindeki eserinde yer alan örneklerde olmak üzere, Topkapı Sarayı, İstanbul Şehir, İzmir Etnografya ve Ankara Etnografya Müzelerinde rastlanmaktadır (Ayhan, 2006: 111-112, 119, 121-125, 130-131, 133-134, 162).

Çiçek kaideli tipin görüldüğü bir diğer lüle çeşidi ise sigara lüleleridir (*Kat. No: 2, 4, 6, 8, 9, 42*) (Çizim 165). Bu grubu oluşturan lüle örneklerimizden bir tanesi hariç (*Kat. No: 42*) diğerleri, Konya Etnografya Müzesinde yer almaktadır. Çiçek kaide üzerinde yükselen çanak, bazı örneklerimizde yuva ağzına doğru dışa doğru açılarak hafif bombeli bir şekilde kapanırken (*Kat. No:2,4*); bazı örneklerimizde ise silindir form şeklinde yükselerek, kaideden daha dar olan, çiçek formlu bir yuva ağzıyla kapanmaktadır (*Kat. No: 6, 8, 9*). Diğer örneklerle göre farklı bir malzeme ve form sergileyen 42 katalog numaralı bronz lüle örneğimizin çanak kısmı, sigara yuvası genişliğinde silindirik bir şekilde yükselerek düz bir ağızla sonlanır. Bu tipin duman yolu formu, çiçek kaideli tütün lülelerinde olduğu gibi silindirik veya poligonal formda olup uzundur. Ağız kısma doğru genişleyen duman yolları, bombeli, düz veya basamak halkalı bir ağızla sonlanmaktadır. Bazı örneklerde duman yolu ağzı ise yaprak dilimlerle çevrenmektedir. İstisnai olarak 42 katalog numaralı bronz lülenin duman yolu altında, tiryakinin lüleyi boynuna asmasını sağlamak için çıkıntılı bir şekilde konulmuş askı deliği yer almaktadır. Duman yolları, üçgen ve dikdörtgen formlu olmak üzere iki çeşit omurgayla kaideye bağlanmaktadır. Hamur rengi bakımından kırmızı kahverengi tonların kullanıldığı görülen lülelerin yüzeyleri ise 6 katalog numaralı siyah astarlı lülemiz hariç, diğerleri kırmızı kahverengi tonlarındaki astarla parlatılmıştır.

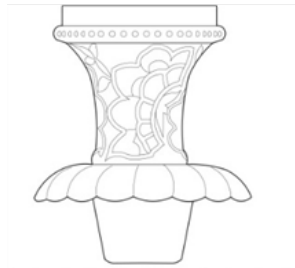
Çizim 165: Çiçek kaideli tipteki sigara lülelerinden örnekler

Benzer örneklerinin Türk-İslam Eserleri Müzesinde (Ayhan, 2006: 190-192) görülen çiçek kaideli tipindeki sigara lülelerini, disk kaideli sigara lüleleri gibi 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başları arasına tarihlendirmek mümkündür.

Çiçek kaideli tipin görüldüğü son lüle çeşidimiz ise eserlerimiz arasında tek örnek olan 41 katalog numaralı nargile lülemizdir (Çizim 166). Çiçek kaide üzerinde yükselen silindirik gövdesi, içbükey açılmakta ve üst kısımda yuvarlak formu bir tömbeki çanağıyla sonlanmaktadır. Nargile şişesine oturan kaide altındaki duman yolu ise uç kısma doğru daralmakta olup silindirik formudur. Porselen malzemeden yapılan lüle, sıraltı ve sırüstü tekniklerinin kullanılarak natüralist motiflerle bezenmesi bakımından 20. yüzyıl başlarına tarihlendirmek mümkündür.

Çizim 166: Çiçek kaideli tipteki 5/E-129 katalog numaralı nargile lülesi

4.1.2. Malzeme ve Teknik

Çalışma kapsamımız içerisinde, kataloğumuza aldığımız örneklerden 43 tanesi kil, 2 tanesi boynuz, 1 tanesi porselen ve 1 tanesi de bronz malzemeden yapılmıştır.

Kilden yapılan lülelerin çoğunluğunun hamurları, ince dokulu ve sık gözeneklidir. İki tanesinin hamuru ise iri dokulu ve gözenekli olduğu tespit edilmiştir (Kat. No. 26, 39). Pişmiş topraktan yapılan bu lüleler kalıp tekniğinde yapılmıştır. İncelenen kil örneklerde, açık kırmızı kahverengi (Kat. No:2-9, 21), kırmızı kahverengi (Kat. No:28, 29, 31, 33, 38), soluk kırmızı kahve (Kat. No: 12), sarımsı kırmızı (Kat. No: 15, 20, 30, 35, 43, 45), soluk sarı (Kat. No: 17, 24), açık kahverengi (Kat. No: 36, 39), kahverengi (Kat. No: 47), devetüyü (Kat. No: 13, 23, 32), açık gri (Kat. No: 2/2880, 2882, 2883, E.M.7, E.M.8; 4/903), gri (Kat. No: 25, 37,44), koyu gri (Kat.

No: 22), kahverengimsi gri (*Kat. No: 46*), beyaz (*Kat. No: 34*), siyah (*Kat. No: 14*) hamur renklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir (Foto 154).

Foto 154: Farklı hamur renk ve tipteki lüle örnekleri

Farklı hamur renklerinden yapılan lülelerin tipolojik olarak dağılımına baktığımızda: çiçek ve disk kaideli lülelerde kızıl kahverengi, soluk sarı ve sarımsı kırmızı tonları; konik çanaklı lülede kızıl kahverengi; zambak çanaklı lülelerde sarımsı kırmızı ve açık kızıl kahverengi; karinalı çanaklı lülede açık gri; çuval çanaklı lülelerde gri tonları ve siyah; basık yuvarlak çanaklı lülelerde gri tonları, beyaz ve açık kahverengi; yuvarlak çanaklı lülelerde ise bütün renk tonlarının görüldüğü (siyah ve beyaz hariç) saptanmıştır.

Pişmiş topraktan farklı hamur renkleriyle yapılan lülelerin büyük bir kısmının yüzeyleri ise astar tekniğiyle parlatılmıştır. Lülelerin çoğunluğunda kızıl kahve ve kahverengi tonlarının uygulandığı astarların yanı sıra devetüyü, gri, kil yeşili ve siyah renklerinin de uygulandığı görülmektedir. Kullanılan bu astarların daha çok hamur rengine yakın ya da hamur renginden daha koyu tonlarının seçildiği gibi çok zıt renklerin de uygulandığı lülelere rastlanmaktadır (*Kat. No: 6, 22*). Astarla kullanılan aynı rengin farklı tonlarda olmasının nedenleri ise kil içerisindeki metal oksit değerlerinin farklı olması ya da lülenin farklı ısı değerlerinde fırınlanmasından kaynaklanmaktadır. Tabi bunlardan başka tiryakinin kullanımdan kaynaklanan (temizlik, hor kullanım vb.) astar bozulmalarının da oluşabileceğini düşünmek mümkündür (Foto 155).

Foto 155: Kızıl kahverengi tonlarındaki hamur ve astarlı lüle örnekleri

Astar tekniğinin dışında bazı lülelerinin yüzeylerinin ise perdahlama tekniğiyle parlatıldığı tespit edilmiştir (*Kat. No: 16, 18, 19, 25, 26, 34, 37, 40*). Perdahlanan yüzeylerin astardaki gibi kendi hamur renginde veya hamur renginden daha koyu bir renk tonunda olduğu tespit edilmiştir (Foto 156).

Foto 156: Perdah tekniğinin kullanıldığı gri renk ve tonlarındaki lüle örnekleri

Kil dışındaki lülelerimizden 2 tanesi, siyah renkli boynuz malzemeden yapılmıştır (*Kat. No:10, 11*). Sigara lülesi olarak kullanılan eserler, tornada çekme yöntemiyle şekillendirilmiştir (Foto 157).

Foto 157: Boynuz malzemeden yapılmış sigara lüleleri

Yukarı saydığımız malzemelerden dışında ise 1 tane ağaç malzemeden yapılan tütün lülesi (*Kat No: 1*), 1 tane porselenden yapılan nargile lülesi (*Kat No: 41*) ve 1 tane de bronzdan yapılan sigara lülesi (*Kat. No: 42*) bulunmaktadır. Oyma tekniğinde yapılan tütün lülesinin çanak içerisi, pirinç malzemeye kaplanarak lülenin yanması engellenmiştir. Eserlerimiz arasında tek olan nargile lülesi, beyaz renk porselenden yapılmış olup yüzeyi sırlıdır. Malzeme bakımından farklılık gösteren son örneğimizde ise bronz malzemenin kalıp döküm tekniğinde kullanılarak yapılmış olan sigara lülesidir (Foto 158).

Foto 158: Ağaç, porselen ve bronz malzemeden yapılan lüle örnekleri

4.1.3. Süsleme Teknikleri ve Unsurları

Kullanım alanlarına göre tütün, sigara ve nargile olmak üzere üç farklı lüle çeşidinin bulunduğu örneklerimizin üzerindeki süslemeler; rulet ve kalıp baskı, model kalıp, kazıma, kakma, yaldızlama ve boyama tekniklerinde uygulanarak yapıldığı görülmektedir.

Rulet ve kalıp baskı tekniğinde yapılan süslemeler, örneklerimiz arasında sıklıkla rastlanmaktadır. Bu uygulama, lüle kalıptan çıkarıldıktan sonra üzeri yaşken, farklı malzemelerden (taş, metal, ağaç vb.) oluşturulmuş rulo ve ıstampa kalıpların üzerine işlenmiş süslemelerin basılmasıyla meydana getirilmektedir (Bakla, 2007: 149). Bazı örneklerde süslemelerin sadece, rulet baskı (*Kat. No: 12,18, 22, 23, 26, 27, 28, 32, 36, 3745*) ya da kalıp baskı (*Kat. No: 14*) tekniklerinde uygulandığı görülürken; bazı örneklerde ise her ikisinin birlikte uygulandığı görülmektedir (*Kat. No:5, 13,16, 21, 24, 25, 29, 30, 31,38, 40*).

Model kalıp tekniğinde yapılan süslemeler, örneklerimiz arasında az rastlanmaktadır. Bu teknik, lüle kalıbı oluşturulurken motiflerin, rulet veya ıstampa kalıptaki gibi negatifi işlenip, çamur kalıba preslenirken lüle yüzeyine işlenmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemde yapılmış olan süslemelerin belirlenmesi ise oldukça güçtür. Örneğin güzel işçilikle rötuşlanmış bir kazıma veya kalıp baskı teknikli süslemenin, model kalıp mı yoksa kazıma tekniğiyle mi yapıldığını anlamak bazen zordur. Katalog lülelerimiz arasında yer alan bu teknikteki örnekler genellikle diğer tekniklerle birlikte kullanıldığını görmekteyiz (*Kat. No: 2, 4, 7, 8, 9, 20, 34, 42, 43, 44*).

Katalog lülelerimiz arasında az sayıda örneğine rastladığımız diğer bir süsleme yöntemi ise kazıma tekniğidir. Bu teknikte yapılan süslemeler, farklı malzemelerden

ve farklı şekilde yapılmış kalemler vasıtasıyla uygulanmaktadır. Diğer tekniklerle birlikte uygulandığını gördüğümüz bu süsleme örneklerimize, çanak ve duman yolunu çevreleyen dilimlerin oluşturulmasında (*Kat. No: 15, 17, 47*) veya bu bölgelerdeki (35 katalog numaralı lüle örneğimiz hariç) çentik ve yivlerin oluşturulmasında kullanıldığını görmekteyiz (*Kat. No: 19, 33, 43*).

Kakma yöntemi ise örneklerimiz arasından sadece 1, 10, 11 katalog numaralı lülelerde uygulandığını görmekteyiz.

Lüle örneklerimiz üzerinde rastlanan bir diğer süsleme yöntemi, özellikle zengin kişilere yapılmış lülelerin süslemelerinde kullanılan yaldızlama tekniğidir. Bu teknik, fırınlanan lülenin üzerine gümüş ve altın yaldızın sürülerek ikinci bir kez lülenin fırınlanmasıyla oluşturulmaktadır. Ancak gümüş yaldız zamanla kararak siyah rengi almasından dolayı fark edilememektedir (Bakla, 2007: 195-196). Bu teknikte yapılan lüle örneklerimizdeki süslemeler, rulet veya kalıp tekniğinde yapılmış motiflerin belirlenmesinde kullanıldığı gibi (*Kat. No: 2, 3, 4, 7*) sadece motif veya her ikisinin birlikte kullanıldığı da görülmektedir (*Kat. No: 6, 8, 41*). Sigara lülelerinde sıklıkla rastladığımız bu teknikteki örnekler, genellikle 19. yüzyılın sonuna doğru yapılmış lülelerde karşımıza çıkmaktadır.

Katalog lülelerimiz arasında iki örneğine rastladığımız son süsleme yöntemi ise boyama tekniğidir. Bu örneklerimizden 9 katalog numaralı sigara lülesinde yüzeye serpmeye şeklinde, 41 numaralı nargile lülesinde ise yüzeye farklı renklerin oluşturduğu motif şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

İncelediğimiz lüle örneklerinde toplam 7 farklı tekniğin uygulanarak bitkisel, geometrik, yazı ve nesnel süsleme unsurlarının yapıldığını görmekteyiz. Bu teknikle yapılan Anadolu'daki benzer lüle örneklerine, tipoloji ve tarihlendirme başlığı altında karşılaştırma yaptığımız lüle örneklerinde rastlamak mümkündür.

İncelenen lüle örneklerimizdeki **bitkisel süslemelerin** genellikle, rulet ve kalıp (ıstampa) baskı tekniğinde yapıldığı görülmektedir (*Kat. No: 2-5, 7, 16, 19, 22-25, 27, 28, 30, 36, 38*). Bu tekniklerle birlikte az sayıdaki lüle örneklerinde bitkisel

süslemenin model kalıp yöntemiyle elde edildiğini görmekteyiz (*Kat. No: 2, 4, 7, 9, 43*). Örnekler arasından sadece 41 katalog numaralı nargile lülemizde bitkisel süslemenin, farklı renkteki boyaların sır altı tekniğinde uygulanarak oluşturulduğu dikkat çekmektedir.

İncelenen lülelerde yaprak (*Kat. No: 2-4, 22, 24, 28, 30, 36, 38*), çiçek (*Kat. No: 4, 7, 23, 25, 38, 41*), palmet (*Kat. No: 4, 7, 16, 27*), lotus (*Kat. No: 5, 22*) ve 38 katalog numaralı tek lüle örneğimizde ise lale motifinin işlendiği bitkisel süslemeler görülmektedir.

Lüle örneklerimizde bitkisel motifler, genellikle çanak gövdesine işlenmiştir (*Kat. No: 3, 5, 22-25, 28, 30, 36, 38, 41, 43*). Sadece 16 katalog numaralı tek lüle örneğimizde ise duman yoluna işlendiği görülmektedir. Bazı lülelerde ise benzer veya farklı motifteki bitkisel süslemelerin hem çanak gövdesine hem de duman yoluna işlenmiştir (*Kat. No: 2, 4, 7, 19, 25*). Bunların dışında istisnai olarak bazı lülelerde bu motifler, kaide (*Kat. No: 3*) veya çanak altına (*Kat. No: 25*), bazılarında ise bombeli sigara yuvası yüzeyine (*Kat. No: 4, 5*) de işlendiği görülmektedir.

Geometrik süsleme, lüle örneklerimizde en çok kullanılan süsleme türüdür. Çalışma kapsamı içerisindeki lüle örneklerinin incelenmesi sonucunda geometrik süslemede, yoğun olarak sırasıyla çentik, yiv ve inci dizisi motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Lüle üzerindeki motiflerin ise genellikle çanak ve kaide yüzeyleri ile duman yolunun gövde ve bombe kısmında görüldüğü tespit edilmiştir.

Bu süsleme türü, lüle yüzeylerine genellikle rulet baskı tekniğinde işlenmiştir (*Kat. No: 2-9, 12, 13, 15, 16-34, 36-38, 40, 43, 44, 45, 47*). Bu teknikle birlikte bazı örneklerde model kalıp (*Kat. No: 8, 20, 34, 42, 44*), bazılarında yaldızlama (*Kat. No: 6, 8, 41*), bazılarında kakma (*Kat. No: 1, 10, 11*) ve bazılarında ise kazıma (*Kat. No: 15, 17, 19, 33, 35, 43, 47*) tekniklerin ayrı ayrı veya beraber uygulanarak yüzeye işlendiği görülmektedir.

İncelenen lülelerde çentik (*Kat. No: 2, 3, 7, 13, 15, 16, 17, 19, 23-27, 28, 32, 33, 37, 38, 42, 45*), verev (*Kat. No: 2, 3, 721*), yiv (*Kat. No: 5, 12, 13, 18, 19, 20, 22,*

23, 25, 27, 30, 35, 40, 42, 43, 44), inci dizisi (Kat. No: 3, 8, 9, 12, 17, 21, 29, 31, 33, 41), testere dişi (Kat. No: 1, 26, 36, 40, 45), dikdörtgen diş (Kat. No: 28, 33, 43), kafes örgü (Kat. No:18, 32, 47), üçgen (Kat. No: 22, 28, 38), daire (Kat. No: 1, 10, 11, 44), ‘S’ kıvrım (Kat. No: 16, 34, 37), çarpı (X) (Kat. No: 15), zikzak (Kat. No: 26, 36, 37), hilal (Kat. No: 14, 19, 44), yıldız (Kat. No: 14), damla (Kat. No: 34, 38, 40), baklava (Kat. No: 6, 8, 36, 40), volüt (Kat. No: 1, 4), saç örgü (Kat. No: 1), at nalı (Kat. No: 25) ve şua motifi (Kat. No: 13, 19 (damga olarak kullanılan)) motif-desenlerinin işlendiği geometrik süslemeler görülmektedir. Örneklerimizden sadece 9 katalog numaralı lülenin yüzeyi, beyaz renk boyanın serpiştirilmesi sonucu ortaya çıkan benek şeklindeki geometrik süslemeleri, eserlerimiz arasında oldukça dikkat çekmekte olup tektir.

Nesnel süsleme, katalog örneklerimiz arasında sadece 5 numaralı lülede çapa motifi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Duman yolu gövdesinin sol tarafına basılan bu damga, lülenin denizci loncasına ait bir kişi tarafından kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu sembolün benzer bir örneğine, Tophane lüle örnekleri arasında rastlamaktayız (Bakla, 2007: 82).

4.1.4. Mühürler ve Yazılar

İncelenen eserlerde toplam 13 adet usta isminin yazılı olduğu mührere rastlanmıştır. Hem süsleme unsuru hem de mühür niteliği taşıyan bu yazılar, lülenin çanak, duman yolu ve kaide gibi bölümlerin farklı yüzeylerine kalıp baskı tekniğinde uygulanmıştır. Sadece 1 katalog numaralı ağaç malzemeli lüle örneğimizde, kazıma tekniğinde yapılması bakımından eserlerimiz arasında tek örnek teşkil etmektedir.

İncelenen mühürlerden bazıları lüle yüzeyine net çıkmadığından, bazıları ise zaman içerisinde deformelere maruz kalması sonucu silik bir vaziyet almasından dolayı okunamamıştır. Lülelerin farklı bölümlerinde görülen bu mühürlerde kullanılan yazıların ise ‘Divani Nesih’ ve ‘Düz Nesih’ çeşidinde olduğu tespit edilmiştir. Okuyabildiğimiz mühürler arasından sadece 2 katalog numaralı örneğimizdekinin lüle kalıbını hazırlayan Tophane’nin ünlü hakkâk ustalarından

‘Dânâ’ Efendiye (Bakla, 2007: 285) ait olduğunu, diğerlerinin ise lüleiy yapan ustaların olduğu tespit edilmiştir.

İncelediğimiz örnekler üzerindeki mühürler, duman yolunun altında (*Kat. No: 1, 38*), duman yolu gövdesinin yanlarında (*Kat No: 2, 23*), duman yolu ile çanağın birleştiği omurga tarafında (*Kat. No: 7, 40*), kaidenin duman yoluyla birleştiği dilim üzerinde (*Kat. No: 3*), çanak ön yüzünde (*Kat. No: 14*) ve son olarak da çanağın sol gövde tarafında (*Kat. No: 12, 21, 29, 31, 33*) olmak üzere 6 farklı yüzeyde yer almaktadır.

İncelenen mühürlerden çanak gövdesi tarafındakiler daire şeklinde; duman yolu, omurga ve çanak ön yüzü ile kaide dilimine basılanların ise elips şeklinde olduğu görülmüştür. Örneklerimizden sadece 1 katalog numaralı lüledeki mühür, üçgen bir form içerisine yapılması bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca çanak gövdesi tarafına yapılan usta mühürlerinin, Tophanedeki ünlü lüleci ustalarından ‘Babalık’ isimli kişiye ait olduğu ve bu lülelerin İstanbul’dan getirildiği tespit edilmiştir (Bakla, 2007: 137, 302).

4.2. Ağzılıklar (İmameler)

Çalışma kapsamı dâhilinde incelenen müzelerde, Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait bir diğer etnografik eserlerimiz ise ağzılıklardır. İncelen müzelerde ağzılık eserlerimiz, diğer tütün kültürü eserlerine nazaran sayıca daha fazla örnek teşkil etmektedir. Yapmış olduğumuz çalışmalarda Konya merkez ve çevre ilçelerdeki müzelerde toplam 75 adet ağzılık tespit edilmiştir. İncelen bu eserlerden sadece tip, malzeme ve süsleme bakımından farklı nitelikler sergileyen 60 adet örnek kataloğumuza dâhil edilmiştir. Bu kapsamda seçilen eserlerden, 39 tanesi Konya Etnografya Müzesinde, 15 tanesi A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesinde ve 6 tanesi ise Ereğli Müzesinde yer almaktadır.

Ağzılıklar hakkında bilgiler, ne yazık ki Türk el sanatlarını konu alan kitaplarda bile yeteri kadar bahsedilmemekle birlikte, bu kitaplarda anlatılan bazı süsleme tekniklerinde verilen örnekler arasında sadece isminin geçtiğini görmekteyiz. Bu durum, Osmanlı döneminin son yarım asır boyunca, yer ve zaman

dinlemeden halkın günlük hayatında önemli bir yere sahip olan bu el sanatına karşı yapılan büyük bir haksızlık olarak görmekteyiz. Günümüzde dahi bazı tiryakiler tarafından kullanımına devam edilen ağızlıklar, Osmanlı'nın el sanatları içerisinde yer verilmeyerek, kültürel miras parçalarımızdan birinin bilerek veya bilmeyerek görmezlikten gelindiğinin göstergesidir.

Osmanlı Dönemi bütün kültürüne ait etnografik eserlerin incelendiği bu çalışma, Türk el sanatlarının bir parçası olan ağızlık eserlerin de ilk defa detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılması bakımından önemli bir yere sahiptir. Bu zamana kadar lüle çubukları içerisinde kısaca değinilen bu el sanatı, umarız ki bundan sonra yapılacak çalışmalarla hak ettiği yeri alır.

Çalışma kapsamında ele alınan örneklerin değerlendirilmesi; tipoloji ve tarihlendirme, malzeme ve teknik, süsleme unsurları ve teknikleri ile mühürler ve yazılar olmak üzere dört alt başlık şeklinde ele alınmıştır.

4.2.1. Tipoloji ve Tarihlendirme

Ağızlıklar hakkında günümüze kadar yapılan çalışmaların bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar sınırlıdır. Yapılan bu çalışmalarda ise ağızlıkların genel form ve süsleme unsurları üzerinde kısaca durulduğu, detaylı bir tipolojik ayrımın ise yapılmadığı görülmektedir. Bu bakımından katalog eserlerimiz arasında yer alan ağızlıkların, tipolojik ayrımına yönelik yapacağımız bu inceleme ilk olması bakımından önemli bir yere sahiptir.

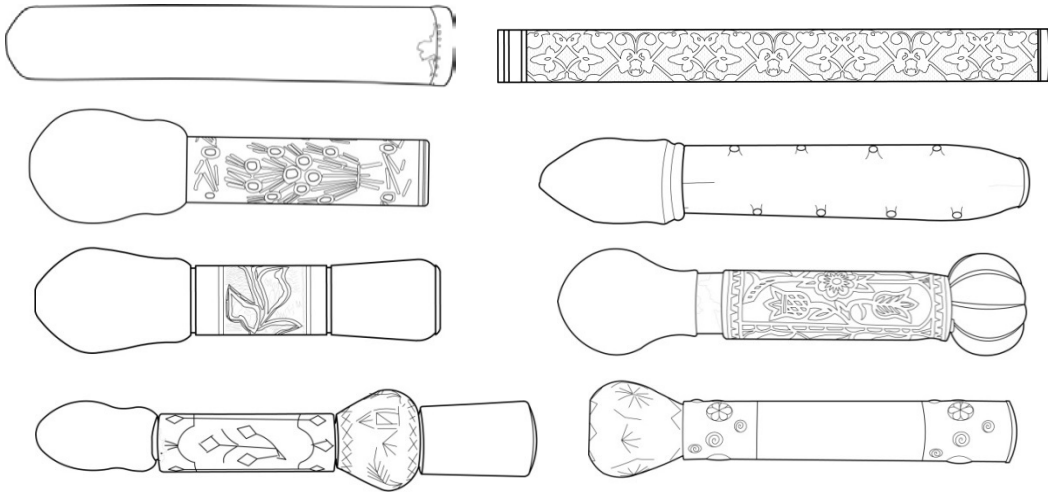
Kaynaklarda genellikle ağızlıklar yekpare veya birkaç parçadan oluşanlar şeklinde ayrıldığı görülmektedir (Arseven, 1950b: 24; Karpuz, 1997: 32). Ancak ağızlıkların zengin forma sahip oldukları düşünülecek olunursa bu ayrımın yetersiz kaldığı ve daha çeşitli bir gruplamaya gidilebileceğini göstermektedir. Bu yüzden incelediğimiz örnekler, öncelikle beden kısımlarının almış olduğu formlara göre gruplandırılmıştır. Ancak beden formunun yetersiz kaldığı durumlarda ise başlık kısmının yapısı ve ağızlığın oluşturduğu genel şekle göre tipolojik inceleme belirlenmiştir.

Çalışma kapsamı içerisinde yer alan müzelerdeki bu örneklerde, silindir/silindirik (41 adet), damaklı (9 adet), silindir ve poligon form birleşiminden ortaya çıkanlar (4 adet), yassı (2 adet), yay (1 adet), S formu (1 adet), dirsek (1 adet) ve lale formu (1 adet) olmak üzere sekiz farklı ağızlık tipi görülmektedir. Belirlenen bu örnek tipleri, aşağıda gruplar halinde ayrı başlıklar halinde değerlendirmeye çalışılmıştır.

Beden kısmı silindir-silindirik tipte olanlar, katalog örneklerimiz arasında sayıca en fazla olan ağızlık grubunu oluşturmaktadır. Genel oluşum bakımından ağızlık örneklerimizin bazıları tek parçadan (*Kat. No: 52, 58, 66, 74, 93*); bazılarının ise iki (*Kat. No: 49, 51, 60, 63, 65, 69, 78, 79, 82, 84, 86, 92, 94, 99, 101, 105*), üç (*Kat. No: 50, 57, 62, 68, 71, 75, 77, 81, 87, 89, 90, 95, 104, 107*) ve dört (*Kat. No: 64, 85, 91, 97, 98, 100*) parçanın birleşiminden meydana geldikleri görülmektedir (Çizim 167).

Genelde boru şeklindeki silindir/silindirik tipindeki beden kısımları tek (*Kat. No: 49-52, 58, 60, 63, 65, 66, 69, 71, 74, 75, 78, 79, 82, 84, 86, 87, 89, 90, 92, 93, 94, 99, 101, 105, 107*) veya kendi içerisinde iki (*Kat. No: 57, 62, 68, 77, 81, 91, 95, 100, 104*) ve üç (*Kat. No: 64, 85, 97, 98*) parçadan oluştukları tespit edilmiştir.

Çizim 167: Yekpare, iki, üç ve dört parçadan oluşan silindir formu ağızlıklardan örnekler

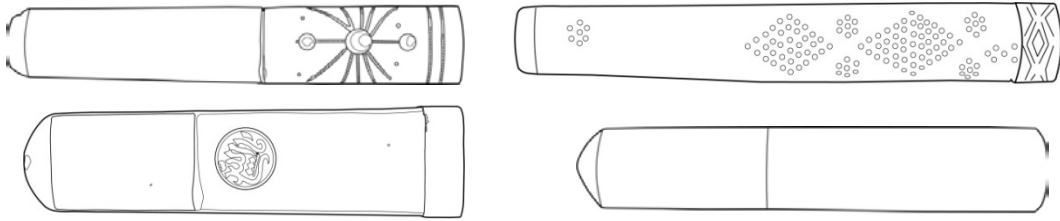

Örneklerin tiryaki ağzına gelen başpare kısımları, farklı çeşitlerde yapıldığı görülmektedir. Genellikle emzikli olan başpare/başlık kısımları yumru ve tek boğumlu (*Kat. No: 49, 50, 57, 60, 69, 71, 79, 81, 82, 87, 95, 104*), keçi memesi (*Kat. No: 62, 63, 65, 68, 84, 85, 100*), armudi (*Kat. No: 77, 89, 91, 101*), kalın ve silindir (*Kat. No: 64, 105*), köşeleri yuvarlatılmış yumru (*Kat. No: 94, 97*), ince ve uzun silindir (*Kat. No: 98, 99*) ve top şeklinde (*Kat. No: 107*) olmak üzere farklı çeşitlerdedir. Yekpare paçalı ve bedeni tek parçalı olan örneklerimizde ise düz (*Kat. No: 58, 66, 74, 93*) veya köşeleri yuvarlatılmış emzikli bir ağızla (*Kat. No: 51, 52*) sonlanmaktadır. Örneklerimiz arasından sadece 92 katalog numaralı ağızlığımızın başlık kısmı lale formunda olması bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır. Ayrıca 78 ve 86 katalog numaralı ağızlık örneklerimizin başpare kısımları ise günümüze ulaşmamıştır.

Örneklerde sigaranın yerleştirildiği etek kısmı ise çoğu örnekte beden ucuna açılan ağız (sigara yuvası) şeklinde (*Kat. No: 49, 52, 57, 58, 60, 62-64, 65, 66, 68, 69, 74, 77, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 101, 104, 105*) iken bazı örneklerde bedene zıvanayla birleştirilen ayrı parça şeklindedir (*Kat. No: 50, 51, 71, 75, 86, 87, 89, 90, 100, 107*). Örneklerimizden 89 katalog numaralı ağızlığın bedene ayrı parça halinde birleşen etek kısmı, porselen malzemeden yapılmış dilimli kavuk şekliyle diğerlerinden farklı bir örnek teşkil etmektedir.

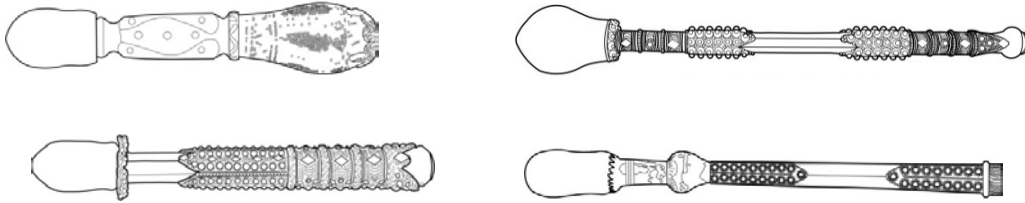
Damaklı tipteki ağızlıklar, kataloğumuzdaki silindir form tipli ağızlıklardan sonra sayıca en fazla örnek sergileyen ikinci grubunu oluşturmaktadır (*Kat. No: 48, 56, 59, 72, 76, 88, 102, 103, 106*). Bu tipteki örnekler, ağızlığın başlık kısmı yassı şekilde olup uç kısımlara alt ve üstte simetri oluşturacak şekilde yüzeyden çıkıntı yapan birer adet diş açılmıştır. Yassı başlığa açılan bu dişler, tiryakinin ağızlığı dişleri arasında sıkıştırmasını sağlayarak rahatça tütün içimini sağlamaya yöneliktir. Bu tipteki ağızlıkların hepsi yekpare parçadan meydana gelmektedir (Çizim 168). Sadece 1/2668 katalog numaralı ağızlığımızın beden şekli dikdörtgen formu olup diğerleri ise silindirdir. Beden kısmı sigaranın yerleştirildiği etek ağzına doğru genişlemekte olup bazı örneklerde gümüş zıvanayla (*Kat. No: 59, 72, 76, 102, 103*) bazı örneklerde ise gümüş kaplamayla sonlanmaktadır (*Kat. No: 48, 56, 88, 106*).

Çizim 168: Damak tipli ağızlıklardan örnekler

Diğer bir tipimiz ise **beden kısmı silindir ve poligonal form birleşiminden** oluşan örneklerdir. İki farklı formun birleşiminden oluşan bu ağızlıkların beden kısmı, tek (*Kat. No: 53*), iki (*Kat. No: 54, 67*) ve üç (*Kat. No: 70*) parçanın birleşiminden meydana geldikleri görülmektedir (Çizim 169).

Çizim 169: Beden kısmı yekpare (üst sol), iki (alt iki) ve üç (üst sağ) parçadan oluşan silindir ve poligonal form birleşiminden oluşan ağızlıklardan örnekler

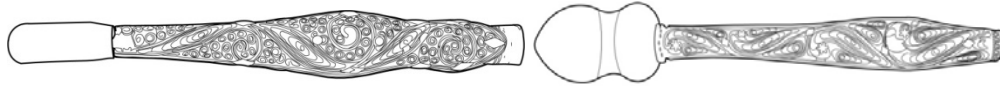

Örneklerin tiryaki ağzına gelen başpare kısımları, yumru ve tek boğumlu (*Kat. No: 53, 67*), keçi memesi (*Kat. No: 54*) ve armudi (*Kat. No: 70*) olmak üzere üç farklı şekilde görülmektedir. Örneklerde sigaranın yerleştirildiği etek kısmı ise 53 ve 54 katalog numaralı örneklerde beden ucuna açılan ağız (sigara yuvası) şeklinde iken 67 ve 70 katalog numaralı örneklerde ise bedene zıvanayla birleştirilen ayrı parça şeklindedir.

Beden kısmı **yassı form tipinde** olan örnekler, kataloğumuzun diğer bir ağızlık grubunu oluşturmaktadır. Örnekler arasında sadece 80 ve 96 katalog numaralı ağızlıklarda görülen bu tip, ahşap veya metal bir çubuk üzerine, orta ve etek kısmında yanlara doğru hafifçe bombe yapan telkâri süslemeli bir gümüş kaplama giydirilerek oluşturulmuştur (Çizim 170). Örneklerin tiryaki ağzına gelen başpare/başlığı, 80 katalog numaralı ağızlıkta ince ve uzun silindir şeklinde iken, 96 katalog numaralı ağızlıkta ise yumru şeklinde olup tek boğumlu ve emziklidir.

Örneklerimizde sigaranın yerleştirildiği ve beden ucunda yer alan etek ağzı ise gümüş malzemeden düz bir kaplama ve telkâri süslemeli bir şekilde sonlanmaktadır.

Çizim 170: Beden kısmı yassı form tipinde olan 80 ve 96 katalog numaralı ağızlık örneklerinden

Diğer bir tip örneğimiz ise örneklerimiz arasında sadece 1/2496 katalog numaralı ağızlıkta görülen, **yay formundaki** tiptir (Çizim 171). Demirhindi⁸ malzemeli boru şeklindeki ağızlık, beden ortasından başlık ve eteğe doğru içbükey olacak şekilde kıvrılarak genişlemektedir. Tiryaki ağzına gelen ve oval formda olan başlıkta, dumanın çekilmesini sağlayan iki sıra şeklinde delikler yer almaktadır. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise düz bir şekilde sonlanmaktadır.

Çizim 171: 1/2496 katalog numaralı yay form tipindeki ağızlık

Örneklerimiz arasında yine tek olan 73 katalog numaralı ağızlığımızda görülen diğer bir grup ise **“S” formundaki** tiptir (Çizim 172). Gümüş malzemeli boru şeklindeki bedeni, etek kısmından başpareye doğru hafifçe daralarak “S” kıvrımlı bir hat oluşturmaktadır. Tiryaki ağzına gelen başpare kısmı kalın ve silindirik formudur. Sigaranın yerleştirildiği etek ağzı ise gümüş aplikeli bir zıvanayla sonlanmaktadır.

Çizim 172: 73 katalog numaralı “S” form tipindeki ağızlık

⁸ Baklagillerden, odunu oldukça sert olan ve yayık dallı boyu 20-25 metreye ulaşan, sıcak iklim ağacıdır. Genellikle tespih yapımında kullanılır.

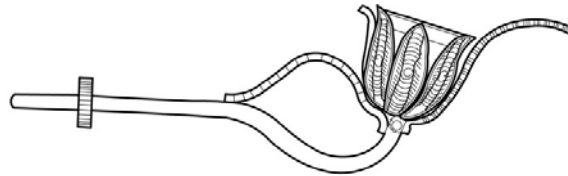
Eserlerimiz arasında farklı bir tip oluşturan örneğimiz ise 83 katalog numaralı ağızlığımızda görülen **dirsek formundaki tiptir** (Çizim 173). Başlık, beden ve etek olmak üzere üç parçadan oluşan ağızlığımız, beden ortasından dirsek şeklinde kıvrılmaktadır. Tiryakinin ağzına gelen başlık kısmı, dışbükey şeklinde hafifçe kıvrılmakta olup damaklı tiptedir. Bedene zıvanalı olan etek kısmı ise ağza doğru açılan silindir formudur.

Çizim 173: 83 katalog numaralı dirsek form tipindeki ağızlık

Tipolojik incelememizin son grubunu oluşturan diğer bir örneğimiz ise 61 katalog numaralı ağızlığımızda görülen **lale şeklindeki tiptir** (Çizim 174). Genel form bakımından laleyi andıran ağızlık, lüle tarzında yapılmış olup etek ve beden kısımlarından oluşan iki parçalıdır. Boru şeklindeki bedene applike edilen etek kısmı, iki yana açılan yapraklar arasına yerleştirilmiş lale çiçeği şeklindedir. Ağızlığın başparesi ise günümüze ulaşmamıştır.

Çizim 174: 1/2847 katalog numaralı lale tipindeki ağızlık

Yukarıda incelemiş olduğumuz farklı tipteki ağızlık örneklerimiz tarihlendirmesini ise tütünün farklı bir kullanım şekli olan sigaraya bırakmasından itibaren yani 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başları arasına tarihlendirmek mümkündür (Bilecik, 2004: 600; Bakla, 2007: 201-202). Bu şekilde genel bir tarihlendirmenin yapılması ise ağızlıklarımız üzerinde tarih belirten mühür veya

yazının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Örneklerimiz arasından sadece 83 katalog numaralı ağızlığımızın muhafazası içerisinde, Rumi 24 Kanunuevvel 1319 (M. 5 Ocak 1906) senesi yazması bakımından diğer örneklerden farklı bir öneme sahiptir.

4.2.2. Malzeme ve Teknik

Çalışma sınırlarımız dâhilindeki müzelerde incelemiş olduğumuz ağızlık örneklerinin yapımında kehribar, gümüş, abanoz, ceviz, kiraz, boynuz, kemik, fildişi, lüle taşı, sedef, demirhindi, mine, mercan, akik, yeşim ve oltu taşı malzemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Malzeme bakımından zenginlik gösteren ağızlık örneklerimiz, genelde birden fazla malzeme çeşidinin birlikte kullanılmasından meydana geldikleri görülmektedir (*Kat. No: 53, 54, 60, 62-71, 73, 75, 79-86, 87, 89, 91-101, 104, 105, 107*) (Foto 159). Bunların dışında bazı ağızlık örneklerimizin ise (etek ağzı gümüş zivana ve kaplaması hariç) tek çeşit malzemeden yapıldığı görülmektedir (*Kat. No: 48-52, 55-59, 61, 72, 74, 76-78, 88, 90, 102, 103, 106*).

Foto 159: Farklı malzemelerin birlikte kullanımından oluşan ağızlıklardan örnekler

Ağızlık örneklerimizin başpare/başlık kısımlarının çoğunluğunda sarı, turuncu, kırmızı, koyu vişne ve siyah gibi farklı renk tonlarının kullanıldığı kehribar malzemeden yapılmıştır (*Kat. No: 49, 50, 53-54, 57, 60, 62-65, 67-71, 73, 77, 79-85, 87, 89, 91, 98-101, 104, 105, 107*). Bunların diğer örneklerde ise akik (*Kat. No: 94-97*), sedef (*Kat. No: 92*), mercan (*Kat. No: 90*), gümüş (*Kat. No: 58*) ve boynuz (*Kat. No: 75*) malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Farklı malzemelerde görülen bu başpare/başlıkların yapımı ise tornada çekme tekniğiyle oluşturulmuştur.

Ağızlık örneklerimizin beden kısımlarında kullanılan malzemeler ise bazı örneklerde tek çeşit, bazılarında ise iki farklı çeşidin kullanılmasıyla oluşturulmuştur. Tek çeşitten yapılan örneklerde, kehribar -farklı renklerin kullanıldığı- (*Kat. No: 48-52, 56, 57, 59, 60, 76, 77, 106*) gümüş (*Kat. No: 54, 61, 67, 69, 70, 73, 78, 79, 92, 94*), metal (*Kat. No: 107*), fildişi (*Kat. No: 62, 63, 72, 101*), akik (*Kat. No: 82*), lületaşı (*Kat. No: 83*), abanoz (*Kat. No: 53,99*), kiraz (*Kat. No: 74*), ceviz (*Kat. No: 75*), demirhindi (*Kat. No: 55*), mine (*Kat. No: 87*), kemik (*Kat. No: 86, 103*), boynuz (*Kat. No: 58, 65, 88*), mercan (*Kat. No: 90*), yeşim (*Kat. No: 100*) ve oltu taşı (*Kat. No: 102*) gibi çeşitli malzemelerden yapıldığı tespit edilmiştir (Foto 160). İki farklı çeşitteki malzemenin birleşiminden oluşan beden kısımlarında ise kehribar-akik (*Kat. No: 81*), kehribar-fildişi (*Kat. No: 97*), kehribar-kemik (*Kat. No: 104*), kehribar-ahşap üzeri gümüş kaplama (*Kat. No: 68, 91*), abanoz-kemik (*Kat. No: 85*), abanoz-fildişi (*Kat. No: 64, 98, 105*), ahşap üzeri gümüş kaplama (*Kat. No: 66, 71, 80, 84, 89, 93, 95*) malzemelerin birlikte kullanıldığı tespit edilmiştir. Farklı malzemelerde görülen beden kısımdaki parçalar ise tornada çekme tekniğiyle yapılmıştır. Sadece örneklerimizden 53 ve 83 katalog numaralı ağızlıklarda oyma tekniği ve 61 katalog numaralı ağızlıkta ise dökme tekniğinin kullanılarak yapıldıkları tespit edilmiştir.

Foto 160: Beden kısmında tek çeşit malzemenin kullanıldığı ağızlıklardan örnekler

Ağızlık örneklerimizin bedene ayrı bir parça şekilde birleşen etek kısımlarında ise gümüş (*Kat. No: 50, 61, 86, 91*), metal (*Kat. No: 107*), ahşap (*Kat. No: 67, 70, 71*), boynuz (*Kat. No: 75*), lüle taşı (*Kat. No: 83*), kehribar (*Kat. No: 87*), porselen (*Kat. No: 89*), mercan (*Kat. No: 90*) ve akik taşı (*Kat. No: 100*) malzemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlar dışındaki diğer örneklerde ise sigara yerleştirilen etek ağzının bazılarında gümüş zıvana bazılarında ise yüzük şeklinde gümüş kaplamanın kullanıldığı görülmektedir.

Ağızlıkların dış etkenlerden korunmasını sağlayan muhafaza kaplarından ise sadece üç tanesi günümüze ulaşmıştır. Ağızlığın formuna göre yapılan bu kaplardan 67 ve 69 katalog numaralı ağızlıklara ait olan muhafazaların sac, 83 katalog numaralı ağızlığa ait olan muhafaza kabının ise üzeri deri kaplı ağaç malzemeden yapıldığı görülmektedir.

4.2.3. Süsleme Teknikleri ve Unsurları

Konumuz dâhilindeki müzelerde incelemiş olduğumuz ağızlık örneklerimizin üzerine işlenen süslemelerin; savat, telkâri, granül, kakma, kazıma, çalma, oyma, kabartma, murassa, mineleme, kalıp basma, sıraltı ve yaldızlama tekniklerinin uygulanarak yapıldığı tespit edilmiştir. Kataloğumuza seçmiş olduğumuz ağızlık örneklerimizin genelinde, farklı motif ve tekniklerin uygulanarak zengin bir şekilde

süslendiği görülmektedir. Buna istinaden az sayıdaki ağızlık örneğimizde ise herhangi bir süs unsuru bulunmamaktadır (*Kat. No: 48, 49, 51, 52, 57, 65, 74, 102, 104*).

Ağızlıklar üzerine işlenen bitkisel, geometrik ve nesneli süslemeler bazı örneklerde tek bir süsleme tekniği (*Kat. No: 50, 59, 61, 63, 64, 66, 72, 75, 77, 78, 80, 81, 84, 85, 87, 90, 91, 93, 95-99, 101, 103, 105, 106, 107*), bazı örneklerde ise birden fazla süsleme tekniği kullanılarak kompozisyonların oluşturulduğu görülmektedir (*Kat. No: 53, 54, 58, 60, 62, 67-71, 73, 79, 82, 83, 86, 88, 89, 94, 100*).

Savat tekniğinde yapılan süslemeler, ağızlık örneklerimiz arasında sıkça kullanılan yöntemler arasında yer almaktadır. Türkçede “karartma” anlamına gelen bu uygulama, genellikle gümüş olmak üzere çeşitli madeni eserler üzerine açılan yivlere veya yuvalara, kükürt ve farklı maden karışımı sonucuyla oluşan niellonun (savatın) doldurularak eser üzerinde renk kontrastı elde edilmesidir (Erginsoy, 1978: 43; Kuşoğlu, 2014: 45-47). Bu süsleme tekniğini bazı eserlerde tek başına (*Kat. No: 50, 84, 91, 93, 95, 106*), bazı eserlerde ise birkaç teknikle birlikte (telkâri, granül, kazıma, çalma) uygulandığını görmekteyiz (*Kat. No: 54, 58, 60, 66, 68, 71, 88, 89*).

Örneklerimiz üzerindeki süslemelerde sıklıkla kullanılan bir diğer yöntem ise **telkâri tekniği**dir. Bu uygulama, gümüş tellerin eğip veya bükerek belirli bir desen/motifin yapılması ve bu tel desen/motiflerin birbirlerine ve ağızlık zeminine lehimle tutturulmasıyla oluşmaktadır (Erginsoy, 1978: 37-38). Katalog ağızlıklarımız arasında yer alan bu teknikteki örnekler, bazılarında diğer tekniklerle *birlikte* (*Kat. No: 54, 67, 69, 70, 79, 94*), bazılarında ise tek başına (*Kat. No: 61, 78, 80, 96*) kullanıldığı görülmektedir.

Katalog ağızlıklarımız arasında az örneğine rastladığımız diğer bir süsleme yöntemi ise **granül tekniği**dir. Bu uygulama, küçük ebattaki toplar, yassı pullar veya konik vb. gümüş parça/taneciklerin yan yana lehimlenmesiyle elde edilmektedir (Erginsoy, 1978: 39). Genellikle telkâri tekniğiyle birlikte kullanılan bu yöntem (*Kat. No: 54, 67, 69, 70, 79, 94*), örneklerimiz arasından sadece 73 katalog numaralı ağızlığımızda, kalem çalma tekniğiyle birlikte kullanılmasıyla dikkat çekmektedir.

Kakma tekniği ise örneklerimiz arasında sıklıkla kullanılan diğer bir süsleme yöntemidir. Bu uygulama ahşap, taş, maden vb. eserler üzerine açılan yivlerin veya çeşitli biçimlerdeki çukurların (yuvaların) içine başka cins ve renkte madenlerin kakılmasıyla oluşmaktadır (*Kat. No: 53, 59, 62, 63, 72, 82, 85, 86, 88, 97-100, 103, 105*). Eserler üzerindeki süslemeler, genellikle gümüş veya altın tellerin farklı desen/motif oluşturacak şekilde kakılmasıyla yapılmıştır. Bazı eserler üzerinde ise ahşap veya çeşitli taşların zemine açılan oluklar içerisine kakılmasıyla gerçekleştirilmiştir.

Katalog ağızlıklarımız arasında az sayıdaki örneklerde karşılaştığımız diğer teknikler ise **kazıma** (*Kat. No: 58, 60, 75, 100*), **çalma** (*Kat. No: 68, 66, 71, 73, 86, 89*), **oyma** (*Kat. No: 53, 83, 90*), **kabartma** (*Kat. No: 101, 107*), **murassa** (*Kat. No: 62, 69, 82*), **mineleme** (*Kat. No: 87*), **kalıp basma** (*Kat. No: 56,77*), **sıraltı ve yaldızlama** (*Kat. No: 89*) yöntemleridir.

Çalışma kapsamımız içerisinde incelediğimiz ağızlık örneklerinde toplam 13 farklı tekniğin uygulanarak bitkisel, geometrik ve nesnel şekilde süsleme unsurlarının yapıldığını görmekteyiz. Ağızlık örneklerimiz üzerinde görülen bu süslemeler, genellikle birden fazla unsurun birlikte kullanılarak oluşturduğu kompozisyonlar şeklindedir. Bazı istisnai örneklerimizde ise bu kompozisyonlar tek bir süs unsurunun kullanılmasıyla oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca ağızlıklarda görülen bu süslemeler, çoğunlukla beden üzerine işlenmiştir.

İncelenen ağızlıklarda görülen **bitkisel süslemeler**; stilize çiçek (*Kat. No:54, 64, 67, 69, 70, 73, 79, 81, 83, 86, 89-95, 97-101*), yaprak (*Kat. No: 54, 68, 69, 71, 73, 79, 83, 87, 89-93, 95, 98-101*), kıvrık dal (*Kat. No: 50, 58, 71, 89-91, 93, 95, 100, 105*), hatai (*Kat. No: 66*), gül (*Kat. No: 83*), lale (*Kat. No: 61, 71, 89*), şukufe (*Kat. No: 87*), gülçe (*Kat. No: 58*) ve selvi ağacı (*Kat. No: 53*) şeklindedir.

Geometrik süsleme, ağızlık örneklerimizde en çok kullanılan bir süsleme türü olmaktadır. İncelenen ağızlıklarda görülen geometrik süslemeler; yiv (*Kat. No: 54, 58, 66, 68, 71, 73, 75, 82, 93, 94, 100, 101, 106*), verrev (*Kat. No: 70, 72, 84, 90*), çentik (*Kat. No: 73, 79, 83, 86*), saç örgü (*Kat. No: 54, 59, 67, 103*), zencerek (*Kat.*

No: 77), satranç (Kat. No: 58, 92), spiral (Kat. No: 64, 69, 79, 80, 84, 85, 86, 90, 96-99, 105), zikzak (Kat. No: 53, 64, 84, 89, 91, 94, 95, 97), şua (Kat. No: 59, 103), balık pulu (Kat. No: 66, 68, 89, 91, 95), daire (Kat. No: 53, 55, 63, 72, 82, 85, 88, 92, 99), baklava (Kat. No: 67, 69, 70, 73, 76, 80, 87, 93, 95, 96, 100), hilal (Kat. No: 59, 72, 103), yıldız (Kat. No: 58, 97, 98), inci dizisi (Kat. No: 67), dendan (Kat. No: 81), “S” desen (Kat. No: 73, 78, 96, 99), dalga (Kat. No: 78, 84, 106), yarım daire dilim (Kat. No: 53, 89), üçgen dilim (Kat. No: 67, 70) ve yay (Kat. No: 54, 61, 67, 71, 70) şeklindedir.

Nesneli süsleme ise sadece 100 katalog numaralı ağızlık örneğimizde manzara şeklinde görülmektedir. Ağızlığımızın beden ile etek kısmı arasına yerleştirilen bombeli bilezik kısmı yüzeyine altın tel kakma tekniğiyle işlendiğini gördüğümüz bu süslemede, sembolik olarak Hz. Mevlana’nın külahlı türbesi resmedilmiştir.

4.2.4. Mühürler ve Yazılar

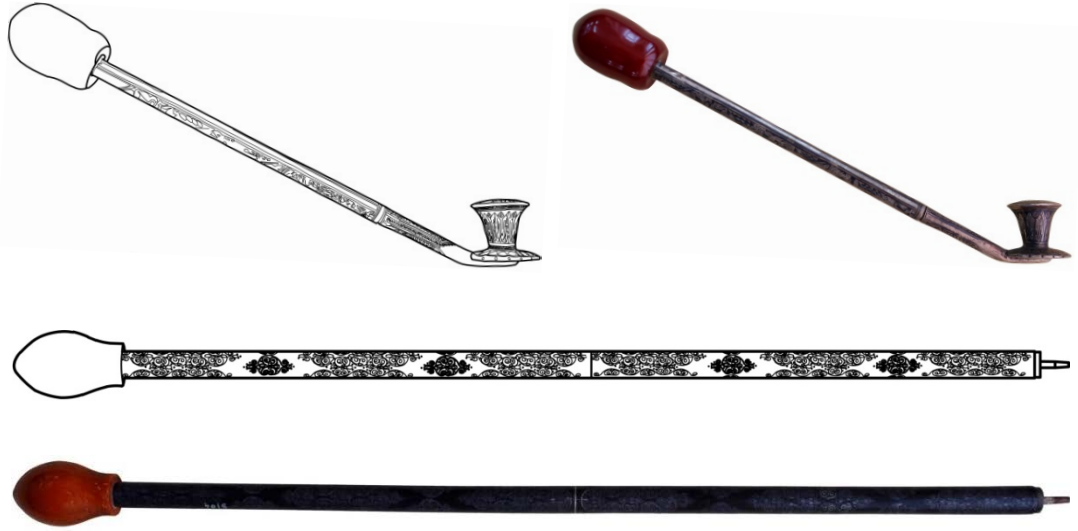
İncelenen eserlerde yazılar, usta mührü ve tuğra olmak üzere iki farklı şekilde toplam 5 örneğimiz üzerinde bulunmaktadır. Hem süsleme unsuru hem de mühür niteliği taşıyan bu yazılar, bedenin etek ağzı veya başpare/başlık tarafının yakın bir yüzeyine, kakma (Kat. No: 59, 72, 103), savat (Kat. No: 95) ve kalıp basma (Kat. No: 56) tekniğinde uygulanmıştır. Kakma tekniğinin uygulandığı yazıların hepsinde, usta ismi olarak tahmin ettiğimiz “Yadigâr” yazısı yer almaktadır. Savat tekniğinin uygulanarak oluşturulan diğer yazımızda ise Osmanlı tuğrası yer almakta olup silik vaziyette olduğundan dolayı kime ait olduğu okunamamıştır. Kalıp baskı tekniğinde oluşturulan son yazımızın üzerinde ise Arap harfleriyle “Maaşallah” yer almaktadır.

4.3. Çubuk Takımları

Çalışma kapsamı dâhilindeki müzelerde incelenen Osmanlı dönemi bütün kültürüne ait bir diğer etnografik eserimiz ise çubuk takımlarıdır. Diğer bütün kültürüne ait eserlerden sayıca az olan çubuk örneklerimiz, incelenen müzelerde sadece Konya Etnografya Müzesinde iki adet bulunmaktadır. Bu örneklerden 108 katalog numaralı eserimiz başpare, beden ve lüle olmak üzere bir takım şeklinde günümüze kadar ulaşırken; diğer örneğimizi oluşturan 109 katalog numaralı eserimiz

ise sadece başpare ve beden kısmından meydana gelmekte olup lüle kısmı günümüze ulaşmamıştır (Çizim/Foto 175/161). Yaklaşık 21,2 cm ile 53,4 cm uzunluklara sahip olan bu örneklerimiz, çeşit bakımından kısa çubuk kategorisine girmektedir.

Çizim/Foto 175/161: 108 ve 109 katalog numaralı çubuk eserler

4.3.1. Tipoloji ve Tarihlendirme

Tipoloji bakımından incelenen her iki örneğimiz de **silindir form tipinde** olup birkaç parçanın birleşiminden meydana gelmektedir. Üzerlerinde herhangi bir yazı veya mühür bulunmayan bu örneklerin tarihlendirilmesini ise iki ayrı unsur belirlemektedir. Bunlardan birincisi, 108 katalog numaralı eserimizde sigara lülesinin bulunması; ikincisi ise 109 katalog numaralı eserimizdeki süslemelerin motif ve teknik açısından, Konya Etnografya ve A.R. Koyunoğlu Müzeleri'ndeki abanoz malzemeli ağızlık eserlerimizle benzerlik teşkil etmesidir. Bu doğrultuda değerlendirdiğimizde her iki örneğimizi de 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başları arasına tarihlendirmek mümkündür.

4.3.2. Malzeme, Süsleme ve Teknikleri

Örneklerimizin silindir form tipindeki beden kısımları, 108 katalog numaralı eserimizde yekpare gümüş malzemeden; 109 katalog numaralı eserimiz ise birbirine gümüş zıvanalarla bağlanmış iki parça şeklinde abanoz malzemeden yapılmıştır.

Beden üzerine işlenen **geometrik** (çentik, yiv baklava, spiral) ve **bitkisel** (çiçek, yaprak, palmet) motifli süslemeler ise 108 katalog numaralı örneğimizde **kazıma** ve **savat** tekniklerinde; 109 katalog numaralı eserimizde ise **kakma** tekniğinde uygulandığını görmekteyiz.

İncelenen çubuk takımı örneklerimizin lüle kısmı ise sadece 108 katalog numaralı eserimizdeki günümüze ulaşmıştır. Tür bakımından sigara lülesi şeklinde olan bu örneğimiz, **disk kaide tipindedir**. Kaide üzerinde yükselen silindir çanağı, iç bükey olarak açılmakta ve bombeli bir sigara yuvasıyla nihayetlendirmektedir. Lülenin, silindir formundaki duman yolu kaideye uç kısmı hafifçe pahlanmış dikdörtgen omurga ile bağlanmıştır. Lüle yüzeyinin, **kazıma** tekniğinde **geometrik** (çentik, yiv baklava) ve **bitkisel** (çiçek, yaprak) motiflerle bezendiğini görmekteyiz.

İncelenen örneklerde bedene zıvanalı olan başpare kısımları ise kehribar malzemeden yapılmıştır. Tipolojik olarak değerlendirdiğimizde emzikli olan bu başparelerden 108 katalog numaralı eserimizdeki yumru ve tek boğumlu, 109 katalog numaralı eserimizdeki ise armudi form şeklindedir.

4.4. Tütün ve Sigara Tabakaları

Çalışma kapsamı dâhilindeki müzelerde, Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait bir diğer etnografik eserimiz ise kullanım amacına göre tütün ve sigara olmak üzere ikiye ayrılan tabakalardır. İncelemiş olduğumuz müzelerde 10 tanesi tütün ve 7 tanesi ise sigara olmak üzere toplam 17 adet tabaka tespit edilmiştir. Bu tabakalardan 9 tanesi tütün, 1 tanesi de sigara olmak üzere toplam 10 tanesi Konya Etnografya Müzesinde; 1 tanesi, tütün 6 tanesi sigara olmak üzere toplam 7 tanesi ise A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesinde yer almaktadır.

4.4.1. Tipoloji ve Tarihlendirme

Tabakalar hakkında bilgiler, ne yazık ki lüle haricindeki diğer tütün kültürümüze ait olan etnografik eserlerimizde görüldüğü gibi sadece birkaç çalışmada yer aldığını görmekteyiz. Daha çok geleneksel el sanatlarımıza ait diğer eserlerle birlikte anlatım yeri bulan tabakalardan, genellikle yapım malzemesi ile

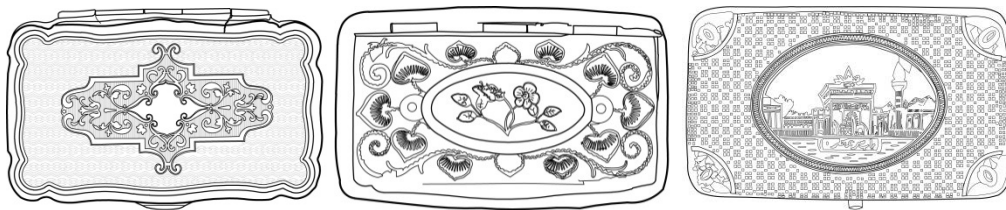
süsleme unsuru ve teknikleri üzerinde kısaca durulduğu, detaylı bir tipolojik ayrımın ve anlatımın ise yapılmadı görülmektedir. Bu bakımından katalog eserlerimiz arasında yer alan tabakaların, tipolojik ayrımına yönelik yapacağımız bu incelemenin ilk olması bakımından önemli bir yere sahiptir.

Araştırma yaptığımız müzelerde 10 tane tütün, 7 tane ise sigara tabakası tespit edilmiştir. Form bakımından tipolojik ayrıma gittiğimiz bu tabakalarda dikdörtgen (14 adet), kare (2 adet) ve oval (1 adet) olmak üzere 3 farklı tabaka tipi görülmektedir. Belirlenen bu örnek tipleri, aşağıda gruplar halinde ayrı başlıklar halinde değerlendirmeye çalışılmıştır.

Dikdörtgen form tipindeki tabakalar, kataloğumuzun en yoğun örneğini oluşturmaktadır. Tabakalar kullanım amacına göre 9 tanesi tütün, 5 tanesi ise sigara tabakası olmak üzere iki çeşitte görülmektedir.

Dikdörtgen form tipindeki tabaka çeşidimizden ilki olan tütün tabakaları, genellikle köşeleri pahlanmış enine dikdörtgen bir formda olup kapak ve hazne kısımlarından oluşmaktadır (*Kat. No: 110, 112, 113, 115-119, 124*) (Çizim 176). Yaklaşık 2 cm ve üzerinde bir derinliğe sahip olan hazneler, üst taraftan çoğunlukla hazne formunda olan tek bir kapakla kapatılmıştır. Örneklerimiz arasından sadece 113 katalog numaralı tabakamız, kapak kısmı iki parçadan oluşması bakımından diğerlerinden ayrı bir özellik sergilemektedir. Birbirine arka taraftan menteşelerle tutturulan tabakanın açılması ise bazı örneklerde düğme vasıtasıyla (*Kat. No: 112, 117, 118, 119*), bazı örneklerde ise tırnaklık/tutmalıklı (*Kat. No: 110, 115, 116, 124*) sağlanmış olup sadece 113 katalog numaralı tabakamızda kapak kısmının iki parçalı olmasından dolayı kilit yöntemi kullanılmıştır.

Çizim 176: Dikdörtgen form tipindeki tütün tabakalarından örnekler

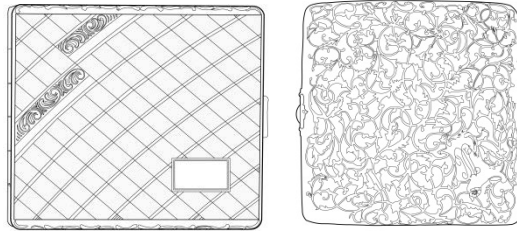
Dikdörtgen form tipin görüldüğü bir diğer tabaka çeşidi ise sigara tabakalarıdır (Kat. No: 121-123, 125, 126). Genel form bakımından tütün tabakalarına benzeyen örnekler, enine dikdörtgen bir formda olup alt ve üst kapak kısımlarından oluşmaktadır (Çizim 177). Örneklerimiz arasından sadece 122 katalog numaralı tabakamız, hazne ve kapak kısmından oluşması bakımından diğerlerinden farklı bir özellik sergilemektedir. Tütün tabakalarına istinaden fazla derin olmayan bu tabaka çeşidindeki örneklerimiz, genellikle 2 cm'nin altında bir kalınlığa sahiptir. Birbirine menteşelerle tutturulan kapakların açılması ise bazı örneklerde düğme (Kat. No: 121, 123, 126) bazı örneklerde ise tutmalık/tırnaklık (Kat. No: 122, 125) yoluyla sağlanmıştır. Ayrıca bazı örneklerimizin iç kısmında, sarılmış sigaraların kapaklar açıldıktan sonra düşmesini engellemek ve tabaka içerisinde düzenli bir şekilde durmasını sağlamak için atılmış lastik bantlar yer almaktadır (Kat. No: 121, 123, 125).

Çizim 177: Dikdörtgen form tipindeki sigara tabakalarından örnekler

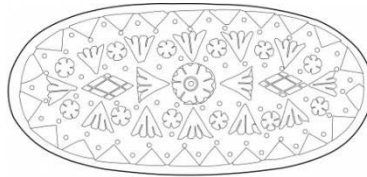
Kare form tipindeki örneklerimiz ise sadece 111, 120 katalog numaralı sigara tabakalarında görülmektedir (Çizim 178). Form bakımından bu tabakalar, köşeleri hafifçe pahlanmış yaklaşık kare formunda olup alt ve üst kapak kısımlarından oluşmaktadır. Birbirine menteşelerle tutturulan kapakların açılması, menteşelere paralel kenarın aksında yer alan düğme yoluyla sağlanmıştır. Tabakanın iç kısmında her bir kapağa paralel şekilde atılan bantlar yer almakta olup bunlardan 111 katalog numaralı tabakadaki lastik bant, 120 katalog numaralı tabakadaki ise metal tığ bant şeklindedir.

Çizim 178: Kare form tipindeki sigara tabakalarından örnekler

Tabaka örneklerimiz arasında görülen son tip ise sadece 114 katalog numaralı eserimizde görülen **oval form tipindeki** tütün tabakasıdır (Çizim 179). Oval şeklinde yapılan tabaka, hazne ve kapak kısımlarından oluşmaktadır. Birbirine menteşelerle tutturulan kapakların açılması ise menteşeye paralel olan kenarların iç kısmına atılan düğmeyle sağlanmaktadır.

Çizim 179: 114 katalog numaralı oval form tipindeki tütün tabakası

Yukarıda tütün ve sigara tabakaları üzerinde yapmış olduğumuz tipolojik incelemeye göre örneklerimiz arasında dikdörtgen form grubundaki tabakaların sayıca fazla olduğu görülmüştür. İncelenen örnekler arasında sadece 112 ve 122 katalog numaralı tabakalar üzerinde tarih bulunduğu görülmektedir. Tarih bulunmayan bazı örneklerimiz üzerinde ise dönem padişahına ait tuğranın bulunduğu görülmektedir. Üzerinde tarih veya mührün bulunmadığı diğer örneklerimizde ise süsleme özellikleri bakımından tarihli veya mühürlü olan benzer tabaka örneklerle karşılaştırılarak bir tarihlendirmeye gidilmiştir. Bunların yol göstermediği durumlardaki tabakalarda ise dönemin süsleme unsurları veya tütünün yurdumuzdaki gelişimine göre belirlenmiştir. Bu doğrultuda incelenen örneklerden tütün tabakaları 19. yy ile 20 yy. başları arasına, sigara tabakaları ise yurdumuza giriş yaptığı zamandan yani 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başları arasına tarihlendirmek mümkündür (Bilecik, 2004: 600; Bakla, 2007: 201-202).

4.4.2. Malzeme ve Teknik

İncelemiş olduğumuz tabaka örneklerinin yapımında gümüş, ahşap, bağa, pirinç ve porselen malzemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen örnekler arasında tabaka yapımında en fazla kullanılan malzeme, gümüştür (*Kat. No: 111-113, 117-119, 122, 124*). Bu malzemeli tabakaların yapımı ise dövme ya da silindirde ezme yöntemiyle levha haline getirilen gümüşün, yapılmak istenen forma göre eğme-bükme işleminin gerçekleştirilmesiyle oluşur (Foto 162).

Foto 162: Gümüş malzemeden yapılan bazı tabaka örnekleri

Tabakalarımızda kullanılan bir diğer malzeme çeşidimiz ise ahşaptır (*Kat. No: 114, 116, 126*). Bu malzemeden yapılan eserler, istenilen formda kesildikten sonra oyma tekniğiyle oluşturulmaktadır (Foto 163).

Foto 163: Ahşap malzemeden yapılan tabaka örnekleri

Kaplumbağa kabuğundan (bağa) yapılmış örnekler, sadece 120 ve 123 katalog numaralı tabakalarda görülmektedir (Foto 164). Bu malzemeden yapılan tabakalar, istenilen ölçüde kesilen bağa malzemenin ısıtma veya pres tekniklerinin kullanılmasıyla oluşturulmaktadır. 120 katalog numaralı tabakanın alt kapak kısmında, bağa malzemeyle birlikte gümüş kaplama kullanılmıştır.

Foto 164: 120 ve 123 katalog numaralı bağa malzemeden yapılan tabaka örnekleri

Pirinç, gümüş malzemeden sonra katalog örneklerimiz arasında sayıca fazla olan kullanılan diğer bir malzememizdir (Kat. No: 110, 115, 121, 122). Bu malzemeli tabakaların yapımı ise dövme yöntemiyle levha haline getirilen pirincin, yapılmak istenen forma göre eğme-bükme işleminin gerçekleştirilmesiyle oluşmaktadır (Foto 165). Genel form ve süsleme unsurları yapıldıktan sonra bazı tabakaların üzeri gümüş (Kat. No: 110, 115, 122) bazılarının ise altın (Kat. No: 121) suyuna daldırılarak yüzeylerinin kaplandığı görülmektedir.

Foto 165: Pirinç malzeme üzeri gümüş ve altın kaplamalı olan tabaka örnekleri

Örneklerimiz arasında sadece 125 katalog numaralı tabakamızda kullanılan son malzeme çeşdimiz ise porselendir. İran işi olan bu tabaka, gümüş bir çerçeveye içerisine manzara resimli porselen levhaların yerleştirilmesiyle oluşmuştur (Foto 166).

Foto 166: 125 katalog numaralı porselen tabakanın alt ve üst kapak görünüşü

4.4.3. Süsleme Teknikleri ve Unsurları

İncelemiş olduğumuz tabaka örneklerimizin üzerine işlenen süslemelerin; **Van kalemi**⁹ (Kat. No: 112, 117, 118, 119, 124), **savat** (Kat. No: 112, 113, 117, 118, 119, 124), **kakma** (Kat. No: 114, 120, 123), **kazıma** (Kat. No: 115, 121), **oyma** (Kat. No: 116, 126), **kabartma** (Kat. No: 122), **murassa** (Kat. No: 113), **mineleme** (Kat. No: 115), **kalıp basma** (Kat. No: 110, 111), **sıraltı boyama** (Kat. No: 125) tekniklerinin uygulanarak yapıldığı tespit edilmiştir.

Tütün ve sigara tabakalarımızın üzerine bitkisel, geometrik, figür ve nesnel şekilde işlenen süslemelerin bazı örneklerde tek bir süsleme tekniği (kalıp baskı, kakma, oyma, kabartma, kazıma, sıraltı) kullanılarak (Kat. No: 110, 111, 114, 116, 120, 121-123, 125, 126), bazı örneklerde ise birden fazla süsleme tekniği (Van kalemi-savat, savat-murassa, kazıma-mineleme) kullanılarak kompozisyonların oluşturulduğu görülmektedir (Kat. No: 112, 113, 115, 117, 118, 119, 124).

İncelenen tabakalarda görülen **bitkisel** motifler; çiçek (Kat. No: 112-115, 117-119-121, 123-125) yaprak (Kat. No: 110, 111, 113-116, 118, 119, 120, 121, 125), kıvrık dal (Kat. No: 110, 113, 115, 120, 125), penç (Kat. No: 113, 118, 119), gonca gül (Kat. No: 113), palmet (Kat. No: 125), rumi (Kat. No: 110), hatai (Kat. No: 113) şeklindedir.

İncelenen tabakalarda görülen **geometrik** motifler; satranç (Kat. No: 112, 117, 118, 119, 124), baklava (Kat. No: 110, 126), şemse (Kat. No: 113, 118), salbek (Kat. No: 113), çentik (Kat. No: 111), yiv (Kat. No: 110), testere dişi (Kat. No: 116, 126), dalga (Kat. No: 110), üçgen (Kat. No: 114), dikdörtgen (Kat. No: 112, 119, 120, 124), elips (Kat. No: 117), daire (Kat. No: 112, 119), spiral (Kat. No: 115, 125), kalp (Kat. No: 112, 115), hilal (Kat. No: 119, 122), yıldız (Kat. No: 113, 119, 122) şeklindedir.

⁹ İsmi Van yöresinden alan bu tekniğe ayrıca Van işi de denilmektedir. Gerek yurdumuzda gerekse Avrupa'daki tiryakilerin gösteriş vesilesi haline gelen bu tabakaların dönemin en güzel eserlerini yansıtmaktadır. Van kalemi ve örnekler için ayrıca bakınız; Kuşoğlu, 2014: 47-48.

Katalog tabakalarımız arasında az sayıdaki örneklerde karşılaştığımız diğer süsleme unsurları ise nesnel ve figürdür. İncelenen tabakalarda görülen **nesnel süslemeler**; mimari (*Kat. No: 117, 118, 124, 125*), Osmanlı arması (*Kat. No: 112, 116*), kurdele (*Kat. No: 123, 124*), vazo, sepet ve meşale (*Kat. No: 123*) şeklindedir. İncelenen tabakalarda görülen **figürlü süslemeler** ise kuş (*Kat. No: 113, 125*), ejderha ve simurg (*Kat. No: 121*) şeklinde görülmektedir.

4.4.4. Mühürler ve Yazılar

İncelenen örneklerden 7 tanesi tütün, 4 tanesi ise sigara tabakası olmak üzere toplam 11 adet eser üzerinde yazı ve mühür tespit edilmiştir. Hem bezme unsuru hem de mühür niteliği taşıyan yazılar; genellikle tabakaların ön kapak yüzeyine (*Kat. No: 112, 117, 119, 120, 122*) ve arka kapak/hazne yüzeyine (*Kat. No: 113, 116*) mühür, tuğra, tarih, yer, mısra veya dörtlük şeklinde işlendiği görülmektedir. Süsleme niteliği taşımayan usta ismi, gümüş ayar değeri ve nerede yapıldığı gibi bilgileri içeren mühürlerin ise genellikle tabakaların iç kısmında yer aldığını görmekteyiz (*Kat. No: 112, 117, 118, 119, 121, 124*). İstisnai olarak sadece 111 katalog numaralı tabakamızda, kapak düğmesi üzerine -tabaka malzemesi, markası ve yapım yeri hakkında bilgiler- işlendiği görülmektedir.

4.5. Enfiye Kutuları

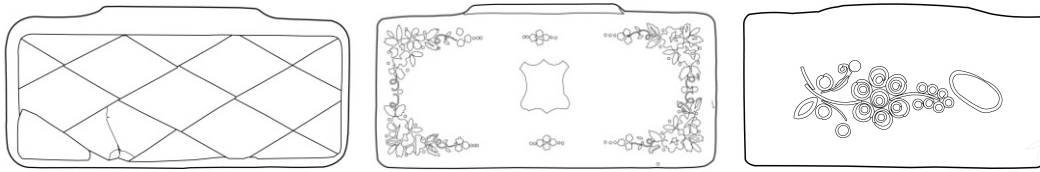
Çalışma kapsamında incelenen müzelerde, Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait bir diğer etnografik eserimizi ise enfiye kutuları oluşturmaktadır. Halk arasında “burunotu” diye anılan enfiye, kavrulmuş tütünün toz haline getirildikten sonra birkaç baharat çeşidiyle birlikte karıştırılıp üzerine kokulu sıvıların serpilmesiyle elde edilmektedir (Erdoğan, 2004: 349; Türkay, 2004: 353; Abdülaziz Bey, 1995: 228). Elde edilen bu toz halindeki karışım ise tiryakiciler tarafından özel kutularda muhafaza edilmektedir. Konumuz dâhilinde incelenen müzelerde, 3 tanesi Konya Etnografya Müzesinde, 4 tanesi ise A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesinde olmak üzere toplam 7 adet enfiye kutusu tespit edilmiştir.

4.5.1. Tipoloji ve Tarihlendirme

Enfiye kutularının tipolojik gruplandırılması, almış oldukları forma göre belirlenmiştir. Bu doğrultuda incelenen örneklerden 5 tanesi dikdörtgen, 1 tanesi daire ve 1 tanesi de oval/elips olmak üzere 3 farklı tipte görülmektedir.

Dikdörtgen form tipindeki enfiye kutuları, kataloğumuzun en yoğun örneğini oluşturmaktadır (*Kat. No: 127, 128, 130, 131, 133*). Enine dikdörtgen şekilde olan enfiye kutuları kapak ve hazne olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır (Çizim 180). Birbirine arka taraftan menteşelerle tutturulan kutunun açılması ise kapağın ön tarafında yer alan tırnaklık/tutmalıklıla sağlanmıştır. Örneklerimizden sadece 127 katalog numaralı kutumuzun kilit mekanizması bulunmaktadır.

Çizim 180: Dikdörtgen form tipindeki enfiye kutusu örneklerinden

Katalog örneklerimizde birer adet görülen diğer form tipleri ise **daire** (*Kat. No: 132*) ve **oval** (*Kat. No: 129*) tipteki enfiye kutularıdır (Çizim 181). Dikdörtgen form tipindeki örneklerimizde olduğu gibi bu tipteki örneklerimiz de kapak ve hazne olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Birbirine arka taraftan menteşelerle tutturulan kutuların açılması ise 132 katalog numaralı daire form tipindeki örneğimizde tırnaklık vasıtasıyla sağlanırken, oval form tipindeki örneğimizde ise herhangi bir mekanizma düzeneği bulunmamaktadır. Ayrıca daire form tipindeki enfiye kutumuz içerisinde, hazne zeminine yerleştirilerek üzerine enfiye tozunun bulunduğu cam parçanın yer alması bakımından diğer örneklerden ayrı bir özellik sergilemektedir.

Çizim 181: Daire ve oval form tipindeki enfiye kutu örneklerinden

Yukarıda yapmış olduğumuz tipolojik incelemeye göre örneklerimiz arasında dikdörtgen form grubundaki enfiye kutuların sayıca fazla olduğu görülmüştür. Üzerlerinde herhangi bir yazı veya mühür bulunmayan bu örneklerin tarihlendirmesi ise dönemin süsleme özellikleri ile enfiyenin yurdumuzdaki tarihsel gelişimi göz önünde tutularak belirlenmiştir. Bu doğrultuda incelen örnekleri 18-19. yüzyıllar arasına tarihlendirmek mümkündür.

4.5.2. Malzeme ve Teknik

Enfiye kutularının yapımında gümüş, bağa ve boynuz malzemelerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

İncelenen örnekler arasında 127, 129 ve 132 katalog numaralı enfiye kutularının yapımında gümüş malzeme kullanılmıştır. Bu malzemeli kutuların yapımı ise tabakalarda olduğu gibi dövme ya da silindirde ezme yöntemiyle levha haline getirilen gümüşün, yapılmak istenen forma göre kesilerek eğme-bükme işlemi ile oluşmaktadır (Foto 167)

Foto 167: 127, 129 ve 132 katalog numaralı gümüş malzemedan yapılan enfiye kutuları

Kaplumbağa kabuğundan (bağa) yapılan enfiye kutuları, sadece 128 ve 133 katalog numaralı örneklerimizde kullanıldığı görülmektedir (Foto 168). Bu

malzemeden yapılan kutular, istenilen ölçüde kesilen bağa malzemenin ısıtma veya pres tekniklerinin kullanılmasıyla oluşturulmaktadır.

Foto 168: 128 ve 133 katalog numaralı bağa malzemeden yapılan enfiye kutuları

Enfiye kutularımızın yapımında görülen son malzeme ise 130 ve 131 katalog numaralı örneklerimizde kullanıldığı görülen boynuzdur (Foto 169). Bu malzemeden yapılan kutular, istenilen ölçüde kesilen boynuz malzemenin oyma tekniğinde kullanılmasıyla oluşturulmaktadır.

Foto 169: 130 ve 131 katalog numaralı boynuz malzemeden yapılan enfiye kutuları

4.5.3. Süsleme Teknikleri ve Unsurları

İncelemiş olduğumuz enfiye kutusu örneklerimizin üzerine işlenen süslemelerin, **kabartma** (Kat. No: 127, 129, 132) ve **kakma** (Kat. No: 128, 130, 131, 133) olmak üzere iki farklı tekniğin uygulanarak yapıldığı tespit edilmiştir. İncelenen örnekler üzerine bitkisel, geometrik ve nesnel şekilde işlenen süsleme unsurlarının ise tek bir süsleme tekniğinin kullanılarak oluşturulduğu görülmektedir. Enfiye kutuları üzerinde görülen bu süslemelerin, genellikle kapak yüzeyine işlendiği, hazne yüzeylerinin ise sade bırakıldığı görülmektedir. Örneklerimizden sadece 132 katalog numaralı daire formu kutumuzda, kapak yüzeyiyle birlikte hazne kenarlarına da motiflerin işlenmesi bakımından diğer örneklerden farklı bir özellik sergilemektedir.

İncelenen enfiye kutularında görülen **bitkisel süslemeler**; çiçek (Kat. No: 127, 128, 131, 132, 133), yaprak (Kat. No: 128, 131, 132, 133), kıvrık dal (Kat. No: 128, 133), rumi (Kat. No: 127), üzüm ve asma yaprağı (Kat. No: 129) şeklindedir.

İncelenen enfiye kutularında görülen **geometrik süslemeler**; baklava (Kat. No: 130), şua (Kat. No: 129), verrev (Kat. No: 127), tığ (Kat. No: 133), inci dizisi (Kat. No: 129), zencerek (Kat. No: 132), dikdörtgen (Kat. No: 131, 133), elips (Kat. No: 129), sekizgen form (Kat. No: 133) ve hilal (Kat. No: 127) şeklindedir.

Nesnel süsleme ise örneklerimiz arasından sadece 127 katalog numaralı enfiye kutusunda görülmekte olup burmalı sütun ve çan şeklinde görülmektedir.

4.6. Nargileler

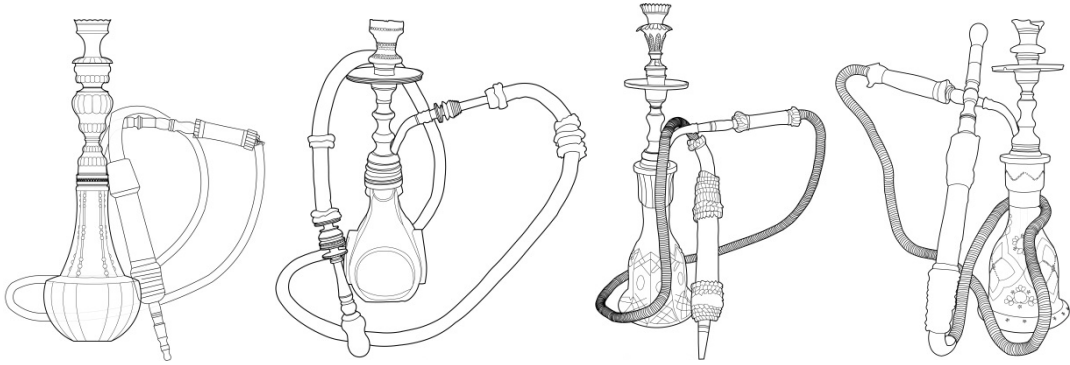
Çalışma kapsamı dâhilinde incelenen müzelerde, Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait bir diğer etnografik eserimiz ise nargiledir. Sayıca az olan bu tütün içim aletine incelenen müzelerden Konya Etnografya Müzesi ve A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesinde ikişer adet olmak üzere toplam 4 adet tespit edilmiştir.

Yakılan tütünün hortum vasıtasıyla su dolu bir şişe içerisine çekilerek, fazla nikotinin buradaki suda arındırılıp dumanın içilmesini sağlayan bu alet, kullanım ve içimi bakımından bazı araştırmacılarca lüle, şişe (gövde), marpuç ve ağızlık olmak üzere dört ana kısımdan oluştuğu belirtilmektedir (Bozyiğit, 2004: 395; Evren, 1996: 136). Ancak bu içim aletinin büyük bir kısmını oluşturan ve ana parçalarından biri olan “ser” kısmını ise gövde başlığı altında değerlendirildiğini görmekteyiz. Gerek yapım malzemesi gerekse işlevsellik bakımından diğer parçalardan ayrı bir özellik sergileyen bu parçanın nargileyi oluşturan ana parçalar içerisinde ayrı başlık altında değerlendirmenin daha doğru olacağından çalışmamızda nargileyi oluşturan parçaları “ser” ile birlikte beş ana kısım içerisinde ayrı ayrı değerlendirmeyi uygun gördük.

Nargile hakkında yapılan çalışmalarda, genellikle nargileyi oluşturan parçalar ile nargilenin tarihçesi hakkında kısaca bilgilerin yer aldığını, tütünde farklı bir içim aleti olan bu eserin tipolojik ayrımı hakkında ise herhangi bir çalışmanın yapılmadığı görülmektedir.

Konya müzelerinde, tespit edilen nargilelerin tipolojik gruplandırılması, nargilenin asıl işlevini oluşturan su haznelerinin almış oldukları şekillere göre belirlenmiştir. Bu doğrultuda incelenen eserlerde **yarım kürevi form** (Kat. No: 134), **damla form** (Kat. No: 136) ile **silindirik form** (Kat. No: 135, 137) olmak üzere üç ayrı nargile tipi görülmektedir (Çizim 181).

Çizim 181: Yarım kürevi, damla ve silindirik form tipindeki nargile örneklerinden

Beş ayrı parçanın birleşiminden meydana gelen nargilelerin yapımı ise çeşitli malzeme ve tekniklerin uygulanarak oluşturuldukları görülmektedir. Bu parçalardan ilki olan lüle kısımların yapımında, porselen (Kat. No: 134), kil (lüleci çamuru) (Kat. No: 135, 136) ve pirinç (Kat. No: 137) malzemeler kullanılmıştır. Malzeme bakımından farklılık gösteren bu lülelerden, sadece pirinç malzemeli örneğimizde kalıp baskı tekniğinin uygulandığı, diğer malzemeli örneklerde ise kalıp dökme tekniğinin uygulanarak oluşturulduklarını görmekteyiz.

Tömbekinin konduğu bu lülelerin hemen alt kısmında ise dumanın hazne içerisini dolmasını sağlayan nargilenin ser kısmı yer almaktadır. Örneklerimizin hepsinde tek deve boyunlu ve pirinç malzemeli olan bu serler ise kalıp dökme yöntemiyle yapılmıştır.

Nargilenin üçüncü ve asıl işlevini oluşturan su haznesinin olduğu şişe kısımları, kristal cam malzemeden olup kalıp dökme tekniğiyle yapılmıştır.

Nargilenin dördüncü parçası olan marpuç kısımları ise sadece 136 katalog numaralı örneğimizde renkli boncuk örgülü olup diğerleri spiral şeklindeki tel örgü

üzeri deri kaplamalıdır. Uzunlukları 2 m. ile 2, 35 m. arasında değişen bu marpuçların her iki uç kısımda ise nargilenin son bölümünü oluşturan tornada çekilmiş ahşap malzemeli ağızlık kısımları yer almaktadır. Örneklerimiz arasından sadece 135 katalog numaralı nargilemizin imame ile tutmalık kısmı arasındaki gövde bölümü, kemik malzemeden yapılmıştır. Ayrıca bu ağızlıklardan sadece 135 ve 136 katalog numaralı nargilelerimizdeki, tiryaki tarafındaki uç kısımları kehribar malzemeli birer başpareyle sonlanmaktadır.

İncelenen örneklerde nargile üzerine işlenen süslemelerin genellikle lüle ve şişe kısımlarında yer aldığı görülmektedir. Lüle üzerine işlenen **geometrik** (inci dizisi, verrev ve yiv) ve **bitkisel** (çiçek ve yaprak) karakterli süslemelerin boyama (Kat. No:134), rulet baskı (Kat. No: 135, 136) ve kalıp baskı (Kat. No: 137) olmak üzere üç farklı teknikte uygulandığı görülmektedir. Nargilelerin şişe kısmı üzerine işlenen **geometrik** (baklava, dilim, baklava ve daire) ve **bitkisel** (çiçek ve yaprak) karakterli süslemelerin ise **kalıp dökme** (Kat. No: 135, 136, 137) ve **boyama** (Kat. No: 134) olmak üzere iki farklı teknikte uygulandığı görülmektedir. Bunların dışında ise bazı örneklerimizin ser (Kat. No: 134, 137), imame (Kat. No: 135) ve marpuç (Kat. No: 137) kısımlarında da farklı tekniklerde uygulanmış geometrik, bitkisel, manzara ve nesnel süslemelerin işlendiğini görmekteyiz.

Üzerlerinde herhangi bir yazı veya mühür bulunmayan nargilelerin tarihlendirilmesi ise tömbekinin konduğu lülelerin almış oldukları form ve süsleme özelliklerine göre belirlenmeye çalışılmıştır. Tip ve süsleme özellikleri bakımından değerlendirildiğinde bunlardan 135 ve 136 katalog numaralı kilden yapılan nargile lülelerinin 12 , 17, 21, 29, 33 katalog numaralı tütün lüleleriyle; 134 ve 137 katalog numaralı nargile lülelerinin ise 3, 7, 43 katalog numaralı tütün lüleleri ve 41 katalog numaralı nargile lülesiyle benzer nitelikte özellikler sergiledikleri tespit edilmiştir. Bu doğrultuda incelenen nargile örnekleri 19-20. yüzyıl başları arasına tarihlendirmek mümkündür.

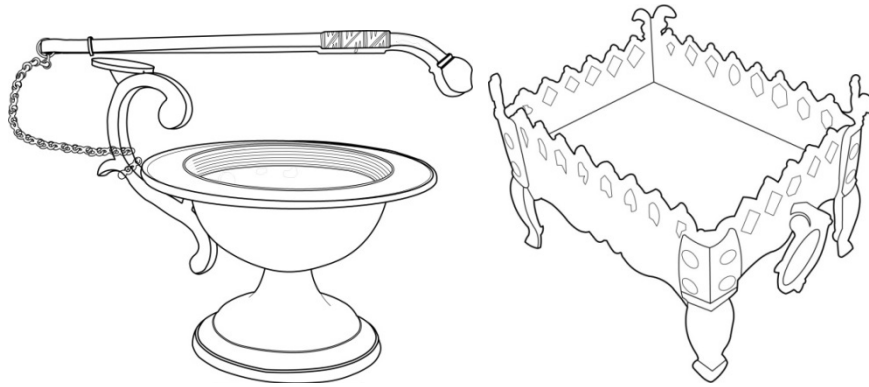
4.7. Ateşlik-Mangal

Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait bir diğer etnografik eserlerimiz ise mangal ve ateşliktir. Konumuz dâhilinde incelenen müzelerden 1 tanesi Konya Etnografya Müzesinde, 1 tanesi ise A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesinde olmak üzere toplam 2 adet ateşlik ve mangal tespit edilmiştir.

Lülelerdeki tütünün yanmasını sağlamak amacıyla içerisine fındık ateşlerin (közlerin) konulduğu bu küçük kap örneklerimiz kulp, kaide/ayak ve hazne olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Ayrıca bunların dışında eserlerimizin hazne içerisindeki fındık ateşlerin alınmasını sağlayan ve bu mini mangalların yardımcı ögesi olan bir de maşa bulunmaktadır.

Çalışma sınırlarımız dâhilinde incelemiş olduğumuz müzelerde, tespit edilen bu mini mangalların tipolojik gruplandırılması ise hazne kısmının almış oldukları forma göre belirlenmiştir. Bu doğrultuda incelenen örneklerde 138 katalog numaralı ateşliğimiz yuvarlak form, 139 katalog numaralı mangalımız ise dikdörtgen form tipinde olmak üzere 2 farklı tipte görülmektedir (Çizim 182).

Çizim 182: Yuvarlak form tipindeki ateşlik ve dikdörtgen form tipindeki mangal örneklerinden

İncelenen eserlerin yapımında 138 katalog numaralı ateşlik pirinç, 139 katalog numaralı mangalda ise tunç malzeme kullanılmış olup her ikisi de kalıp dökme tekniğinde yapılmıştır. Bu malzemelerin dışında ayrıca 139 katalog numaralı mangalın hazne içi kaplamasında alçı malzeme kullanılmıştır. Mangalların yardımcı öğeleri olan maşalarda ise gümüş ve tunç malzeme kullanılmıştır. Ayrıca 139 katalog

numaralı mangala ait olduğunu düşündüğümüz 140 katalog numaralı maşanın bir de yeşil kadifeden kesesi bulunmaktadır.

İncelenen örneklerde mangallar üzerine işlenen süslemelerin genellikle, hazne kısımlarında yer aldığı görülmektedir. **Geometrik** (yiv, “S” kıvrım ve baklava) ve **figür** (horoz) şeklinde görülen bu süslemeler ise **kalıp dökme** tekniğinde yapılmıştır.

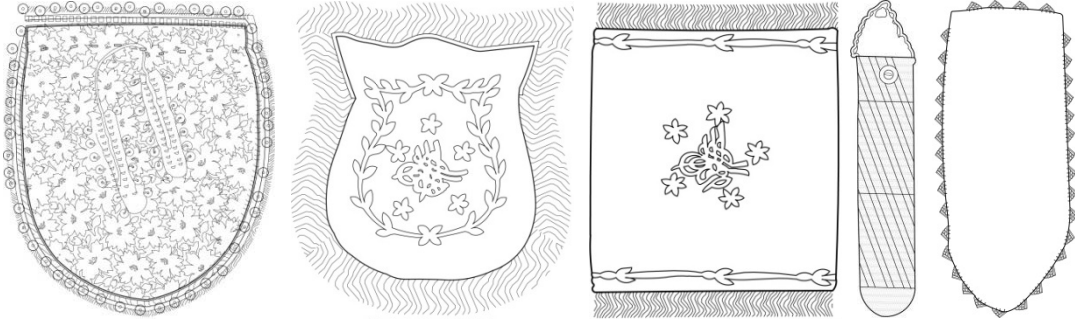
Üzerlerinde herhangi bir yazı veya mühür bulunmayan bu örneklerin tarihlendirmesi ise dönemin süsleme özellikleri ve malzemenin yapım tekniği bakımından değerlendirdiğimizde 19-20. yüzyıl başları arasına tarihlendirmek mümkündür.

4.8. Tütün, Ağızlık ve Maşa Keseleri

Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait bir diğer etnografik eser ise tütün, ağızlık ve maşa keseleridir. Yapmış olduğumuz çalışmalarda Konya merkez ve çevre ilçelerdeki müzelerde toplam 25 adet kese tespit edilmiştir. İncelen bu eserlerden sadece kullanım türü, form ve malzeme bakımından farklı nitelikler sergileyen 9 adet örnek kataloğumuza dâhil edilmiştir. Bu kapsamda seçilen eserlerden 7 tanesi Konya Etnografya Müzesinde ve 2 tanesi ise A.R. İzzet Koyunoğlu Müzesinde yer almaktadır.

Kataloğumuzda incelemeye aldığımız örneklerden 6 tanesi tütün, 2 tanesi ağızlık ve 1 tanesi ise maşa olmak üzere üç farklı kese çeşidi bulunmaktadır. Form bakımından tipolojik ayrıma gittiğimiz bu keselerde **külah** (Kat. No: 141, 142, 143), **kandil** (Kat. No: 144, 146) ve **dikdörtgen** (Kat. No: 145, 147, 148,140) olmak üzere 3 farklı tip görülmektedir (Çizim 183). Bunlardan 145 ve 147 katalog numaralı keselerimiz ağızlık, 140 katalog numaralı kesemiz maşa olup diğerleri ise tütün keselerini oluşturmaktadır.

Çizim 183: Külâh, kandil ve dikdörtgen form tiplerinin görüldüğü keselerden örnekler

İncelemiş olduğumuz üç farklı türdeki kese örneklerimizin yapımında kadife (Kat. No: 141, 143, 144, 140), atlas (Kat. No: 146, 147, 148), saten (Kat. No: 142) ve yün ipi (Kat. No: 145) olmak üzere dört farklı kumaş cinsinin kullanıldığı görülmektedir. Farklı renklerde olan kumaş cinslerinin oluşturulmasında ise sadece 145 katalog numaralı ağızlık kesemiz tığ işi tekniğinde, diğer kese örneklerimizde ise dikiş tekniğini kullanılmıştır.

İncelemiş olduğumuz kese örneklerimizin üzerinde görülen süslemeler; dikiş, tığ işi, iğne oyası, püskül ve Maraş işi olmak üzere beş farklı teknikte işlenmiştir. Genellikle birden fazla süsleme tekniğinin birlikte kullanılarak oluşturulan bu kompozisyonlarda ise **yazı** (tuğra), **geometrik** (verev, testere dişi, hilal, yıldız) ve **bitkisel** (kivrık dal, sarmaşık, yaprak, çiçek) motiflerin görüldüğü süsleme unsurları kullanılmıştır.

Üzerlerinde herhangi bir yazı veya mühür bulunmayan bu örneklerin tarihlendirmesi ise dönemin süsleme özellikleri ile kesenin form özellikleri göz önünde tutularak belirlenmiştir. Bu doğrultuda incelen örnekleri 19-20. yüzyıl başları arasına tarihlendirmek mümkündür.

SONUÇ

Osmanlı dönemi tütün kültürüne ait etnografik eserlerin ilk kez toplu ve etraflıca ele alınan bu çalışmada, Konya müzelerinde bulunan tütün kültürümüze ait eserlerin tasnifi ve ayrıntılı bir şekilde anlatımı yapılmış olup bunların tütün kültürümüzdeki yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

Konya merkez ve çevre ilçelerdeki müzelerde yapmış olduğumuz araştırma ve incelemeler sonucunda, bölgede yer alan 5 müzede toplam 192 adet tütün kültürümüze ait etnografik eserin yer aldığı tespit edilmiştir. İncelenen bu eserlerden sadece tip, malzeme, süsleme ve kullanım alanına göre çeşitlilik sergileyen toplam 148 adet örneğimize katalogda ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

Çalışma kapsamında incelenen müzelerdeki bu eserlerin müzeye geliş şekli genellikle satın alma yolu olmak üzere, bölgede yapılan arkeolojik kazılar, bağış, el koyma ve devir yöntemleriyle sağlanmıştır. Bunların dışında bazı eserlerin ise müzeye geliş şekli ve zamanı envanter defterlerinde belirtilmediği için bilinmemektedir.

Konya müzelerindeki tütün kültürümüze ait bu eserlerin üretim yerlerinin ise elimizdeki kısıtlı verilerle belirlemenin zor olduğu, bu yüzden ileride yapılacak olan bölge kazılarında veya araştırmalarda elde edilen veriler/delillerle duruma bir açıklık getirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Genel anlamda “Osmanlı Dönemi Tütün Kültürüne Ait Etnografik Objeler” başlığı altında değerlendirmeye çalıştığımız Konya merkez ve çevre ilçelerdeki müzelerde yer alan tütün kültürümüze ait etnografik örneklerimizin, bu unutulmuş kültür değerimizin hatırlanmasını ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalara küçükte olsa bir katkı sunmasını temenni ederim.

Son sözümüzü ise kültürümüzde tütün etrafında söylenen bir fıkrayla noktalayalım:

Bir Yörük köyünde imam olan Karadenizli hocaya;

-Hocam tütün haram mıdır? Haramsa sen neden kullanıyorsun?
diye sormuşlar.

-Bunun üzerine hoca şu cevabı verir:

Tütün Şiraz olursa
Lüle Burgaz olursa
Çubuk kiraz olursa
İçende laz olursa
Helaldir.

Tütün çürük olursa
Lüle kırık olursa
Çubuk erik olursa
İçende Yörük olursa
Haramdır.

SÖZLÜK

Ağızlık (İmame): Tütün içilirken çubuğun ucuna, nargilede tömbeki içilirken ise marpucun ucuna takılıp dumanı emmek için ağza alınan nesne. Tütünde çubuk içimi, zamanla yerini özel ince kâğıtlara (çarşaflara) sarılarak içilen sigaraya bırakmasıyla birlikte ağızlıklar, ‘sigaralık’ ya da ‘sigara ağızlığı’ olarak da adlandırılmaya başlanmıştır. Ağızlıklar yasemin, kuka, abanoz, kiraz, gül, boynuz, pelesenk, ebonit, fildişi, kehribar, mercan, mermer gibi çeşitli maddelerden yapılmaktadır.

Ağızlık Kesesi: Ağızlığın muhafazasına uygun bir şekilde kumaş, deri ve örgü gibi çeşitli malzemelerden yapılan kılıf.

Astarlama: Deri sertliğindeki lülenin, içerisinde fazla miktarda demir oksit bulunan sulu boza kıvamındaki kilin içerisine daldırılarak, lüle yüzeylerinin ince bir katmanla her tarafının örtülmesi sağlanır. Bir nevi sır gibi parlamasını sağlayan boza kıvamındaki bu killi toprağa ise astar denir.

Ateşlik: Eskiden sigara ve çubuk yakmak için kullanılan mini mini bir mangal şeklinde saplı ve ayaklı ateş kap.

Başpare (Başlık): Ağızlıkların dudak arasına alınan ve genellikle kehribar malzemeden yapılan yumru şeklindeki kısmına verilen addır.

Bilezik: Genellikle duman yolunun ağız kısmı tarafında kuşatan halkaya verilen addır. Genellikle çubuğun duman yoluyla birleştiği kısımda bombeli bir şekilde görülen bilezik, hem duman yolu ağzının kırılmasını engellemede, hem de süsleme amacıyla yapılan bir uygulamadır.

Çubuk: Tütün içmeye yarayan, çeşitli ağaçlardan veya fildişinden yapılmış, bir ucuna tütün koymağa mahsus seramikten yapılmış lüle, öteki ucuna imame denilen ağızlık takılan, içinden dumanın geçmesi için içi delinmiş çeşitli boylardaki duman içme aleti. Kullanım alanına göre çubuklar kısa ve uzun olmak üzere iki çeşitte bulunmaktadır.

Damaklı: Yassı başlıklı ağızlıklara verilen addır.

Deveboynu: Marpucun ser üzerinde bağlandığı, eğri şeklindeki boru parçasına verilen addır. Genellikle tek deveboynu bulunan serlere birden fazla deveboynu kaynatılmasıyla birkaç kişinin aynı anda kullandığı, ikişer, üçer marpuçlu nargileler de bulunmaktadır.

Duman Yolu: Dumanı tütün çanağından çubuğa götüren yoldur. Duman yolunun çubuğa bağlandığı deliğe ise duman yolu ağzı denilmektedir.

Enfiye: Halk arasında “burunotu” diye anılan enfiye, kavrulmuş tütünün toz haline getirildikten sonra birkaç baharat çeşidiyle birlikte karıştırılıp üzerine kokulu sıvıların serpilmesiyle elde edilen karışıma denmektedir.

Enfiye Kutusu: Enfiye tozunun muhafaza edildiği kap.

Fındık Ateşi: Lülelerdeki tütünün yanması için mangal veya ateşlik içerisine konulan küçük közlere verilen addır.

Granül Tekniği: Küçük ebattaki toparlar, yassı pullar veya konik vb. gümüş parça/taneciklerin yan yana lehimlenmesiyle elde edilen süsleme tekniğidir.

Gülbahar: Van'dan getirilen demir oksit bakımından yoğun olan ve lüle astarında kullanılan kildir.

Hakkâk: Mühür oyan ustaya verilen isim.

Lüle: Pişmiş topraktan yapılmış; çubukla tütün içilirken fincan gibi ağzı açık olup yan tarafında çubuğa bağlanacak bir ucu olan, tömbeki içilirken ise; duman çıkan ucun altta olduğu, küçük duman içme kaplarına lüle denir. Kullanım alanlarına göre çeşitlilik gösteren lüleler tütün, nargile ve sigara olmak üzere üç çeşitte bulunmaktadır. Lüle, ahşap, taş, lüle taşı, fildişi, metal vb. çeşitli malzemelerden yapılmış olup genellikle kil malzemeden yapılanlar tercih edilmiştir.

Lüle Çanağı: Tütünün doldurulduğu haznedir. Form bakımından konik, silindir, yuvarlak, zambak vb. şekilde zengin çeşitlilik göstermektedir.

Marpuç: Tömbeki dumanının nargile şişesinden geçip ağıza intikalini sağlayan deriden yapılmış, uzun hortumdur.

Mine: Toz cam ve maden oksidi karışımından elde edilen cam esaslı kaplama.

Murassa: Değerli taşlarla yapılan süsleme.

Mühür: Üstüne çukur olarak yazı veya isim kazınmış madeni damga.

Nargile: Yakılan tütünün bir hortum vasıtasıyla su dolu bir şişe içerisine çekilerek, fazla nikotinin bu suda arındırılıp dumanın içilmesini sağlayan alettir.

Omurga: Lüle çanağı ile duman yolunu birbirine bağlayan kısma denir.

Perdahlama: Kalıptan çıkartılan lülenin rötuşları yapıldıktan sonra bağa, keçe ve benzeri cisimlerle yüzeylerinin parlatılması işlemine denmektedir.

Rulet Baskı: Genellikle metal malzemeden olan rulo şeklindeki desenlerin çevrilerek lüle veya evani eşya üzerine basıldığı merdanedir. Bu rulo üzerine yapılan süslemeler veya yazılmış bir yazı, merdane döndükçe deseni veya yazıyı tekrar ederek lüle çamuru üzerine basar. Bazı kahve fincanlarının ağız kenarlarında ve lülelerin çubuğa taktıkları uç kısmında gördüğümüz yazılar bu rulolarla basılmıştır.

Rüzgârlık: Lüle üzerine, tömbeki veya tütünün açık ve rüzgârlı yerlerde rahat içilmesini sağlamayan delikli muhafazaya verilen isimdir. Bu muhafazaya ayrıca “şapka” veya “kûlah” denilmektedir.

Savat Tekniği: Türkçede “karartma” anlamına gelen bu uygulama, genellikle gümüş olmak üzere çeşitli madeni eserler üzerine açılan yivlere veya yuvalara, kükürt ve farklı maden karışımı sonucuyla oluşan niellonun (savatın) doldurularak eser üzerinde renk kontrastı elde edilmesiyle oluşturulan süsleme tekniğidir.

Ser: Nargilede, tömbeki dumanının sudan geçmesini sağlamak üzere şişe boyunca suyun içine daldırılan ve suda yıkanan dumanın başka bir boru vasıtasıyla marpuca bağlanan kısmın bütününe denilmektedir.

Sigara Yuvası: Tütün içiminde farklı bir kullanım sergileyen sigara lülelerin, bombeli ve kapalı bir şekilde sonlanan çanak üzerinin ortasındaki sigaranın yerleştirildiği delik.

Stil: Kahvenin ülkemize geldiği 1543 yılından itibaren kullanılmaya başlanan ve 20. yüzyılın başlarına kadar sürdürülen bir gelenekle, misafirlere kahve ikram etmek için düşünülmüş, yaklaşık 30 cm çapında gümüş veya tombaktan yapılmış tas şeklindeki kalıptır. Bu kap üç zincirle bağlanıp, zincirlerin diğer uçları birleştirildikten sonra buradan tutularak taşınan bir nevi mangala sitil denmiştir. Sitil daha sonraları lüle üzerindeki tütün veya tömbekiye tutuşturmak için içinde fındık ateşi denilen ufak kömür parçalarının getirildiği kap vazifesinde kullanılmıştır.

Şişe: Serin oturduğu ve içerisine nargile suyunun konduğu sürahi biçimindeki kaptır. Genellikle camdan olan bu bölümün seramik ve metalden yapılanları da bulunmaktadır.

Tabaka: Tütün veya sigara koymaya mahsus, cepte taşınan kapaklı küçük kutulara denmektedir.

Takatuka: Çubukla tütün içilirken kullanılan bir nevi kül tablasına verilen addır.

Tek Parçalı Lüle: İngiltere ve Hollanda'da görülen tek parçadan ibaret olan lüledir.

Telkâri Tekniği: Altın veya gümüş telleri eğip, bükerek desenler yapmaya ve bu tel motifleri lehim kullanarak birbirine veya madeni bir zemin üzerine tutturulmasıyla oluşturulan süsleme tekniğidir.

Tırnaklık: Tabaka veya enfiye kutularının açılmasını sağlamak amacıyla kapak önünde oluşturulan çıkıntıya denilmektedir.

Tophane İşi: Bir zamanlar 60 lüleci atölyesinin bulunduğu İstanbul Galata'da Lüleci Hendek Arasta Sokağı'ndaki efsanevi bir kalitede lüle ve evaniler yapmış lüleci atölyelerinin ürünlere verilen genel isimlendirmeye denir.

Tütün Kesesi: İçerisine tütün koymaya mahsus çeşitli kumaş ve örgülerden, ağız büzmeli ve içi astarlı bir şekilde yapılan küçük torbacıklardır.

 Parçalı Lüle: Doğılu ya da Osmanlı lüleleri adı ile tanınan bu tip lüleler, lüle, çubuk ve imameden oluşan tütün içme aletidir.

KAYNAKÇA

Abdülaziz Bey (1995). *Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri*. (Hazırlayanlar: Kazım Arısan ve Duygu Arısan Günay). İstanbul: Tarih Vakfı.

Ahmet Rasim (2004). Enfiye İnhisarı Münasebetiyle. (Editör: F. Tıgılı). *Ehlikeyfin Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 340-348.

Akpınarlı, H.F.-vd. (2009). Konya Etnografya Müzesinde Bulunan Kese Örnekleri. *I. Uluslararası Türk El Dokumaları (Tekstil) Konferansı ve Sanat Etkinlikleri*. Mayıs 2009, Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı Yayınları, 137-144.

Arseven, C. Esad (1950a). *Sanat Ansiklopedisi*. 3 (14), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Arseven, C. Esad (1950b). *Sanat Ansiklopedisi*. 1, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Arseven, C. Esad (1952). *Sanat Ansiklopedisi*. 4, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Arseven, C. Esad (1966). *Sanat Ansiklopedisi*. 2 (12), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Arseven, C. Esad (1975). *Sanat Ansiklopedisi*. 4 (22), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ayhan, Gökben (2006). *Çeşitli Müzelerde Bulunan Örnekleriyle Osmanlı Lüleleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ayhan, Gökben (2010). Başur Höyük Kazısı Lüle Buluntuları. *XII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyum Bildirileri*. 14-16 Ekim 2009, Pamukkale: Pamukkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Yayınları: 1, 49-57.

Ayhan, Gökben (2011). *Hasankeyf Kazısı Lüle Buluntuları*, Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Ayhan, Gökben (2012). Ayasuluk İç Kalesi Batı Sarnıçları 2010-2011 Yılı Lüle Buluntuları. *XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*. 19-21 Ekim 2011, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 93-102.

Ayhan, Gökben (2014). Lüle Terminolojisinin Sorunları Üzerine Görüşler. *XVI. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. 1. 18-20 Ekim 2012, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 53-64.

Bakla, Erdinç (1985). Unutulmuş Bir Halk Sanatı LÜLECİLİK. *Antika*, 5, 4-8.

Bakla, Erdinç (1993). *Tophane Lüleciliği*. İstanbul: Dışbank.

Bakla, Erdinç (2007). *Tophane Lüleciliği Osmanlı'nın Tasarımdaki Yaratıcılığı ve Yaşam Keyfi*. İstanbul: Antik A.Ş. Yayınları.

Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey (2001). *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı (4. Baskı)*. (Hazırlayan: Ali Şükrü Çoruk). İstanbul: Kitabevi.

Baram, Uzi (1995). Notes On The Preliminary Typologies Of Production And Chronology For The Clay Tobacco Pipes Of Cyprus. *Report of The Department of Antiquities Cyprus*, 299-309.

Baram, Uzi (2010). Filistin Geçmişinden Dolaşık Objeler. (Editörler: Uzi Baram ve Lynda Carroll). *Osmanlı Arkeolojisi (2. Baskı)*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 142-163.

Bariş, İzzettin (2011). Tütün Kullanımının Tarihçesi. www.toraks.org.tr/.../TuTuN_KULLANIMININ_TARiHcESi_Baris.pdf: Erişim Tarihi: 13.03.2011.

Baykara, Rüsuhi (2004). Osmanlı Devleti'nde İlk Tütün İçme Yasağı ve İktisadi Sebebi. (Editör: F. Tıǧlı). *Ehlikeyfin Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 301-304.

Bayraktar, Nedret (1990). Tophane İş Eserler. *Türkiyemiz*, 62, 16-25.

Beyoğlu, Buket (2004). Enfiye Kutuları. (Editör: F. Tıǧlı). *Ehlikeyfin Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 373-377.

Bilecik, Fahrünnisa (2007). Tütün Kâğıdı. (Editör: E. G. Naskali). *Tütün Kitabı (2. Baskı)*. İstanbul: Kitabevi, 599-603.

Bolanyıǧ, Emel (1985). *Eski Türk Keseleri*, Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Bölümü, Konya.

Bozyiǧit, A. Esat (2004). *Nargile*. (Editör: F. Tıǧlı). *Ehlikeyfin Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 394-400.

Cengiz, Aysun (2011). *Edirne Yeni Saray Kazılarında Ele Geçen Lüle Buluntuları*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ceylan, İ. Coşkun (1995). *Türkiye’de Tütün Politikasının Tarihsel Gelişimi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Corti, E. C. Conte (1946). *Tütün Keyfi*. (Çeviren: Cemal Çaǧlar). İstanbul. Tekel Tütün Enstitüsü Yayınları: 4.

Çubuk Maddesi (1964). *Türk Ansiklopedisi*. 12, 135. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Çubuk Maddesi (1986). *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*. 6, 2779. İstanbul: Interpress.

Çubuk Maddesi (2004). *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*. 6, 528. İstanbul: Ana Yayıncılık.

D’Ohsson, M. de M. (t.y.). *18. Yüzyıl Türkiye’sinde Örf ve Adetler*. (Çeviren: Zerhan Yüksel). (y.y.): Tercüman 1001 Temel Eser: 3.

Dudaş, Nazife (2010). *Eskişehir İlinde Lületaş İşlemeciliği ve Üretilen Ürünler Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dülger, Mehmet (2007). *Nargile, Tanıtılması ve Âdabı*. (Editör: E. G. Naskali). *Tütün Kitabı* (2. Baskı). İstanbul: Kitabevi, 604-612.

Erdoğan, Muzaffer (2004). İstanbul'da Enfiyecilik. (Editör: F. Tıǧlı). *Ehlikeyfin Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 349-352.

Erginsoy, Ülker (1978). *İslam Maden Sanatının Gelişmesi*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Eskişehir Valiliği (2010). Lületaş. http://www.eskisehir.gov.tr/sarici/ekitap/luletasi_tr.pdf. Erişim Tarihi: 17. 10. 2010.

Evren, Burçak (1996). *Eski İstanbul'da Kahvehaneler*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Evren, Burçak (1999). *Osmanlı Eснаftı*. İstanbul: Doğan Kitap.

Girgök, L. (1997) Kese Maddesi. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 2, 1000. İstanbul: Yem Yayınları.

Göktaş, Uğur (1994). Lülecilik. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 5, 230-231. İstanbul: Ana Baskı A.Ş.

Güneş, H. Hasan (2001). *18. Yüzyıl Sonlarında Konya-Merkez İlişkileri (67/F-16 No'lu Konya Şer'yye Sicili'ne Göre)*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Gürsoy, Deniz (2007). *Nargile Bir Nefes Keyif*. İstanbul: Oğlak Yayınları.

Hayes, J. W. (1992). Excavations at Saraçhane in İstanbul. *The Pottery*, Vol:2, 391-395, 442-443.

Kahraman, S. Ali ve Dağlı Yücel (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul*. 1. Kitap (1), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karpuz, Emine (1997). Konya Etnoğrafya Müzesi'nde Bulunan Gümüş Savatlı Ağızlıklar. *Müze*, 8, 31-36.

- Kocabaş, Hüseyin (1963). Tophane Lüleçiliği. *Türk Etnoğrafya Dergisi*, 5, 12-13.
- Koçu, Reşat Ekrem (1967). *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Ankara: Sümerbank Kültür Yayınları.
- Kovulmaz, Begüm (2007). *Amadeo Preziosi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Koz, M. Sabri (1993). Ağızlıkçılık. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 1, 98-99. İstanbul: Ana Baskı A.Ş.
- Kuşoğlu, M. Zeki (1989). Dünkü Sanatlarımızdan Lüleçilik. *İlgi*, 56, 32-34.
- Kuşoğlu, M. Zeki (1991). Bir Zamanlar Çubuk Vardı. *İlgi*, 66, 32-35.
- Kuşoğlu, M. Zeki (2014). *Türk Sanatında GÜMÜŞ*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.
- Mazhar Osman (1934). *Keyf Veren Zehirler (2. Baskı)*. İstanbul: Kader Matbaası.
- Musahipzade, Celal (1946). *Eski İstanbul Yaşayışı*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Musahipzade, Celal (1992). *Eski İstanbul Yaşayışı (1. Baskı)*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Naskali, E. Gürsoy (2007). *Tütün Kitabı (2. Baskı)*. İstanbul: Kitabevi.
- Neuwirth, Waltraud (2004). Viyana Gümüş İşçiliği ve Enfiye Kutuları. (Editör: F. Tıgılı). *Ehlikeyfin Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 368-372.
- Otmanbölük, Günvar (1978). Yüzyıllar Boyunca İstanbul Yangınları. *Hayat Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, 6, 29-35.
- Önder, Mehmet (1995). *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özbel, Kenan (1961). *El Sanatları VI (Eski Türk Keseleri)*. Ankara: C.H.P. Halkevleri Bürosu.

Pakalın, Mehmet Zeki (1983a), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 1*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Pakalın, Mehmet Zeki (1983b). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 3*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Peçevi İbrahim Efendi (1981). *Peçevi Tarihi I*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Refik, Ahmet (1931). *Eski İstanbul*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi.

Robinson, Rebecca (1983). Clay Tobacco Pipes from the Kerameikos. *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts Athenische Abteilung* 98, 265-285.

Robinson, Rebecca (1985). *Tobacco Pipes Corinth and Athenian Agora*. <http://www.jstor.org/stable/147907>, Erişim Tarihi: 08.03.2011.

Sakaoğlu, Necdet (2004). XVII. Yüzyılda Tütün Haram, İçenler İdamlık ve Cehennemlikti. (Editör: F. Tıǧlı). *Ehlikeyfin Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 285-300.

Schivelbusch, Wolfgang (2000). *Keyif Verici Maddelerin Tarihi*. (Çeviren: Zehra Aksu Yılmaz). Ankara: Dost Kitabevi Yayınlar.

Schmidt, Peer (2007). Yeni Çağ Avrupa'sında Tütün Ticareti ve Tütün Tüketimi. (Editör: E. G. Naskali). *Tütün Kitabı (2. Baskı)*. İstanbul: Kitabevi, 485-517.

Sevengil, R. Ahmet (1998). *İstanbul Nasıl Eğleniyordu? (4)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Şemseddin Sami (2012). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: Şifa Yayınevi.

Şen, Mesut (2007). Tütünle İlgili Kelimeler Üzerine. (Editör: E. G. Naskali). *Tütün Kitabı (2. Baskı)*. İstanbul: Kitabevi, 203-220.

Taşçı, Hamza (1996). Topkapı Sarayı'ndaki "Tophane Lüleçiliği" Eserleri. *Antik ve Dekor*, 34, 148-150.

Tıǧlı, Fatih (2004). *Ehlikeyfın Kitabı*. İstanbul: Kitabevi.

Tırman, F. (1992). *Konya Müze ve Evlerinde Bulunan Keseler*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Turnbaugh, W.A. (1980). Native Nort Amerikan Smokin Pipe. *Archaeology*, 33 (1), New York: 15-23.

Türkay, Cevdet (2004). XIII. Yüzyıl Sonlarında İstanbul'da Enfiye Dükkanları. (Editör: F. Tıǧlı). *Ehlikeyfın Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 353-360.

Türkiye'de Tütün (1971). İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.,

Tütün Maddesi (1992). *Temel Britannica*. 18, 151-152. İstanbul: Ana Yayıncılık.

Uluçay, M. Çağatay (1952). IV Murad ve Tütün Yasağı. *Tarih Dünyası*, 4 (35), 1419-1422, 1431.

Ünal, Metin (2007). Tütünün Dört Yüz Yılı. (Editör: E. G. Naskali). *Tütün Kitabı* (2. Baskı). İstanbul: Kitabevi, s. 17-33.

Vanzan, Anna (2007). Türk Gibi Tütün İçmek. (çev: Ali Şükrü Çoruk). (Editör: E. G. Naskali). *Tütün Kitabı* (2. Baskı). İstanbul: Kitabevi, 431-445.

Vidal, Colette (2011). Historical Background on Tobacco. www.niichro.com/Tobacco/Tobac1.html, Erişim Tarihi: 14.03.2011.

Yalın, A. Rıza (1941). Tütün Lüleleri. *Halk Bilgisi Haberleri Mecmuası*, 10 (117), 194-199.

Yavuz, Hilmi (2004). Bir Enfiye Denemesi. (Editör: F. Tıǧlı). *Ehlikeyfın Kitabı*. İstanbul: Kitabevi, 361-365.

Yener, Azize (2005). Tütün Lüleleri ve Antalya-Kaleiçi'nde Bulunan Örnekler. *Arkeoloji ve Sanat*, Sayı: 119, 94-113.

Yıldız, M. ve Er, Celal (2007). *Keyf Bitkileri* (3. Baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımı.

Yılmaz, Fehmi (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Tütün: Sosyal, Siyasi ve Ekonomik Tahlili (1600-1883)*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, F (2007). Tütün Üzerine Düşünceler: Batıda ve Bizde. (Editör: E. G. Naskali). *Tütün Kitabı* (2. Baskı). İstanbul: Kitabevi, 3-16.